ONVPHRII. PANVINII
VERONENSIS. FRATRIS
EREMITAE. AVGVSTINIANI
Liber II.
CIVITAS. ROMANA

PARISIIS,
Apud Egidium & Nicolaum Gillios,
via D. Ioannis Lateranenſis, ſub
ſigno trium coronarum
MDLXXXVIII
Cum previlegio Regis.

IMP. CAESARI. FERDINANDO AVSTRIO. PIO. FELICI PERPETVO. AVGVSTO

ONVPHRIVS. PANVINIVS. VERONENSIS FRATER. EREMITA AVGVSTINIANVS. S. P. D

PRIMA totius inſtituti mei parte Caeſar Auguſte defunctus, nunc longe digniſſimum, & praeſtātiſſimum opus aggredior. Tāto enim quae ſequuntur, ea quae anteceſſerunt excellūt, quāto aedificiorum moles res praeſtātiſſimorum hominum geſtae. Veterem enim Romanam, maximamque illam rempublicam dilucide ſub omnium oculos, tanta breuitate, quanta fieri poſſe intelligo, ſubiicere inſtitui. Quo ortu, & quibus incrementis orbem terrarum occuparit, quo ordine, qua ratione, quo cōſilio, & euentu ſingula praeclara geſſerit, demonſtrare deinceps, commentarij potius quam hiſtoriae more conabor. A Romulo autem initium ſumens, omnia vſque ad Iuſtiniani Magni Auguſti imperium perſequar, quae praecipue cognitu digna animaduerterim. Qua ratione Romulus primum, deinde ceteri

reges Romanam rempublicam conſtituerint. Quis libertate parta, eiuſdem ſtatus fuerit, quonam modo ex paucorum patriciorūm imperio, quibus ſolis, plebe excluſa, principio reſpublica commiſſa fuerat; tenuiores, ideſt plebs cum principibus ciuitatis in ea adminiſtranda, paulatim adaequata, eos poſtremo ſuperauerit, atque pulſis optimatibus, ad iniuſtū populi dominatum reſpublica tranſlata ſit. L. Sullae deinde, Marij & Cinnae dominationē; Craſſi & Pompeij arma, quae in C. Caeſarem dictatorem; Antonij & Lepidi, quae in Auguſtum ceſſere exponam. Poſt Auguſtum, qui primus ſub principis nomine ſingulare imperium a ſenatu obtinuit, quae Romanae ciuitatis conditio ſub ſequentibus imperatoribus fuerit, vſque ad Iuſtinianum imperatorē aperiam. Ad haec ſacra, ſacerdotia, magiſtratus maiores, minores, ordinarios, extra ordinem, vrbanos, prouinciales, comitia, tribus, curias, centurias, ordines, & omnia poſtremo eius ciuitatis praeclariora inſtituta, quātum potero, demonſtrabo. Quae omnia quum non ſolum cognitu digniſſima, ſed & lectu iocundiſſima ſint, ea in publicum exire nullo alio munita praeſidio cōuenientius eſſe exiſtimaui, quam rerum Romanarum ſummi praeſidis, imperatoris optimi, & Caeſaris Auguſtiſſimi. Cuius

virtute, iuſtitia, pietate, & religione vniuerſus terrarum orbis tanquam clariſſimo iubare illuſtratur, cuius doctrina, eruditione, & liberalitate, priſca illa virtus, & litterarum prope deplorata ſtudia recreari, & in priſtinum ſplendotem redigi coeperunt, quum ſuſceptum abs te optime Caeſar, litterarum patrocinium ab omnibus fere noſtrae aetatis principibus etiam ſummis prope neglectum, vndique fama ferat. Te enim Deus optimus maximus, quum ad Romani nominis gloriam renouandam, conſeruandamque, tum ad litterarum ſtudia retinenda & augenda ad tantum imperij faſtigium euexiſſe videtur. Sed ne diutius maieſtatem tuam verbis diſtineam, propoſiti mihi operis rationem explicandam aggrediar. Venetiis Kal. Auguſti ∞ D L V I I I

ONVPHRII. PANVINII VERONENSIS. FRATRIS EREMITAE. AVGVSTINIANI CIVITATIS. ROMANAE DESCRIPTIO

Romulus rex primus

VRBEM Romam reges ab initio tenuiſſe conſtat. Quorum imperio tantae futurae reipublicae nõ ſolum vtili, verum prope etiam neceſſario, annos CCXLIIII. paruit. Quid enim futurum fuit, ſi illa paſtorum conuenarumque congregata multitudo, trãsfuga ex ſuis populis, ſub tutela inuiolati templi, aut libertatem, aut certe impunitatem adepta, ſoluta regio metu, agitari coepta eſſet tribuniciis procellis, & in aliena vrbe cũ patribus ciuili contentione decertare, priuſquam pignora coniugum ac liberorum, charitaſque ipſius ſoli, cui longo tempore aſſueſcitur, animos eorum conſociaſſet? diſsipatae res nondum adultae diſcordia forent, quas tranquilla regij imperij moderatio fouit, eoque nutriendo poſtremo perduxit, vt bonam frugẽ libertatis maturis iã viribus ferre poſſent. Primus autem Romae regnaſſe, qui eandem etiam condidiſſe Romulus proditur. Quo tempore tria millia peditũ, & trecenti equites, ex loci indigenis, Graecis, & Latinis, Albanis, & paſtoribus per mille domos diſtributi Romae collecti erant, a quibus quum Romulus fratre Remo caeſo, auſpicato rex creatus eſſet, tunc primum

illud conſtitutum eſt,ne vllus deinceps in vrbe magiſtratus,niſi ante captatis auſpiciis crearetur.Ita Liuius libro 1.Dionyſius libro 11.& Plutarchus in Romulo

De primis tribubus,& curiis

Quum Romulus rex creatus,ad ciuitatis ſtatum cõſtituendum animum adiecisſet, primo vniuerſum populum Romanum in tres partes, quas tribus appellauit,diuiſit;ſingulas vero tribus in decem partes, quas curias vocauit;curiaſque in decurias diſtribuit,Tribubus tres tribuni, curiis xxx. curiones, decuriis decuriones,populi Romani ſuffragiis praepoſiti.Poſt haec agrum Romanum in tres partes diuiſit, quarum alteram publicam,alteram ſacerdotum,tertiam priuatorũ eſſe voluit. Partem vero agri quae priuatis obtigerat, in triginta partes diuiſam, ſingulas curias ſortiri voluit. Quae ita a Dionyſio in Romulo libro 11. tradũtur: *Diuiſa in tres partes omni multitudine, ſingulis partibus praefectum conſtituit eum, quem illuſtriſsimum, ac nobiliſſimum cenſebat: tum ſingulas trium partium rurſus in decẽ partes diſtribuit,totidemque ſingulis praefectos dedit,qui eſſent fortiſsimi:ac maiores quidem,tribus; minores curias appellauit. Et hi quidem qui tribuum praefecti erant,tribuni,curiarum vero,curiones appellati. Diuiſaeque rurſus ſunt curiae in decurias, vocabaturque ſingularum praefectus decurio. Poſtquam autem hoc modo omnes in tribus & curias deſcripti ſunt, agrum vrbanum omnem in triginta aequales partes diſtribuit, exempta ex ſingulis tãtilla portione quae ſufficeret templis delubriſque conſtruẽdis, ſimulque parte aliqua publica relicta.&c.* Vnde autem tribus, & curiae dictae, aut quae earum nomina fuerint, paulo poſt dicam

De patriciis, & plebe; ſenatu, equitibus, & populo

Tertia populi diuiſio a Romulo facta, in patres & plebem, exemplo ab Athenienſibus ſumpto, fuit: patrum progenies patricij, plebis plebeij appellati. Romulus enim quũ nouã vrbẽ viribus & iuuenum robore affatim ab ſe munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus, ſi eandem quoque conſilij ope fulciſſet. Quare populum Romanum tertia(vt dixi)diuiſione in duas partes primo diſtribuit, ex his illuſtriores genere, ſpectatae virtutis, quique prudentia, modeſtia, probitate, vitaeque ſanctimonia prae ceteris pollerent, vel plures filios ſuſcepiſſent, itemque ditiores, & opulentiores, ac poſtremo natu grandiores eſſent, patres; reliquam vero multitudinem, vt ignobiles, & pauperes, plebem appellauit. Patres autem dicti ob aetatem(nam ex populo ſeniores erant) vel ob curae ſimilitudinem, vel quia agrorum partem tribuebant tenuioribus, & eos ſuae curae commendatos, atque in clientelam ſuſceptos, tanquam patres tuebantur. Patres ad concionem ſingillatim per praeconem conuocabantur addito patris praenomine, plebs vero omnes ſimul cornu bubulo. Patribus & patriciis ſacra facere, ſacerdotia & magiſtratus gerere, ius dicere, atque cum rege publica negocia, quae ad ciuitatis ſtatũ pertinebãt, adminiſtrare iniunctum eſt. Plebs his muneribus excluſa, quaeſtuarias artes exercebat, & agriculturae pecorique alendo operam dabat. Ad quorum ordinum concordiam conſeruandam, clientum ac patronorum ius inſtituit. Nam tenuiores & plebemin ditiorum patriciorũque clientelam diſtribuit.

Quod poſtea egregium reipublicae temperamentum Ti. Gracchus tribunus plebis diſſoluit. Familiae autem quae ab his patribus, quos primos Romulus legit, deſcenderunt, patriciae maiorum gentiũ dictae ſunt, vt aliquot diſcrimen eſſet inter has, & illas quas poſteriores reges in patricias cooptarunt, quae minorũ gentium ſunt vocitatae. In his fuerunt certae familiae hae

Iulia	Fabia	Tarpeia
Hoſtilia	Potitia	Pinaria
Gegania	Quinctilia	Romilia

Ex quibus familiis, quae maiorum gentium dictae ſunt, centum hac ratione ſenatores, quorum conſilio rempublicam adminiſtraret, primo legit. Nam ſingulis tribubus edixit, vt tres omnium praeſtantiſsimos ex vna quaque earundem ſuis ſuffragiis crearẽt, atque ita nouem facti; deinde eadem ratione tres a ſingulis curiis quae xxx. erant ditiores, meliores, & natu grandiores renuntiari iuſsit, atque ita omnino nonaginta nouem aucti, ipſe vero ſuo arbitrio iis centeſimũ adiecit. Hi omnes ex patribus lecti ſunt. Centum autem ideo tantum creauit, vel quia is numerus ſatis erat nouae & paruae ciuitati, ſiue quia ſoli centum erant, qui creari ſenatores poſſent. Senatores autem propter ſenectutem, quum vetuſsimi patriciorum eſſent, ſiue ab honore & virtute appellauit. Senatorum ordo ſenatus, reliqui omnes non ſenatores populus appellati ſunt. Hinc ortum SENATVS. POPVLVS. QVE ROMANVS.

Ex reliquis porro qui ſenatores creati non fuerant, omnibuſque tam patriciis quam plebeiis familiis Romulus trecentos iuuenes ad corporis cuſtodiam, decẽ ex ſingulis curiis legit, qui ab eorũ primo duce Fabio

Celere, celeres vocati ſunt. Inde ille poſtea, & ij qui poſt eum fuerunt, tribuni celerum appellati. Quamquam eos quidam a corporis celeritate dictos opinẽtur. Quum autem trecenti eſſent, omnibus quidẽ tribunus vel praefectus celerum, ſingulis vero centenariis tres cẽturiones, ſingulis decuriis decuriones xxx. praeerant. Hi equis merebant, a quibus ordo equeſter medius inter ſenatum & populum manauit, ſenatorũ ſeminarium appellatus; reliqua deinceps multitudo ſub populi vel plebis nomine remanſit. Diu autẽ poſt reges exactos, quum ſenatores quoque ex plebe fieri coepti ſunt, ex hac Romuli inſtitutione ciuium Romanorum, qui ex duplici genere conſtabant, patricio & plebeio, tres ordines facti ſunt, ſenatores, equites, & de populo; duplexque Romanorum ciuium diuiſio orta, quarum altera ad alteram nihil pertinebat. Prior autẽ fuit haec a Romulo inſtituta: Omnes Romani ciues, vel patricij ſunt, vel plebeij. Poſterior haec, quum ſenatores e plebe fieri coepti, orta: ciues Romani omnes, vel ſenatores ſunt, vel equites, vel de populo: tametſi populi plebiſque nomina apud Ciceronem & Liuium aliquando confundantur. Verũ propria populi appellatione omnes non ſenatores, vel vt alii, extra ſenatorũ & equitum numerũ intelligebantur; hinc illud notiſsimum elogium S. P. Q. R. vel illud CONSENSV. SENATVS. ET. EQVESTRIS. ORDINIS. POPVLIQVE. ROMANI. Ita vt vel a genere, vel ab ordine ciues Romani diſtingui coepti ſint. Vt ciuis Romanus genere patricio natus, equeſtris tamẽ ordinis, ſi nõdum in ſenatũ lectus eſſet, ſin autẽ ſenator eſſet factus, ordinis ſenatorij diceretur. Quod ſi patricius neque ſenator allectus eſſet, neque inter equites

locum haberet, quia ſcilicet equeſtri cenſu non eſſet, hoc eſt H-S CD∞ nō poſsideret(minus enim qui habebat, eques eſſe non poterat), aut ſi cenſum quidem equeſtrem habuiſſet, cēſor tamen illi ob flagitia equeſtris ordinis inſignia equum & annulum ademiſſet, is de populo erat. Si quis igitur patriciae gentis, neque ſenator eſſet, neque eques, is patricius quidem erat, & dicebatur, idem tamen de populo erat. Quandoquidē ciuis Romanus quicunque erat, vt is de tribus ordinibus vnum haberet, ſenatorium, aut equeſtrem, aut popularē neceſſe eſſet. Ita vt dici poſſet: ſenator nō es, ergo eques, aut de populo: neque ſenator, neque eques, quamuis patricius, ergo de populo: ordo enim praeterea nullus ſupereſt. Ita quoque de plebeio genere qui patricio opponebatur, dicendum. Si ciuis Romanus plebeius minus haberet CD ∞, de populo erat; ſi CD ∞ haberet, equumque publicum obtinuiſſet, annuloque vteretur, quamuis plebeius, erat tamen eques, & ſi ex equite in ſenatum a cenſoribus lectus, ſenator erat. Quod poſt reges exactos factum eſt. Erant ergo ita patriciorum tres ordines, ſicut & ciuium plebeiorum: ciues Romani patricij & plebeij ſenatores; ciues Romani patricij & plebeij equites; ciues Romani patricij & plebeij de populo, vel de plebe. Poſt Ti. Gracchi ſeditiones, quibus egregium illud reip. Romanae temperamētum diſſolutum eſt, altera orta eſt ciuium Romanorum diuiſio. Nam omnes qui reip. conſeruationē ſtudebant, optimates; qui verò ſeditioſis ciuibus res nouas molientibus adhaerebant, plebs dicebantur; ita vt plebis nomine multa ſignificari neceſſe ſit. Plebs enim primum accipitur, vt diſtinguitur contra

patricios.Plebs itē pro populi voce vſurpatur, vt omnes qui non ſunt ſenatores, de plebe aliquando dicuntur a Liuio, & Cicerone: qua ratione patricius ciuis Romanus,nō ſenator, neque eques,de plebe is dici poterit. Accipitur item plebis vox vt ſe opponit optimatibus: nam ciuis Romanus ſiue patricius, ſiue ſenator,ſiue etiam in magiſtratu ſit, quum reip. incommodus eſt,is de plebe dicitur; vt qui eius commodis ſtudēt,ſiue neque ſenatores,neque equites, neque patricij ſint, optimates appellantur:ita vt haec tertia ciuium Romanorum diuiſio a factionum ſtudiis,hominumque moribus, & voluntate orta ſit. Rurſus plebs vt eſt ordo,& opponitur ſenatui,& ordini equeſtri, in duas partes diſtributa fuit, in collegia, & libertinos; ſerui enim in numero ciuium nō erant. Quae autem, & quot collegia, itemque libertinorum genera fuerint,alibi explicabo. Hae autem populi Romani diuiſiones rep.maxime ſtante fuerunt. Quū enim ad vnius arbitrium conſtituta fuiſſet,omnibus his ſublatis, harum rerum tantum vmbrae quaedam per aliqua tempora remāſerunt. Ceterum ſatis ab inſtituto digreſsi ad Romulum,ſenatorum,populique originem,& eorundem munera reuertamur. Regū enim munera erāt templorum pimum & ſacrificiorum omnium curam gerere;per eum deinde omnia quae ad deorum cultū & honorem pertinērent agebantur, regum morumque patriae regimen habebat,iuris omnis quum naturalis,tum ciuilis cuſtos erat, iniuriarum maximarū iudicium penes regem eſſe ſolebat, minorum enim cognitio ſenatui permiſſa fuerat.Senatū habere, populū ad concionem vocare, primum ſententiam dicere, & quae a pluribus decreta eſſent exequi, munus regum

erat. In bellis vero eius ſuprema poteſtas ſemper fuit, poſtremo tanquam omnium princeps, & caput colebatur. Senatus autem munus erat cognoſcere de omni re, de qua reges primum, deinde cōſules referre ſoliti eſſent, & quod maiori parti placuiſſet, id demum perfici: hocque a regibus & ſenatu Lacedaemoniorū tranſlatum, quibus omnis iuris publici poteſtas penes ſenatum erat. Ex patriciis quoque ſiue ſenatoribus ſacerdotes & magiſtratus tantum creabantur. Plebis autem ſiue reliqui populi officia, ei a Romulo conceſſa principio, haec tantum fuerunt; magiſtratus omnes creare, leges ſciſcere vel condere, deque bello paceuè decernere, ſocietatem cū aliquo contrahere ac diſſoluere, foederaque inire, quum rex vel conſules retuliſſent. Neque tamē plebis poteſtas abſoluta erat, niſi ea etiam ſenatus approbaſſet, quae a plebe ſancita erant. Ferebat autem populus ſuffragium nō viritim, ſed per XXX. curias diuiſus, & quod pluribus viſum eſſet curiis, ad ſenatum referebatur. Qui mos poſtea paulatim dilabi coepit, & ſenſim eo res proceſsit, vt ſuffragiorū ius conuerſum fuerit: neque enim de plebiſcitis ſenatus quidquam ſtatuebat, ſed ſenatus conſultum ratum non erat, niſi id populus approbaſſet. Iure enim ſciſcendarum legum, vi poſtremo, & ſeceſsionibus, populus tantam ſibi poteſtatem exactis regibus vndicauit, vt maximam reip. Romanae partem demum obtinuerit ſtatus popularis: quamquam enim regiae poteſtatis ſpecies quaedam in conſulum imperio, in ſenatus vero poteſtate optimatum principatus quodammodo agnoſceretur; populi tamē tanta auctoritas ſupra omnes magiſtratus & ſenatum fuit, vt non immerito dici poſſit, omnium imperium, atque illius reip. ani-

ieſtatem penes populum fuiſſe. Cui argumento eſſe poteſt ad populum prouocatio,quae non fuiſſet, niſi maior eſſet populi quam magiſtratuum poteſtas;quin etiam faſces ſubmittendi mos,cum magiſtratus in cōcionem aſcendebant,confeſsio erat populi quam magiſtratuum vim maieſtatemque maiorem fuiſſe.Iā vero de capite ciuis, omninoque de libertate, ac iure ciuitatis,nullius erat niſi populi iudicium. Quae ſi maximi ſunt in omni republica momenti, populum ſane penes quem haec omnia fuerunt,longe maximā reip. Romanae partem obtinuiſſe fatendum eſt. Verū quibus rationibus,& temporibus,quo rerum auctu, vel a quibus ſingula haec populus Romanus obtinuerit, ſigillatim poſt dicam. Porro autem ex populo a Romulo in his tribus & xxx.curias diuiſo, quum exercitus ad bellum educturus eſſet,rex quidem tribunis,illi curionibus, curiones vero decurionibus, quo militum numero opus eſſet ſtatim praeſcribebant, atque vno edicto,ſiue omnes Romanae copiae, ſiue pars ad arma vocarentur, in praeſcriptum ſibi locum inſtructae, ſtato die quam primum aderāt. Recte igitur bello paceue his inſtitutis Romulus remp. ſuam conſtituit. Ex Dionyſio libro II.Liuio libro I.Plutarcho in Romulo,& aliis.

De reliquis Romuli publicis inſtitutis

Romulus ad augendam vrbis frequentiam tria praecipue excogitauit:partus necare vetuit, Aſylum aperuit his qui ad eum confugerant, omnium rerum impunitate promiſſa, hoſtes victos pro amicis & ciuibus in ciuitatem recepit. Quum enim vrbs in ſpem magis

futurae magnitudinis, quam ad id quod tum hominū erat,alia atque alia appetendo loca aucta fuiſſet,ne vrbis vana magnitudo eſſet, adiiciendae multitudinis cauſſa,vetere conſilio condentium vrbes, qui obſcurā atque humilem conciendo ad ſe multitudinem,natā e terra ſibi prolem mentiebantur; locum quendam in Capitolio,qui inter duos lucos erat, Aſylum aperuit, inter arcem Capitoliumque. Eo ex finitimis populis turba omnis ſine diſcrimine,liber,an ſeruus eſſet,auida nouarum rerum, vel quae apud ſuos aliquam noxā contraxerat,perfugit, idque primum ad coeptam magnitudinem roboris fuit. Romanas quoque vires hoc commento valde auxit, finitimorumque minuit. Cōfugientibus autem ad Aſylū ſeruis ſponſor factus eſt ſub religionis praetextu, eos nihil detrimenti ab inimicis paſſuros, ſi permanere apud ſe vellent, omneſque ciuitate donabat, agri parte quam bello acquiſierat ſingulis tradita. Confluebant etiam vndique domeſtica fugientes mala, nec amplius ex vrbe diſcedebant comiter a Romulo ſuſcepti. Ex vrbibus vero bello victis & captis,quaſdam integras Romam tranſduxit, ciuitateque donauit: quaſdam vero colonias Romanas fecit, de quibus tertio libro accurate diſſeram. His igitur & ſimilibus inſtitutis,breui tēpore vrbem ex parua ampliſsimam & maximam reddidit. Nā qui, quum Romam condidit,tria tantum millia peditum,& CCC.equites habuerat, idem moriens peditū ſex & quadraginta millia, & mille equites reliquiſſe traditur.Cuius inſtituta ceteri reges, & poſt conſules ſequuti,vrbem Romam omnium maximam, & populo refertiſsimam effecerunt.Ex Dionyſio,Liuio, Plutarcho,& aliis

De re diuina a Romulo inſtitua

Rebus ciuilibus a Romulo recte conſtitutis, deorũ deinde ſacra, & caerimonias, quibus homines praecipue in officio continentur, & multa bona recte inſtitutis ciuitatibus eueniunt, prouidētiſsime formauit. Sumpto enim a deorum cultu, Geniorumque veneratione initio, ſacra, templa, aras, ſimulachrorũ erectiones, formaſque eorum, & ſigna, poteſtates, & beneficia, quibus humanum genus affeciſſe creditum eſt, deſcripſit. Dies quoque feſtos deorum & larium, & ſacrificia, quibus gauderent ab hominibus honorari, ferias, & nũdinas, & a laboribus quietem, populum docuit. Traditas de ipſis fabulas quibus maledicta inſunt, atque deorum contemptus gignitur, omnes aboleuit, aſſuefecitque homines, vt de diis optime loquerentur, & ſentirent, nihil illis beata illa natura indignum attribuendo: ſacra omnia peregrina reiecit, nullaque eorum ſine S.C. in vrbem recipi voluit. Multos poſtea ſacerdotes creauit, quos omnes enumerabo quum de Numae inſtitutis verba faciam. Is enim ſacrorum omnium, iuriſque diuini apud Romanos cõditor creditus eſt. Quae enim Romulus primũ inſtituit, ille poſtea reformauit, multaque ſacra & ſacerdotia de nouo adiunxit. Dionyſius libro II

De Romuli domeſticis inſtitutis

Romulus poſt politicã priuatas leges & mores, quae ad oeconomicam attinent, ordinauit: in queis praecipua fuere vxorũ ducendarũ & matrimonij leges, maritorum vxorumque conditiones: adulterij & aliorũ criminum poenam, patrumque in filios poteſtatem.

Artes

Artes ſordidas & ſedentarias ingenuis prohibuit, ſeruos enim & aduenas eas exercere voluit, Romanis vero tantum res ruſticam & militarem permiſit: ob ruſticorum commoditatem, vt ſingulo nono die Romam ad mercatum venirent, nundinas inſtituit. Hoc autem breuiſsime libro primo Liuius docet ita: *Rebus itaque diuinis & humanis rite peractis, vocata ad concionē multitudine, quae coaleſcere in populi vnius corpus, nulla re praeterquam legibus poterat, iura dedit; quae ita ſancta generi hominum agreſti fore ratus, ſi ſe ipſe venerabilem inſignibus imperij feciſſet, quum cetero habitu ſe auguſtiorem, tū maxime lictoribus duodecim, cum faſcibus & ſecuribus ſumptis fecit. Alij ab numero auium quae augurio regnum portenderant, eum ſequutum numerum putant: alij ab Etruſcis finitimis, vnde ſella curulis & toga praetexta ſumpta eſt, numerū quoque ipſum ductum placet: & ita habuiſſe Etruſcos, quod ex duodecim populis communiter creato rege, ſingulos ſinguli populi lictores dederint.* Dionyſius libro ſecundo.

De raptu Sabinarum, & primo bello Sabino.

Quum Romulus & populus Romanus vxores non haberent, neque a finitimis gentibus filias impetrare poſſent, animi aegritudine diſsimulata ad ſpectaculū ludorum ſolemnium, Neptuno equeſtri de induſtria paratorum, quos Conſuales vocant, vicinos vrbi populos inuitauit, & praeſertim Sabinos; quarum, quum ludicro interfuiſſent, filias virgines medio ſpectaculo rapi a Romanis iuſsit, quas DCXXCIII. fuiſſe Dionyſius ſcribit, anno poſt vrbem conditam IIII. XIIII. Kal. Septemb. Quare hi populi qui raptas amiſerant, & alij quos vel ipſi lacrimis ſuis, vel exem-

plum ad multos pertinens mouit,raptarum virginum iniuriam vindicaturi contra Romanos arma ceperũt. Primi omnium Caeninenſes in agrumRomanum impetum fecerunt,quibus effuſe vaſtantibus,obuius factus cum exercitu Romulus, leui certamine eorum exercitum fudit, fugauit, vrbemque primo impetu cepit. Poſt Caeninam in Antemnates copias eduxit, quam vrbem captam cum Caenina colonias Romanas fecit,eorumque multitudinem Romam traducẽs, eam ſtatim in tribus curiasque diuiſit, atque ad ſex millia peditum populum Romanum auxit.Eadem ratione Cruſtumios profectus, cum eam quoque ciuitatem cepiſſet, coloniam fecit. Nouiſsime vario & periculoſo Marte bellum cum Sabinis fuit, quorum Rex T.Tatius erat,in quo a Tarpeia virgine arce Romana prodita,vrbs admodum periclitata eſt.Demum triennio exacto raptarum precibus,Romani cum Sabinis amicitiam contraxere. Inde quum ad foedus faciendum duces prodiiſſent,non pacem modo, ſed ciuitatem vnam ex duabus fecerunt, regnumque aequo iure conſociantes imperium omne Romam contulerunt. Ita geminata vrbe, vt Sabinis tamen aliquid daretur,Roma quidem priſcam appellationem retinuit, populus vero a Curibus T. Tatij patria Quirites appellati,T.que Tatius commune regnum cũ Romulo in vrbe tenuit annos v.quo poſtremo a Laurentibus caeſo, Romulus ſolus regnum obtinuit. Quum autem bello Sabino adhuc vigente, plerique ex Etruria & Latio in Romuli auxilium veniſſent, confecto bello,multi ex iis,eius beneficiis,gratia,&morum humanitate ducti,Romae remanſerunt: in his vnus fuit princeps gẽtis Etruſcae Vibenna Coelius,a quo mõti

Coelio inditum nomen tradunt. Item alter nomine, Lucumo, de cuius nomine tertiae Lucerum tribui appellationem factam quidam ſcripſere

De tribuum, & curiarum nominibus; & comitiis curiatis

Sabinorum, Tuſcorum, & aliorum aduenarum in vrbe aduentu, quum vrbs duplicata eſſe videretur, ornatus quoque ciuitatis auctus. Sabini enim omnes in vnam tribum, & decem curias, Etruſci vero & reliqui aduenae in aliam tribum, totidemque curias diſtributi ſunt, tribubuſque nomina indita. Prima enim Ramnēſium a Romulo, in qua veteres Romani omnes erāt; Tatienſium a Tatio, in qua Sabini; Lucerum tertia appellata fuit, in qua Tuſci, Latini, & reliqui omnes qui ad Aſylum confugerant, coniecti ſunt, a luco Aſyli, vt Pedianus, & Plutarchus; vel à Lucumone Etruſco, vt Varro ſcripſerunt, nominata. Has Liuius equitum centurias vocat, quod ex ſingulis tribubus ſingulae equitum centuriae conſcriptae eſſent. De tribubus autem latius in Ser. Tullio verba faciam. Ceterum de XXX. curiarum etymologia & nominibus loquuturus, M. Varronis, & Sex. Pompeij verba praeponam: Ille enim libro 11. de vita populi Romani, Curiā a cura dictam ſcripſit: *Itaque propter curam locus quoque quo ſuam quiſque domum ſenator confert, curiam appellauit.* Sex vero Pompeius: *Curia locus eſt* (inquit) *vbi publicas curas gerebant.* Varro etiam libro IIII. de lingua Latina ita ſcribit: *Curiae duorum generum, nam & vbi curarent ſacerdotes res diuinas, vt curiae veteres; & vbi ſenatus humanas, vt curia Hoſtilia, quam primus aedificauit Hoſtilius rex, ante roſtra, &c.* Adijcit Sex.

Pompeius : *Curiae etiam nominantur, in quibus vnius cuiuſque partis populi Romani quid geritur; quales ſunt hae, in quas populum Romulus diſtribuit, numero xxx. ita vt in ſua quiſque curia ſacra publica faceret, feriaſque obſeruaret.* De quarum curiarum nominibus parum inter auctores conuenit. Liuius. n. & quidam alij, eas a Sabinis mulieribus nomina accepiſſe ſcripſerunt. Liuij verba ſunt haec. *Itaque quum populum in xxx. curias diuideret, nomina earum curijs impoſuit. Id non traditur, quũ haud dubie aliquanto numerus maior hoc mulierũ fuerit, aetate an dignitatibus ſuis virorũue, an ſorte lectae ſint, quae nomina curijs darent.* Alij vero, inter quos eſt Varro, eas ante Sabinarum raptum nomina habuiſſe ſcripſerunt, ijs a Romulo in prima ciuitatis diuiſione impoſita. Varronis ſententiam Plutarchus confirmat, quum ait: *Curias quidam perhibent a Sabinis mulieribus nomen traxiſſe, ſed hoc mendacium eſſe deprehenditur: nam multis illarũ a locis nomina impoſita ſunt.* Dionyſius quoque libro II. *De honoribus* (inquit) *habitis virginibus Sabinis Romani ſcriptores diſſentiunt. Quidam enim ſcribunt inter alia id eis tributum, vt XXX. curiae earum nominibus appellarentur, tot enim fuiſſe ſcribunt quae legationem ſuſcepiſſent. Terentius autem Varro: cum his hac in re non conſentit: dicit enim iam ante nomina curijs fuiſſe impoſita a Romulo in prima diuiſione populi, partim a principibus viris, partim ex locis ſumpta, nec vero XXX. tantum mulieres legationem ſuſcepiſſe, ſed DXXVII.* Ceterum quum omnia fere curiarum nomina vetuſtate oblitterata ſint, paucaque admodum ſuperſint, quid de hac re ego ſentiã, nihil certi habeo quod dicã; Varronis tamen ſentẽtiã vt approbem, facit, tum ipſius viri ingenium, diligentia & doctrina; tum Plutarchi, & Dionyſii teſtimonia;

poſtremoque ea quae ſuperſunt curiarum nomina quae ab aliquo potius alio euentu, quam a mulierum nominibus deducta eſſe videntur. Ego enim ex xxx. curijs octo haec tantum nomina inueni, quae ſunt: Forienſis, Rapta, Vellenſis, Velitia, Calabra, Titia, Tifata, & Saucia. Quattuor primarum, quae & curiae veteres dictae ſunt, atque in Palatio ſemper fuerunt, ita meminit Sex. Pompeius: *Nouae curiae proxime compitum Fabricij aedificatae ſunt, quod parum amplae erant veteres a Romulo factae, vbi is populum & ſacra in partes XXX. diſtribuerat, vt in ijs ea ſacra curarent. Quae quando ex veteribus in nouas euocarentur, quatuor curiarum per religiones euocari non potuerunt. Ita quod Forienſis, Raptae, Vellenſis, Velitiae, res diuinae fiunt in veteribus curijs.* Ex quo loco & quattuor curiarum quae veteres a ſcriptoribus appellantur, ſemperque in Palatio fuerunt, nomina habemus, & reliquas curias ex Palatio, vbi vrbs Romuli fuit, aucto vrbis ambitu, per vrbem diſperſas eſſe. De curia Calabra quae in Capitolio erat, meminit Varro libro v. & libro 1. Saturnalium. Macrobius, & Sex. Pompeius: *Calabra curia dicebatur, vbi tantum ratio ſacrorum gerebatur.* De curiis Titia, & Tifata ſic ſcribit Sex. Pompeius: *Titienſis tribus a praenomine Tatij regis appellata videtur, Titia quoque curia ab eodem rege eſt dicta.* Item, *Tifata, Iliceta. Romae etiam Tifata curia. Tifata etiam locus iuxta Capuam.* Curiae vero Fauciae, quae in antiquis ſcriptis codicibus Saucia dicitur, ſic meminit Liuius libro IX. *Dictator Papirius C. Iunium Bubulcum magiſtrum equitum dixit, atque ei legem curiatam de imperio ferenti, triſte omen, diem diffidit, quod Fauciae curiae fuit principium, duabus inſignis cladibus captae vrbis, & Caudinae pacis, quod vtroque anno eiuſ-*

dem curiae fuerat principium. Forte in his & curia Hoſtilia fuit in monte Coelio. De curiis ita ſcribit Dionyſius libro 11: *Sacra ſua ſingulis curiis cōſtituit, ſuis cuique diuis quos venerari ſemper deberent aſsignatis, & ſacris faciendis certos ſumptus definiuit, quos ex aerario ſuppeditari oporteret. Porro autē vna cū ſuis ſacerdotibus ſacris ſibi ſolēnibus peragendis, curiales adeſſe oportebat, vnaque epulabātur feriis, in curialibus tricliniis coenaculiſque, erāt enim ſuae cuiq; curiae coenationes, in quibus cōmunis veluti focus ſingulis curiis cōſecratus erat. Huiuſmodi autē aedes curiarū etiā nominibus appellabātur, quae nomina noſtra adhuc aetate retinent* & alio loco: *Omnibus curiis Iunoni Quirinae arae poſitae ſunt, quae etiā num hoc noſtro tempore ponuntur.* Et eodē libro de Numa loquens: *Vnum ſacerdotum collegium fecit XXX. curionum, quorum (vt dixi) munus erat pro curialibus ſacra facere.* & paulo poſt: *His quidem de cauſsis Romulus non fecerat commune totius vrbis templum Veſtae, nec Veſtales virgines inſtituerat, ſed in vna quaque XXX. curiarum ſuam quandam Veſtam ſtatuerat, in qua epulabantur curiales; ſacerdotes autem peragendis ſacris non alios quam praefectos curiarum.* Sex Pompeius: *Curiae etiam nominantur in quibus vnius cuiuſque partis populi Romani quid geritur, quales ſunt hae in quas populum Romulus diſtribuit, numero XXX. ita vt in ſua quiſque curia ſacra publica faceret, feriasque obſeruaret: iisque curiis ſingula nomina virginum impoſita eſſe dicuntur, quas virgines quondam Romani de Sabinis rapuerant.* Idem alibi hos curiones flamines vocatos ſcribit ita: *Curiarum flamines curiarum ſacerdotes ſunt.* & Pomponius lege 11. de origine iuris: *Poſtea aucta ad aliquem modum ciuitate, ipſe Romulus traditur populum in XXX. partes diuiſiſſe, quas partes curias appellauit: propterea quod tunc reip. curam per ſententias*

earum partium expediebat, & ita leges quaſdam & ipſe curiatas ad populum tulit. Ex quibus locis manifeſtum eſt, curias Romae fuiſſe populi tales quaſdam partes, quales ſunt noſtro tempore in vrbibus paroeciae. Vt enim noſtrae paroeciae habẽt deſtinatas quaſdã, aedes & domos in certa quadam vrbis parte ſitas, quae cõmunia ſacra, ipſam aedẽ ſacrã cõmunẽ, ſacrorũ cõmunem miniſtrum, ideſt parocum habent; ita curiae erant incolarum vrbis partes non modo loco, ſed etiã ſacris ſibi peculiaribus diſtinctae; quibus qui praeerant, curiones vocabantur. In has ergo curias omnes, qui ciuitate donati in vrbem migrabant, per. curias diuidebantur. Nam ciues Romani, qui in coloniis & municipiis erant, ſua quaedam in ſuis vrbibus ſacra habebant, non ſecus quam qui Romae erant: neque in Romanas curias erant diſtributi. A curiis fiunt curiata comitia, in quibus populus curiatim ſuffragium dicebat, hoc eſt, in quibus populi per curias diuiſi ſententia rogabatur, vt quod plures curiae ſtatuiſſent, id iuſſum populi eſſe diceretur. Quod his verbis docet Dionyſius. *Populus ferebat ſuffragium, non vniuerſus confuſe, ſed per curias vocatus. Quodque pluribus viſum eſſet curiis, id ad patres referebatur: nunc vero mos mutatus eſt. neque enim patres de iuſſu populi iudicant, ſed contra ſententiam patrum populus confirmat. &c.* Populus enim, poſt quam is qui habiturus eſſet comitia, ſuam rogationem expoſuiſſet, in ſuas quiſque curias diſcedebat, quae deinde eo ordine ſuffragium dicerent, quo ſorte exibant. Quae autem prima exibat, ea PRINCIPIVM eſse dicebatur. Quodque plures ex triginta curijs iuſſerant, id ratum habebatur.

Ac ſi primo vocatae conſentirent, ſtatim atque ſexdecim ex illis ſuffragium dixerant, finis erat comitiorum. Quia tum certum eſſet a pluribus curijs id iuſſum eſſe, quod ſexdecim iuſsiſſent; ſin diſſentirent, eo vſque vocabantur dum ſexdecim curiae conſenſiſſent. Quod ſi XVI. curiae rogationem non ſuſcipiebant, ea omnino teneri non poterat. Haec autem comitia auſpicato, non niſi auctoribus patricijs, intra pomerium, atque in foro, fiebāt. Ideo foro locus proximus Comitium dicebatur, in quo haec comitia, Liuio, Dionyſio, & Tranquillo auctoribus, fieri conſueuerant. Ceterum poſt curias a Romulo inſtitutas, vſque ad tēpora Ser. Tullij VI. Romanorū regis, omnia quae ſuffragiis populi a regibus cōmittebātur, curiatis comitiis peragi neceſſe erat, quū adhuc nec cēturiata, nec tributa comitia in vſu eſſent. Itaque nō modo reges, ſed etiā ceteros magiſtratus curiatis comitiis creatos fuiſſe interpretandum eſt, quum apud auctores reperimus a populo eos creatos. Leges quoque omnes, & iudicia, quae ad illud vſque tempus latae ſunt, vel acta, curiata fuerunt, ita vt omnia quae populi ſuffragiis fierent, non niſi comitiis curiatis fierent. Verū poſt claſſes a Ser. Tullio inſtitutas, tum duo coeperūt eſſe comitiorum genera, curiata, & centuriata; quibus duobus comitiorum generibus populus vſus eſt, vſque ad iudicium Corionali, annūque vrbis CCLXIII. quo primum anno coeperunt tributa comitia vſurpari. Vt autem comitiis tributis populus Romanus per tribus, centuriatis per centurias diſtinctus, ſuffragium ferebat; ſic curiatis, per curias, nulla tribuum, cenſus, aetatis, aut ordinis habita ratione diſtinguebatur. Quod Gellius ex Laelio Felice docet, quum ait:

Curiata comitia eſſe,cum ex generibus omnium ſuffragium fertur. Nā qui in tribus deſcripti erant, locis ac regionibus erant diſtincti; qui in claſſes,cenſu, ordinibus, aetatibuſque;at qui in curiis continebantur,nulla habita iſtorum ratione,tātum ſacrorum quadam diſtinctione diſtinguebantur. Erant enim ex omnibus tribubus, qui vrbem incolerent, ideoque in curias deſcripti. Vnde fiebat,vt in curiis eſſet tributum, & claſſium,quae praecipue populi Romani partes erant,cōfuſio. Ideo Laelius ait,curiata comitia eſſe quando ex generibus omnium ſuffragium fertur. Poſtquam igitur curiatis centuriata,tributaque comitia acceſſerūt, tum minus frequentari coeperunt curiata, quum omnia fere quae ante curiatis fiebant, poſt tributis & cēturiatis fieri coeperint, & maxime poſtquam lex lata eſt de creandis plebeiis magiſtratibus tributis comitiis,qui hactenus curiatis creati fuerant. Poſt quae tēpora duabus potiſsimum rationibus curiata comitia haberi tantum coeperunt, vna erat legum ferendarū, altera vero ſacerdotum quorūdam creandorum cauſſa. Leges autem curiatae fuerunt quinque.Prima de imperio, hoc eſt rei militaris adminiſtrandae facultate,magiſtratibus dando. Cicero oratione II. in Rullum. Hi autem erant dictatores,vt Liuius libro IX. & XXIII.conſules,pro cōſulibus,praetores,& pro praetoribus,vt Cicero in Rullum,ep. fam.lib.I.& libro V. Liuius;poſtremo proquaeſtores, qui cum iure praetorio in prouincias mittebantur, vt idem Cicero II. Philippica tradiderunt. Ex quibus locis intelligitur rem militarem nemini attingere licuiſſe, niſi lege curiata id ei nominatim datum eſſet, atqui nemo cum imperio rem militarem gerere poterat, niſi conſulari

aut praetorio. Quicunque ergo in prouinciam cum belli gerendi poteſtate mittebantur, legem curiatam ante habere debebant. Nam quum vel dictator rei gerendae cauſſa a conſule dictus eſſet, vel reliqui magiſtratus comitiis cẽturiatis, aut tributis creati fuiſſent, quo imperium haberent, hoc eſt rei militaris adminiſtrandae facultatem, lege curiata opus erat. Altera lex curiata fuit, qua Camillus ab exilio reuocatus eſt, vt tradit libro v. Liuius. Tertia lex curiata erat, qua adoptiones fiebant, de qua Cicero pro domo, Tacitus libro xvii. & Gellius libro v. cap. xix. ſcribunt. Quarta quae teſtamentis confirmandis ferri ſolebat. Gellius libro xv. cap. xxvii. Quinctam poſtremo legem curiatam fuiſſe inueni, qua ſacrorum deteſtationes fiebant, ideſt omnes conſecrationes, quas publice in cõcione populi fieri oporteret. Gellius li. xv. ca. xxvii. Altera porro cauſſa habendorum curiatorum comitiorum fuit, ad creandos ſacerdotes quoſdam. Hi autẽ fuerunt Flamines, & Curio maximus, cuius, vt tradit Sex. Pompeius, auctoritate, curiae omnes, curioneſque regebantur: vt ex Dionyſio libro ii. & Laelio Felice apud Gellium lib. xv. cap. xvii. intelligitur. Curiatis omnibus comitiis (vt dixi) commune erat, vt auſpicato intra pomeriũ haberẽtur, auctoribus patriciis. Ipſis enim ius tantũ erat curiata comitia habẽdi, qui aut dictatores, cõſules, praetores, & interreges, aut ſi de rebus ſacris tractandũ eſſet, põtifices eſſent. Haec comitia primo vniuerſi populi Romani, qui in vrbe habitaret, per curias diſtincti ſuffragiis agebãtur. Poſtea quũ ciuitas integris vrbibus data fuiſſet, & non omnes, qui ciues Romani eſſent, ſed hi tantũ qui in curias deſcripti erãt, quas eorũ tantum fuiſſe cõſtat, qui

vrbē habitabant,ius in hiſce comitiis haberent, factū eſt, vt minus frequentari curiata comitia coeperint. Neque enim aequū videbatur hac ſuffragiorum parte eos priuare,qui aequo iure ciues eſſent, quique vrbem non habitarent.Nam principio,quū omnia quae ſuffragiis populi gererentur,curiatis comitiis gererētur,poſt centuriata comitia a Ser. Tullio rege inuenta,maiores magiſtratus centuriatis creari coepti ſunt, minores vero curiatis comitiis adhuc creari mos retētus eſt,vſque ad legem Publiliam, qua cautum fuit, vt minores magiſtratus non curiatis amplius, ſed tributis,quae paulo ante inuēta fuerant,crearentur. Tūc enim ea ratio inuēta eſt,omnes ciues comitiis admittendi,vt omnes magiſtratus,vel cēturiatim, vel tributim,non curiatim amplius crearentur. Ex qua re factum eſt,vt ſucceſſu temporis paulatim curiata comitia quaſi abolita fuerint: nam quum de imperio magiſtratuum agendum erat,qui iam centuriatis, vel tributis comitiis rite facti fuerant, non xxx. curiae amplius in ſuffragium vocarentur, ſed pro xxx. curiis, triginta lictores ſuffragium inierint:ita vt legem curiatam de magiſtratuum imperio ferre, non eſſet populo curiatim cōuocato legem iubendā amplius dare, ſed ad vſurpationē quandā vetuſtatis triginta lictorū ſuffragiis legē comittere,quae Cicero ſecūda in Rullū ſuis tēporibus ita fuiſſe docet his verbis: *Nūc quia prima illa comitia tenetis centuriatā, & tributa, curiata tātum auſpiciorū cauſſa remanſerunt. Hic autem tribunus plebis quia videbat poteſtatem neminem iniuſſu populi aut plebis poſſe habere, curiatis comitiis quae vos non initis confirmauit, tributa quae veſtra erant ſubſtulit.* Et paulo poſt: *Sunt igitur*

decemuiri neque veris comitiis, hoc eſt populi ſuffragiis , neque illis ad ſpeciem, atque ad vſurpationẽ vetuſtatis per triginta lictores, auſpiciorum cauſſa adumbratis. Ex his verbis perſpicuum eſt, tempore Ciceronis curiatis comitiis de magiſtratuum imperio habendis, triginta tantum lictores ſuffragium iniiſſe, quum ante omnes ciues , qui in curias deſcripti erant, ſoliti eſſent ſuffragium dicere. Hi voce loco triginta curiarum , quod rogati erant iubebant, eoque modo, quod hi iuſsiſſent , ratũ habebatur, perinde ac ſi curiarum ſuffragiis iuſſum eſſet. Quomodo factum ſit, vt lictoribus potius , quam aut curionibus, aut aliis quibuſdam grauioribus perſonis, curiata haec comitia committerentur, locus eſt Laelij Felicis apud Gellium libr. XV. cap. XXVII. vnde id ſuſpicari poſſumus. Scribit enim curiata comitia per lictorem curiatim calari. Ex eo enim credi poteſt factum eſſe, deſuetudine quadam, & incuria populi, quum ſingulae curiae a ſingulis lictoribus vocatae nõ conuenirent, vt ipſis lictoribus id committeretur, cuius cauſſa curiae eſſent vocatae. Quum autem adoptionis aut ſacerdotum creãdorum cauſſa, quae populi beneficio dabantur , comitia curiata haberentur, non triginta lictores, ſed populus curiatim conuocabatur. Tuncque tabellis curiatim diſtributis, & comitia more ceterorum comitiorũ peragebantur, & quod pluribus curiis viſum fuiſſet, id demum more maiorũ exequi ſolitum fuiſſe. Nã quae a Cicerone de triginta lictoribus ſcribuntur, non exiſtimo ad omnia curiata comitia transferenda eſſe, ſed ad ea tantum quae de imperio magiſtratuum habebãtur. Nam magiſtratibus iuſtis comitiis a populo iam ante deſignatis, rurſus coire populus propter eorundem magiſtratuum

imperium minus curabat. Itaque ne omnino deſerta per infrequentiam populi viderentur, cõſtitutum videtur, vt pro triginta curiis, triginta lictores conuenirent. Verum ceteris in rebus retenta fuiſſe existimo comitia curiata, & legibus curiatis reliquis promulgandis, & ſacerdotibus quae populi beneficia erant, creandis

De patriciis minorum gentium; & nouis ſenatoribus lectis, a quibus patrum conſcriptorum appellatio manauit

Bello Sabino confecto, quum Sabinorum, Etruſcorum, & multorum in dies ad Aſylum confugientium aduentu, vrbs valde creuiſſet; poſtquam eos Romulus in ciuitatem aequo iure ſuſcepiſſet, & in Lucerum, Tatienſiumque tribus cõieciſſet; regibus quoque viſum eſt, vt patriciorum numero duplicato, Senatorũ quoque ordinem augerent. Igitur ex illuſtrioribus familiis viros centum curiarum ſuffragiis diligentes, eos in patres cooptatos, veteribus ſenatoribus adſcripſerunt, atque hac ratione ſenatorum numerus ad ducẽtos eſt auctus. Hinc patriciorum minorum gentium, & patrum conſcriptorum originem manaſſe potius crediderim, quam quod Liuius, Plutarchus, & Tacitus tradũt. Quorũ Liuius patricios minorum gentiũ ſub Tarquinio Priſco; Tacitus vero ſub L. Bruto primo conſule, (nam & is patricios legiſſe traditur) primum appellatos ſcribunt. Plutarchus vero patrum cõſcriptorum originem eidem Bruto attribuit. Nam eos tantum patricios, qui a Romulo primum lecti ſunt, maiorum gentium fuiſſe, vel ſequentis lectionis

patriciorum teſtimonio confirmari poſſet, qui eorum ratione habita non niſi minorum gentium ſe ipſos eſſe profiterentur. Fuerunt equidem & hi maiorũ gentium, ſi iis qui a ſequentibus regibus lecti ſunt, cõferantur. ita vt a Romulo lecti, ita ſint maiorum gentium, vt minorum eſſe non poſsint. Nouiſsimi vero a Bruto creati, ita ſint minorum, vt maiorum appellationẽ obtinere nequeant: medij vero a regibus allecti modo maiorũ, modo minorũ dici poſsint, maiorũ qui dẽ inferiorũ, minorũ vero ſuperiorũ patriciorũ habita ratione. De patribus vero conſcriptis, eos primũ conſcriptos eſſe credendum, qui primo ordini iam inſtituto inſerti ſunt, & reliqui omnes qui variis temporibus in eum ordinem ſunt collocati. Nam ſi conſcriptum eſſe, idem eſt, quod allectum, cur hi qui in ordinem iam inſtitutum cooptati ſunt, conſcripti nõ ſunt appellandi? Patrum igitur conſcriptorum appellationem ab hac ſecũda Romuli & Tatij ſenatorum lectione manaſſe credendum. Quo tempore inter reliquas familias in patricias, hae praecipue lectae ſunt: Valeria, Turannia, Curtia, Vettia, Marcia, Aurelia, Camillia, Berennia, & pleraeque aliae, quae ex Sabinis Romam cum T. Tatio commigrauerant. Poſt Sabinos, Medullinos, Fidenates, Veientes, Camerinos, & alios populos partim ſponte, partim coactos in ciuitatem acceptos, integras quoque vrbes victas, dũ Romulus vixit, eadẽ ratione ciuitate donauit, hocque inſtitutũ perpetuo ſeruandũ poſteris reliquit: quod reges & cõſules ſequuti, eo praecipue factũ eſt, vt vrbs ipſa totius demum orbis terrarum imperio potita ſit. Haec autem ſunt quae de reipublicae a Romulo conſtitutae forma, quamque is moriens reliquit, ex Dionyſio,

Liuio,Plutarcho,& aliis veteribus ſcriptoribus accurate collegi

De Numa Pompilio ſecundo rege

Vir diuini humanique iuris conſultiſsimus Numa Pōpilius,qui rex poſt Romulum Romae creatus eſt, nulla quidem bellica laude inſignis fuit,ſed nō minus ciuitati in pace, quam Romulus in bello profuit. Vrbem enim nouam vi & armis cōditam,iure,moribus, legibus,& religiōne de integro condidit, & renouauit. Inter cuius cetera praeclara geſta,quae a me in Faſtis breuiter cōmemorata ſunt,ſacerdotum ordo, diſtinctioque praecipua fuere. Vniuerſam enim ſacerdotiorum rationem in octo partes diſtribuit. Curiones,flamines,tribunum celerum,augures,virgines Veſtales,ſalios Palatinos,fetiales cum patre patrato, & poſtremo pontifices. Quorum quoſdam ipſe, quoſdā vero Romulus inſtituerat. Cuius rei occaſione commodum mihi hoc loco,& opportunum viſum eſt,rem omnē ſacram,quae apud Romanos fuit, breuiter pertractare,atque de omnibus quae apud eos vnquā fuerint, ſacerdotiis diſſerere, ab antiquiſsimis Lupercis incipiens,& ad nouiſsime inſtituta vſque perueniens. Sed ante omnia de prima apud Latinos religione diſſerere neceſſarium eſſe videtur

De prima Latinorum religione

Homines priſcos, agreſtes, aſperos, & more ferarum viuentes, ad mitiorem cultum vitamque, Saturnum, & Ianum, qui in Latio regnarunt, redegiſſe fama eſt, quum eos agrorum cultum, & politiorem quandam viuendi rationem docuiſſent. Ipſis vero, qui hactenus ſine vlla religione fuerant, primus deorum cultū metūque iniecit Saturni filius Faunus,

qui lucos ſacrauit,templa conſtituit, & ſacrificiorum ius ordinauit. A quo etiam aedes ſacrae fana appellata ſunt. Poſt Faunum quum Picus, Latinus, Euander, & alij qui in Latio regnauerunt, nouas ſemper caerimonias commenti eſſent,nouiſsime daemonum cultum maxime in Latio auxit Aeneas ſacris Phrygiis in Italiam tranſportatis. Cuius poſtea exēplum ſequuti ceteri reges Albani primum,deinde Romani , multa & ipſi ſacra addidere vſque ad Numā, qui quum omnia in certum ordinē ſacra direxiſſet,diuini apud Romanos iuris conditor creditus eſt. De cuius inſtitutis quae ad deorum caerimonias attinent loquuturus, prius de is quae ante eum inſtituta ſunt ſacerdotia, verba faciam

NOMINA.OMNIVM.SACERDOTIORVM POPVLI.ROMANI

LVPERCI.PANOS.LYCAEI. vel INVI SACERDOTES

Luperci,qui & Fauiani,& Quinctiliani appellabātur,auctore Sex. Pōpeio,a Fauio & Quinctilio praepoſitis ſuis,ſacerdotes omnium vetuſtiſsimi fuerunt, ante vrbem conditam ab Euandro Arcade Arcadum rege,ſolemni ex Arcadia tranſlato,in Palatino monte inſtituti.De quibus Dionyſius libro primo ſic ſcribit: *Arcades itaque in colle Palatino firmati , quū aedificia alia more patrio exornaſſent,templa quoque conſtruxere, ac primum quidem Pani Lycaeo,admonente eos Carmēta (eſt enim apud Arcadas Pan vetuſtiſsimus , plurimumque in honore habitus) loco congruo inuento , quem Romani Lupercal vocant,Graeci Lycaeum dicunt. Erat enim antiquitus antrum magnum ſub colle arbuſto denſo contectum , & fontes ſub petris*

petris profundi, adhaerensque rupibus ſaltus crebris arboribus, & quidem magnis opacus, vbi ara deo constructa, ſacrificia patria perficiebant, quae Romani poſtea menſe Februario peragebant. Et libro eodem: *Quum praeſenſiſſent homines Numitoris, peracturos iuuenes Lupercalia, ſacrificium Arcadicum, quod Euander conſtituit, tempus illud ſacrificij inſidiis delectum eſt, quum oportebat iuuenes Palatium incolentes, ſacris perfectis ex Lupercali circuire vicum curſu, nudos ipſos ſuccinctos pudenda pellibus immolatorum paulo ante animantium. Haec enim velut purgatio, ſiue luſtratio quaedam incolarum patria habebatur.* Et Liuius libro primo. *Iam tum in Palatino monte Lupercal hoc fuiſſe ludicrum ferunt, & a Palanteo vrbe Arcadica Palantium, deinde Palatinum montem appellatum: ibi Euandrum, qui ex eo genere Arcadum multis ante tempeſtatibus ea tenuerat loca, ſolemne allatum ex Arcadia inſtituiſſe, vt nudi iuuenes Lycaeum Pana venerantes, per luxum atque laſciuiam currerent, quem Romani deinde vocarunt Inuum.* Et Iuſtinus libro XLIII. *Sub Fauno Aboriginum rege, Euander ab Arcadiae vrbe Palanteo in Italiam cum mediocri turba popularium venit, cui Faunus & agros, & montem, quem ille poſtea Palatinum appellauit, aſſignauit. In huius radicibus templum Lycaeo, quem Graeci Pana, Romani Lupercum appellant, conſtituit: ipſum dei ſimulachrum nudum caprina pelle amictum eſt, quo habitu nunc Romae Lupercalibus decurritur.* Varro libro IIII. de lingua Latina. *Luperci* (inquit) *dicti ſunt, quod Lupercalibus in Lupercali ſacra faciunt.* & libro quinto. *Ego magis arbitror Februarium a die Februato dictum, quod tum februatur populus, id eſt Lupercis nudis luſtratur antiquum oppidum gregibus inſtructis.* & Sex. Pompeius. *Februarius menſis dictus, quod tum, id eſt extremo menſe anni, populus februaretur, id eſt luſtrare*

tur, ac purgaretur; vel a Iunone Februata, quam alij Februalem, Romani Februlim vocabant; quod ipſi eo menſe ſacra fiebant, eiuſque feriae erant Lupercalia, quo die mulieres februabantur a Lupercis amiculo Iunonis, ideſt pelle caprina: quam ob cauſſam is quoque dies febriuatus appellabatur. Lupercalia autem XV Kal. Martij celebrabantur. Plutarchus in Problematibus: *Quid eſt* (inquit) *quod Luperci canem immolant? Luperci autem ſunt, qui Lupercalibus per laſciuiam diſcurrentes, pellibus obuios cedunt. &c.* Valerius Maximus libro II. cap. II: *Equeſtris vero ordinis iuuentus omnibus annis bis vrbem ſpectaculo ſui ſub magnis auctoribus celebrabat, die Lupercalium, & equitum probatione. Lupercalium enim mos Romae a Romulo & Remo inchoatus eſt, tunc quum laetitia exultantes, quod his auus Numitor rex Albanorum, eo loco vbi educati erant, vrbem condere permiſerat ſub monte Palatino, hortatu Fauſtuli educatoris ſui, quem Euander Arcadius conſecrauerat, facto ſacrificio, caeſiſque capris, epularum hilaritate, ac vino largiore prouecti, diuiſa paſtorali turba, cincti omnes pellibus immolatarum hoſtiarum, iocantes obuios petierunt, cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur. &c.* Lupercalia igitur erant feſta, & ſacrificia; quibus ad expiandos manes, Pani Lycaeo iuuenes Romani nudi canem & capram immolabant. Deinde facie ſanguine foedata, ſe his pellibus cingebant, loriſque e pelle factis currebant nudi, circa Palatium obuios quoſque coriis illis verberantes, & praeſertim mulieres grauidas, quae vltro obuiam occurrebant, facilem partum percuſſione ſperantes. De qua re ita ſecundo Faſtorum meminit Ouidius

Monte ſub Eſquilio multis inciduus annis
Iunonis magnae nomine Lucus erat

Huc vbi venerunt pariter nuptaeque virique
Suppliciter poſito procubuere genu
Quum ſubito motae tremuere cacumina ſiluae
Et dea per lucos mira loquuta ſuos
Italides matres (inquit) *ſacer hircus inito*
Obſtupuit dubio territa turba ſono
Augur erat, nomen longis intercidit annis
Nuper ab Etruſca venerat exul humo
Ille caprum mactat, iuſſae ſua terga puellae
Pellibus exectis percutienda dabant
Luna reſumebat decimo noua cornua motu
Virque paterque ſubito, nuptaque mater erat
Gratia Lucinae dedit haec tibi nomina lucus
Aut quia principium tu dea lucis habes
Parce precor grauidis facilis Lucina puellis
Maturumque vtero molliter aufer onus

Et alibi de Lupercis loquens ſcribit

Menſis ab his dictus ſecta qui pelle Luperci
Omne ſolum luſtrant, idque piamen habent

De Lupercalibus autem ita in Romulo ſcribit Plutarchus: *Sed Lupercalia expiationis gratia inſtituta videntur. Celebrantur enim ea ſacra mẽſis Februarij atris diebus, quae expiatiua interpretari quis poſſet. Eam quoque diem Februatam veteres appellabant. Ac videtur id ſolemne peruetuſtum, Euandrum ex Arcadia allatum inſtituiſſe. Hoc vulgatior fama tenet. Poteſt etiam nomen ipſum a lupa dictum videri. Etenim videmus Lupercos inde curſum incipere, vbi Romulũ expoſitũ ferunt. Verũ qui in his ſeruatur ſacrificij mos, haud facile eu coniectura aſſequi poſſumus. Iugulãt enim capras, tu duos ex genere adoleſcentes eo ſiſtunt, quorũ frontes alij cultro ſanguine perfuſo pingunt, alij ſtatim lanam lactae madentem admouentes abſtergunt: oportet etiam abſterſos*

aduleſcentes ridere. Deinde inciſis in corrigias caprarum pellibus, diſcurrunt in orbem, & ſi qui obſtant, ſcuticis cedunt. Mulieres adulta aetate vltro ſe ad verbera offerunt, ratae eã rem ad foecunditatem conducere. Proprium ac ſuum eius celebritatis eſt, vt Luperci canem immolent

De Lupercis mentio eſt in hac antiqua inſcriptione

L. AELIANO. L. F
AN. PROVINCIALI
EQVO. P. ORNATO
LVPERCO. DESIG
HVIC. ORDO. DECVRION
STATVAM. DECREVIT
L. AELIANVS. VERECVNDVS
H. V. S. R. L. D. D. D

Haec ſacra Romae vſque ad Anaſtaſii imp. tempora perdurauerunt, Theoderico Amalo Gothorum rege in Italia regnante; quibus auctore Gelaſio papa circiter annum Chriſti CDXCV. reclamantibus ſuperſtitioſis quibuſdam Romanis, omnino abolita ſunt, fierique amplius prohibita; vt ex antiquo S. R. regiſtro cognoui, cuius mihi copiam fecit, vir omni laude & perpetua memoria dignus Marcellus papa II. qui eo tempore Cardinalis S. Crucis erat

CERERIS. GRAECA. SACERDOS

Dionyſius libro primo. Arcades auctore Euandro, in Palatio *Cereri etiam templum erexerunt, eique ſacrificia*

faciebant per foeminas, quae ſine viro eſſent vt lex eſt Graecis, quorum nihil mutauit ſequens aetas. Liuius ſaepe Cereris Graecae ſacerdotis mentionem facit

POTITII.ET.PINARII. HERCVLIS SACERDOTES

Dionyſius libro primo. *Euander, & Arcades caerimonias Graeco ritu, vt ipſos Hercules docuerat, & ſacra eidem Herculi inſtituerunt* (qui caeſo Geryone quum in Latiũ cum eius armentis veniſſet, latronem Cacum occiderat) *& vt grata ei ſemper ſacra facerent, familias duas illuſtres fuiſſe dicunt, qui caerimonias didicerint Graecas, Potitios & Pinarios, penes quas familias multum tempus durauit cura ſacrificii, vt ille inſtituerat. Potitijs quidem ſacrificij auctoribus, Pinarijs autem extorum participatione prohibitis, atque in alijs omnibus quaecunque per vtroſque fieri oporteret, ſecundum honorem habentibus. Hanc autem ignominiam eſſe eis impoſitam dicunt tardioris aduentus cauſſa. Iuſsi enim ſummo mane adeſſe, adeſis ipſi iam extis aduenere. . Nunc non amplius manet in his familiis huius ſacrificij ſolemne miniſterium, ſed empti pueri de publico id peragunt. &c.* Liuius libro I. *Ibi tum primum boue eximia capta de grege, ſacrum Herculi, adhibitis ad miniſterium dapemque Potitijs, ac Pinarijs, quae tum familiae maxime inclytae ea loca incolebant, ab Euandro factum. Forte ita euenit, vt Potitij ad tempus praeſto eſſent, iiſque exta apponerentur, Pinarij extis adeſis, ad ceteram venirent dapem inde inſtitutum manſit, donec Pinarium genus fuit, ne extis ſolemnibus veſcerentur. Potitij ab Euandro edocti, antiſtites ſacri eius per multas aetates fuerunt, donec tradito ſeruis publicis ſolemni familiae miniſterio, genus omne potitiorum interijt.* Quod

quando factū fuerit libro ix. docet. & Valerius libro i. cap. ii. *Hercules quoque detractae religionis ſuae, & grauem, & manifeſtam poenam exegiſſe traditur. Nā quum Potitij ſacrorum eius ritum, quem pro dono gēti eorum ab ipſo aſsignatum velut haereditarium obtinuerāt, Ap. Claudio cenſore auctore, ad humilem ſeruorum miniſteriū tranſtuliſſent; omnes qui erant numero ſupra triginta puberes, intra annum extincti ſunt, nomenque Potitium in duodecim familias diuiſum prope interiit. Appius vero luminibus captus eſt*

REGES

Reges tam apud Graecos, quam apud Romanos ſacerdotes fuiſſe manifeſtum eſt. Virgilius enim de rege Deli Anio loquens, ita ait

Rex Anius, rex idem hominum, Phoebique ſacerdos. Et Liuius in Numa libro primo. *Tum ſacerdotibus* (inquit) *creandis animum adiecit, quamquam ipſe plurima ſacra obibat, ea maxime quae nunc ad Dialem flaminem pertinēt.* Et libro ſecundo: *Rerum deinde diuinarum habita cura, & quia quaedam publica ſacra per ipſos reges factitata erant, necubi regū deſiderium eſſet, regem ſacrificulum creant. &c* Idem libris ii. & v. Dionyſius refert.

FRATRES. ARVALES. XII

Maſſurius Sabinus, apud Gelliū libro ſexto, cap. ſeptimo, Accā Laurētiā Romuli nutricē duodecim filios ſuſcepiſſe ſcripſit. Ex quibus quū vnum miſiſſet, grauiter dolere coepit. Quare quo eius dolorem leniret, in filij demortui locum Romulus Accae Laurentiae ſeſe filiū dedit; ſeque & ceteros eius filios fratres aruales

appellauit.Ex eo tempore collegiũ mãſit fratrũ arualium numero XII.cuius ſacerdotij inſigne erat ſpicea corona,& albae infulae.Plinius lib. XVIII. cap.ſecũdo: *Aruorum ſacerdotes Romulus inprimis inſtituit, ſeque duodecimum fratrem appellauit inter illos, ab Acca Laurentia nutrice ſua. Spicea corona, quae vitta alba colligaretur, ſacerdotio ei pro religioſiſſimo inſigni data, quae prima apud Romanos fuit corona, honos quoque is non niſi vita finitur, & exules etiam captoſque comitatur.* Et Varro libro quarto de lingua Latina. *Fratres* (inquit) *Aruales dicti ſunt, qui ſacra publica faciũt propterea, vt fruges ferãt arua, a ferẽdo & arueis fratres aruales dicti, quia fratria dixerũt*

De hoc ſacerdotio mentio eſt in antiquis epigrammatibus ſic

C . PORCIO. C . F . QVIR
PRISCO . LONGINO . C . V
X.VIRO.STLITIB.IVDICAND
ADLECTO.INTER.QVAESTOR
AB.ACTIS. SEN . AED.CVR
ADLECTO.INTER.PRAETOR
PRO.COS.LYCIAE.PAMPHILIAE
C O S . FRATRI . ARVALI

Item

L.CAESONIVS. C. F . QVIRINA
LVCILIVS.MACER.RVFINIANVS
C O S . F R A T E R . A R V A L I S
PRAEF. VRBI . ELECTVS . AD
COGNOSCENDAS.VICE.CAESARIS
COGNITIONES.PROCOS.PROVINC
A F R I C A E

LX. PVBLICI. SACERDOTES

Dionyſius libro II. ex Varrone: *Deinde autem quia curiae quaedam ſine ratione & inconſiderate magna ex parte electiones faciebant ſacerdotum, quaedam vero hunc honorẽ precio per praeconem ſubijciendum cenſebant, quaedam eſſe ſorte partiendum exiſtimabant; non venalia Romulus, neque ſorte partienda fecit ſacerdotia, ſed cuiuſq; curiae ipſe binos creauit, ſupra annum quinquageſimum natos, genere excellentes, ſimul & virtute praeſtantes, neque inopes, aut corpore vlla ex parte trunco; hos autem non in praefinitum quoddã tempus, ſed per omnem vitam potiri eo honore ſtatuit, atque ob aetatem a militaribus officijs, ex lege vero a ciuilibus moleſtiis immunes eſſe voluit*

AVGVRVM. XV. COLLEGIVM

Augurãdi ars antiquiſsima eſt quae a Chaldaeis ad Graecos, a Graecisque ad Etruſcos, & ab Etruſcis ad Latinos deuenit. Nam veteres Chaldaeos optimos augures fuiſſe memoriae proditum eſt. Amphiaraus quoque, Mopſus, & Calchas peritisſimi apud Graecos augures memorantur: in Tuſcis vero haec ars multũ floruiſſe conſtat. Aſcanium etiám apud Latinos auguraſſe legimus, quum aciem contra Mezentium educeret. Et vbi micare a ſiniſtris fulgur aſpexit, pugnauit, & vicit. Dionyſius vero antiquam augurandi peritiã apud Aborigines etiam fuiſſe tradit. Romulus ipſe ſummus augur fuit; & idcirco inſtituit magiſtratus cum auguriis creari. Et poſteri non niſi augurato res gerebant. Tanta autem veneratio huic arti acceſsit, vt Romulus principio trium augurum collegium conſtituerit, ſingulos ex ſingulis tribubus, quae tres erant Ramnenſium, Tatienſium, Lucerum.

Quod his verbis libro ſecundo tradit Dionyſius. *Ad haec etiam vates ſtatuit ex ſingulis tribubus ſingulos ſacris intereſſe, quos augures vocauit. Quos per curias creari inſtituit.* Et in Numa: *Quartam ſacrorum partem tribuit interpretantibus ſigna a diis miſſa, & diſtinguentibus quarum eſſent rerum indicia, priuataque & publica, quos equidē augures Romani vocant, totius rei diuinae peritiſsimos.* Sex. Pompeius: *Auguſtus locus ſanctus, ab auium geſtu, id eſt quia ab auibus ſignificatus eſt, ſic dictus; ſiue ab auium guſtatu, ſiue quia aues paſtae id ratum fecere. Augur ab auibus gerendoque dictus, quia per eū auium geſtus edicitur, ſiue ab auium garritu, vnde & augurium. Inde auſpicium ab aue ſpicienda dictum: nam quod nos cum praepoſitione dicimus aſpicio, apud veteres ſine praepoſitione a, Spicio dicebatur.* Augurandi modum libro 1. diſerte narrat Liuius. *Accitus Numa, ſicut Romulus augurato in vrbe condenda regnū adeptus eſt, de ſe quoque deos conſuli iuſsit. Inde ab augure, cui deinde honoris gratia publicum id perpetuumque ſacerdotium fuit, deductus in arcem, in lapide ad meridiem verſus conſedit. Augur ad laeuam eius capite velato ſedem cepit, dextra manu baculum ſine nodo aduncum tenens, quem lituum appellauerunt. Inde vbi proſpectu in vrbem agrumque capto, deos precatus, regiones ab oriente ad occaſum determinauit, dexteras ad meridiem partes, laeuaſque ad ſeptentrionem eſſe iuſsit. Signum contra quod longiſsime conſpectu oculi ferebant, animo finiuit: tum lituo in laeuam manum tranſlato, dextra in capite Numae impoſita, precatus eſt ita: Iuppiter pater, ſi eſt fas hunc Numam Pompilium, cuius ego caput teneo, regem Romae eſſe, vti tua ſigna nobis certa ac clara ſint inter eos fines quos feci. Tum peregit verbis auſpicia, quae mitti vellet. Quibus miſsis declaratus rex Numa de tēplo deſcendit &c.* Locus enim augurij templum voca-

bàtur. Varro libro vi. de lingua Latina : *Templum tribus modis dicitur, ab natura, ab auſpicio, ab ſimilitudine . ab natura in caelo, ab auſpiciis in terra, ab ſimilitudine ſub terra. In caelo templum dicitur, vt in Hecuba*

O magna templa caeli, tum commixta ſtelleis ſplendidis

In terra, vt in Periboea

Scrupea ſaxa Bacchi templa prope aggreditur

Sub terra, vt in Andromacha

Acheruſia templa alta Orci ſaluete infera

Quam quia initium erat oculi, a tuendo primo templum dictum: quocirca caelum qua tuimur, templum dictum ſic:

Contremuit templum magnum Iouis altitonantis

id eſt, vt ait Naeuius in Hemiſphaerio; vbi terra caerulo ſeptũ ſtat. Eius templi partes quattuor, ſiniſtra ab oriente , dextra ab occaſu, antica ad meridiem, poſtica ad ſeptentrionem. In terreis dictum templum locus augurij aut auſpicij cauſſa quibuſdam conceptis verbis finitus. Concipitur verbis non iiſdẽ vſquequaque. In arce ita: Teſqua a me ita ſunto, quoad ego ea velim, quum nuncupauero: olla, terra , arbor , quiſquis eſt, quam me ſentio dixiſſe, templum tectum qua vis eſto in ſiniſtrum. Olla, terra, arbor, quiſquis eſt, quod me ſentio dixiſſe, templum tectumque : ferto in dextrum & cet. Ita igitur locatus augur, ſi ſigna laeua fuerunt, quia illa parte ſeptentrio eſt, felicia pronuntiat. Nam pars illa orbis propter altitudinem dextra putatur. Si a dextera, infelicia. Nã quia meridies depreſſus eſt, infelix exiſtimatur. Alites autẽ volatu auſpicia faciẽtes praecipuae putabantur buteo, ſanqualis, immuſtulus, aquila, vultur, vt tradit Sex. Pompeius. Quam quam autem maxima auguriis auguribuſque ex Romuli praeſcripto veneratio habita ſemper fuerit , nihilominus ſub L. Tarquinio Priſco rege poſt Attij Naui miraculũ, iis

certe,ſacerdotioque augurum tantus honos acceſsit, vt nihil belli domique poſtea , niſi auſpicato gereretur,concilia populi,exercitus vocati,ſumma rerũ, vbi aues non admiſiſſent, dirimerentur. Ser. Tullius rex poſtea,vt exiſtimo, quum in quattuor tribus vrbẽ diuiſiſſet,alterum augurem adiunxit. Nam anno vrbis CDLIIII. vt tradit libro x. Liuius, Q. Appuleio Panſa,& M. Valerio Coruo v. Cos. rogatione Ogulnia, quinque e plebe additis,ad nouem numerũ aucti ſunt. vt latius demonſtraui in Faſtorum commentariis, vbi de põtificibus,& pontifice maximo verba feci. Primi e plebe augures hi fuerunt,C.Genucius,P.Aelius Paetus,M. Minucius Feſſus,C.Marcius,T.Publilius.Qui numerus vſque ad dictaturam Sullae Felicis manſit. Quo tempore,vt ex Liuio Florus in epitoma libri xxcix. tradit,Sulla augurum pontificumque collegium ampliauit,vt eſſent xv.augures, totidemque pontifices. Qui numerus poſtea manſit. Ceterum quum ceteris fere omnibus ſacerdotibus,ſimul ac in iudicium ducti & dãnati eſſent,alium ſubſtitui mos fuiſſet, augures hac lege immunes erant:dum enim viuerent, licet maximorum criminumconuicti eſſent,ſacerdotio tamen potiebantur;neque vnquam priuari poterant. Quum enim ſacrorum arcana neminem qui augur nõ eſſet cognoſcere vellent;vbi quis augur cooptatus eſſet,iure iurando adigebatur,augurũ res nemini ſe dicturum , priuatum vero eum poſtea factum , eo ſacramento liberum eſſe nolebant. Augurum autem in Romuli memoriam vultur proſperrima auis eſſe exiſtimabatur. Quum autem veteri lege ac more augures ab auguribus,pontifices a pontificibus,reliqui ſacerdotes a ſuis quique collegiis crearẽtur,vnus

tantum pontifex maximus a populo,primus Cn. Domitius Ahenobarbus tribunus plebis,Neronis imperatoris attauus, pontificibus offenſior, quod alium quam ſe ſui patris in locum cooptaſſent, lege lata. ius ſacerdotum ſubrogandorum a collegiis ad populum tranſtulit,anno vrbis DCLI.C. Mario III. & L. Aurelio Oreſte cos. Nec multo poſt ipſe pontifex maximus populi ſuffragio creatus eſt. Huius legis Cicero II. agraria in Rullum, meminit his verbis: *Hoc idem de ceteris ſacerdotiis Cn. Domitius trib. plebis vir clariſſimus tulit, quod populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat, vt minor pars populi vocaretur, ab ea parte qui eſſet factus is a collegio cooptaretur.* Qua lege etiam permiſſum eſt,vt abſentes poſſent petere ſacerdotia. ſcribit enim Cicero; C. Marium,quum in Cappadocia eſſet, lege Domitia augurem factum fuiſſe. Atque ita augures, pontifices, ſeptem viri epulonum,XV. viri ſacris faciundis,& fetiales,qui hactenus a ſuis collegiis creari ſolebant, tributis comitiis renuntiari coepti ſunt. Poſtea L. Sulla dictator, rerum potitus, quũ alia multa contra plebem, quae Marianas partes fouerat, tum hoc ſanxit,vt ſacerdotes iidem a collegiis crearẽtur,vt Pedianus in diuinationis commentario ſic tradit: *His decem annis a Sylla, bellis ciuilibus ſpoliatus eſt populus Romanus poteſtate tribunicia, iudicandi iure, arbitrio creandorum ſacerdotum.* Sed quemadmodum legẽ Domitiam abrogauit Sulla, ſic legem Sullae aliquot annis poſt T. Attius Labienus tribunus plebis abrogauit, Domitiamque reſtituit, M. Tullio,& C. Antonio cos. Fecit autem hoc auctore C. Caeſare: qui ſi populus in mandando ſacerdotio ſuffragium ferret, ſe qui popularis admodum erat,pontificem maximum in demor-

tui Metelli Pij locum creatum iri,non ſine cauſſa putabat. Quod & re comprobatum eſt:nam P. Seruilio Iſaurico,& Q. Lutatio Catulo, conſularibus viris deiectis,ipſe nondum praetorius in ampliſsimi ſacerdotij gradum aſcendit. Rurſus a populo ad collegia lege Labieni abrogata, ius cooptandorum ſacerdotum retulit poſt caedē Caeſaris M. Antonius conſul, eo cōſilio,vt facilius ac certius M. Aimilius Lepidus, cuius filio filiam ſuam collocauerat, pontifex maximus in Caeſaris locum ſubrogaretur. Ceterum quum Antonij omnes leges anno ſequenti Hirtio & Panſa cos.ex S. C. abrogatae eſſent,quod ex M. Tullij oratione in ipſum XIII. & Dionis libro XLVIII. intelligitur , haec quoque quam de ſacerdotiis tulerat, fracta eſt,lexque Domitia iterum reſtituta : ſic enim eo anno ſcribit Cicero ad Brutum: *Panſa vino celeriora omnia putabamus , ſtatim enim collegam ſibi ſubrogaſſet, deinde ante praetorum ſacerdotum comitia fuiſſent.* Poſtea ſub Auguſto abrogata tertio Domitia lege , collegiorum primo, deinde Romanorum principum arbitrio,pontifices,augures,& reliqui ſacerdotes cooptari coepti. Augurum collegium Romae vſque ad Theodoſij ſenioris imp. tempora viguit. Quibus religione Chriſti ſanctiſsima omnia iam obtinente, vetereque daemonum cultu abrogato, vno edicto ſacerdotiorum omnium redditus fiſco publico applicati ſunt. Quare poſtea plane augures & alij ſacerdotes fieri deſierunt. ita Zoſimus

De auguribus praeterea multa mentio eſt apud Ciceronem libro I. de diuinatione, Ouidium quarto Faſtorum, Valerium libro II. Plutarchum in problematibus,& Statium Papinium libro quarto Thebaidos

De augurum vero collegio has inſcriptiones vidi

IOVI. O. M. SACR
COLLEG. AVGVR. D. D
CVR
T. IVNIVS. SELEV
CVS. CVM. VALER. FIL
IMMVN. PERPET

item

COLLEGIVM
AVGVRVM. AVCTORE
IMP. CAES. TRAIANO
HADRIANO. AVG
TERMINOS. POMERII
RESTITVENDOS. CVR

HARVSPICES

Haruſpices a Romulo inſtitutos fuiſſe, tradit libro ſecũdo Dionyſius. Hi a victimis in ara aſpiciendis, dicti ſunt. is enim eſt haruſpex, qui poſtquam hoſtia immolata eſt, inſpectis extis futura praedicit; qui & extiſpex dicitur. Hic ſaepe per pecudum & ceterarũ hoſtiarum fibras, iecinora, & alia inteſtina, futura arte daemonum diuinabat

De haruſpicibus mentio eſt in hac antiqua inſcriptione.

SOFRONIA
Ɔ.L.TERTIA
SIBI.ET.P.SEXTILIO
PRIMO.HARVSPICI
SEVIRO..AQVINI
ET.SVIS.IN.FR
P.XII. IN.AGR. P.XII

DE.TRIBVNO.CELERVM

Tertiam ſacrorum adminiſtrandorum partem Numa tribuno celerum tribuit, quem Romulus equitũ, quos celeres vocabant, praefectum cõſtituit; ſub cuius poteſtate pedeſtres, equeſtreſque copiae erat, corporiſque regis ad cuſtodiam creatus fuerat. Hic enim ſtatuta quaedam ſacrificia peragebat. Ita Dionyſius libro ſecundo. De tribuno celerum mentionem facit Põponius libro primo, tt. de origine iuris ita: *Initio ciuitatis Romanae, cõſtat reges omnẽ poteſtatem habuiſſe. Iiſdẽ temporibus & tribunum celerũ fuiſſe conſtat; is autem equitibus praeerat, & veluti ſecundum locũ a regibus obtinebat, quo in numero fuit L. Iunius Brutus, qui auctor fuit regis eiiciendi.* Et Dionyſius in Romulo: *Romulus trecẽtos viros ex praecipuis familiis, quos curiae renuntiarunt, eodẽ modo, quo antea ſenatores, delegit, eoſque ad corporis cuſtodiam circũ ſe habuit, vocatique omnes ſunt celeres, vt plures ſcribunt, ab exequendi miniſterij celeritate, prõpti enim veloceſque ad opera erant, quos Romani celeres vocant. Vt autem*

Valerius Antias dicit, a primo eorũ duce Fabio Celere. Praeerat nãque dux ipſis etiam clariſsimus, cui tres ſuberant centuriones, & ſub eis alij inferiores magiſtratus, qui per Vrbẽ ſequentes eum tum telis miniſtri eorũ quae iubebantur erãt. &c. Huius tribuni celerum poſtea exactis regibus locum tenuit apud dictatorem magiſter equitũ, & apud imperatores praefectus praetorio, vt tradit Põponius

CVRIONES XXX. ET . CVRIO MAXIMVS

Curiones erant qui curiis praeſidebant a Romulo inſtituti, curiarũque ſuffragiis creati: de quibus libro ſecundo in Numa ſic ſcribit Dionyſius: *Aſſumpta itaque Numa omnis diuini cultus inſtitutione, atque conſcripta, eam in octo diuiſit partes, quot erant etiam ſacrorum ordines, tradidit autem primam ſacrorum conſtitutionem triginta curionibus, quas dixi hoſtias immolare publicas pro curiis.* His omnibus vnus praeſidebat curio maximus dictus, cuius auctoritate (vt inquit Feſtus) ceteri curiones regebantur. Huius frequens mentio eſt apud Liuium. Hic curiatis comitiis ſemper creatus eſt

DE . SODALIBVS . TITIIS. alias TITIENSIBVS

Sodales Titij (inquit M. Varro lib. IIII. de lingua Latina) *dicti ſunt a Titiis auibus, quas in auguriis certis obſeruare ſolent.* Tacitus vero libro primo: *Idẽ annus* (inquit) *nouas caerimonias accepit, addito ſodalium Auguſtaliũ ſacerdotio, vt quondã T. Tatius retinendis Sabinorũ ſacris ſodales Titios inſtituerat. Sorte ducti e primoribus ciuitatis vnus & viginti.*

De hoc

De hoc ſacerdotio mentionem facit Lucanus libro primo

Septemuirque epulis feſtus,Titiique ſodales

Hi ſacerdotes extra vrbem habitabant, & in tuguriis certa auguria ſeruabant,quoniam ad id deputati a pôtificibus erant.De eis praeterea nihil compertum habeo

Horum quoque vt aliorum multorum meminere antiquae inſcriptiones ita

P.CORNELIO
DOLABELLAE
COS
VII.VIRO. EPVLONVM
SODALI.TITIENSI
LEG PRO.PR. DIVI. AVGVSTI
ET TI. CAESARIS. AVGVSTI
CIVITATES.SVPERIORES
PROVINCIAE. ILLYRICI

Item

. . . .
M. F. CL. PRISCO
SACERDOTI.TITIALI
PR INTER. CIVIS.ET
PEREGRINOS.TR.PL
QVAESTORI. PROC
AVG. XX. HERED

D

Item

. . . .

PONTIFICI.MAXIM . . .
TRIBVNIC.POTESTAT . . .
IMP.XVII P . P
COS.VIII. DES.VIIII. CENSORI
CONSERVATORI.CAEREMONIARVM
PVBLICARVM.ET
RESTITVTORI.AEDIVM.SACRARVM
SODALES . TITI

FLAMINES . XV

Secundam (inquit libro ſecundo Dionyſius) *ſacrorum miniſteriorum curam Numa rex ijs tradidit, qui a geſtatione pileorũ & inſularũ flamines vocati ſunt.* De quorũ inſtitutione parum inter veteres ſcriptores conuenit. Plutarchus enim in Numa ita ſcribit: *Iouis Martiſque ſacerdotibus a Romulo conſtitutis, tertium ipſe Romuli addidit, quẽ flaminẽ Quirinalem nominauit. Vocabant & ſacerdotes antea conſtitutos flamines, a pileis quibus ad tegenda capita vtebantur, quaſi pilamines quidam eſſent.* E contra Dionyſius, & Liuius flaminum omnium originẽ Numae tribuunt. Ita enim ſcribit Liuius: *Tum ſacerdotibus creãdis animum adiecit, quamquam ipſe plurima ſacra obibat, ea maxime quae nunc ad flaminem Dialem pertinent: ſed quia in ciuitate bellicoſa plures Romuli quam Numae reges ſimiles putabat fore, ituroſque ipſos ad bella, ne ſacra regiae vicis deſererentur, flaminem Ioui aſſiduũ ſacerdotem creauit, inſignique eum veſte & curuli regia ſella adornauit. Huic duos flamines adiecit, Marti vnum, alterum Quirino.* Erat autem flamen ſacerdotis nomen, qui alicui deo

peculiariter conſecratus,ei vni ſingillatim ſacra faciebat,a quo & nomen obtinebat,vt is qui Iouis ſacra curabat,vel Martis,aut Quirini;is flamẽ Dialis; Martialis,& Quirinalis vocabatur. Hinc Cicero ſecundo de legibus: *Diuiſque aliis ſacerdotes, omnibus põtifices, ſingulis flamines ſunto.* Nominis autem ratio tracta eſt a filo,quo caput cinctum habebant,quod his verbis docet M. Varro libro IIII. de lingua Latina: *Flamnies* (inquit) *quod in Latio capite velato erant ſemper, ac caput cinctum habebant filo, flamines dicti. Horum ſinguli cognomina habent ab eo deo cui ſacra faciunt: ſed partim ſunt aperta, partim obſcura. &c.* & Seruius ſuper Virgilium: *Flamines* (inquit) *in capite habebant pileum,quod quum per aeſtus ferre non poſſent,filo tantum capita religare coeperunt,nam nudis penitus capitibus incedere nefas erat, vnde a filo quo vtebantur flamines dicti quaſi filamines.* Plutarchus in Numa, eos a pileo pilamines primo, poſt flamines dictos putat; quod non placet: nam & pontifices, & alij ſacerdotes pileos gerebant, & flamines tamen non ſunt appellati. Appianus flaminem Dialem ſemper velo & galero feſtis profeſtiſque diebus vti ſolere ſcribit. Sunt qui eos a ſacris infulis flamines dictos putant, quas in capite geſtabant; quae ab antiquis flamae dicebantur, ſiue a flammeo, quod genus eſt tegminis capitis, quod potius mulierum eſt quam virorum. Sex.Pompeius: *Flamen Dialis dictus quod filo aſſidue veletur, indeque appellatur flamen quaſi filamen.* Pileus autem ſiue galerus quo flamines vtebantur,apex vocabatur, cuius formam ex lapidibus marmoreis, vetuſtiſque nummis, ita aliquando deſcripſi.Nam quum apex faſtigiũ ſit & ſummum aliquod alicui additum rei, flaminis pileus qui

ad modũ galeae militaris factus erat, in ſummo faſtigio virgulam fixam habebat, circa quam filum lanae albae religatum erat; a qua re (vt dixi) & ipſi flamines ſunt vocati, & pileus ipſe apex. Vnde Valerius libro primo cap. 1. *At Sulpicio inter ſacrificandum apex prolapſus, eidem ſacerdotium abſtulit.* Et Lucanus libro primo

Et tollens apicem generoſo vertice flamen

Apice autem non niſi flaminibus vti permiſſum erat, vt nunc mitra epiſcopis. Seruius libro VIII. *Vocant apicem ab apendo quod eſt vincire, vnde aptus, & apiculum filum quo flamines velatum caput gerunt.* Sex. Pompeius: *Apex* (inquit) *qui eſt ſacerdotũ inſigne, dictus eſt ab eo quod comprehendere vinculo, antiqui apere dicebant: vnde aptus is qui conuenienter alicui iunctus eſt.* Virgilius libro VIII

Hinc exultantes ſalios, nudoſque lupercos
Lanigroſque apices

Apex igitur omnium flaminum inſigne cõmune erat. Quum autem tres a Numa principio tantum inſtituti fuiſſent, Dialis, Martialis, & Quirinalis; poſtea proceſſu temporis XII. alij Romae additi ſunt, & ad XV. numerum aucti. Sex. Pompeius: *Maximae dignationis flamen Dialis eſt inter XV. flamines. Et quum ceteri diſcrimina maieſtatis ſuae habeant, minimi habetur Pomonalis: quod Pomona leuiſſimo fructui agrorum praeſidet, ideſt pomis: etc.* Ceterũ omnes flamines mox enumerabo. Poſt conſtitutos XII. flamines, orta eſt inter eos maiorum, minorumque; vel patriciorum, & plebeiorum diſtinctio. Tres enim primi a Numa inſtituti maiores, & patricij appellati ſunt. XII. poſteriores, minores & plebeij. Vnde Sex. Pompeius: *Maiores flamines appellabantur patricij generis, minores vero plebei.* Nam tres primi flamines ſemper ex patriciis cooptati ſunt, vt docet Cicero

in oratione pro domo; in qua regem ſacrorum, flamines, ſalios, interregẽ, & ex dimidia parte reliquos ſacerdotes nõ niſi ex patribus creari poſſe tradit. Ceterũ quamquam xv. flamines eſſent, qui nomine conuenirent, collegae tamen non erant, neque eorum quoddam collegium vocabatur. Siquidem flamen vnius tãtum dei ſacerdos erat, habebatque ſua quiſque ſacra, quae per ſe quiſque procuraret, & ad alios nihil omnino attineret. Quod Cicero libro ſecundo de legibus ſatis indicat, quum legem eiuſmodi ponit: *Diuiſque aliis ſacerdotes, omnibus põtifices, ſingulis flamines ſunto.* Flamines autem (de maioribus praeſertim loquens) tametſi non eſſent pontifices, ita tamen erant adſcripti in collegium pontificum, vt ſi quando de re aliqua apud pontifices ageretur, ipſi vna iudices ſederẽt eius rei, de qua ad collegium pontificum relatum eſſet. Quod poteſt ex oratione Ciceronis pro domo ſua intelligi, quae quum habita ſit apud pontifices, ad quorum collegium reiectum erat de domo a Clodio cõſecrata iudicium, in ea tamen oratione iudices ſediſſe regem ſacrorum, & flamines oſtendit. Creabãtur autem flamines a populo comitiis curiatis, vt ex Laelio Felice docet Gellius cap. xxvii. libri xv. Flamines vero a populo comitiis curiatis creati inaugurabantur a pontifice maximo, cuius dicto omnes ſuberãt. Quod ex his Liuij teſtimoniis demõſtrari poteſt. Liuius lib. xxvii. *Et flaminem Dialem inuitum inaugurari coegit P. Licinius pont. max. C. Valerium Flaccum.* Quod idẽ ſcribit Valerius Maximus libro vi. cap. ix. *C. Valerius Flaccus ſecundi belli Punici temporibus luxu perditam adoleſcentiam inchoauit. Ceterum a P. Licinio pontifice maximo flamen factus.* &c. & L. Florus in epitoma libri xix.

ſcribit: *L. Caecilius Metellus pontifex maximus A. Poſtumium conſulem, quoniam idem & flamen Martialis erat, quum ille ad bellum gerendum proficiſci vellet, in Vrbe tenuit, nec paſſus eſt a ſacris recedere.* & idem Liuius libro xxxvii. de Q. Fabio Pictore, quem dicit eo anno quo creatus eſt praetor, inauguratum fuiſſe Flaminē Quirinalem, ita ſcribit. *Priuſquam in prouincias praetores irent, certamen inter P. Licinium pontificem maximum fuit, & Q. Fabium Pictorem flaminem Quirinalem, quale patrum memoria inter L. Metellum, & Poſtumium Albinum fuerat. Conſulē illum cū C. Lutatio collega in Siciliā ad claſsē proficiſcentem, ad ſacra retinuerat Metellus pontifex maximus. Praetorem hunc, ne in Sardiniam proficiſceretur, P. Licinius tenuit. Et in ſenatu & ad populum magnis contentionibus certatum eſt, & imperia inhibita vltro citroque, & pignora capta, & mulctae dictae, & tribuni appellati, & prouocatum ad populum eſt. Religio ad poſtremum vicit, & dicto audiens eſſe flamen pontifici iuſſus.* Quamobrem flamini Diali antiquitus nec magiſtratum petere, nec capere permiſſum erat. In cuius rei gratiam ei lictore, & regia ſella curuli vti permiſſum eſt. Inde Cornelium Merulam flaminem Dialem Conſulem in locum Cinnae vrbe pulſi ſuffectum, poenas dediſſe violati antiqui iuris quidam crediderunt: in magiſtratu enim paulo poſt occiſus eſt. Flaminium autem ſacerdotium ita perpetuum erat, vt tamen ob certas quaſdam cauſſas, flamines etiam ſacerdotio priuari poſſent; dicebanturque flaminio abire, aliique ſubrogabantur. quod ſi nullis illarum cauſsis coacti fuiſſent ſacerdotium deponere, id dum viuebant retinere ſolebant. Vnde Valerius Maximus libro I. cap. I. *Conſimili ratione poſt P. Coelius, M. Cornelius Cethegus,*

C

& C. Claudius propter exta parum curioſe admota aris deorum immortalium, variis temporibus, belliſque diuerſis flaminio abire iuſſi ſunt coactique etiam. At Sulpicio inter ſacrificandum apex e capite prolapſus, eidem ſacerdotium abſtulit. Aliae quoque erant cauſſae eius deponendi ſacerdotij, quas paulo poſt afferam. Quum autem pontificum maximorum auctoritatem, ſuper flamines, regem ſacrorum, & ceteros pontifices fuiſſe aperte ex Liuio oſtenderim, miror cur Sex. Pompeius ita ſcripſerit: *Ordo ſacerdotum aeſtimatur deorum* * *maximus quiſque. Maximus videtur rex, deinde Dialis, poſt hunc Martialis, quarto loco Quirinalis, quinto pontifex maximus. Itaque in conuiuiis ſolus rex ſupra omnes accubat: ſed Dialis ſupra Martialem, & ſupra Quirinalem Martialis, is ſupra pontificẽ maximũ: Rex, quia potentiſſimus; Dialis, quia vniuerſi mundi ſacerdos, qui appellatur Dium; Martialis, quod conditor ac vrbis parens Mars; Quirinalis, ſocio Romani imperij adſcito Quirino; pontifex maximus, quod iudex atque arbiter rerum diuinarum humanarumque habetur.* & cet. Niſi hoc intelligatur, in religioſis quibuſdam epulis, & conuiuiis, quantum ad ſeſsionem attinet, antiqui ritus ergo id obſeruatum fuiſſe; ceterum poteſtate pont. max. omnes anteiiſſe. Flamines autem, quum populi ſuffragiis creati, a pontifice inaugurarentur, hoc eſt certis quibuſdam ac ſolemnibus captatis auguriis crearentur; captos duci a patribus, velut ab hoſtibus mos fuit. Hinc flamines capti dicebantur. Flaminum vxores flaminicae vocabantur, vt tradit Sex. Pompeius, quibus diuortium facere non licebat. Flaminum miniſtri flaminij dicebantur, & miniſtrae Flaminiae. Sex. Pompeius: *Flaminius Camillus puer ingenuus patrimus &*

matrimus, qui flamini Diali ſacrificanti miniſtrabat. antiqui enim ſacrorum miniſtros Camillos vocabant. Flaminia ſacerdotula, quae flaminicae Diali praeminiſtrabat, eaque patrima & matrima erat, id eſt patrem, matremque adhuc viuos habebat. Flaminius lictor, qui flamini Diali ſacrorum cauſſa praeſto eſt. Flaminia aedes, domus flaminis Dialis. Praeciae dicebantur, quia a flaminibus praemittebantur, vt denuntiarent opificibus, vt manus abſtinerent ab opere, ne ſi vidiſſet ſacerdos facientem opus, ſacra pollueruntur. Hi ab aliis praeclamitatores appellantur. Haec itaque ſunt quae omnibus flaminibus communia erant, nunc ſingillatim de iis diſputemus

DE. FLAMINE. DIALI

Atque primo a flamine Diali, qui maximae dignationis inter omnes erat, initium ſumam. Hic, Dionyſio & Liuio auctoribus, a Numa; vel vt Plutarchus tradit, a Romulo ipſo Ioui inſtitutus fuit. Nam ante flaminum munus, regum fuerat; qui pontificum regumque promiſcue officia exercebāt, vt de Priamo & Aenea apud Virgilium videri poteſt. Item apud eundem de rege Deli Anio, & ſacerdote Apollinis

Rex Anius, rex idem hominum, Phoebique ſacerdos

Dictus autē eſt Dialis ἀπὸ τοῦ Διός, hoc eſt a Ioue, qui Διὸς dicitur quaſi Iouialis, a quo vita dari putabatur hominibus. Cui flamini caerimonias multas impoſitas fuiſſe liquet; quae ex Fabio Pictore, Maſſurio Sabino, M. Varrone, Plutarcho in problematibus, Gellio lib. x. cap xv. ceteriſque libris qui de ſacerdotibus publicis conſcripti ſunt, excerptae, ſunt hae

I. Equo Dialem flaminem vehi religio erat. II. Claſſem procinctam extra pomeriū, ideſt exercitum

armatum videre; idcirco rarenter flamen Dialis creatus cõſul eſt,quum bella conſulibus mãdabantur.III. Item iurare Dialem fas nunquam erat.IIII. Item annulo vti,niſi peruio caſſoque, fas non erat.V. Ignem e flaminia,ideſt flaminis Dialis domo,niſi ſacrũ efferri ius non erat.VI. Vinctũ ſi aedes eius introiiſſet,ſolui neceſſum erat,& vincula per impluuium in tegulas ſubduci,atque inde foras in viam demitti.VII.Nodum neque in apice, neque in cinctu, neque alia in parte vllum habebat.VIII.Si quis ad verberandum duceretur,ſi ad pedes eius ſupplex accubuiſſet, eo die verberari piaculum erat.IX, Capillum Dialis, niſi qui liber homo erat,detondere non poterat.X. Capram & carnem incoctam,& ederã,& fabam,neque tangere Diali mos erat,neque nominare.XI. Propagines e vitibus altius praetentis nõ ſuccidebat.XII.Pedes lecti in quo cubabat,luto tenui circũlitos eſſe oportebat, & de eo lecto trinoctium continuum non decubabat, neque in eo lecto cubare alium fas erat:neque apud eius lecti fulcrum capſulam eſſe cũ ſtrue atque ferro oportebat.XIII. Vnguium Dialis & capilli ſegmina ſubter arborem felicẽ terra operiebãtur.XIIII. Dialis quottidie feſtatus erat XV. Ac ſine apice ſub diuo eſſe licitum non erat,ſub tecto vti libebat, & non pridem a pontificibus conſtitutum.XVI.Farinam fermento imbutam attingere ei fas non erat.XVII. Tunicam intimam niſi in locis tectis non exuebat,ne ſub caelo tanquam ſub oculis Iouis nudus eſſet.XVIII.Super flaminem Dialem in conuiuio,niſi Rex ſacrificulus, haud quiſquã alius accũbebat:quae res Sex.Pompeij locum de ſeſsione ſacerdotum in ſolemnibus conuiuiis aperit.XIX.Vxorẽ quũ amittebat, flaminio decedere mos

erat.xx. Flaminis matrimonium niſi morte dirimi nō poterat.xxi. Locum in quo buſtum eſſet, nunquā ingrediebatur.xxii. Mortuum nūquam attingebat, funus tamen exequi reiigio non erat. xxiii. Vnus omnium flamen Dialis galero albo vtebatur, vt libro ſecundo rerum diuinarū refert M. Varro, vel quod maximus eſſet, vel quod Ioui immolata hoſtia albato fieri oportuiſſet.xxiiii. Vngi ſub dio fas non erat Diali.xxv. Flamē Dialis antiquitus, nec magiſtratum petere, nec capere poterat, ne ſacris auocaretur, & multa contra religionem facere cogeretur.xxvi.Praeclamitatores habebat: qui ipſum praecedebant, clamantes vt homines ab operibus deſiſterent, quia ei opus faciētem videre religioſum erat. Maſſurius quoque Sabinus alia quaedam fuiſſe ſcripſit, quae remiſſa ſunt, gratiamque aliquot caerimoniarum Diali factā fuiſſe tradit. Flaminis Dialis apex ſiue pileus albogalerus dicebatur, quod fieret ex hoſtia alba Ioui caeſa, cui affigebatur apex virgula oleagina.Sex. Pōpeius. Eaedem ferme caerimoniae ſunt, quas flaminicae ſacerdotiſſae Diales obſeruabant. In queis haec. Quod bene nato operiretur, Et quod virrica ſurculum de arbore felici haberet: & quod ſcalas deſcendere ei plus tribus gradibus religioſum eſſet. Atque etiam, quum iret ad Argeos, neque caput comere, neque capillum depectere ſolebat.

Flaminicae cuiuſdam mentio eſt in vetuſta inſcriptione ſic

Q.CACILIO.Q.F.AN
OPTATIANO
PRAEF.COH.I.AQVI
TANOR.EQVIT.
PONTIA.T.F.SABI
NA.MATER
FLAMINICA
L.D.D.D

Adiicit in fine huius capitis Gellius: *Verba praetoris ex edicto perpetuo de flamine Diali, & de ſacerdote Veſtae ſunt haec: Sacerdotem Veſtalem, & flaminem Dialem, in omni mea iuriſdictione iurare nõ cogam.* A Numa vſque ad Marij & Syllae tempora, perpetua & continuata ſerie flamines Diales ſemper fuerunt, vſque ad L. Cornelium Merulam, qui in ſeditione ciuili Cinnae & Octauij in magiſtratu occiſus fuit. Poſt quem, quum Caeſar qui poſtea dictator fuit, id ſacerdotium cõſequutus fuiſſet, nõ longe poſt a victore Sulla, & ſacerdotio, & vxoris dote mulctatus eſt: ita vt nullus deinceps flamen Dialis inauguratus fuit, vſque ad finem imperij Auguſti Caeſaris. Sub quo anno plus minus centeſimo poſtquam id ſacerdotiũ vacauerat, flamẽ Dialis inauguratus eſt Ser. Cornelius Maluginenſis, poſt quem perpetuo ordine flamines Diales multi fuerunt vſque ad nouiſsima imperij tempora, quibus cũ reliquis ſacerdotiis veteris ſuperſtitionis ab imp. Theodoſio, id ſacerdotium omnino ſublatum eſt. Atque haec ſunt quae de flamine Diali apud veteres ſcriptores inueni

DE.FLAMINE. MARTIALI

Secundus a Numa inſtitutus flamen Martialis fuit, vt Dionyſius,& Liuius tradunt;vel a Romulo, vt Plutarchus;quod Romuli vrbis cōditoris Mars pater creditus ſit. Hic patricius,& maior flamen erat. De quo M.Varro libro quarto de lingua Latina : *Flamines ſinguli cognomina habent ab eo deo,cui ſacra faciunt:ſed partim ſunt aperta,partim obſcura:aperta,vt Martialis,Volcanalis. &c.* Idem refert libro ſexto

De flamine Martiali mentio extat in antiqua inſcriptione ſic

P . CORNELIVS . P . F. DOLABELLA COS
C.IVNIVS.C.F.SILANVS,FLAMEN . MARTIAL
E X . S . C
FACIVND . CVRAVERVNT. IDEM . QVE
PROBAVERVNT

Hi conſules,vt ex Faſtis liquet,ſub Auguſti imperio fuerunt.Ne autem quis hac inſcriptione in dubiū verteret,quod de flaminibus maioribus dixi, ipſos ſemper ex patriciis lectos fuiſſe, animaduerſione dignū, gentem Iuniam plebeiam quidem ante dictatorē Caeſarem fuiſſe, ideoque hoc ſacerdotio excluſam. Verū poſt Caeſaris dictatoris tempora,a quo Iunia gens cū pleriſque aliis in patricias allecta eſt, vt Trāquillus & Dio tradunt,tam hoc ſacerdotium, quam cetera quae plebeiis antea prohibita erant,obtinere potuit, vt ſub Auguſto hunc Iunium obtinuiſſe videmus

DE.FLAMINE.QVIRINALI

Et hic flamen maior,& patricius a Numa in Romuli honorem inſtitutus eſt,quod Romulus Quirinus appellatus parens & vrbis conditor fuiſſet. De hoc flamine frequens mentio eſt apud Liuium, Varronem,& Sex. Pompeium

DE FLAMINE VOLCANALI

Flamen Volcanalis Volcano conſecratus, & reliqui vndecim flamines minores omnes,& plebeij fuerunt, variis temporibus inſtituti. De flamine Volcanali ſic ſcribit Varro lib.IIII. de lingua Latina: *Flaminum cognomina aperta ſunt, Martialis,& Volcanalis*

DE FLAMINE CARMENTALI

Hic flamen Carmentae Euandri Arcadis matris,cuius templum prope Capitolium fuit,ſacra curabat; de quo Cicero in Bruto ita mentionem facit: *M. Popillius quum conſul eſſet, eodemque tēpore ſacrificium publicū cum laena faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis cōtra patres concitatione & ſeditione nuntiata, vt erat laena amictus, ita venit in concionem, ſeditionemque tum auctoritate tum oratione ſedauit.* Hos autem flamines plebeios fuiſſe teſtimonio eſt hic Laenas, qui ex plebe conſul lectus fuerat, quum flamen Carmentalis eſſet

DE FLAMINE FLORALI

De Florali flamine, qui a Flora dictus eſt, meminit Varro libro ſexto de lingua Latina. Hanc deā floribus praeeſſe veteres credebant. Quam meretricem fuiſſe

aiũt,quae quum magnas opes corporis quaeſtu quaeſiuiſſet,populum Romanum fecit heredem , certamque pecuniã reliquit, ex cuius annuo fenore ſuus natalis dies celebraretur editione ludorum,quos Floralia,ſiue ludos Florales appellabant. Quod quia ſenatui flagitioſum tractu temporis viſum eſt,ab ipſo nomine argumentum ſumi placuit, vt pudẽdae rei quaedam dignitas adderetur, deamque finxerunt eſſe,quae floribus praeſit,eamque oportere placari,vt fruges cũ arboribus aut vitibus bene proſpereque floreſcerent; itaque Floram nuncupaſſe , & ludos ei dedicatos appellauiſſe Floralia. De quib. in antiquo nummo ſic mentio eſt C.MEMMIVS. FLORALIA. PRIMVS. FECIT. Celebrabantur autem hi ludi omni cum laſciuia,conuenientes memoriae meretricis , in quibus praeter verborum licentiam nudabantur , flagitante populo,meretrices, quae mimarum functae officio, in conſpectu multitudinis ad ſatietatem vſque impudicis motibus detinebantur. De hac dea , & eius ludis multa ſcribit Ouidius libro quarto Faſtorum.

DE FLAMINE PALATVALI

Palatualis , vt Varro libro ſexto de lingua Latina,ſiue Palatilis,vt Sex. Pompeius ſcribunt,flamen conſtitutus fuit ad ſacrificandum ei deae, in cuius tutela Palatium erat,quam M. Varro Palatuam vocat : de quo nihil praeterea memoria dignum inueni.

DE FLAMINE FALACRO

Flamen Falacer, vt libro quarto de lingua Latina ſcribit Varro,a diuo patre Falacre dictus eſt. Quis autem is deus fuerit,nondum inueni.

Flaminum *aliquot cognomina obſcura ſunt*(inquit Varro libro quarto de lingua Latina) *Vt Dialis, & Furinalis. Quū Dialis a Ioue ſit, qui Diouis eſt: Furinalis a Furina, cuius etiam in Faſtis Furinales feriae ſunt.* De eodem mentionem facit libro ſexto de lingua Latina. Forte haec dea eſt, cuius vetus haec inſcriptio meminit

I. O. M. H. AVG
SACR
GENIO.FORINARVM
ET.CVLTORIBVS.HVIVS
LOCI.TERENTIA.NICE
CVM.TERENTIO.DAMA
RIONE.FILIO.SACERDOTE

De flamine Volturnali

Flaminis Volturnalis ſolus quod ſciam meminit M. Varro libro VI. de lingua Latina ſic: *Eundem Pompilium Numā ait feciſſe flamines, qui cum omnes ſint a ſingulis deis cognominati, in quibuſdam apparent etyma, vt cur ſit Martialis, Quirinalis. Sunt in quibus flaminum cognominibus latent origines, vt qui ſunt in verſibus plerique, Volturnalis, Palatualis, Furinalis, Floralis, Falacer, Pomonalis; obſcura eſt eorum origo. Volturnus, Palatua, Furina, Flora, Falacer, Pomona pomorum patrona*

De flamine Virbiali

Flaminem Virbialem deo Virbio, ideſt Hippolyto conſecratum, nullus quod ſciam antiquus ſcriptor

commemorat. Eius ego mentionem extare vidi Romae in antiqua inſcriptione, quam ad me miſit Antoninus Auguſtinus epiſcopus Allifanus

PRAF. IVVEN
EQVO. PVBLICO
ADIECTO. IN. V. DECVR
ORNATO. MILITIAE
PRAEF. COH. AFRICAE
FLAMINI. VIRBIALI
AVGVRI. AEDILI
AVGVSTALI. Q. Q. IVVENVM

Deus autem Virbius idem qui Hippolytus eſt, Theſei & Hippolytae Amazonis filius, qui quum a Phaedra nouerca per calumniam apud patrē delatus eſſet, quod ipſi ſtuprum inferre voluiſſet, patris iram veritus curru conſcenſo fugam arripuit: quumque iuxta maris littus perueniſſet, incuſſo a Neptuno pauore, equi conſternati implicatum habenis Hippolytum dilacerarunt. Cuius vicem miſerata Diana ad vitam eum reuocauit, & in Aricino nemore collocatū, pro Hippolyto Virbium appellauit, quaſi bis virum. Vide haec latius apud Ouidium ſecundo metamorphoſeos

De flaminibus Laurentiali, Lauinali, & Luculari

Neque etiam horum trium flaminum vllam mentionem apud veteres auctores extare vnquam vidi. Eos autem ex antiquo hoc epigrammate concinnaui

P. AELIO

P. AELIO. P. F. PAPIR
MARCELLO. CENT
FRVM. SVB. PRINCIPE
PEREGRINOR. HASTATO
ET. PRINCIPI. ET. PRIMIPILO
LEG. VII. GEM. PIAE. FEL. ADLEC
TO. AD. MVNERA. PRAEFF
LEGG. VII. CLAVD. ET. PRIMAE.
ADIVTRICIS. V. F. FLAMINI
LVCVLARI. LAVRENT. LAVINAL
PATRONO. ET. DECVRIONI
COLONIAE. APVLESIVM. PATRONO
CIVITATIS. FORO. FLAM. FVLGINIAE
ITEM. QVE. IGVVINORVM
SPLENDIDISSIMVS. ORDO
FORO. FLAM
CVIVS. DEDICAT. DECVRIONIBVS
ET. LIBERIS. EORVM. PANEM
ET. VINVM. SS. XXX. N. ITEM
MVNICIPIBVS. SS. IIII. N. DEDIT

Ex his Laurentialem Accae Laurentiae Romuli nutrici creatum fuiſſe crediderim; reliquorum vero obſcura cognomina ſunt

De flamine Pomonali

Flaminis Pomonalis quem inter xv. minimi habitũ fuiſſe tradit Sex. Pompeius, Varro libro ſexto de lingua Latina meminit, eumque a Pomona pomorũ dea denominatum fuiſſe tradit. Et Sex. Pompeius: *Maximae* (inquit) *dignationis flamen Dialis eſt inter quindecim flamines: & quum ceteri diſcrimina maieſtatis ſuae habeãt, minimi habetur Pomonalis, quod Pomona leuiſſimo fructui*

agrorum praeſidet,ideſt pomis. Haec autem ſunt quae de xv. flaminibus inuenire potui. Quorum vxores omnes flaminicae dicebantur. Ceterum quo ab antiquitatum ſtudioſis gratiam aliquam ineam,& alterius generis flaminum aliquot inſcriptiones ſuggeram, qui certe municipales flamines fuerunt

Firmi in Piceno

T . APPAEO . T . F . VEL
ALFINIO.SECVNDO
PROC.AVGVST. XX. HERED
PROC.ALPI.ATRECTIANAR
PRAEF.VEHICVL.SVB.PRAEF
CLASS.PRAET. RAVENN.PR
ALAE.I.AVG.THRAC.TRIB.COH
I.AELIAE . BRITTON . PRAEF
COH IIII. GALLOR.PATRON
COLON. FLAMINI . DIVOR
OMNIVM.AVGVRI
I I . VIR . QVINQ . B I S
OB.MERITA.EIVS

ibidem

L . VOLCATIO . Q . F .
VEL.PRIMO
I I . VIR . I I . QVINQ
FLAM . DIVOR . O M N
P. C. EX. TESTAMENTO
EIVS. POSITA
Q . LICINIO . CRISPINO
C. HERENNIO. MAXIMO
I I . V I R

ibidem

L . VOLCATIO. Q . F
VEL . PRIMO
PRAEF . COH . I . NORICOR
IN . PANN . PRAEF . RIPAE
DANVVI . ET . CIVITATIVM
DVARVM.BOLOR.ET.AZALIOR
TRIB.MILIT.LEG.V
MACEDONICAE.IN
MOESIA . PRAEF . ALAE . I
PANNONIOR . IN . AFRICA
II.VIRO. QVINQ
FLAMINI . DIVOR
OMNIVM.P.C
EX. TESTAMENTO . EIVS
POSITA
M . ACCIO . SENECA.
. . . MANLIO . PLANTA
II.VIR. QVINQ

De reliquis imperatorum inter diuos relatorum flaminibus; & primo de flamine diui Iuli

Poſt reip. caſum quum Romanos imperatores & Auguſtas eorum vxores, vel filios, conſecrandi mos irrepſiſſet, plures quoque eorũdem flamines ſunt facti. Mortuo enim & inter diuos relato imperatori flamen, & ſodales, qui ab eo nomen acciperent, addebãtur, templũque in quo ipſi hymnos in eius honorem compoſitos canerent, extruebatur. Nam Iulio Caeſari, a quo hic mos originem habuit, etiam adhuc

viuenti haec decreta fuiſſe tradit his verbis Tranquillus : *Non enim honores modo nimios recepit, vt continuum conſulatum, perpetuam dictaturam, praefecturamque morũ, inſuper praenomen imperatoris, cognomen patris patriae, ſtatuam inter reges, ſuggeſtum in orcheſtra; ſed & ampliora humano faſtigio ſibi decerni paſſus eſt, ſedem aureã in curia, & pro tribunali tenſam, & ferculum circenſi pompa, templa, aras, ſimulachra iuxta deos, puluinar, flaminem, lupercos, appellationem mẽſis e ſuo nomine. &c.* Poſt mortem quoque ei conſecrato eadem omnia remanſerunt: quod his verbis indicat idem Tranquillus: *Laudationis loco cos. Antonius per praeconem pronuntiauit S.C. quo omnia ei diuina ſimul atque humana decreuerat, item iuſiurandum, quo ſe cuncti pro ſalute vnius aſtrinxerant.* Qua ratione vero imperatores conſecrari apud veteres ſolerent, quum poſt mortem inter diuos referrentur, accurate expoſui in commentariis libri ſecundi Faſtorum, vbi Seueri Auguſti obitum deſcripſi.

De flamine diui Iuli mentio extat in antiquo hoc epigrammate

M . PVBLICIO
M . F . SAB. SEXTIO
CALPVRNIANO
E QVO . PVBLICO
FLAM . DIVI . IVLI
PRAEF . AEDIL. POT
QVAESTOR . AERAR.
SACERD.IVVEN.BRIX
COLLEGIA
CENTON.ET.FABROR

Item

L . A C V T I O
L . F.
F A B . PRIMO
EQVO . P V B
II . VIR . I . D
AEDIL. Q̄. ALIM
FLAM. DIVI.IVLI

De flamine diui Auguſti

Auguſtum poſt mortem a Tiberio Caeſare conſecratum fuiſſe praeter Tranquillum docet etiam libro primo Tacitus ita: *Idem annus nouas caerimonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio. Sorte ducti e primoribus ciuitatis Vnus & Viginti, Tiberius, Druſuſque, Claudius, & Germanicus adiciuntur*

De flamine diui Auguſti mentio eſt in hiſce vetuſtis inſcriptionibus

NERONI . CAESARI
GERMANICI . F
TI.AVGVSTI . N. DIVI . AVG
PRON. FLAMINI . AVGVSTALI
SODALI . AVGVSTALI

Item

C. VALERIO . C . F . PAP
MARIANO
HONORES . OMNES
ADEPTO . TRIDENT
FLAMINI . ROM . ET . AVG
PRAEF . QVINQ . AVGVR
ADLECTO.AN.NON . LEG . III
ITALIC . SODALI . SACROR
TVSCVLANOR . IVDICI
SELECTO . DECVR . TRID
DECVRIONI . BRIXIAE
CVRATORI . REIP . MANT
EQVO. PVBL . PRAEF . FABR
PATRONO. COLON
PVBLICE

Item

M. ARTORIVS.M.F. PAL . PRISCVS . VICASIVS.
SABIDIANVS.TRIB.COH. XV. VOLVNT. C. R.TR.LEG
VII. CLAVD. PIAE. FID.PRAEF. ALAE. I. PANN
PRAEF
MONTIS. BERENICIDIS. FLAM. DIVI.AVG
PATR . COL
. . . RATEG.THEAD.EX.VOTO.D.D

De ſacerdote diuae Auguſtae

Auguſtarum vero conſecratarum,non flamines,ſed ſacerdotes vocabantur, quae illis praecipue ſacra faciebāt.Liuiam autem Druſillam , quae & Iulia Auguſta, Auguſtj Caeſaris vxorem poſt obitum, primam omnium Auguſtarum ſub Diuae Auguſtae vocabulo a Claudio imperatore conſecratam tradit Tranquillus in Claudio cap.xi. *Auiae*(inquit) *Liuiae diuinos honores,& circenſi pompa currum elephantorum, Auguſteo ſimilem,decernendum curauit*

Eius mentio eſt in hac vetuſta baſi ita

DENTRIAE.L.F.POLLAE
SACERDOTI. DIVAE
AVGVSTAE
P O S T . MORTEM
D . D

De flamine diui Claudij

Ti.Claudium Caeſarem poſt obitum a Nerone imperij herede conſecratum fuiſſe tradunt Tacitus libro XII. Tranquillus cap. XLV. & Eutropius libro ſeptimo

De cuius flamine mentio eſt in hac vetuſta inſcriptione

Q.PETRONIVS.C . F . PVB. MODESTVS
P . P . B I S
LEG.XII. FVLM. ET. LEG. I . ADIVTRIC
TRIB.MIL.COH. V . VIG
TR.COH.XII.VRB.TR.COH. V . PR. PR.
DIVI.NERVAE.ET.IMP.CAES
NERVAE.TRAIANI.AVG.GERM.PROVINC
HISPANIAE.CITER.ASTVRIAE.ET.
GALLAECIARVM.FLAMEN.DIVI.CLAVDI
DEDIT.IDEMQVE.DEDICAVIT

De flamine vero diui Veſpaſiani mentio eſt in antiquo hoc epigrammate ita

M.BAEBIO.M.F. Q. N. ARN. SVETRIO
MARCELLO.EQVO.PVBLICO
AED.Q.IIII.VIR. I .D . IIII . QVINQ. II
PATRONO.MVNIC.FLAMINI.DIVI
VESPASIANI
M.BAEBIVS. SVETRIVS . MARCELLVS.ET
SVETRIA . RVFA . OPTVMO.HVIC.DECV
RIONES . FVNVS . PVBLICVM.STATVAM
EQVESTREM. CLYPEVM. ARGENTEVM
LOCVM. SEPVLTVRAE . DECREVERVNT
VRBANI.STATVAM.PEDESTREM

item

L . APPAEO , L , F
P V P
PVDENTI . P . P
TRIB . COH . X I I
VRB. ET. X. PRAET
FLAMINI. FLAV
PATRONO

De ſodalibus autem Flauialibus

IMP. CAESARI
DIVI. F. T . VESPAS
I A N O . AVGVSTO
PONTIF. MAX. TRIB
POT . IMP . X. P. P
CENSORI . CONSER
VATORI . AEDIVM
PVBLICARVM . ET
RESTITVTORI. AEDIVM
SACRARVM
SODALES . F L A V I I
P. MARTIVS . VERVS

De ſacerdote diuae Domitillae

Diuae Domitillae ſororis Titi & Domitiani Imperatorum, Veſpaſiani Auguſti filiae, a Domitiano imperatore conſecratae, cuius meminit Statius libro Siluarum primo, hanc marmoream inſcriptionẽ vidi

C.ASCONIO . C.F
FAB.SARDO
IIII . VIR. I . D
PRAEF . FABR
FRATRI
CVSINIAE . M.F
SARDI . MATRI
ET . SIBI
ASCONIA . C.F
A V G V R I N A
SACERDOS
DIVAE.DOMITILLAE

De flamine Traianali

De flamine, & ſodalibus diui Traiani, quem conſecratum ab Hadriano fuiſſe omnes tradunt, has vidi veteres inſcriptiones

P.CLODIO . P . F
FAB . SVRAE
Q. FLAMINI . DIVI
TRAIANI . P O N T I F
II.VIR.QVINQ.TRIB. LEG
II.ADIVTRIC. PIAE. FID
CVRAT.REIP. BERGOMEN
DAT.AB.IMP . TRAIANO
CVRAT . REIP . COMENS
DAT.AB.IMP . HADRIANO
COLLEGIA
FABROR.ET. CENT

Item

SEX . TITIO
SEX . F . PVP
MONTANO
CAESIO . SABINO
EQVO . PVBLICO
AED . PONTIFICI
FLAMINI . TRAIANAL
PATRONO . MVNIC
PLEBS . VRBAN
H. R. I. R. I

item

IOVI.CONSERVATORI.ET.IVNONI . SANCTAE
SACRVM
C.PLAETORIVS.C.F.STEL.PHOEBVS . VI . VIR
AVGVSTAL
SODAL. TRAIANAL. ET. HADRIANAL . IIII. VIR
QVINQVEN
PATR.IVVEN.TREBVL.MVTVST.VOT. SOL. LIB
MER

Sacerdotum diuarum Plotinae, Marcianae, & Fauſtinae meminerunt hae vetuſtae inſcriptiones

AEMILIAE
C . F
SACERD. DIVAE
PLOTINAE
COLLEG. CENT
TITVLO. VSA

D . M

C E T R A M I AE
P . F . SEVERINAE
SACERDOTI
DIVAE. MARCIANAE
T.BAEBIVS.GEMELLI
NVS . . . . AVGVST
CONIVGI . SANCTISS

item

SAENIAE . CN . FIL
. BALBILLAE
SACERDOTI . DIVAE
FAVSTINAE . DECVRI
ONES.AERE . COLLA
TO.OB.MERITA. EIVS

De flamine Hadrianali

Hadrianum imperatorem vita functum,ab Antonino Auguſto Pio conſecratum fuiſſe his verbis docet Aelius Spartianus: *Hadrianus rogante Antonino diuus a ſenatu appellatus eſt, qui templum ei pro ſepulchro apud Puteolos conſtituit,& quinquennale certamen,& flamen, & ſodales,& multa alia,quae ad honorem quaſi numinis pertinerent.Vnde multi Antoninum Pium dictum putant*

De flamine Hadrianali meminit vetus hoc elogium ita

L.FABIO.M.F . GAL . CILONI
SEPTIMINO.COS.PRAEF . VRB
LEGG.AVGG.PR.PR . PANNON
SVPERDVCI.VEXILL. LEG. PRO
PR.PROVINCIAR.MOESIAE.SVPER
PONTI.ET.BITHYNIAE
COMITI.AVG.LEG.AVGG . PRO
PR.PROV. GALATIAE . PRAEF
AER.MILITARIS.PROV.
COS.ITEM.Q.LEG.PROV. NARBONENS
LEG. LEG . XVI. FL . F.SAMOSATE
SODAL. HADRIANAL
PR. VRB. TRIB. PLEB. Q. PROV
CRETAE.TRIB . LEG . XI . CL
X.VIR . STLITIB.IVDICANDIS
MEDIOLANENSIS
PATRONO

Pleroſque ex ſequentibus imperatoribus inter diuos relatos fuiſſe docent Dio, Herodianus, Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Eutropius, & alij imperatorum vitarum ſcriptores, inter quos Marcum, L. Verum, Commodum, Pertinacem, & Seuerum fuiſſe ex iiſdem conſtat, egoqué paulo poſt oſtendam, & antiqua haec profitetur inſcriptio, quae eorundem ſodalium meminit

Diuus Auguſtus Pater

a Ti.Caeſare Auguſto.Nummi aerei.Lap.Tacitus.lib. 1.Tranq.cap.C.Dio li.LVI.Eutrop.lib.VII.Victor

Diua Auguſta

a Claudio Imp.Nummus aereus.Tranquillus in Claudio cap.XI

Diua Druſilla

a Caio Caligula Imp.fratre.Trãq.in Caio cap.XXIIII

Diuus Claudius

a Nerone Imp. Nummus argenteus. Tacitus lib. XII Tranquill.cap.XLV.Eutropius libro VII

Diua Claudia Poppaea

a Nerone Imp.patre.Tacitus libro XVI.&Tranquill.

Diuus Auguſtus Veſpaſianus

a Tito filio.Nummi.Lapides.Tranquillus cap.XXIII. Statius lib.Siluarum I. Eutropius libro VII

Diuus Titus Auguſtus

a Domitiano fratre.Num.Lap. Tranquill. in Tito, & Domit.cap.II.Statius lib.Siluarum 1. Eutrop.li.VII

Diua Domitilla

a fratre Domitiano. Statius lib. Siluarum I. Lapides

Diua Iulia Diui Titi Filia

a patruo Domitiano Imp.Nummi argentei, & aurei. Statius libro Siluarum I

Diuus Caeſar Imp. Domitiani Aug. F

alias

Diuus Caeſar Domitianus

a patre Domitiano Imp.Nummi argenteus,& aureus

Diuus Nerua

a Traiano Imp. Nummus arg. Lapides. Eutrop. lib. VII

Diua Auguſta Marciana

Traiani Imp. ſoror, a Traiano. Nummus arg. Lapides

Diuus Traianus Parthicus

ab Hadriano Imp. Nummus argent. Lapides. Eutropius lib. VIII

Diua Plotina

Traiani Imp. vxor, ab Hadriano. Nummi arg. Lapides. Dio, & Spart. in Hadriano. Sex. Aurelius Victor

Diuus Antinous

ab Hadriano, Spartianus in Hadriano

Diua Sabina

Hadriani vxor, ab Hadriano. Nummi, & Lapides. Spartianus in Hadriano

Diuus Hadrianus Auguſtus

a Pio Imp. Nummi arg. & Lapides. Spartianus, Capitolinus in Pio. Eutropius lib. VIII

Diua Auguſta Fauſtina

Pij Imp. vxor, a Pio. Nummi argenteus, & aereus. Lapides. Capitolinus in Pio

Diuus Antoninus Pius

a Marco Imp. Nummi arg. & aer. Lapides. Capitolinus in Pio. Victor, & Eutropius lib. VIII

Diuus Verus Parthicus

a Marco Imp. Nummi aerei. Capitolinus in Marco. Eutropius libro VIII

Diua Fauſtina Pia

a marito Marco Imperatore. Nummi argentei, & aerei. Capitolinus in Marco

Diuus M. Antoninus Pius

Germanicus Sarmaticus

a Commodo Imperatore.Nummi, & Lapides. Capitolinus.Eutropius libro VIII

Diuus Commodus

a Seuero Imperatore. Nummi, & Lapides. Lampridius,& in Seuero Spartianus

Diuus Pertinax Pius Pater

a Seuero Imperatore. Nummi aerei. Dio,Iulius Capitolinus,& Sex.Victor.

Diuus Septimius Seuerus Pius

a Caracallo,& Geta impp. filiis. Nummi, & Lapides. Herodianus lib.IIII.Spartianus,Eutropius lib.VIII

Diuus Geta

a Caracallo Imp.fratre.Spartianus

Diuus Antoninus

a Macrino Imperatore.Spartianus

Diua Iulia Auguſta

Seueri Imperatoris vxor, ab Alagabalo. Nummus aereus.Ex Herodiano

Diua Iulia Maeſa

Auia Imp.Alexandri,ab ipſo conſecrata. Herod.li.VI

Diuus Alexander

a S.P.Q.R.Lampridius,

Diua Julia Mammaea

Alexandri Imp.mater.a S.P.Q.R.Lampr.in Alexãdro

Diua Paullina

Vxor Maximini,ab ipſo.Nummus aereus

Diuus Gordianus Africanus

Diuus Gordianus Africanus

a S.P.Q.R.Herodian.lib.VIII.Iulius Capitolinus

Diuus Gordianus Auguſtus

a Philippo Imp.Iulius Capitolin.Eutropius lib. IX

Diuus Philippus Senior

Diuus Philippus Iunior

Diuus Decius

a S.P.Q.R.Eutropius libro IX

Diuus Valerianus

a Gallieno filio Imp. Trebellius Pollio in Gallieno

Diua Mariniana

a Gallieno.Nummi argenteus,& aereus

Diuus Caeſar Valerianus

a Gallieno patre.Nummus argenteus.ex Pollione

Diuus Claudius

ab Aureliano Imp. Numm. aereus.Trebellius Pollio. Eutrop.IX.Victor

Diuus Aurelianus

a Tacito Imp.Fl.Vopiſcus.Eutropius libro IX

Diuus Carus

a filiis Carino & Numeriano Impp

Diuus Numerianus

a Diocletiano Imp. Lapis antiquus

Diuus Nigrinianus

Nummus aereus

Diuus Conſtantius Pius Princeps

a Conſtantino Imp. filio. Nummus aereus & Lapides. Eutropius libro x

Diuus Maximianus Sen. Fort. Imp

a Maxentio Imp. filio. Nummus aereus

Diuus Romulus

a patre Maxentio Imp. Nummus aereus

Diuus Maximianus

a Licinio Aug. Nummus aereus

Diuus Diocletianus

a Conſtantino & Licinio Impp. Eutropius lib. ix

Diua Helena

a filio Conſtantino Imperatore

Diuus Aug. Pius Conſtantinus Max

a filiis Conſtantino, Conſtantio, & Conſtante Aug. Num. aereus. Eutrop. lib. x. Codex Theodoſianus

Diuus Conſtantinus Iun

a fratribus Conſtantio & Conſtante Auguſtis. Codex Theodoſianus

Diuus Conſtans

a fratre Conſtantio. Eutr. lib. x. Symm. lib. i. Ep. xxxix

Diuus Conſtantius

a Iuliano Imperat. Eutropius libro x. Symmachus ibidem. Codex Theodoſianus

Diuus Iulianus

a Iouiano Aug. Eutropius lib. x. Symmachus ibidem. Codex Theodoſianus

Diuus Iouianus

a Valentiniano, & Valente Imp. Eutropius libro x. Codex Theodoſianus

Diuus Valentinianus Magnus

a Gratiano filio, & Valente fratre Imp. Marcellinus Comes

Diuus Valens

a Gratiano, & Valentiniano Iuniore Impp. Codex Theodoſianus

Diuus Gratianus

a Theodoſio, & Valentiniano Iuniore Impp. Codex Theodoſianus. Symmach. lib. I. Epiſt. xxxiii. & xxxix.

Diuus Valentinianus Iun

a Theodoſio Imp. Codex Theodoſianus

Diuus Theodoſius

a filiis Arcadio Honorio Imp. Cod. Theodoſianus

Diuus Arcadius

a filio Theodoſio Iuniore Aug. Cod. Theodoſianus

Diuus Honorius

a Valentiniano iii. Aug. Codex Theodoſianus

Diuus Theodoſius Iunior

a Valẽtiniano iii. Imperatore. ex Codice Iuſtiniani

Diuus Placidius Valentinianus

Ex Codice Iuſtiniani

De Virginibus Veſtalibus

Virginum Veſtalium inſtitutionem Dionyſius libro ſecundo, Liuius libro primo, & in Romuli & Numae vitis Plutarchus, Numae Pompilio, quemadmodum pleraque alia ſacra tribuunt. Alij vero (vt tradit Plutarchus) inter quos Virgilius eſt, vetuſtius id inſtitutum putant; ipſum enim Ilio, & Troianis manaſſe ſcribunt, poſteaquam Palladio potiti ſunt. Eaſque ex Troianis ad Lauinios primum, deinde Albanos, poſtremo ad Romanos commigraſſe. Virgilius II. Aeneidos

Sic ait, & manibus vittas, Veſtamque potentem
Aeternumque adytis effert penetralibus ignem

Veſtae enim ignis perpetuus dicatus erat, a ſacris virginibus cuſtoditus. Eam autem terrã eſſe quidam credunt, alij vero Veſtam nihil aliud quam purum ignem eſſe arbitrantur. Alij porro eandem, quae & Opis, & Cybeles omnium deorum mater dicitur, eſſe opinati ſunt. Cuius ſacra, vigilem ſcilicet ignem, cum virginibus, penatibus, & Palladio Aeneas ex Troia in Latium tulit, & cõdito Lauinio Veſtae aedem ſacrauit; in qua etiam haec ſacra cõdidit. Poſtea Aſcanius condita Alba longa templum Veſtae aedificauit in montis Albani parte, cui ſuberat lucus, in quo Ilia ſiue Rhea Siluia Romuli mater compreſſa eſt. Veſtae enim miniſtrae perpetuam virginitatem ſeruabãt. Nam mos antiquus Latinis fuit generoſas, & caſtas virgines legere in Veſtae miniſterium, quod idem obſeruaſſe Romulum quidam tradunt, qui caſtiſsimas ſacrorũ caerimonias;

vt auctor eſt M. Varro, inſtituit: temploque V[illegible] excitato, Veſtales virgines legit. Quamquã alij (vt dixi) non Romulum, ſed Numam Pompilium eiuſmodi inſtituti auctorem ferant. Ego porro exiſtimo Veſtalium ſacra antiquiſsima quidem, & longe ante ipſum Romulum fuiſſe. nam Ilia, ſiue Rhea, virgo Veſtalis fuit, ipſorum ſcriptorum teſtimonio. Numã vero ipſum templum Veſtae condidiſſe, (quum id ſacerdotiũ a Romulo neglectum fuiſſet, domeſticae calamitatis recordatione) praeſcriptum virginum numerum ordinaſſe, rationem & tempus quibus capi deberent addidiſſe, honorem, delinquẽtium poenam, & poſtremo omnes Veſtalium caerimonias ſtatuiſſe, quibus apud Romanos eas teneri mos fuit; quae ante Numam nequaquam ita accurate obſeruata fuiſſe crediderim. Nã is Veſtae templum circulari effigie in foro inter Palatium & Capitolium ex antiquorum Latinorum & Albanorum ritu aedificauit, & Veſtae ſacra, ignemque perpetuum, certis quibuſdam virginibus a ſe lectis tradidit cuſtodienda. Ignis porro perpetui ſacris Veſtae virginibus cuſtodiam ideo veteres commiſiſſe traditur, vt puram & incorruptam ignis ſubſtantiam, inuiolatis item integriſque corporibus commendarẽt, ſiue quod ſterile & infecundum eſſet, ſcitae virginitati adiungerent. Ideo autem in Veſtae templo perpetuum ignem ſeruari voluerũt, quod veteres nihil aliud Veſtam eſſe exiſtimauerint, quam purum ignem, vel quod Veſta eadem eſſet quae & tellus, quae medium orbis locum obtinens, igneos globos ex ſe ipſa emittat. Itaque nihil aliud a ſacris virginibus, quam inextinguibilem illum ignem cuſtodiri quidam putant. Nonnulli vero praeter hunc alia quaedam arcana in

Veſtae templo ſeruari tradidere, pōtificibus ipſis, virginibuſque Veſtalibus etiā incognita, quod ea videre aut audire fas nō ſit. Quidā duo dolia haud magna, alterū apertū, alterū cluſum in Veſtae templo fuiſſe ſcribūt, in quibus quid repoſitū fuerit, incertū. Alij Palladium in eo templo cuſtodiri etiam exiſtimauerunt. Quoties autem ignis ille perpetuus quouis caſu extinguebatur, maximorum malorum imminentium praeſagium erat, idque ſuper omnia grauia Romani timebant, interitum vrbis quamprimum adfuturum exiſtimantes, vt Romae, quum Mithradatici, tum ciuilis belli tēporibus, quibus ignis in aede Veſtae extinctus fuit. Ignem autem amiſſum nequaquam decebat ex altero igne ſumere, ſed maximis precibus numen Veſtae placantes, multis ſacrificiis nouum ex Solis radiis eliciebant, pura & immaculata flamma, ex lagena aqua plena Solis ſplendori oppoſita, accenſa. Primus autem Numa quattuor Veſtales virgines legit omnes nobiliſsimas & patricias, Geganiam, Bereniam, Canuleiam, & Tarpeiam. Quibus poſtea aucta ciuitate, propter multitudinem ſacrorum quae perficiebant, duas alias addidit Ser. Tullius rex, ſexque virgines Veſtales factae ſunt, qui numerus ſemper poſtea in poſterum manſit donec id ſacerdotium fuit. Quarum praefecta virgo Veſtalis maxima appellabatur, quemadmodum ex his inſcriptionibus liquet

CLOELIAE. CLAVDIANAE
.V . V . MAXIMAE
A . DIIS . ELECTAE . MERITO
QVAM. SIBI. TALEM. ANTISTITEM
NVMEN . VESTAE. RESERVARE. VOLVIT
COELIA , NERVIANA . SOROR
CVM. PIERIO. CONIVGE. AC. LIBERIS
SVIS. ORANTES. VT. PER. TOT . SAECVLA
FACERE , DII . PERMITTANT

item

FL . MANILIAE . V . V . MAX
CVIVS. EGREGIAM. SANCTIMO
NIAM . E T . VENERABILEM
M O R V M . DISCIPLINAM
IN. DEOS. QVOQVE. PERVIGILEM
ADMINISTRATIONEM
SENATVS . LAVDANDO
COMPROBAVIT
AEMILIVS . FRATER . E T
RVFINVS . FRATER . ET
FLAVII . SILVANVS . E T
EIRENEVS. SORORIS. FILII
A. MILITIIS . OB. EXIMIAM
ERGA . SE. PIETATEM
PRAESTANTIAM. QVE

L. Antiſtius Labeo, qui de virgine Veſtali capienda diligentiſsime ſcripſit, minorem quam annos ſex, maiorem quam annos decem natam capi fas eſſe negauit: item quae non fuerit patrima, & matrima, hoc eſt cuius vtrique parentes viuerent: item quae lingua debili, ſenſuue aurium diminuta, aliaque qua vis corporis

labe affecta ſit: item quae ipſa, aut cuius pater emancipatus ſit, etiam ſi viuo patre in aui poteſtate ſit: itē cuius parentes alter amboue ſeruitutem ſeruierint, aut in negociis ſordidis diuerſati ſint; ſed eam cuius ſoror ad id ſacerdotium lecta ſit, excuſationem mereri aiūt: item cuius pater flamen, aut augur, aut XV. vir ſacris faciundis, aut qui ſeptem vir epulonum, aut ſalius etiā fuerit. Sponſae quoque pontificis, & tibicinis ſacrorū filiae vacatio a ſacerdotio illo tribui ſolet. Porro autem C. Atteius Capito XV. vir ſacris faciundis, ſcriptum reliquit, neque eius legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet, & excuſandam eius, qui liberos tres non tuliſſet. Virgo autem Veſtalis ſimul atque capta, & in atriū Veſtae deducta, pontificibus tradita eſt, eo ſtatim tempore ſine emācipatione, ac ſine capitis minutione, e patris poteſtate exiit, & ius teſtamenti faciundi adipiſcitur. Virginibus Veſtalibus triginta annorum caſtitas a rege Numa praeſcripta fuit; quibus caſte & incorrupte manerent, ſacrificiaque, & alias caerimonias Veſtae peragerent. Quod tempus in tres partes partitum erat; nam decem primis annis diſcebant, totidem miniſtrae erant, reliquis vero decem alias iuniores edocebāt. Anno vero triceſimo exacto, dabatur eis nubendi poteſtas; quae vittis & reliquis ſacerdotij inſignibus depoſitis, matrimonio iungi poterant. Hoc vero pauciſsimas admodum feciſſe traditum eſt. Fertur quoque eis, quae hanc nubendi licentiam amplexae ſunt, non tantum multa aduerſa omni tempore quo vixerūt contigiſſe, verum etiam poenitentia & maerore reliquam vitae partem infeliciterque tranſegiſſe, Veſta iniuriam, quae ſibi allata vide-

batur,vlciſcente,peſsimum poſtremo vitae finem ſortitae ſunt. Quare reliquae his exemplis permotae, vſque ad mortem pudice & caſte in Veſtae miniſterio permanſerunt. In demortuae autem locum ante triginta annorum ſpatium,aliam ſubrogare neceſſe erat. Interdiu cum virginibus Veſtalibus commorari omnibus licebat; noctu autem viris ad eas ingreſſus erat interdictus. Quas populus Romanus multis maximiſque honoribus honeſtauit, quibus nuptiarum aut filiorum deſiderium leniri poterat. Sacroſanctae enim & inuiolabiles erant,lictore vtebantur, ampliorem & digniorem in circo & aliis ſpectaculis locũ habebant, ſi caſu quiſpiam nocens ad mortem ductus, virginem Veſtalem obuiam habuiſſet, eum amplius interficere non licebat,verum iurare cogebatur,ſe nõ vltro, & de induſtria, aut dedita opera,ſed caſu obuiam factam. Qui vero occurrebat, cum ipſae feretro vehebantur ad necem, nihilominus moriebatur. Veſtalium porro delinquentium poena haec erat.Si petulanter egiſſet, aut rerum ſacrarum perinde ac ignis cuſtodiã ſuae curae creditam neglexiſſet, atque ob cetera eiuſmodi peccata,nuda, linteo tamen obtenſa, in editiore obſcurioreque domus loco flagris a pontifice maximo verberabatur:quemadmodũ a P.Licinio pontifice maximo , in eam quae parum diligenter ſacrum ignẽ cuſtodierat,animaduerſum fuiſſe Valerius tradit.Si vero parum pudice ſe habuiſſet,caſtitateque amiſſa, inceſti conuicta fuiſſet,turpiſsima miſerabilique morte, hac ratione afficiebatur. Sandapila vincta efferebatur per medium forum ab aedibus Veſtae vſque ad portam Collinam,tanquam mortua, cum luctu propinquorũ & neceſſariorum, ſequentibus pontificibus, aliiſque

ſacerdotibus in maeſto ſilentio. Iuxta portam Collinam intra vrbis muros, tumulus vſque hodie impudicarum Veſtalium ſupplicium ſiniſtra eũtibus ad portam, imminet,vbi locus erat ſubterraneus, in quo per foramen ſcalis deſcendebatur.In eum virgo corrupta, vinculis ſoluta,capiteque velato, poſtquam pontifex maximus arcana quaedam verba pronuntiaſſet,& cum ceteris ſacerdotibus terga vertiſſet,ſola a carnifice demittebatur, ſublatiſque ſcalis occludebatur locus vndique; vbi, ne fame videretur necata, panis, lactis, & olei aliquantulum ponebatur, lectuluſque ſtratus, & ardens lucerna ſimul. Quibus perfectis diſcedebāt ſacerdotes, atque eo die iuſtitium erat in vrbe, & maeror, pauorque magnus, praeſertim quod ingentes ciuitati atque reipublicae calamitates poena Veſtalis virginis portēdere credebatur. Nec ſane ciuitas lugubriorem aut maeſtiorem diem agebat,quam eum,quo de virgine Veſtali ſupplicium ſumptum eſt. De more autem, rituque capiūdae virginis litterae quidem antiquiores non extant, niſi quod capta fuiſſe fertur, quae capta prima eſt a Numa rege. Ego autem(vt ſupra dixi)ante Numam ipſum captam primum fuiſſe Veſtalem exiſtimo, tum multis coniecturis, tum etiā ex teſtimonio libri primi Q.Fabij Pictoris, in eo loco vbi ea verba recitantur, quae pontifex maximus fari ſolet,quum virginem Veſtalem capit. Ea autem eiuſmodi ſunt: *Sacerdotem Veſtalē,quae ſacra faciat,quae ius ſiet ſacerdotem Veſtalem facere pro populo Romano Quiritibus vti,quod optima lege fiat,ita te Amata capio.* Amata autem inter capiendum a pontifice maximo appellatur,quoniam quae prima capta eſt, hoc fuiſſe nomine

traditum eſt. Ceterum quum ex quattuor, quas primas a Numa captas refert Plutarchus, nulla ſit, quae Amata vocatur, ante Numã quoque virgines Veſtales fuiſſe certum eſt. De capienda quoque virgine Veſtali inuenitur lex Papia, qua cautum fuit, vt pont. max. arbitratu, virgines e populo viginti legantur, ſortitioque in concione ex eo numero fiat. Sed ea ſortitio ex lege Papia paulatim abrogata eſt. Nam ſi quis honeſto loco natus pontificem maximum adiiſſet, atque obtuliſſet ad ſacerdotium filiam ſuam, cuius dumtaxat ſaluis religionum obſeruationibus ratio haberi poſſet, gratia Popilliae legis per ſe ratum fit. Capi autem virgo propterea dicitur, quia pontificis maximi manu prenſa, ab eo parente in cuius poteſtate eſt, veluti bello capta abducitur. Plerique autem capi virginem ſolum debere dici putant: ſed flamines quoque Diales, pontifices, & augures capi dicebãtur, vt auctor eſt L. Sulla rerum geſtarum libro ſecundo. In commentariis autem Antiſtij Labeonis, quae in XII. tabulas cõpoſuit, ita ſcriptum eſt: *Virgo Veſtalis neque haeres eſt cuiquam inteſtato, neque inteſtatae quiſque, ſed bona eius in publicum redigi aiunt.* Veſtales autem publicis ſumptibus alebãtur, quod ſacerdotium Romae vſque ad Theodoſij ſenioris Auguſti tempora perdurauit. Ipſe enim quum Chriſtianae pietatis cultum ardentiſsime amplexus eſſet, gentiliumque antiquae ſuperſtitioni prae omnibus Romanis imperatoribus aduerſaretur, eas tollendas cenſuit. Quae res hac ratione tranſacta eſt. Victo, & occiſo Maximo tyranno, qui Gratianum imperatorem per inſidias apud Lugdunum interfecerat, quum Romam veniſſet, triumphum de tyranno acturus imperator Theodoſius Auguſtus, poſtquam triũ-

phum egiſſet,filiumque ſuum Honorium imperatorẽ creaſſet , Romano ſuaſit ſenatui,qui religionem veterem retinere ſtudebat,vt decepti & inducti in errores gentium,reſipiſcere , & Chriſtianam religionẽ in qua omnium ſcelerum abolitio donaretur , amplecti vellent. Sed nemo motus omni oratione illius dicitur, quod negarent , ſe facere poſſe , vt maiorum ſuorum inſtituta & tradita nouitiis Chriſtianorum inuentis poſtponerent,quum illorum cuſtodia vrbs incolumis prope mille & ducentos annos cõſeruata fuiſſet , quibus ſi alia potiora duxiſſent , ignorare ſe quae ſit fortuna conſequutura;inſtitit tum pius princeps,& rempublicam ſumptibus ſacrorum grauari dixit. quos quum ſenatus tueri non poſſet , virginum Veſtalium ante omnes,pontificum,augurum. xv virum ſacris faciundis;fetialium,ſaliorum, vii. virum epulonum , & aliorum ſacerdotum redditus publicos priuatoſque vno edicto ſuſtulit : quare paulatim Chriſtiana religione creſcente , gentilium ſuperſtitiones aboleri, & antiquari coeptae ſunt , quum ſumptus quibus ſacerdotes ali ac nutriri poſſent, amplius eis a nullo ſuppeditarentur. Quo tempore ſenatus auctoritas admodũ diminuta eſt. Legationem poſtremo pro antiquis caerimoniis & praeſertim virginibus Veſtalibus reſtituendis, Q. Aurelius Symmachus V. C. praefectus vrbi ad impp. Theodoſium & Valentinianum Iuniorem ſuſcepit,a quibus , quum eiuſdem poſtulata ſuſcepta non fuiſſent , nihil eorum quae petierat obtinere potuit, diuino Ambroſio Mediolanenſe epiſcopo ſoluta oratione , & Aurelio Prudentio heroicis verſibus acriter reclamantibus, eiuſque rationes ſingularis ingenij & eruditionis plenis orationibus refellentibus.

Porro autem tam Symmachi relationem , quam diui Ambroſij reſponſionem hoc loco adiicere placuit, tū quod ob rerum quibus refertae ſunt copiam,his commentariis intelligendis maximo vſui erūt,tum vt quibus rationibus vana gētilitas ritus ſuos defendere ſolebat cognoſcatur : quibuſque rationibus diuinus ille Ambroſius tela in nos a Symmacho iacta in eū ipſum retorſerit. Fuit vero is Symmachus ſenatorij ordinis, & quod tum eximium habebatur,in ipſis ſenatoribus, ſicut & apud eorum maiores , caerimoniarum veterū pontifex , item augur , & xv.vir ſacris faciundis , vt ex eius ſtatuae elogio intelligi poteſt , & ideo parum aequus Chriſtianis,vt ſunt ingenia propenſa ad priuatū commodum. apud quos ſi potuiſſet eundem dignitatis locū tueri , fortaſſe ſenſiſſet aliter. quo factum eſt, vt cōtradictores,&(vt ita loquar) antagoniſtas habuerit inſignes aliquot e noſtris,in queis(vt dixi)Prudentium,& D.Ambroſium, cum quibus etiam victo certaſſe fuit honorificum, quod ipſum excuſaret cauſſa deterior, non diuitior facundia. De qua ſic ſcribit Prudentius

O linguam miro verborum fonte fluentem
Romani decus eloquij,cui cedat & ipſe
Tullius,has fundit diues facundia gemmas
Os dignum aeterno tinctum quod fulgeat auro
Si mallet laudare deum,cui ſordida monſtra
Praetulit,& liquidam temerauit crimine vocem

Atque hactenus de Symmacho : nunc vero ipſum pro veteri ſuperſtitione differentem audiamus

DDD . NNN . VALENTINIANO . THEODOSIO ET. ARCADIO. AVGVSTIS. SYMMACHVS. V.C. PRAEFECTVS . VRBI

VBi primum ſenatus ampliſſimus ſemperque veſter, ſubiecta legibus vitia cognouit, & a principibus piis vidit purgari famam proximorum temporum, boni ſaeculi auctoritatem ſecutus, euomuit diu preſſum dolorem, atque iterum me querelarum ſuarum iuſſit eſſe legatũ. Cui ideo diui principis denegata eſt ab improbis audientia, quia non erat iuſtitia defutura, DD. Imperatores Valentiniane, Theodoſi, & Arcadi, inclyti victores & triumphatores ſemper Augg. Gemino igitur functus officio, & vt praefectus veſter geſta publica proſequor, & vt legatus ciuiũ mandata commendo. Nulla eſt hic diſſenſio voluntatum, quia iã credere homines deſierunt aulicorum ſe ſtudio praeſtare, ſi diſcrepent. Amari, coli, diligi, maius imperio eſt. Quis ferat, obfuiſſe reipub. priuata certamina? Merito illos ſenatus inſequitur, qui potentiam ſuam famae principis praetulerunt. Noſter autem labor pro clementia veſtra ducit excubias. Cui enim magis commodat quod inſtituta maiorum, quod patriae iura & fata defendimus, quam temporum gloriae? quae tum eſt maior, cum vobis contra morem parentum intelligitis nil licere. Repetimus igitur religionum ſtatum, qui reip. diu profuit. Certe numerentur principes vtriuſque ſectae, vtriuſque ſentẽtiae: proximus eorum caerimonias patrum coluit, recentior non remouit. Si exemplum non facit religio veterum, faciat diſſimulatio proximorum. Quis ita familiaris eſt barbaris, vt aram victoriae non requirat? Cauti in poſterum ſumus, & talium rerum oſtenta vitamus. Reddatur tamen

ſaltem nomini honor, qui numini denegatus eſt. Multa victoriae debet aeternitas veſtra, & adhuc plura debebit. Auerſentur hanc poteſtatem, quibus nihil profuit, vos amicum triumphis patrocinium nolite deſerere. Cunctis potentia iſta votiua eſt. Nemo colendam neget, quam profitetur optandam. Quod ſi huius numinis non eſſet iuſta viſitatio, ornamētis ſaltem curiae decuit abſtineri. Praeſtate oro vos, vt ea quae pueri ſuſcepimus, ſenes poſteris relinquamus. Conſuetudinis amor magnus eſt. Merito diui Conſtantij factum diu non ſtetit. Omnia vobis exempla vitanda ſunt, quae mox remota didiciſtis. Aeternitatem curamus famae & nominis veſtri, ne quid futura aetas inueniat corrigendum. Vbi in leges veſtras & verba iurabimus? qua religione mens falſa terrebitur, ne in teſtimoniis mentiatur? Omnia quidē deo plena ſunt, nec vllus perfidis tutus eſt locus. Sed plurimū valet ad metum delinquendi, etiā praeſentia religionis vrgeri. Illa ara concordiam tenet omnium, illa ara fidem cōuenit ſingulorum, neque aliud magis auctoritatem facit ſententiis noſtris, quam quod omnia quaſi iuratus ordo decernit. Patebit ergo ſedes prophana periuriis, & hic inclyti principes mei probabile iudicabunt, qui ſacramento publico tuti ſunt? Sed diuus Conſtantinus idem feciſſe dicitur. Cetera potius illius principis aemulemur, qui nihil tale eſſet aggreſſus, ſiquis ante ſe alius deuiaſſet. Corrigit enim ſequentem lapſus prioris, & de reprehenſione antecedentis exempli naſcitur emendatio. Fas fuit, vt parens ille clementiae veſtrae, in re adhuc noua non caueret inuidiam. Num poteſt etiam nobis eadem defenſione conuenire, ſi imitemur quod animus improbat? Accipiat aeternitas veſtra alia eiuſdē principis facta, quae in vſum dignius trahat. Nil ille decerpſit ſacrarum virginum priuilegiis, decreuit nobilibus ſacerdotia, Romanis caerimoniis nō negauit impenſas, & per omnes vias aeternae vrbis laetū ſecutus ſenatum,

natum, vidit placido ore delubra, legit inſcripta faſtigiis deũ nomina, percontatus eſt templorum origines, miratus eſt cõditores. Cumque alias religiones ipſe ſequeretur, has ſeruauit imperio. Suus enim cuique mos, ſuus cuique ritus eſt. Varios cuſtodes vrbibus cunctis mens diuina diſtribuit. Vt animae naſcentibus, ita populis fatales genij diuiduntur. Accedit vtilitas, quae maxime homini deos aſſerit. Nam cum ratio omnis in operto ſit, vnde rectius quam de memoria atque documentis rerum ſecundarum, cognitio venit numinum? Iam ſi longa aetas auctoritatem religionis faciat, ſeruanda eſt tot ſaeculis fides, & ſequendi ſunt nobis parentes, qui ſecuti ſunt feliciter ſuos. Romam nunc putemus aſsiſtere, atque his vobiſcum agere ſermonibus. Optimi principes, patres patriae, reueremini annos meos, in quos me pius ritus adduxit, vt vtar caerimoniis auitis; neque enim poenitet. Viuam more meo, quia libera sũ. Hic cultus in leges meas orbẽ redegit, haec ſacra Hannibalẽ a moenibus, a Capitolio Senonas repulerũt. Ad hoc ergo ſeruata ſum, vt longaeua reprehendar? Video quale ſit quod inſtituendum putatur. Sera tamen & contumelioſa eſt emendatio ſenectutis. Ergo diis patriis, diis indigetib. pacem rogamus. Aequum eſt, quicquid omnes colunt vnum putari. Eadem ſpectamus aſtra, commune caelum eſt, idem mundus inuoluit. Quid intereſt, qua quiſque prudentia verum inquirat? Vno itinere non poteſt perueniri ad tam grande ſecretum. Sed haec ocioſorum diſputatio eſt. Nunc preces, non certamina offerimus. Quãto commodo ſacri aerarij veſtri, Veſtalium virginum praerogatiua detracta eſt? ſub largiſsimis Imperatoribus denegatur, quod parciſsimi praeſtiterunt. Honor ſolus eſt in illo velut ſtipendio caſtitatis. Vt vittae earum capiti decus faciunt, ita inſigne ducitur ſacrificij, vacare muneribus. Nudum quodammodo nomen immunitatis requirunt, quoniam paupertate a diſpẽdio tutae ſunt.

Itaque amplius laudi earum tribuunt, qui aliquid rei detrahunt, Siquidem ſaluti publicae dicata virginitas, creſcit merito cum caret praemio. Abſint ab aerarij veſtri puritate iſta compendia. Fiſcus bonorum principum, non ſacerdotum dãnis, ſed hoſtium ſpoliis augeatur. Vllum ne lucrum compenſat inuidia? Atqui auaricia in veſtros mores non cadit. Hoc miſeriores ſunt, quibus ſubſidia vetera decerpta ſunt. Etenim ſub Imperatoribus qui alieno abſtinent, qui reſiſtunt cupiditati, ad ſolam detrahitur amittentis iniuriam, quod deſiderium non mouet auferentis. Agros etiam virginibus & miniſtris deficientium voluntate legatos, fiſcus retẽtat. Oro vos iuſtitiae ſacerdotes, vt vrbis veſtrae ſacris reddatur priuata ſucceſſio. Dictent teſtamenta ſecuri, & ſciant ſub principibus non auaris ſtabile eſſe quod ſcripſerunt. Delectet vos iſta felicitas generis humani. Coepit cauſſae huius exemplum ſollicitare morientes. Ergo Romanae religiones ad Romana iura non pertinent? Quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla lex, nullus caſus fecit caducas? Capiunt legata liberti, ſeruis teſtamentorum iuſta commoda non negantur. Tãtum nobiles virgines, & fatalium ſacrorum miniſtri, excluduntur praediis haereditate quaeſitis. Quid iuuat, ſaluti publicae caſtum corpus dicare, & imperij aeternitatem coeleſtibus fulcire praeſidiis, armis veſtris, aquilis veſtris, amicas applicare virtutes, pro omnibus efficacia vota ſuſcipere, & ius cum omnibus non habere? Ita ne melior eſt ſeruitus quae hominibus impenditur? Remp. laedimus, cui nunquam expedit vt ingrata ſit. Nemo me putet ſolam cauſſam religionum tueri. Ex huiuſmodi facinoribus, orta ſunt cuncta Romani generis incommoda. Honorauerat lex parentũ Veſtales virgines ac miniſtros deorũ, victu modico iuſtiſque priuilegiis. Stetit muneris huius integritas vſque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem vilium baiulorum ſacrae caſtitatis

alimenta verterunt. Secuta eſt hoc factum fames publica, & ſpem prouinciarum omnium meſſis aegra decepit. Non ſunt haec vitia terrarum. Nihil imputamus aſtris. Nec rubigo ſegetibus obfuit, nec auena fruges necauit. Sacrilegio annus exaruit. Neceſſe enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur, Certe ſi eſt huius mali aliquod exemplum, imputemus tantã famem vicibus annorũ. Grauis hanc ſterilitatem aura contraxit. Silueſtribus arbuſtis vita producitur: & rurſus ad Dodonaeas arbores plebis ruſticae inopia conuolauit. Quid tale prouinciae pertulere, quum religionum miniſtros honor publicus paſceret? Quando in vſus hominum concuſſa quercus? quando vulſae ſunt herbarum radices? quando alternos regionum defectus deſeruit foecunditas mutua, quum populo & virginibus ſacris cõmunis eſſet annona? Commendabat enim terrarũ prouentus victus antiſtitũ, & remediũ magis quam largitas erat. An dubium eſt, ſemper pro copia omnium datum, quod nunc inopia omnium vedicauit? Dicet aliquis, ſumptu publicum denegatum alienae religionis impendiis. Abſit a bonis principibus iſta ſententia, vt quod de communi quibuſdam tributum eſt, in iure fiſci eſſe videatur. Nã cum reſp. de ſingulis conſtet, quod ab ea proficiſcitur, fit rurſus proprium ſingulorum. Omnia regitis, ſi ſuum cuique ſeruatis, pluſque apud vos iuſtitia quam licentia valet. Conſulite certe munificẽtiam veſtrã, an haec publica velit exiſtimari, quae in alios tranſtuliſtis. Semel honori vrbis delata compendia, deſinunt eſſe tribuentiũ, & quod a principio beneficium fuit, vſu atque aetate fit debitum. Inanem igitur metum diuino animo veſtro tentat incutere, ſi quis aſſerit conſcientiam vos habere praebentium, niſi detrahentium ſubieritis inuidiam. Faueant clementiae veſtrae ſectarum omnium arcana praeſidia, & haec maxime, quae maiores veſtros aliquando iuuerunt, vos defendant, a nobis colantur. Eũ re-

ligionum ſtatū petimus, qui diuo parenti culminis veſtri ſeruauit imperium, qui fortunato principi legitimos ſuffecit heredes. Spectat ſenior ille diuus ex arce ſiderea lacrimas ſacerdotum, & ſe culpatum putat, more violato, quem libenter ipſe ſeruauit. Praeſtate etiam diuo fratri veſtro alieni conſilij correctionem, tegite factum, quod ſenatui diſplicuiſſe neſciuit. Siquidem conſtat ideo excluſam legationem, ne ad eum iudicium publicum perueniret. Pro aeſtimatione eſt temporum ſuperiorum, vt non dubitetis abolere, quod probandum eſt principis non fuiſſe

Nunc vero diuinum Ambroſium futilibus eius inanibuſque rationibus reſpōdentem attente auſcultemus

AMBROSIVS . EPISCOPVS . BEATISSIMO PRINCIPI.ET.CHRISTIANISSIMO.IMP VALENTINIANO.AVGVSTO

Cum omnes homines qui ſub ditione Romana sūt, vobis militent imperatoribus terrarū atque principibus, tum ipſi vos omnipotēti deo & ſacrae fidei militatis. Aliter enim ſalus tuta eſſe nō poterit, niſi vnuſquiſque deum verum, hoc eſt deum Chriſtianorū, a quo cuncta reguntur, veraciter colat. Ipſe enim ſolus verus eſt deus, qui intima mente veneretur. Dij enim gentiū daemonia, ſicut ſcriptura dicit. Huic igitur deo vero quiſquis militat, & qui intimo colendū recipit affectu, non diſſimulationem, nō conniuentiam, ſed fidei ſtudium & deuotionis impendit. Poſtremo ſi non iſta, conſenſum ſaltē aliquē non debet colēdis idolis & prophanis caerimoniarū cultibus exhibere. Nemo enim deū fallit, cui omnia etiam cordis occulta manifeſta ſunt. Ergo cum a te imperator Chriſtianiſſime fides deo vero ſit exhibē-

da, cum ipſius fidei ſtudium cautio atque deuotio, miror quomodo aliquibus in ſpem venerit, quod debeas aras diis gentiũ tuo inſtaurare praecepto, ad vſus quoq; ſacrificiorum prophanorum praebere ſumptum. Quod enim iandudum vel fiſco vel arcae eſt vendicatum, de tuo magis conferre videbere, quam de ſuo reddere. Et de diſpẽdiis queruntur, qui nunquã noſtro ſanguini pepercerunt; qui ipſa eccleſiarũ aedificia ſubruerunt. Petunt etiam vt illis priuilegia deferas, qui loquendi & docẽdi noſtris communem vſum, Iuliani lege proxima denegarunt, & priuilegia illa quibus ſaepe decepti ſunt etiã Chriſtiani. Nonnullos enim illis priuilegiis partim per imprudentiam, partim propter publicarum neceſſitatum moleſtias declinandas, irretire voluerunt: & quia non omnes fortes inueniuntur, etiam ſub principibus Chriſtianis plerique ſunt lapſi. Sed haec ſi iam ſublata non eſſent, auferenda tuo imperio comprobarem. At cum per totum fere orbem a pluribus retro principibus inhibita interdictaque ſint, Romae autem a fratre clemẽtiae tuae auguſtae memoriae Gratiano fidei verae ratione ſublata ſint, & datis antiquata reſcriptis, ne quaeſo vel fideliter ſtatuta conuellas, vel fraterna praecepta reſcindas. De negotiis ciuilibus ſi quid ſtatuitur, nemo putat eſſe temerandum: & praeceptũ de religione calcatur? Nullus obrepat iuniori aetati tuae, ſiue ille gentilis eſt qui iſta depoſcit, nõ debet mentẽ tuam vinculis ſuae ſuperſtitionis innectere, ſed proprio ſtudio docere & admonere te debet quemadmodum verae fidei ſtudere debeas, quando ille tanto motu veri vana defendit. Deferendum meritis clarorum virorum & ego ſuadeo: ſed deum certum eſt omnibus praeferendum. Si de re militari eſt conſulendum, debet exercitati in praeliis viri expectari ſententia, conſilium comprobari. Quando de religione tractatus eſt, deum cogita. Nullius iniuria eſt, cui deus omnipotens antefertur. Habet ille ſententiam ſuam.

Invitum non cogitis colere quod nolit, hoc idem vobis liceat imperator: & vnuſquiſque patienter ferat, ſi non extorqueatur imperatori, quod moleſte ferret ſi ei extorquere cuperet imperator. Ipſis gentilibus diſplicere conſueuit praeuaricantis affectus. Libere enim debet defendere vnuſquiſque fidelem mentis ſuae & ſeruare propoſitum. Quod ſi aliqui nomine Chriſtiani tale aliquid decernendum putant, mentem tuam vocabula nuda non capiant, nomina caſſa non fallant. Quiſquis hoc ſuadet, ſacrificat & quiſquis hoc ſtatuit. Tolerabilius tamen eſt vnius ſacrificium, quam lapſus omnium. Totus hic Chriſtianorum periclitatur ſenatus. Si hodie gentilis aliquis imperator, quod abſit, aram ſtatueret ſimulachris, & eo conuenire cogeret Chriſtianos, vt ſacrificantibus intereſſent, vt oppleret anhelitus & ora fidelium cinis ex ara, fauilla de ſacrilegio, fumus ex buſto, & in ea curia ſententiam diceret, vbi iurati ad aram ſimulachri in ſententiam cogerẽtur: propterea enim interpretantur aram locatam, vt eius ſacramento, vt ipſi putant, vnuſquiſque cõuentus conſuleret in mediũ, cum curia maiore iam Chriſtianorum numero ſit referta: perſecutionem eſſe crederet Chriſtianus, qui cogeretur tali optione ad ſenatum venire: quod fit plerunque. nam etiam iniuriis conuenire coguntur. Te ergo imperatore Chriſtiani in arã iurare cogentur? Quid eſt iurare, niſi eius quem teſtare fidei tuae praeſulem diuinam potentiam confiteri? Te imperatore hoc petitur & poſtulatur, vt aram iubeas eleuari, & ſumptum ſacrificiis prophanis dari. Sed hoc nõ poteſt ſine ſacrilegio decerni. Vnde rogo te, ne id decernas, ſtatuas, vel in eiuſmodi decretis ſubſcribas. Conuenio fidem tuam Chriſti ſacerdos. Omnes conueniremus epiſcopi, niſi incredibile hoc & repentinum ad aures perueniſſet hominum, quod tale aliquid eſſet vel in conſiſtorio ſuggeſtum tuo, vel a ſenatu petitum: ſed abſit vt hoc ſenatus petiſſe dicatur. Pauci gentiles cõmuni vtuntur nomi-

ne. Nam & ante biennium ferme cum hoc petere tentarent, miſit ad me ſanctus Damaſus Romanae eccleſiae ſacerdos, iudicio dei electus, libellũ quẽ Chriſtiani ſenatores dederunt, & quidẽ innumeri, poſtulantes nihil ſe tale mãdaſſe, non congruere gentilium iſtiuſmodi petitionibus, non praebere conſenſum. Queſti etiam publice priuatimque, ſe non cõuenturos ad curiam, ſi tale aliquid decerneretur. Dignum eſt temporibus veſtris, hoc eſt Chriſtianis temporibus, vt dignitas Chriſtianis ſenatoribus abrogetur, quo gentilibus ſenatoribus prophanae deferatur voluntatis effectus? Hunc libellum ego fratri clementiae veſtrae direxi. Vnde conſtuit, non ſenatum aliquid de ſuperſtitionis impenſis mandaſſe legatis. Sed fortaſſe dicatur: Cur dudum non interfuerũt ſenatui, cum iſta peterentur? Satis loquuntur quid velint, qui non interfuerunt: ſatis locuti ſunt, qui apud imperatorẽ locuti ſunt. Et miramur tamẽ ſi priuatis reſiſtẽdi Romae eripiũt libertatẽ, qui nolũt eſſe liberũ tibi nõ iubere quod nõ probas, non ſeruare quod nõ ſentis. Et ideo memor legationis proxime mandatae mihi, cõuenio iterum fidem tuam, conuenio mentem tuam, ne vel reſpondẽdũ ſecundum huiuſmodi petitionem gentilium cenſeas, vel in eiuſmodi reſponſa ſacrilegium ſubſcriptionis adiungas. Certe refer ad parentem pietatis tuae principem Theodoſium, quẽ ſuper omnibus fere maioribus cauſſis conſulere conſueſti. Nihil maius eſt religione, nihil ſublimius fide. Si ciuilis cauſſa eſſet, diuerſae parti reſponſio ſeruaretur: cauſſa religionis eſt, epiſcopus cõuenio. Detur mihi exẽplũ miſſae relationis, vt et ego plenius reſpõdeã, et ſic de omnibus cõſultus clemẽtiae tuae parẽs reſpõdere dignetur. Certe ſi aliud ſtatuitur, epiſcopi hoc aequo animo pati & diſſimulare nõ poſſumus: licebit tibi ad eccleſiã cõuenire, ſed illic nõ inuenies ſacerdotẽ, aut inuenies reſiſtẽtẽ. Quid reſpõdebis ſacerd. dicẽti tibi: Munera tua nõ querit eccleſia, quia tẽpla gẽtiliũ muneribus adornaſti. Ara Chriſti

dona tua reſpuit, quoniã aram ſimulachris feciſti. Vox enim tua, manus tua, & ſubſcriptio tua, opus eſt tuũ. Obſequiũ tuũ dominus Ieſus recuſat & reſpuit, quoniam idolis obſecutus es. Dixit enim tibi: Non poteſtis duobus dominis ſeruire. Priuilegia tua ſacratae deo virgines non habent: & vendicant virgines Veſtae? Cur ſacerdotes dei requiris, quibus petitiones prophanas gentilium praetuliſti? Alieni erroris ſocietatem ſuſcipere non poſſumus. Quid reſpõdebis his verbis, puerum eſſe te lapſum? Omnis eatas perfecta Chriſto eſt. Omnis deo plena puericia fidei comprobatur. Paruuli etiam Chriſtum intrepido aduerſus perſecutores ore confeſſi ſunt. Quid reſpondebis germano tuo? Nonne tibi dicet, victum me eſſe non credidi, quia te imperatorem reliqui: mori non dolui, quia te heredem habebam; imperio me decedere non ingemui, quia imperia mea, praeſertim de religione diuina, omnibus ſaeculis manſura credebam. Hos ego titulos piae virtutis erexerã, has de ſaeculo manubias, haec ſpolia de diabolo, has ego de aduerſario omnium exuuias offerebam, in quibus aeterna victoria eſt. Quid mihi plus potuit meus hoſtis auferre? Abrogaſti decreta mea, quod adhuc ille qui contra me leuauit arma non fecit. Nunc grauius telum corpore recipio, quod a fratre mea ſtatuta damnantur, meliore parte mei apud te periclitor. Illa enim mors corporis, iſta virtutis eſt. Nunc mihi abrogatur imperium, & quod eſt grauius, abrogatur a tuis abrogatur a meis: & id abrogatur, quod in me etiam mei aduerſarij praedicarunt. Si volens acquieuiſti, damnaſti fidem meam: ſi inuitus ceſsiſti, prodidiſti tuam. Ergo quod grauius eſt, & in te periclitor. Quid reſpondebis etiam patri, qui te maiore dolore conueniet dicens: De me fili peſsime iudicaſti, qui putaſti quod ego gentilibus conniuentiam praeſtitiſſem. Nemo ad me detulit, aram eſſe in illa Romana curia: nunquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Chri-

ſtianorum gentiliumque concilio ſacrificarent gentiles praeſentibus Chriſtianis, & inuiti Chriſtiani intereſſe ſacrificiis cogerentur. Multa & diuerſa crimina me imperante cōmiſſa ſunt, vltus ſum quaecūque ſunt deprehenſa, ſi quis tunc latuit, debet ergo dicere, me probaſſe quod ad me nemo detulerat? De me peßime iudicaſti, ſi mihi ſuperſtitio aliena, non fides mea ſeruauit imperiū. Vnde cum aduertas imperator, deo primum, deinde patri & fratri iniurias irrogari, ſiquid tale decernas, peto vt id facias quod ſaluti tuae apud deū intelligis profuturum

AMBROSIVS.EPISCOPVS.BEATISSIMO PRINCIPI.ET.CLEMENTISSIMO.IMP VALENTINIANO.AVGVSTO

CVm vir clarißimus praefectus vrbis Symmachus ad clementiā tuā retuliſſet, vt ara quae de vrbis Romae curia ſublata fuerat, redderetur loco, & tu imperator licet adhuc in minoris aeui tyrocinio florentibus nouus annis, fidei tamē virtute veteranus obſecrata gentilium non probares, eodem quo comperi puncto libellū obtuli, quo licet cōprehenderim quae ſuggeſtioni neceſſaria viderētur, popoſci tamē exēplum mihi relationis dari. Itaque nō fidei tuae ambiguus, ſed prouidus cautionis & pij certus examinis, hoc ſermone relationis aſſertioni reſpōdeo, hoc vnū petens, vt non verborum elegantiam, ſed vim rerum ſpectādam putes. Aurea enim (ſicut ſcriptura diuina docet) eſt lingua ſapientium litteratorum, quae phaleratis dotata ſermonibus, & quodam ſplendentis eloquij, velut coloris precioſi coruſco reſultans, capit animorū oculos ſpecie formoſi, viſuque perſtringit. Sed aurū ſi diligētius manu tractes, foris pre-

cium, intus metallum eſt. Volue quaeſo atque excute ſectam gentilium, precioſa & grandia ſonant, veri effoeta defendunt. Deum loquuntur, ſimulachrum adorant. Tria igitur in relatione ſua vir clariſſimus praefectus vrbis propoſuit, quae valida putauit. Quod Romā veteres, vt ait, ſuos cultus requirat. Et quod ſacerdotibus ſuis, virginibuſque Veſtalibus emolumenta tribuenda ſint. Et quod emolumentis ſacerdotum negatis fames ſecuta publica ſit. In prima propoſitione, flebili Roma queſtu ſermonis illachrymat, veteres, vt ait, cultus caerimoniarū requirens. Haec ſacra, *inquit*, Hannibalē a moenibus, a Capitolio Senonas repulerūt. *Itaque dū ſacrorū potētia praedicatur, infirmitas proditur. Ergo Hannibal diu ſacris inſultauit Romanis, & diis cōtra ſe dimicātibus vſque ad muros vrbis vincendo peruenit. Cur ſe obſideri paſsi ſunt, pro quibus deorū ſuorum arma pugnabant? Nam de Senonibus quid loquar, quos Capitolij ſecreta penetrantes Romanae reliquiae non tuliſſent, niſi eos pauido anſer ſtrepitu prodidiſſet? En quales templa Romana praeſules habent. Vbi tūc erat Iuppiter? An in anſere loquebatur? Verum quid negem ſacrorum ritus militaſſe Romanis? Sed etiā Hannibal eoſdē deos colebat. Vtrum volunt igitur eligant. Si in Romanis vicerūt ſacra, in Carthaginenſibus ergo ſuperata ſunt: ſi in Carthaginenſibus triumphata, nec Romanis vtique profuerunt. Faceſſat igitur inuidioſa illa populi Romani querela. Non haec Roma mandauit. Alijs illa eos interpellat vocibus. Quid me caſſo quotidie gregis innoxij ſanguine cruentatis? Non in fibris pecudum, ſed in viribus bellatorum trophaea victoriae ſunt. Alijs ego diſciplinis orbem ſubegi. Militabat Camillus, qui ſublata Capitolio ſigna, caeſis Tarpeiae rupis triumphatoribus reportauit: ſtrauit virtus, quos religio non remouit. Quid de Atilio loquar, qui militiam etiam mortis impendit? Africanus nō inter Capitolij aras, ſed inter Hannibalis acies triū-*

phum inuenit. Quid mihi veterum exempla profertis? Odi ritus Neronum. Quid dicam bimeſtres imperatores, & terminos regum cum exordiis copulatos? Aut forte illud eſt nouũ, barbaros ſuis exceſſiſſe finibus? Nunquid etiam illi Chriſtiani fuerunt, quorum miſerabili nouoque exemplo alter captiuus imperator, ſub altero captiuus orbis, fefelliſſe quae victoriam promittebant, ſuas caerimonias prodiderunt? Nunquid & tunc non erat ara Victoriae? Poenitet lapſus, & vetuſta canicies pudendi ſanguinis traxit ruborem. Non erubeſco cum toto vrbe longaeua conuerti: verum certe eſt, quia nulla aetas ad perdiſcendum ſera eſt. Erubeſcat ſenectus quae emendare ſe non poteſt. Non annorum canicies eſt laudanda, ſed morũ: nullus pudor eſt ad meliora tranſire. Hoc ſolum habebam cõmune cum barbaris, quia deum antea neſciebam. Sacrificium veſtrum, ritus eſt beſtiarũ cruore aſpergi. Quid in mortuis pecudibus quaeritis dei voces? Venite & diſcite in terris caeleſtẽ militiam. Hic viuimus, & illic militamus. Caeli myſterium doceat me deus ipſe qui condidit, non homo qui ſeipſum ignorauit. Cui magis de deo, quam deo, credam? Quomodo poſſũ vobis credere, qui fatemini vos ignorare quod colitis? Vno, inquit, itinere nõ poteſt perueniri ad tã grãde ſecretũ. Quod vos ignoratis, id nos dei voce cognouimus. Et quod vos ſuſpicionibus quaeritis, nos ex ipſa ſapientia dei & veritate cõpertum habemus. Non congruunt igitur veſtra nobiſcũ. Vos pacẽ diis veſtris ab imperatorib. obſecratis, nos ipſis imperatoribus a Chriſto pacẽ rogamus. Vos manuũ veſtrarũ adoratis opera, nos iniuriã dicimus, omne quod fieri poteſt, deũ putari. Nõ vult ſe deus in lapidibus coli. Denique etiã ipſi philoſophi veſtri iſta riſerunt. Quod ſi vos ideo Chriſtũ deũ negatis, quia illum mortuũ eſſe nõ creditis: neſcitis enim quod mors illa carnis fuerit, nõ diuinitatis, quae fecit vt credẽtiũ iã nemo moriatur: quid vobis imprudẽtius, qui cõtumelioſe colitis, & ho-

norifice derogatis? Veſtrum enim deum lignum putatis: o contumelioſa reuerentia. Chriſtum mori potuiſſe nō creditis: o honorifica peruicacia. Sed vetera (inquit) reddenda ſunt altaria ſimulachris, ornamenta delubris. Repoſcantur haec a conſorte ſuperſtitionis: Chriſtianus imperator aram ſolius Chriſti didicit honorare. Quid manus pias & ora fidelia miniſterium ſuis cogunt ſacrilegiis exhibere? Vox imperatoris noſtri Chriſtum reſultet, & illum ſolum quem ſentit loquatur, quia cor regis in manu dei. Nunquid imperator gentilis arā Chriſto leuauit? Dum ea quae fuerunt repoſcunt, exemplo ſui admonet quantum Chriſtiani imperatores religioni quam ſequuntur debeant deferre reuerentiae, quādo gentiles ſuperſtitionibus ſuis omnia detulerunt. Dum cepimus, etiam ſequamur. Nos ſanguine gloriamur, illos diſpendium mouet. Nos haec victoriae loco ducimus, illi iniuriam putant. Nunquam nobis amplius contulerunt, quam cum verberari Chriſtianos atque proſcribi ac necari iuberent. Praemium fecit religio, quod perfidia putabat eſſe ſupplicium. Videte magnanimos: per iniurias, per inopiam, per ſupplicium nos credimus: illi caerimonias ſuas ſine quaeſtu manere poſſe non credunt. Habeant, inquit, Veſtales virgines immunitatē ſuam. Dicant hoc qui neſciunt credere, quod poſſet eſſe gratuita virginitas: prouocent lucris, qui diffidunt virtutibus. Quot tamen illis virgines praemia promiſſa fecerunt? Vix ſeptē Veſtales capiuntur puellae. En totus numerus quem infulae vittati capitis, purpuratarum veſtium murices, pompa lecticae miniſtrorum circunfuſa comitatu, priuilegia maxima, lucra ingentia, praeſcripta denique pudicitiae tempora coegerunt. Attollant mentis & corporis oculos, videant plebem pudoris, populum integritatis, concilium virginitatis. Non vittae capiti decus, ſed ignobile velamen, vſui nobile caſtitatis: non exquiſita, ſed abdicata, lenocinia pulchritudinis: non illa pur-

purarum inſignia,non luxus deliciarum,ſed vſus ieiuniorũ : non priuilegia ;non lucra : omnia poſtremo talia,vt reuocari ſtudia putes , dum exercentur officia. Sed dum exercetur officium , ſtudium pronocatur,ſuis caſtitas cumulatur diſpendiis. Non eſt virginitas quae precio emitur,non virtutis ſtudio poſsidetur. Non eſt integritas , quaecunque tanquam in auctione nummario ad tempus ſollicitatur compendio. Prima caſtitatis victoria,eſt facultatũ cupiditates vincere, quia lucri ſtudium tentamentum pudoris eſt.Ponamus tamen ſubſidia largitatum conferẽda virginibus, quae Chriſtianis munera redundabunt,quod tantas opes ſufficiet aerarium? Aut ſi arbitrantur ſolis Veſtalibus conferendum,non pudet vt qui totum ſibi ſub imperatoribus gentilibus vendicarũt , iidẽ ſub principibus Chriſtianis non putent nobis ſortẽ debere eſſe cõmunem? Sacerdotibus quoque ſuis & miniſtris queruntur alimenta publica non praeberi. Quantus hinc verborum tumultus increpuit ? At contra nobis etiam priuatae ſucceſſionis emolumenta recentibus legibus denegantur , & nemo conqueritur. Non enim putamus iniuriam , quia diſpendium non dolemus. Si priuilegiũ quaerat ſacerdos vt onus curiale declinet,patria atque auita & omnium facultatũ poſſeſsione cedendũ eſt. Quomodo hanc gentiles,ſi haberent, ingrauarent querelã,quod ſacerdos ferias miniſterij ſui emat totius patrimonij ſui dãno,& priuatus vniuerſae commoditatis diſpẽdio vſum publici mercetur obſequij:praetẽdens communis ſalutis excubias,domeſticae inopiae ſe mercede ſolatur,quia miniſteriũ non vendidit,ſed gratiam comparauit. Conferte cauſas. Vos excuſare vultis decurionem , cum eccleſiae excuſare non liceat ſacerdotem. Scribuntur teſtamenta templorũ miniſtris,nullus excipitur prophanus,nullus vltimae conditionis,nullus prodigus verecundiae:ſoli ex omnibus clerico commune ius clauditur,a quo ſolo pro omnibus votũ commune

ſuſcipitur, officium cõmune defertur: nulla legata vel grauium viduarum, nulla donatio. Et vbi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officio mulcta praeſcribitur. Quod ſacerdotibus phani legauerit Chriſtiana vidua, valet: quod miniſtris dei, non valet. Quod ego nõ querar, ſed vt ſciant quid nõ querar, comprehendi. Malo enim nos pecunia minores eſſe quam gratia. Sed referũt ea quae vel donata vel relicta ſunt eccleſiae, non eſſe temerata. Dicant & ipſi, quis tẽplis dona detraxerit, quod factum eſt Chriſtianis. Quae ſi facta eſſent gentilibus, redderetur potius quam inferretur iniuria. Nunccine demum iuſticia praetenditur, aequitas poſtulatur? Vbi tunc erat iſta ſententia, cũ direptis Chriſtianorũ omnium facultatibus, ipſos vitales anhelitus ſpiritus inuiderent, & nullis vſquã negata defunctis inhiberent ſupremae commercia ſepulturae? Quos gentiles praecipitarunt, maria reddiderunt. Fidei iſta victoria eſt, quod & ipſi iam facta maiorum carpũt ſuorum, ſed quae melioratio, vt eorum munera petant, quorum geſta condemnant? Nemo tamẽ donaria delubris, & legata haruſpicibus denegauit, ſola ſublata ſunt praedia, quia no religioſe vtebãtur iis quae religionis iure defenderẽt. Qui noſtro vtuntur exemplo, cur non vtebantur officio? Nihil eccleſia ſibi niſi fidem poſſidet. Hos reditus praebet, hos fructus. Poſſeſſio eccleſiae, ſumptus eſt egenorum. Numerent quos redemerint templa captiuos, quae contulerint alimenta pauperibus, quibus exulibus viuẽdi ſubſidia miniſtrauerint. Praedia igitur intercepta, non iura ſunt. En quod factu, quod triſte piare nefas, fames, vt aiunt, publica vindicauit: quia vſum omnium proficere coepit, quod proficiebat commodis ſacerdotum. Propterea ergo detractis, vt aiunt, arbuſta exuta corticibus ſucco miſerabili deficientium ora lambebãt. Propterea chaonia frugem glande mutantes, rurſus in pecudum paſtus, & ad infelicis victus alimenta reuocati, concuſſa quercu famem in ſiluis

miſeram ſolabantur. Noua videlicet prodigia terrarum quae nunquam ante acciderant, cum ſuperſtitio gentilis toto orbe ferueret. Reuera quando ante vacuis auenis ſeges fallax, auari vota luſit agricolae, & ſpem ruſticae plebis quaeſita ſulcis frugis herba deſtituit. Et vnde Graecis oracula habita ſuae quercus, niſi quia remedium ſilueſtris alimoniae, caeleſtis religionis donum putarunt? Talia enim ſuorum munera crediũt deorum. Quis Dodonaeas arbores niſi gentium populus adorauit, cum pabulum triſte ſacri nemoris honore donaret? Nõ eſt veriſimile, quod indignãtes eorum dij id pro poena intulerũt quod ſolebant placati conferre pro munere. Quae autem aequitas, vt paucis ſacerdotibus dolentes victum negatum, ipſi omnibus denegarent, cum inclementior eſſet vindicta quam culpa Non eſt igitur idonea quae tantã aegritudinem mũdi fallentis cauſa conſtrinxerit, vt virentibus ſegetibus ſubita ſpes anni adulta moreretur. Et certe ante plurimos annos tẽplorum iura toto orbe ſublata ſunt. Modo ne demum diis gentilium venit in mentem ſuas iniurias vltum iri? Propterea nec aſſueto curſu Nilus intumuit, vt vrbicorum ſacerdotum diſpendia vindicaret, qui nõ vindicauit ſuorũ? Eſto tamẽ ſi ſuperiore anno deorũ ſuorũ iniurias vindicatas putant, cur praeſenti anno contẽptui fuere? Iam enim nec herbarũ vulſis radicib. ruſticana plebs paſcitur, nec baccae ſilueſtris explorat ſolatia, nec cibũ de ſentib. rapit, ſed operum laeta felicium dum meſſes ſuas & ipſa miratur, expleuit voti ſatietate ieiunium: vſurarios nobis reddidit terra prouentus. Quis ergo tã nouus humanis vſibus, vt vices ſtupeat annorum? & tamen etiam ſuperiore anno pleraque nouimus prouincias redundaſſe frugibus. De Galliis quid loquar ſolito ditioribus? Frumentum Pannoniae quod non ſeuerant vendiderunt. Et foecunda Rhetia fertilitatis ſuae nouit inuidiã. Nã quae ſolebat tutior eſſe ieiunio, foecunditate hoſtẽ in ſe excitauit. Liguria Venetia, que

autumni frumenta pauerunt . Ergo nec ille ſacrilegio annus exaruit, & iſte fidei fructibus annus effloruit. Negent etiam quod largo foetu vineae redundauerint. Itaque & meſſem feneratam recepimus, & liberalioris vindemiae beneficia poſſidemus. Poſtremus ſupereſt & maximus locus, vtrum ea quae vobis profuerint imperatores, reſtituere ſubſidia debeatis. Ait enim, vos defendant, a nobis colantur. Hoc eſt fideliſſimi principes quod ferre nō poſſumus, quia exprobrāt nobis veſtro ſe nomine diis ſuis ſupplicare, & vobis non mandantibus ſacrilegiū immane committunt, diſſimulationē pro conſenſu interpretantes. Sibi habeant praeſidia ſua, ſuos ſi poſſunt, illa defendant. Nā ſi iis a quibus coluntur, auxilio eſſe nō poſſunt, quomodo poſſunt vos defendere, a quibus nō coluntur? Sed maiorum, inquit, ſeruandus eſt ritus. Quid quod omnia poſtea in melius profecerūt? Mundus ipſe qui vel primum coactis elementorū per inane ſeminibus tenero orbe cōcreuerat, vel cōfuſo adhuc indigeſti operis caligabat horrore, nonne poſtea diſtincto caeli, maris, terrarumque diſcrimine rerū formas quibus ſpecioſus videtur, accepit? Exutae humentibus tenebris nouum terrae ſtupuere ſolem, dies in exordio non refulget, ſed in proceſſu temporis incremento luminis micat & caloris exaeſtuat. Luna ipſa quae propheticis oraculis ſpecie eccleſiae figuratur, cum primum reſurgens in menſtruas reparatur aetates, tenebris noctis abſconditur, paulatimque cornua ſua complens vel e regione ſolis abſoluēs, clari ſplendoris fulgore irrutilat. Exerceri in fructus terrae ante neſciebant, poſt vbi imperare aruis ſollicitus coepit agricola & informe ſolum veſtire vinetis, ſilueſtres animos domeſticis mollita cultibus exuerunt. Anni ipſius aetas prima quae nos vſu parili colorauit, nutu gignentium ſed in proceſſu lapſuris floribus vernat, poſtremis adoleſcit fructibus. Nos quoque aeui rudes ſēſus habemus infantiae, ſed mutati in annos ingenij rudimenta

rudimēta deponimus. Dicāt igitur, in ſuis omnia manere debuiſſe principiis, mūdū tenebris obductum, quia ſplēdore ſolis illuxerit, diſplicere. Et quanto gratius eſt animi tenebras depuliſſe quam corporis, fideique iubar emicuiſſe quam ſolis? Ergo & mundi ſicut omnium rerū, primaeua viam mutarūt, vt venerabilis canae fidei ſequeretur ſenectus. Quos hoc mouet, reprehendant meſſem, quia ſera faecūditas eſt: reprehendant vindemiā, quia in occaſu anni eſt: reprehendant oliuam, quia poſtremus eſt fructus. Ergo & meſsis noſtra fides animarū eſt, eccleſiae gratia meritorū, vindemia eſt, quae ab ortu mūdi virebat in ſanctis, ſed poſtrema aetate ſe diffudit in populos, vt aduerterent omnes non rudibus animis irrepſiſſe fidē Chriſti. Nulla enim ſine aduerſario corona victoriae: ſed exploſa ea opinione quae ante conualuit, id quod erat verum iure praelatum. Si ritus veteres delectabāt, cur in alienos ritus eadem Roma ſucceſsit? Omitto abſcōditam precio humū, & paſtorales caſas auro degeneri renitentes. Quid (vt de ipſo reſpondeam quod queruntur) captarum ſimulachra vrbium victosque deos, & peregrinos ritus ſacrorū, alienae ſuperſtitiones aemuli receperunt? Vnde igitur exēplum quod currus ſuos ſimulato Almonis in flumine lauat Cybele? Vnde Phrygij vates, & ſemper inuiſa Romanis non aeque Carthaginis numina? quā caeleſtē Afri, Mithrā Perſae, pleriq; Venerem colunt, pro diuerſitate nominis non pro numinis varietate. Sic deam eſſe, & Victoriam crediderunt, quae vtique munus eſt non poteſtas, donatur non dominatur, legionum gratia nō religionum potentia. Magna igitur dea quam militū multitudo ſibi vendicat, vel praeliorum donat euētus. Huius aram ſtrui in vrbis Romae curia petunt, hoc eſt, quo plures conueniunt Chriſtiani. Omnibus in templis arae, ara etiam in templo Victoriarum, quando numero delectantur ſacrificia ſua vbique concelebrant. Quid eſt niſi inſultare fidei, vnius arae ſa-

crificium vendicare? Ferendum iſtud, vt gentilis ſacrificet, & Chriſtianus interſit? Hauriant omnes, inquit, hauriant vel inuiti fumum oculis, ſymphoniam auribus, cinerem faucibus, thus naribus, & aduerſantium licet ora excitata focis noſtris fauilla reſpergat. Non illis ſatis ſunt lauacra, non porticus, non plateae occupatae ſimulachris. Etiam ne in communi illo conſilio non erit communis conditio? Obſtringetur pia ſenatus portio obteſtantium vocibus adiurantium ſacramẽtis? Si refutet, videbitur mendacium prodere: ſi acquieſcat, ſacrilegium confiteri. Vbi, inquit, in leges veſtras & verba iurabimus? Ergo menſuram quae legibus tenetur incluſa, caerimoniis gentium ſuffragium colligit, fidem ſtringit, iam non ſolum praeſentium, ſed abſentium etiam? Et quod eſt amplius, imperatores fides veſtra pulſatur? Vos enim cogitis ſi iubetis. Conſtantius Auguſtae memoriae nondum ſacris initiatus myſteriis cõtaminari ſe putauit, ſi arã illam videret. Iuſſit auferri, non iuſſit reponi. Illud auctoritatem facti habet, hoc praecepti non habet. Nemo ſibi de abſentia blãdiatur, praeſentior eſt qui ſe animis inſerit, quam qui oculis proteſtatur. Plus enim eſt mente connecti, quam corpore copulari. Vos ſenatus cogendi conſilij praeſules habet, vobis coit, vobis conſcientiam ſuam non diis gẽtium praeſtat, vos liberis ſuis non tamen fidei ſuae praefert. Haec eſt charitas expetenda, haec eſt charitas maior imperio, ſi fides tuta ſit quae ſeruat imperium. Sed fortaſſe aliquem moueat, ita fideliſſimum principẽ deſtitutũ, proinde quaſi meritorum precium caducis aeſtimetur praeſentium. Quis enim ſapiens non in orbe quodam atque circuitu locata humanarũ rerũ nouit negocia, quia non eoſdẽ ſemper ſucceſſus habent, ſed variant ſtatus, & mutant vices? Quem beatiorem Cn. Pompeio Romana templa miſerunt? At is cum tribus triumphis terrarum cinxiſſet orbẽ, pulſus acie, bello profugus, & ſui terminis exul imperij,

Canopei manu ſpadonis occubuit. Quem nobiliorẽ Cyro Perſarum totius Orientis terrae regem dederunt? Is quoque cum principes potentiſſimos aduerſantes viciſſet, victos reſeruaſſet, muliebribus armis fuſus interiit. Et ille rex qui ſuperatos etiã conſeſſus honore donauerat, execto capite & intra vtrẽ plenum cruoris ſatiari iuſſus incluſo, femineis imperiis ludibrio fuit. Adeo in iſtius vitae curriculo non paria paribus, ſed longe diuerſa referuntur. Quẽ etiã magis ſacrificiis deditum, quam Carthaginenſium ducem Hamilcarẽ reperimus? qui cum toto proelij tempore inter acies poſitus dimicantes ſacrificium faceret, vbi partem ſuorum victam eſſe cognouit, in ipſos quos adolebat ſe praecipitauit ignes, vt eos vel cruore ſuo reſtingueret, quos ſibi nihil profuiſſe cognouerat. Nam de Iuliano quid loquar, qui cũ reſponſis haruſpicum male credulus eſſet, ademit ſibi ſubſidia reuertendi. Ergo in communi caſu non eſt communis offenſa. Neminem etenim promiſſa noſtra luſerunt. Reſpondi laceſſentibus tanquam non laceſsitus. Refellendae etenim relationis, non exponendae ſuperſtitionis mihi ſtudium fuit. Te tamen imperator, ipſa eorum relatio faciat cautiorem. Nam cum de ſuperioribus principibus texuiſſet, quia prior eorũ numerus caerimonias patrum coluit, recentior non remouit, addidiſſet etiam, ſi exemplum religio veterum non facit, faciat diſsimulatio proximorum: euidenter docuit quod & fidei tuae debeas, vt gentilitij ritus non ſequaris exemplum, & pietati vt fratris ſtatuta non violes. Si enim pro ſuis duntaxat partibus eorum diſsimulationem principum praedicarunt, qui cum eſſent Chriſtiani, decreta tamen gentilium minime remouerunt: quanto magis amori debent deferre fraterno vt qui diſsimulare deberes, etiam ſi quid forſitan non probares, ne fraternis derogares ſtatutis, & nunc teneas quod & fidei tuae & germanitatis neceſsitudini iudicas conuenire

Inuitum non cogitis colere quod nolit, hoc idem vobis liceat imperator: & vnuſquiſque patienter ferat, ſi non extorqueatur imperatori, quod moleſte ferret ſi ei extorquere cuperet imperator. Ipſis gentilibus diſplicere conſueuit praeuaricantis affectus. Libere enim debet defendere vnuſquiſque fidele mentis ſuae & ſeruare propoſitum. Quod ſi aliqui nomine Chriſtiani tale aliquid decernendum putant, mentem tuam vocabula nuda non capiant, nomina caſſa non fallant. Quiſquis hoc ſuadet, ſacrificat & quiſquis hoc ſtatuit. Tolerabilius tamen eſt vnius ſacrificium, quam lapſus omnium. Totus hic Chriſtianorum periclitatur ſenatus. Si hodie gentilis aliquis imperator, quod abſit, aram ſtatueret ſimulachris, & eo conuenire cogeret Chriſtianos, vt ſacrificantibus intereſſent, vt oppleret anhelitus & ora fidelium cinis ex ara, fauilla de ſacrilegio, fumus ex buſto, & in ea curia ſententiam diceret, vbi iurati ad aram ſimulachri in ſententiam cogerentur: propterea enim interpretantur aram locatam, vt eius ſacramento, vt ipſi putant, vnuſquiſque conuentus conſuleret in mediũ, cum curia maiore iam Chriſtianorum numero ſit referta: perſecutionem eſſe crederet Chriſtianus, qui cogeretur tali optione ad ſenatum venire: quod fit plerunque. nam etiam iniuriis conuenire coguntur. Te ergo imperatore Chriſtiani in arã iurare cogentur? Quid eſt iurare, niſi eius quem teſtare fidei tuae praeſulem, diuinam potentiam confiteri? Te imperatore hoc petitur & poſtulatur, vt aram iubeas eleuari, & ſumptum ſacrificiis prophanis dari. Sed hoc nõ poteſt ſine ſacrilegio decerni. Vnde rogo te, ne id decernas, ſtatuas, vel in eiuſmodi decretis ſubſcribas. Conuenio fidem tuam Chriſti ſacerdos. Omnes conueniremus epiſcopi, niſi incredibile hoc & repentinum ad aures peruenisset noſtras hominum, quod tale aliquid eſſet vel in cõſiſtorio ſuggeſtum tuo, vel a ſenatu petitum: ſed abſit vt hoc ſenatus petiſſe dicatur. Pauci gentiles cõmuni vtuntur nomi-

ne. Nam & ante biennium ferme cum hoc petere tentarent, miſit ad me ſanctus Damaſus Romanae eccleſiae ſacerdos, iudicio dei electus, libellū quē Chriſtiani ſenatores dederant, & quidē innumeri, poſtulātes nihil ſe tale mādaſſe, non congruere gentilium iſtiuſmodi petitionibus, non praebere cōſenſum. Queſti etiam publice priuatimque, ſe non cōuenturos ad curiam, ſi tale aliquid decerneretur. Dignum eſt temporibus veſtris, hoc eſt Chriſtianis temporibus, vt dignitas Chriſtianis ſenatoribus abrogetur, quo gentilibus ſenatoribus prophanae deferatur voluntatis effectus? Hunc libellum ego fratri clementiae veſtrae direxi. Vnde conſtiuit, non ſenatū aliquid de ſuperſtitionis impenſis mandaſſe legatis. Sed fortaſſe dicatur: Cur dudum non interfuerūt ſenatui, cum iſta peterentur? Satis loquuntur quid velint, qui non interfuerūt: ſatis locuti ſunt, qui apud imperatorē locuti ſunt. Et miramur tamē ſi priuatis reſiſtēdi Romae eripiūt libertatē, qui nolūt eſſe liberū tibi nō iubere quod nō probas, non ſeruare quod nō ſentis. Et ideo memor legationis proxime mandatae mihi, cōuenio iterum fidem tuam, conuenio mentem tuam, ne vel reſpondēdū ſecundum huiuſmodi petitionem gentilium cenſeas, vel in eiuſmodi reſponſa ſacrilegium ſubſcriptionis adiungas. Certe refer ad parentem pietatis tuae principem Theodoſium, quē ſuper omnibus fere maioribus cauſſis conſulere conſueſti. Nihil maius eſt religione, nihil ſublimius fide. Si ciuilis cauſſa eſſet, diuerſae parti reſponſio ſeruaretur: cauſſa religionis eſt, epiſcopus cōuenio. Detur mihi exēplū miſſae relationis, vt et ego plenius reſpōdeā, et ſic de omnibus cōſultus clemētiae tuae parēs reſpōdere dignetur. Certe ſi aliud ſtatuitur, epiſcopi hoc aequo animo pati & diſſimulare nō poſſumus: licebit tibi ad eccleſiā cōuenire, ſed illic nō inuenies ſacerdotē, aut inuenies reſiſtētē. Quid reſpōdebis ſacerd. dicēti tibi: Munera tua nō quærit eccleſia, quia tēpla gētiliū muneribus adornaſti. Ara Chriſti

dona tua reſpuit, quoniã aram ſimulachris feciſti. Vox enim tua, manus tua, & ſubſcriptio tua, opus eſt tuũ. Obſequiũ tuũ dominus Ieſus recuſat & reſpuit, quoniam idolis obſecutus es. Dixit enim tibi: Non poteſtis duobus dominis ſeruire. Priuilegia tua ſacratae deo virgines non habent: & vendicant virgines Veſtae? Cur ſacerdotes dei requiris, quibus petitiones prophanas gentilium praetuliſti? Alieni erroris ſocietatem ſuſcipere non poſſumus. Quid reſpõdebis his verbis, puerum eſſe te lapſum? Omnis eatas perfecta Chriſto eſt. Omnis deo plena puericia fidei comprobatur. Paruuli etiam Chriſtum intrepido aduerſus perſecutores ore confeſſi ſunt. Quid reſpondebis germano tuo? Nonne tibi dicet, victum me eſſe non credidi, quia te imperatorem reliqui: mori non dolui, quia te heredem habebam; imperio me decedere non ingemui, quia imperia mea, praeſertim de religione diuina, omnibus ſaeculis manſura credebam. Hos ego titulos piae virtutis erexerã, has de ſaeculo manubias, haec ſpolia de diabolo, has ego de aduerſario omnium exuuias offerebam, in quibus aeterna victoria eſt. Quid mihi plus potuit meus hoſtis auferre? Abrogaſti decreta mea, quod adhuc ille qui contra me leuauit arma non fecit. Nunc grauius telum corpore recipio, quod a fratre mea ſtatuta damnantur, meliore parte mei apud te periclitor. Illa enim mors corporis, iſta virtutis eſt. Nunc mihi abrogatur imperium, & quod eſt grauius, abrogatur a tuis abrogatur a meis: & id abrogatur, quod in me etiam mei aduerſarij praedicarunt. Si volens acquieuiſti, damnaſti fidem meam: ſi inuitus ceſſiſti, prodidiſti tuam. Ergo quod grauius eſt, & in te periclitor. Quid reſpondebis etiam patri, qui te maiore dolore conueniet dicens: De me fili peſſime iudicaſti, qui putaſti quod ego gentilibus conniuentiam praeſtitiſſem. Nemo ad me detulit, aram eſſe in illa Romana curia: nunquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Chri-

ſtianorum gentiliumque concilio ſacrificarent gentiles praeſentibus Chriſtianis, & inuiti Chriſtiani intereſſe ſacrificiis cogerentur. Multa & diuerſa crimina me imperante cõmiſſa ſunt, vltus ſum quaecũque ſunt deprehenſa, ſi quis tunc latuit, debet ergo dicere, me probaſſe quod ad me nemo detulerat? De me peſſime iudicaſti, ſi mihi ſuperſtitio aliena, non fides mea ſeruauit imperiũ. Vnde cum aduertas imperator, deo primum, deinde patri & fratri iniurias irrogari, ſiquid tale decernas, peto vt id facias quod ſaluti tuae apud deũ intelligis profuturum

AMBROSIVS.EPISCOPVS.BEATISSIMO PRINCIPI.ET.CLEMENTISSIMO.IMP VALENTINIANO.AVGVSTO

CVm vir clariſſimus praefectus vrbis Symmachus ad clementiã tuã retuliſſet, vt ara quae de vrbis Romae curia ſublata fuerat, redderetur loco, & tu imperator licet adhuc in minoris aeui tyrocinio florentibus nouus annis, fidei tamẽ virtute veteranus obſecrata gentilium non probares, eodem quo comperi puncto libellũ obtuli, quo licet cõprehenderim quae ſuggeſtioni neceſſaria viderẽtur, popoſci tamẽ exẽplum mihi relationis dari. Itaque nõ fidei tuae ambiguus, ſed prouidus cautionis & pij certus examinis, hoc ſermone relationis aſſertioni reſpõdeo, hoc vnũ petens, vt non verborum elegantiam, ſed vim rerum ſpectãdam putes. Aurea enim (ſicut ſcriptura diuina docet) eſt lingua ſapientium litteratorum, quae phaleratis dotata ſermonibus, & quodam ſplendentis eloquij, velut coloris precioſi coruſco reſultans, capit animorũ oculos ſpecie formoſi, viſuque perſtringit. Sed aurũ ſi diligẽtius manu tractes, foris pre-

cium, intus metallum eſt. Volue quaeſo atque excute ſectam gentilium, precioſa & grandia ſonant, veri effoeta defendunt. Deum loquuntur, ſimulachrum adorant. Tria igitur in relatione ſua vir clariſſimus praefectus vrbis propoſuit, quae valida putauit. Quod Roma veteres, vt ait, ſuos cultus requirat. Et quod ſacerdotibus ſuis, virginibuſque Veſtalibus emolumenta tribuenda ſint. Et quod emolumentis ſacerdotum negatis fames ſecuta publica ſit. In prima propoſitione, flebili Roma queſtu ſermonis illachrymat, veteres, vt ait, cultus caerimoniarum requirens. Haec ſacra, *inquit,* Hannibalē a moenibus, a Capitolio Senonas repulerūt. *Itaque dum ſacrorum potētia praedicatur, infirmitas proditur. Ergo Hannibal diu ſacris inſultauit Romanis, & diis cōtra ſe dimicātibus vſque ad muros Vrbis vincendo peruenit. Cur ſe obſideri paſſi ſunt, pro quibus deorū ſuorum arma pugnabant? Nam de Senonibus quid loquar, quos Capitolij ſecreta penetrantes Romanae reliquiae non tuliſſent, niſi eos pauido anſer ſtrepitu prodidiſſet? En quales templa Romana praeſules habent. Vbi tūc erat Iuppiter? An in anſere loquebatur? Verum quid negem ſacrorum ritus militaſſe Romanis? Sed etiā Hannibal eoſdē deos colebat. Vtrum volunt igitur eligant. Si in Romanis vicerūt ſacra, in Carthaginenſibus ergo ſuperata ſunt: ſi in Carthaginenſibus triumphata, nec Romanis vtique profuerunt. Faceſſat igitur inuidioſa illa populi Romani querela. Non haec Roma mandauit. Aliis illa eos interpellat vocibus. Quid me caſſo quotidie gregis innoxii ſanguine cruentatis? Non in fibris pecudum, ſed in viribus bellatorum trophaea victoriae ſunt. Aliis ego diſciplinis orbem ſubegi. Militabat Camillus, qui ſublata Capitolio ſigna, caeſis Tarpeiae rupis triumphatoribus reportauit: ſtrauit virtus, quos religio non remouit. Quid de Atilio loquar, qui militiam etiam mortis impendit? Africanus nō inter Capitolij aras, ſed inter Hannibalis acies triu-*

phum inuenit. Quid mihi veterum exempla profertis? Odi ritus Neronum. Quid dicam bimeſtres imperatores, & terminos regum cum exordiis copulatos? Aut forte illud eſt nouũ, barbaros ſuis exceſsiſſe finibus? Nunquid etiam illi Chriſtiani fuerunt, quorum miſerabili nouoque exemplo alter captiuus imperator, ſub altero captiuus orbis, feſelliſſe quae victoriam promittebant, ſuas caerimonias prodiderunt? Nunquid & tunc non erat ara Victoriae? Poenitet lapſus, & vetuſta canicies pudendi ſanguinis traxit ruborem. Non erubeſco cum toto vrbe longaeua conuerti: verum certe eſt, quia nulla aetas ad perdiſcendum ſera eſt. Erubeſcat ſenectus quae emendare ſe non poteſt. Non annorum canicies eſt laudanda, ſed morũ: nullus pudor eſt ad meliora tranſire. Hoc ſolum habebam cõmune cum barbaris, quia deum antea neſciebam. Sacrificium veſtrum, ritus eſt beſtiarũ cruore aſpergi. Quid in mortuis pecudibus quaeritis dei voces? Venite & diſcite in terris caeleſtẽ militiam. Hic viuimus, & illic militamus. Caeli myſterium doceat me deus ipſe qui condidit, non homo qui ſeipſum ignorauit. Cui magis de deo, quam deo, credam? Quomodo poſſu vobis credere, qui fatemini vos ignorare quod colitis? Vno, inquit, itinere nõ poteſt perueniri ad tã grãde ſecretũ. *Quod vos ignoratis, id nos dei voce cognouimus. Et quod vos ſuſpicionibus quaeritis, nos ex ipſa ſapientia dei & veritate cõpertum habemus. Non congruunt igitur veſtra nobiſcũ. Vos pacẽ diis veſtris ab imperatorib. obſecratis, nos ipſis imperatoribus a Chriſto pacẽ rogamus. Vos manuũ veſtrarũ adoratis opera, nos iniuriã ducimus, omne quod fieri poteſt, deũ putari. Nõ vult ſe deus in lapidibus coli. Denique etiã ipſi philoſophi veſtri iſta riſerunt. Quod ſi vos ideo Chriſtũ deũ negatis, quia illũ mortuũ eſſe nõ creditis: neſcitis enim quod mors illa carnis fuerit, nõ diuinitatis, quae fecit vt credentiũ iã nemo moriatur: quid vobis imprudẽtius, qui cõtumelioſe colitis, & ho-*

norifice derogatis? Veſtrum enim deum lignum putatis: o contumelioſa reuerentia. Chriſtum mori potuiſſe nõ creditis: o honorifica peruicacia. Sed vetera (inquit) reddenda ſunt altaria ſimulachris, ornamenta delubris. Repoſcantur haec a conſorte ſuperſtitionis: Chriſtianus imperator aram ſolius Chriſti didicit honorare. Quid manus pias & ora fidelia miniſterium ſuis cogunt ſacrilegiis exhibere? Vox imperatoris noſtri Chriſtum reſultet, & illum ſolum quem ſentit loquatur, quia cor regis in manu dei. Nunquid imperator gentilis arã Chriſto leuauit? Dum ea quae fuerunt repoſcunt, exemplo ſui admonet quantum Chriſtiani imperatores religioni quam ſequuntur debeant deferre reuerentiae, quãdo gentiles ſuperſtitionibus ſuis omnia detulerunt. Dum cepimus, etiam ſequamur. Nos ſanguine gloriamur, illos diſpendium mouet. Nos haec victoriae loco ducimus, illi iniuriam putant. Nunquam nobis amplius contulerunt, quam cum verberari Chriſtianos atque proſcribi ac necari iuberent. Praemium fecit religio, quod perfidia putabat eſſe ſupplicium. Videte magnanimos: per iniurias, per inopiam, per ſupplicium nos credimus: illi caerimonias ſuas ſine quaeſtu manere poſſe non credunt. Habeant, inquit, Veſtales virgines immunitatẽ ſuam. Dicant hoc qui neſciunt credere, quod poſſet eſſe gratuita virginitas: prouocent lucris, qui diffidunt virtutibus. Quot tamen illis virgines praemia promiſſa fecerunt? Vix ſeptẽ Veſtales capiuntur puellae. En totus numerus quem infulae vittati capitis, purpuratarum veſtium murices, pompa lecticae miniſtrorum circunfuſa comitatu, priuilegia maxima, lucra ingentia, praeſcripta denique pudicitiae tempora coegerunt. Attollant mentis & corporis oculos, videant plebem pudoris, populum integritatis, concilium virginitatis. Non vittae capiti decus, ſed ignobile velamen, vſui nobile caſtitatis: non exquiſita, ſed abdicata, lenocinia pulchritudinis: non illa pur-

purarum inſignia, non luxus deliciarum, ſed vſus ieiuniorũ : non priuilegia ; non lucra : omnia poſtremo talia, vt reuocari ſtudia putes , dum exercentur officia. Sed dum exercetur officium , ſtudium prouocatur, ſuis caſtitas cumulatur diſpendiis. Non eſt virginitas quae precio emitur, non virtutis ſtudio poßidetur. Non eſt integritas , quaecunque tanquam in auctione nummario ad tempus ſollicitatur compendio. Prima caſtitatis victoria, eſt facultatũ cupiditates vincere, quia lucri ſtudium tentamentum pudoris eſt. Ponamus tamen ſubſidia largitatum conferẽda virginibus, quae Chriſtianis munera redundabunt, quod tantas opes ſufficiet aerarium? Aut ſi arbitrantur ſolis Veſtalibus conferendum, non pudet vt qui totum ſibi ſub imperatoribus gentilibus vendicarũt , iidẽ ſub principibus Chriſtianis non putent nobis ſortẽ debere eſſe cõmunem ? Sacerdotibus quoque ſuis & miniſtris queruntur alimenta publica non praeberi. Quantus hinc verborum tumultus increpuit ? At contra nobis etiam priuatae ſucceſſionis emolumenta recentibus legibus denegantur , & nemo conqueritur. Non enim putamus iniuriam , quia diſpendium non dolemus. Si priuilegiũ quaerat ſacerdos vt onus curiale declinet, patria atque auita & omnium facultatũ poſſeßione cedendũ eſt. Quomodo hanc gentiles, ſi haberent, ingrauarent querelã, quod ſacerdos ferias miniſterij ſui emat totius patrimonij ſui dãno, & priuatus vniuerſae commoditatis diſpẽdio vſum publici mercetur obſequij: praetẽdens communis ſalutis excubias, domeſticae inopiae ſe mercede ſolatur, quia miniſteriũ non vendidit, ſed gratiam comparauit. Conferte cauſas Vos excuſare vultis decurionem , cum eccleſiae excuſare non liceat ſacerdotem. Scribuntur teſtamenta templorũ miniſtris, nullus excipitur prophanus, nullus vltimae conditionis, nullus prodigus verecundiae: ſoli ex omnibus clerico commune ius clauditur, a quo ſolo pro omnibus votũ commune

ſuſcipitur, officium cõmune defertur: nulla legata vel grauium viduarum, nulla donatio. Et vbi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officio mulcta praeſcribitur. Quod ſacerdotibus phani legauerit Chriſtiana vidua, valet: quod miniſtris dei, non valet. Quod ego nõ querar, ſed vt ſciant quid nõ querar, comprehendi. Malo enim nos pecunia minores eſſe quam gratia. Sed referũt ea quae vel donata vel relicta ſunt eccleſiae, non eſſe temerata. Dicant & ipſi, quis tẽplis dona detraxerit, quod factum eſt Chriſtianis. Quae ſi facta eſſent gentilibus, redderetur potius quam inferretur iniuria. Nunccine demum iuſticia praetenditur, aequitas poſtulatur? Vbi tunc erat iſta ſententia, cũ direptis Chriſtanorũ omnium facultatibus, ipſos vitales anhelitus ſpiritus inuiderent, & nullis vſquã negata defunctis inhiberent ſupremae commercia ſepulturae? Quos gentiles praecipitarunt, maria reddiderunt. Fidei iſta victoria eſt, quod & ipſi iam facta maiorum carpũt ſuorum, ſed quae melioratio, vt eorum munera petant, quorum geſta condemnant? Nemo tamẽ donaria delubris, & legata haruſpicibus denegauit, ſola ſublata ſunt praedia, quia nõ religioſe vtebãtur iis quae religionis iure defenderẽt. Qui noſtro vtuntur exemplo, cur non vtebantur officio? Nihil eccleſia ſibi niſi fidem poſsidet. Hos reditus praebet, hos fructus. Poſſeſſio eccleſiae, ſumptus eſt egenorum. Numerent quos redemerint templa captiuos, quae contulerint alimenta pauperibus, quibus exulibus viuẽdi ſubſidia miniſtrauerint. Praedia igitur intercepta, non iura ſũt. En quod factũ, quod triſte piare nefas, fames, vt aiunt, publica vindicauit: quia vſui omnium proficere coepit, quod proficiebat commodis ſacerdotum. Propterea ergo detractis, vt aiunt, arbuſta exuta corticibus ſucco miſerabili deficientium ora lambebãt. Propterea chaonia frugem glande mutantes, rurſus in pecudum paſtus, & ad infelicis victus alimenta reuocati, concuſſa quercu famem in ſiluis

miſeram ſolabantur. Noua videlicet prodigia terrarum quae nunquam ante acciderant, cum ſuperſtitio gentilis toto orbe ferueret. Reuera quando ante vacuis auenis ſeges fallax, auari vota luſit agricolae, & ſpem ruſticae plebis quaeſita ſulcis frugis herba deſtituit. Et vnde Graecis oracula habita ſuae quercus, niſi quia remedium ſilueſtris alimoniae, caeleſtis religionis donum putarunt? Talia enim ſuorum munera credũt deorum. Quis Dodonaeas arbores niſi gentium populus adorauit, cum pabulum triſte ſacri nemoris honore donaret? Nõ eſt veriſimile, quod indignãtes eorum dij id pro poena intulerũt quod ſolebant placati conferre pro munere. Quae autem aequitas, vt paucis ſacerdotibus dolentes victum negatum, ipſi omnibus denegarent, cum inclementior eſſet vindicta quam culpa. Non eſt igitur idonea quae tantã aegritudinem mũdi fallentis cauſa conſtrinxerit, vt virentibus ſegetibus ſubita ſpes anni adulta moreretur. Et certe ante plurimos annos tẽplorum iura toto orbe ſublata ſunt. Modo ne demum diis gentilium venit in mentem ſuas iniurias vltum iri? Propterea nec aſſueto curſu Nilus intumuit, vt vrbicorum ſacerdotum diſpendia vindicaret, qui nõ vindicauit ſuorũ? Eſto tamẽ ſi ſuperiore anno deorũ ſuorũ iniurias vindicatas putant, cur praeſenti anno contẽptui fuere? Iam enim nec herbarũ vulſis radicib. ruſticana plebs paſcitur, nec baccae ſilueſtris explorat ſolatia, nec cibũ de ſentib. rapit, ſed operum laeta felicium dum meſſes ſuas & ipſa miratur, expleuit voti ſatietate ieiunium: vſurarios nobis reddidit terra prouentus. Quis ergo tã nouus humanis vſibus, vt vices ſtupeat annorum? & tamen etiam ſuperiore anno plera que nouimus prouincias redundaſſe frugibus. De Galliis quid loquar ſolito ditioribus? Frumentum Pannoniae quod non ſeuerant vendiderunt. Et foecunda Rhetia fertilitatis ſuae nouit inuidiã. Nã quae ſolebat tutior eſſe ieiunio, foecunditate hoſtẽ in ſe excitauit. Liguria Venetiaque

autumni frumenta pauerunt . Ergo nec ille ſacrilegio annus exaruit,& iſte fidei fructibus annus effloruit. Negent etiam quod largo foetu vineae redundauerint. Itaque & meſſem feneratam recepimus,& liberalioris vindemiae beneficia poßidemus. Poſtremus ſupereſt & maximus locus , vtrum ea quae vobis profuerint imperatores,reſtituere ſubſidia debeatis. Ait enim,vos defendant,a nobis colantur. Hoc eſt fidelißimi principes quod ferre nõ poſſumus,quia exprobrãt nobis veſtro ſe nomine diis ſuis ſupplicare, & vobis non mandantibus ſacrilegiũ immane committunt,dißimulationẽ pro conſenſu interpretantes. Sibi habeant praeſidia ſua, ſuos ſi poſſunt,illa defendant.Nã ſi iis a quibus coluntur,auxilio eſſe nõ poſſunt,quomodo poſſunt vos defendere,a quibus nõ coluntur?Sed maiorum , inquit,ſeruandus eſt ritus. Quid quod omnia poſtea in melius profecerũt?Mundus ipſe qui vel primum coactis elementorũ per inane ſeminibus tenero orbe cõcreuerat,vel cõfuſo adhuc indigeſti operis caligabat horrore , nonne poſtea diſtincto caeli,maris,terrarumque diſcrimine rerũ formas quibus ſpecioſus videtur,accepit?Exutae humentibus tenebris nouum terrae ſtupuere ſolem,dies in exordio non refulget,ſed in proceſſu temporis incremento luminis micat & caloris exaeſtuat.Luna ipſa quae propheticis oraculis ſpecies eccleſiae figuratur,cum primum reſurgens in menſtruas reparatur aetates,tenebris noctis abſconditur, paulatimque cornua ſua complens vel e regione ſolis abſoluẽs, clari ſplendoris fulgore irrutilat.Exerceri in fructus terrae ante neſciebant,poſt vbi imperare aruis ſollicitus coepit agricola & informe ſolum veſtire vinetis,ſilueſtres animos domeſticis mollitae cultibus exuerunt.Anni ipſius aetas prima quae nos vſu parili colorauit,nutu gignentium ſed in proceſſu lapſuris floribus vernat,poſtremis adoleſcit fructibus.Nos quoque aeui rudes ſẽſus habemus infantiae,ſed mutati in annos ingenij

rudimenta

rudimēta deponimus. Dicāt igitur, in ſuis omnia manere debuiſſe principiis, mūdū tenebris obductum, quia ſplēdore ſolis illuxerit, diſplicere. Et quanto gratius eſt animi tenebras depuliſſe quam corporis, fideique iubar emicuiſſe quam ſolis? Ergo & mundi ſicut omnium rerū, primaeua viam mutarūt, vt venerabilis canae fidei ſequeretur ſenectus. Quos hoc mouet, reprehendant meſſem, quia ſera faecūditas eſt: reprehendant vindemiā, quia in occaſu anni eſt: reprehendant oliuam, quia poſtremus eſt fructus. Ergo & meſsis noſtra fides animarū eſt, eccleſiae gratia meritorū, vindemia eſt, quae ab ortu mūdi virebat in ſanctis, ſed poſtrema aetate ſe diffudit in populos, vt aduerterent omnes non rudibus animis irrepſiſſe fidē Chriſti. Nulla enim ſine aduerſario corona victoriae: ſed exploſa ea opinione quae ante conualuit, id quod erat verum iure praelatum. Si ritus veteres delectabāt, cur in alienos ritus eadem Roma ſucceſsit? Omitto abſcōditam precio humū, & paſtorales caſas auro degeneri renitentes. Quid (vt de ipſo reſpondeam quod queruntur) captarum ſimulachra vrbium victoſque deos, & peregrinos ritus ſacrorū, alienae ſuperſtitiones aemuli receperunt? Vnde igitur exēplum quod currus ſuos ſimulato Almonis in flumine lauat Cybele? Vnde Phrygij vates, & ſemper inuiſa Romanis non aeque Carthaginis numina? quā caeleſtē Afri, Mithrā Perſae, pleriq; Venerem colunt, pro diuerſitate nominis non pro numinis varietate. Sic deam eſſe, & Victoriam crediderunt, quae vtique munus eſt non poteſtas, donatur non dominatur, legionum gratia nō religionum potentia. Magna igitur dea quam militij multitudo ſibi vendicat, vel praeliorum donat euētus. Huius aram ſtrui in vrbis Romae curia petunt, hoc eſt, quo plures conueniunt Chriſtiani. Omnibus in templis arae, ara etiam in templo Victoriarum, quando numero delectantur ſacrificia ſua vbique concelebrant. Quid eſt niſi inſultare fidei, vnius arae ſa-

Canopei manu ſpadonis occubuit. Quem nobiliorẽ Cyro Perſarum totius Orientis terrae regem dederunt? Is quoque cum principes potentiſſimos aduerſantes viciſſet, victos reſeruaſſet, muliebribus armis fuſus interiit. Et ille rex qui ſuperatos etiã confeſſus honore donauerat, execto capite & intra vtrẽ plenum cruoris ſatiari iuſſus incluſo, femineis imperiis ludibrio fuit. Adeo in iſtius vitae curriculo non paria paribus, ſed longe diuerſa referuntur. Quẽ etiã magis ſacrificiis deditum, quam Carthaginenſium ducem Hamilcarẽ reperimus? qui cum toto proelij tempore inter acies poſitus dimicantes ſacrificium faceret, vbi partem ſuorum victam eſſe cognouit, in ipſos quos adolebat ſe praecipitauit ignes, vt eos vel cruore ſuo reſtingueret, quos ſibi nihil profuiſſe cognouerat. Nam de Iuliano quid loquar, qui cũ reſponſis haruſpicum male credulus eſſet, ademit ſibi ſubſidia reuertendi. Ergo in communi caſu non eſt communis offenſa. Neminem etenim promiſſa noſtra luſerunt. Reſpondi laceſſentibus tanquam non laceſsitus. Refellendae etenim relationis, non exponendae ſuperſtitionis mihi ſtudium fuit. Te tamen imperator ipſa eorum relatio faciat cautiorem. Nam cum de ſuperioribus principibus texuiſſet, quia prior eorũ numerus caerimonias patrum coluit, recentior non remouit, addidiſſet etiam, ſi exemplum religio veterum non facit, faciat diſsimulatio proximorum: euidenter docuit quod & fidei tuae debeas, vt gentilitij ritus non ſequaris exemplum, & pietati vt fratris ſtatuta non violes. Si enim pro ſuis duntaxat partibus eorum diſsimulationem principum praedicarunt, qui cum eſſent Chriſtiani, decreta tamen gentilium minime remouerunt: quanto magis amori debent deferre fraterno vt qui diſsimulare deberes, etiam ſi quid forſitan non probares, ne fraternis derogares ſtatutis, & nunc teneas quod & fidei tuae & germanitatis neceſsitudini iudicas conuenire

De Palladio

Atque haec ſuntquae de virginib.Veſtalibus apud veteres auctores extare didicerim. Verũ antequã ad reliqua ſacerdotia explicãda deueniã,quũ paulo ante Palladij mentionem fecerim,haud ab re fore exiſtimo, ſi paucis quidPalladiũ fuerit explicabo,praeſertim quũ id ab auctoribus negligatur. Palladiũ igitur erat Palladis ſimulachrum, quod vana antiquorum ſuperſtitio poeticis fabulis edocta, olim e caelo lapſum fuiſſe,Dardanique manibus exceptum credidit. Scutum id fuiſſe quidam exiſtimauerunt,vt Romae ancilia:aliter Diodorus atque Dio ſentiunt, qui Palladium ſignum fuiſſe ligneum tricubitale caelo lapſum in Peſſinunte vrbe Phrygiae,dextera tenens haſtã,laeua colum & fuſum,& ad eum locum boue duce deueniſſe, vbi Dardanus erat; qui dum vrbem Ilium condidiſſet, deos rogauit vt aliquod ſignum darent tẽporis nouae vrbis,ſtatimque apparuiſſe Palladium; a quo quũ exceptum eſſet,Apollinis oraculo admonitus eſt, tã diu manſuram vrbem donec in ea Palladium conſeruaretur.Alij,vt M.Varro,Dionyſius,Ouidius,Plutarchus, & Seruius,ex quibus haec excerpſi, dicunt: Chryſam Pallantis filiam,quum in Arcadia Dardano nupſiſſet, pro dote ſecum attuliſſe Palladium, & magnorũ deorum ſimulachra,ſcilicet Penates, quibus templa Dardanus in Samothracia conſtruxit, quae poſtea ſacra ſunt in Ilium nepotum tempore tranſuecta,& in templo Palladis,quod in arce Troiana erat, collocata; accepto oraculo,manſuram vrbem quam diu intra moenia Palladium conſeruaretur: quod circa intimam arcis templique partem abditum fuit, quodam altero Palladio illi ſimilimo effcto,quod in publico negle-

ctius aſſeruabatur. Itaque tempore belli illius, quod cõmunibus viribus Graecia tota aduerſus Troianos geſſit, quum Pyrrhus ex Heleno vate Priami filio didiciſſet, ſaluo in vrbe Palladio inexpugnabilẽ eſſe Troiam, idque Graecorum principes cognouiſſent, quũ nulla ſpes potiundae vrbis eſſet, niſi prius ſublato Palladio, datum eſt negocium Vlyxi & Diomedi: qui clã per cloacas in vrbem ingreſsi, viqque in cuſtodes facta, vt Sterpſicorus, & Euphorio tradidere, Palladum Antenoris opera, quod eius vxori Theanae, Palladis ſacerdoti traditum fuerat cuſtodiendum, ſubripientes, ad ſuos reuerſi ſunt. Vrbemque tutelari Palladis numine ſpoliatam, infirmam captuque non admodum difficilem reddiderunt. Vnde Virgilius ſecundo Aeneidos

.... caeſis ſummae cuſtodibus arcis
Corripuere ſacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas auſi diuae contingere vittas

Quod tamen Palladium a Graecis captum imaginarium fuiſſe exiſtimant, verumque Palladium capta iã vrbe Sicam Aeneae tradidiſſe cum magnis diis, quos penates Troiani vocabant. Virgilius.

.... & manibus vittas Veſtamque potentem
Aeternumque adytis effert penetralibus ignem

Silius vero Italicus verum quidem Palladium raptum aſſeruit, idque Aeneae a Diomede redditum, quod Aeneas cũ omnibus aliis Troianorũ ſacris caerimoniiſque in Italiam adduxit, Lauinique collocauit, quod deinde ab Aſcanio Albam longam tranſlatum putant, condito Veſtae templo. Palladium porro ex Alba longa ſub rege Tullo hoſtilio, poſtquam eam diruiſſet, ſiue, vt Varro putat, ex Lauinio, Romã

tranſlatum eſt,atque in aede Veſtae collocatū. Quid autem fuerit multis verbis explicare Dionyſius conatur,atque poſtremo ita concludit: *Nemo tamen videre primum illud,certaque de eo tradere potuit.* Itaque in ambiguo eſt,an Dardanus id Iluſue ſuſceperit, fuerit ne ligneum,an aenaeum ſignum,aut,vt quidam tradidere,ſcutum;remanſiſſe poſtremo Ilij,an Romam aductum. Non defuerunt enim qui exiſtimarūt, Aeneam relicto ſociis Latinorum regno, in Phrygiam cū Palladio rediiſſe,quorū opinio a multis labefactata eſt. Frequentior enim fama eſt, Palladium Romae remāſiſſe in aede Veſtae locatum. Quae cum incendio flagraret,L.Caecilius Metellus pontifex maximus Palladium medio ex incendio a virginibus fugientibus neglectum,rapuit:quare ſtatim lumina,quod deos vidiſſe crederetur, amiſit. ob quod factum magni ſunt poſtea illi honores habiti, quod ſub recentem primā Punicam pacem factum eſt.Quo tempore Palladium primo viſum fuiſſe conſtat. Porro autem ſub Commodo Marci filio imperatore,quum Veſtae templum iterum cōflagraſſet, Palladium quoque iterū conſpectū eſt.Quod in primis Romani colebant,atque in arcano ſemper habebant. Quippe raptum id Veſtales virgines media ſacra via in aulam imperatoris tranſtulerūt,templo vero reſtituto denuo loco ſuo repoſitum eſt. Id deinceps Alagabalus imperator, quum templum deo ſuo Alagabalo, quem plerique Solem exiſtimant, ſic Phoenicum lingua appellatum, in ea Palatij parte feciſſet,vbi prius Orci aedes fuerat, cum matris magnae typo, Veſtae igne, anciliis,& omnibus Romanis ſacris in id templum tranſtulit, ſedibuſque propriis tertio mouit, dictitans; Palladium dei ſui

coniugem eſſe debere. Hocque agebat ne quis Romae deus niſi Alagabalus ſuus coleretur. Dicebat praeterea Iudaeorum & Samaritanorum religiones, & Chriſtianam deuotionem illuc transferri oportere, vt omnium culturarum ſecretum Alagabali ſacerdotium teneret. Quae poſt eius caedem ſedibus propriis reſtituta ſunt. Quamquam multi exiſtimarint eum non Palladium, ſed ſignum quodam quod Palladium eſſe credebat abſtuliſſe, quum ſimulachrum effictum pro vero illi virgo Veſtalis maxima oſtendiſſet, qua plura Palladia ſimilia facta eſſe dicebantur, ne quis verum vnquam auferre poſſet. Palladium demū cum multis aliis Romanae vrbis ornamentis, Conſtantinus pius imperator gentilium inani ſuperſtitione abrogata, ex vrbe Conſtantinopolim deportauit, & quo ab omnibus videri poſſet, medio foro ſuper columnam marmoream collocari iuſsit. Idque ſtatuam aeneam Palladis fuiſſe memoriae proditum eſt. Atque hactenus de Palladio

DE.SALIIS.PALATINIS.XII

Sextam ſacrorum inſtitutorum partem (vt inquit Dionyſius) Numa rex ſaliis tribuit. Quos ipſe ex patriciis creauit, iuuenes XII. ſpectatiſsimos, qui quum ſacra in Palatio factitarent, vbi eorum ſacrarium fuiſſe refertur a Sex. Rufo, & P. Victore, Salij Palatini vocati ſunt. Dicti autem ſunt *Salij*, vt inquit Marcus Varro, *a ſaltando, quod facere in comitio in ſacreis quotannis & ſolent, & debent.* Sextus Pompeius

Salios (inquit) a ſaliendo & ſaltando dictos eſſe, quãuis dubitari non debeat, tamen Polemon quidã ait, Arcada quendã fuiſſe nomine Salium, quem Aeneas a Mãtinea in Italiã deduxerit, qui iuuenes Italicos enopliã ſaltationẽ docuerit. At Critolaus Saonem ex Samothrace, cum Aenea deos Penates qui Lauinium tranſtulerit, ſaliare genus ſaltandi inſtituiſſe, a quo appellatos ſalios: quibus per omnes dies vbicũque manerent, quia amplae ponebantur caenae, ſi quae aliae magnae caenae ſunt, ſaliares appellantur. Et Liuius libro I. Salios itẽ duodecim Marti gradiuo Numa legit, tunicaeque pictae inſigne dedit, & ſuper tunicam aeneum pectori tegmẽ, caeleſtiaque arma, quae Ancilia appellantur, ferre, ac per vrbem ire canentes carmina, cũ tripudijs ſolemnique ſaltatu iuſſit. Plutarchus in Numa: Salij vocati ſunt, nõ (vt quidã fabulãtur) a viro Samothrace ſeu Mãtinea, Salio nomine, qui ſaltationẽ quae armata dicitur edocuerit, ſed ab ipſo potius tripudio ſaltatorio, quod vehemẽtius robuſtiuſque per vrbẽ eũtes ſubſaltãt, quũ ad menſem Marcium ſacra ſcuta, quae ancilia dicebantur, ſuſciperẽt, induti puniceis tunicis, aeneis balteis latiſque ſuccincti, aeneas in capite galeas portantes, & paruis gladiis arma pulſantes, reliquum vero ſaltationis pedum eſt opus. Mouentur enim ſuauiter, conuerſiones ac ſaltationes in celeri & crebro numero robuſte & leuiter reddentes. Dionyſius vero libro ſecũdo: Hi autẽ ſalij omnes ſaltatores quidem ſunt, & laudatores armatorum deorũ, quorum ſolemnitas eſt mẽſe Martio, quae ſumptu agitur publico multos dies, quibus ducunt choreas per vrbem, & in forum & Capitolium, & in multos alios priuatos, publicoſque locos, tunicas varij coloris, aeneis ſuccincti balteis, togaſque annectentes fibulis circum diſtinctas purpura, ſubtegmine puniceo, quas trabeas vocant; eſt enim gentilis ea veſtis Romanis, & valde honorifica: & quos apices vocant capitibus

imponentes,pileos altos in ſpeciem coni eductos. Accincti autem omnes erant gladiis,ac dexteris lanceam , aut virgam, aut quid tale tenent,laeua ancilia. Quae autẽ Ancilia fuerint,paulo poſt dicam. Adiicit Dionyſius: *Ancile autẽ eſt ſcuti cuneati ſpecie,arctiora habentis latera,qualia dicuntur ferre eos qui apud Graecos Curetum ſacra perficiũt,ſuntque Salij Graeco nomine interpretati Curetes : illi quidem a Graecis ex aetate denominati, a Romanis vero a cõtinuo motu Salii. Et ob eam cauſſam omnes quoque alios, quibus multum ineſt ſaltatus & geſtus,ducto a Saliis nomine ſaltatores vocant. Mouentur autem ad tibiam ex modulo armatis motibus,quandoque ſimul ac viciſſim,quandoque patria quaedam canentes carmina cum tripudiis ſolemnique ſaltatu ſimul cum choreis ; choream autem & armigerum motum, & in ſcutis factum per gladios ſtrepitum Curetes primi inſtituere.* De carminibus ſaliaribus frequens apud omnes veteres ſcriptores mentio eſt. Quorum quaedam vocabantur axamẽta,quae erant in hominum memoriam compoſita,vt Mamurii, & Volumniae. Nam in deos ſingulos verſus ficti a nominibus eorum appellabantur, vt Ianualii, Iunonii, Mineruii. Is qui Saliis praeerat,vocabatur magiſter, eorum vero coetus collegium. Valerius Maximus libro primo cap. primo : *Obruitur etiam tot illuſtribus conſularibus L. Furius Bibaculus,exemplique locum vix poſt Marcellum inuenit. Sed pij ſimul ac religioſi animi laude fraudandus non eſt,qui praetor a patre ſuo collegit Saliorum magiſtro iuſſus , ſex lictoribus praecedentibus,arma ancilia tulit,quamuis vacationem huius officij honoris beneficio haberet. Omnia namque poſt religionem ponenda ſemper noſtra ciuitas duxit,etiam in quibus ſummae maieſtatis conſpici decus voluit.* Salij autem non a populo,ſed a magiſtris collegij legi ſolebant patricij

adoleſcentes, quorum vterque parens viueret; nec in magiſtratu eſſet. Lege quoque cautum erat, vt Salij liberi eſſent

De Saliis & magiſtro collegij Saliorum mentio eſt in his vetuſtis inſcriptionibus

M. RVBRIO. L. F
PROCVLO
P R. A E D. Q
PONT. SALIO
MVNIC. ET. IN. COL

item

L. ANTISTIVS. CN. F. HOR. SARCVLO
SALIVS. ALBANVS. IDEM. MAG. SALIORVM
ANTISTIA. L. L. PLVTIA. L. ANTHVS. RVFVS
L. IMAGINES. DE. SVO. FECERVNT
PATRONO. ET. PATRONAE. PRO. MERITIS

Ceterum (vt ſaepe dixi) Salij non niſi ex patriciis lecti ſunt: quod Cicero in oratione pro domo refert. De Anciliis autem haec prodūt Dionyſius & Plutarchus: Annum iam octauum regnante Numa, morbus vrbē inuaſerat, cunctis vero maerentibus, traditur ſcutum aeneum e coelo delapſum in Numae manus decidiſſe. Quod in vrbis ſalutem miſſum Aegeriam ſibi retuliſſe Numa tradidit, oportereque eum aſſeruari, aliis vndecim ad illius figuram, magnitudinem, formamque effictis, quo dubium ob ſimilitudinem eſſet caeleſtis illius adipiſcendi. Addiditque Numa ſe a muſis cognouiſſe eam vrbē in qua id ancile ſeruaretur, omnium potentiſsimam futuram. Quo facto quum peſtis ceſſaſſet, ſcutum autem ex eius imperio quum effingere artifices certaſſent, diffidentibus ac deſperan-

tibus ceteris, Mamurium Veturium praeſtantiſsimum artis eius opificem, vſque adeo eius ſimilitudinem effinxiſſe, ſtruxiſſeque omnes ſimiles, vt ne Numa quidem id cognoſceret. Horum vero ſcutorum cuſtodes ſalios xij. legit, quot fuerāt fabrefacta ſcuta, a quibus ſacris anniuerſariis efferrentur per vrbem. Id autem ſcutum, quemadmodum ex numiſmate Antonini Pij cognoui, breue fuit, ideoque ancile appellatum, quod ex vtroque latere eſſet reciſum, & ſummum infimumque eius latius medio pateret. Mamurius autē xi. anciliorum a ſe factorum praemij loco popoſcit, vt ſuū nomen inter carmina ſalij cantarent. Ideo Mamurij Veturij nomen in cantibus ſalij Romani maxime frequentabant

DE. VIRGINIBVS. SALIARIBVS

Virginum Saliarum ſic meminit Sex. Pompeius: *Saliares virgines Cincius ait eſſe conducticias, quae ad ſalios coibant cum apicibus paludatae, quas Aelius Stilo ſcripſit ſacrificium facere in regia cum pontifice paludatas cum apicibus in modum ſaliorum.* De eis praeterea nihil inueni

DE. FETIALIBVS. ET. PATRE PATRATO

Septimā ſacrorum partem collegio Fetialiū tribuit Numa. Hi erāt ex optimis nobilibuſque familiis electi, & per omne vitae tēpus ei ſacro deſtinati. *Fetiales dicti*, vt ſcribit M. Varro lib. quarto de lingua Latina, *quod fidei publicae inter populos praeerant: nā per hos fiebat,*

vt iuſtum conciperetur bellum, & inde deſitum, & vt foedere fides pacis conſtitueretur. Ex heis mittebant antequam bellum conciperetur, qui res repeterent, & per hos etiam nũc ſit foedus, quod fidus ſcribit Ennius dictum. Et libro ſecundo de vita populi Romani: *Itaque & bella & tarde nec magna licentia ſuſcipiebant, quod bellũ nullum niſi piũ putabant geri oportere, & priuſquam indiceretur bellum, iis a quibus iniurias factas ſciebant, fetiales legatos, res repetitum mittebant quattuor, quos oratores vocabant.* Et libro tertio: *Si cuius legati violati eſſent, qui id feciſſent, quamuis nobiles eſſent, vt dederentur ciuitati ſtatuerunt, fetialeſque viginti, qui de his rebus cognoſcerent, iudicarent, ſtatuerent, conſtituerunt.* Sex. Pompeius. *Fetiales* (inquit) *a faciendo dicti. apud hos enim belli paciſque faciendae ius eſt.* Et Nonius Marcellus: *Fetiales apud veteres Romanos erant, qui ſancto legatorũ officio, ab iis qui aduerſum populũ Romanum aut rapinis, aut iniuriis hoſtili mente cõmouerant, pignora facto foedere iure repetebant: nec bella indicebantur, quae tamen pia vocabant, prius quam fuiſſet quid fetialibus denuntiatum.* Plutarchus in Numa: *Fetiales pacis cuſtodes ſunt ab re ipſa nomen adepti: controuerſias enim verbis ſedabant, quum non permitterent prius militare, quam omnis iudicij ſpes abſciſſa eſſet. Etenim pacem Graeci vocant, quando verbo, non vi, controuerſiae tolluntur. At Romani fetiales ſaepe ad eos ibant qui iniurias intuliſſent, illiſque ſuadebant, vt ſe beniuole & amice gererent: iis autem inimicis ſeſe & pro voluntate gerentibus, deos teſtati, & multa grauia in eos eorumque patriam imprecati, niſi iuſte rem aggrediantur; ſic eis bellum indicebant. Fetialibus vero prohibentibus, aut minus comprobantibus, neque militari fas erat, neque arma mouere. Sed ab his neceſſe erat initium belli pro iure duces acciperent, & tũ demum com-*

muni commodo proſpicerent. Fertur cladem Senonicam vrbi accidiſſe ob haec ſacra violata. Ius Fetiale ab Aequicolis mutuatum ſcribit Valerius libro decimo, cuius auctor fuit Sertor Reſius Aequicolarum rex. Id ius (vt dixi) Numa primus Romanis conſtituit, ſiue (vt Valerius ſcribit) ab Aequicolis, ſiue (vt alij) ab Ardeatibus aſſumptum. Nam Romae ante Numam collegium Fetialium non fuit. Id autem conſtituit, quum indicturus eſſet bellum Fidenatibus, ob latrocinia quaedā & excurſiones in agros Romanos factas, ſcireque prius vellet vtrum ſecum conuenire ſine bello vellent. Qui neceſsitate coacti pacem maluerunt. Fetialium autē praecipua munera erant (vt tradit Dionyſius) cuſtodire ne Romani bellum foederatae ciuitati iniuſtum inferrent, in his autem qui foedera rumpere coepiſſent, ad eos legatos ire, & iuſta primum ratione repetere, atque ſi poſtulatis, qui laeſerint non obtemperarent, iis bellum indicere, ſimili ratione, ſi laeſos ſe eſſe a Romanis ſocij aliqui aſſeuerantes aequa poſtularent, ea cognoſcere, atque ſi aliquid praeter foedera perpeſsi ſunt, videanturque vera obiicere, comprehēſos ſontes, eos laeſis deditios tradere: iniurias quoque legatis factas iudicare, & quae pia ſunt in foederibus, cuſtodire, pacem facere, atque factam, ſi non ex legibus ſacris facta videatur, inritam habere, imperatorū iniqua facta, quaecunque circa iuſiurandum & ſponſiones fierent, cognoſcere, & expiare. Quum autem bellum indicere iuſtum & pium eſſe iudicarint; vnus quidē Fetialium, quē reliquis ſuffragiis praetulerint, ornatus veſte, & geſtaminibus ſacris, vt inter alios cōſpicuus manifeſtuſque ſit, ad eorum vrbem qui laeſerint proficiſcitur, & attingens fines, Iouem deoſque

alios inuocat,teſtans,quod ad repetendas poenas pro vrbe Romana proficiſcitur.Poſtea iuratus quod ad vrbẽ vadit quae prius iniuſte egerit,& execrationes maximas ſibi ipſi ac Romae imprecatus ſi mentiatur, intra fines pergit, deinde cuicunque primum occurrit hunc obteſtatus,ſiue ciuis is fuerit,ſiue ruſticus, eaſdemque imprecationes apponẽs ad vrbem vadit;deinde antequam vrbem ineat,ianitorem ipſum ſiue aliũ, quem primum obuium in porta habuerit,eodem modo teſtatus in forum progreditur,illicque adſtans qua cauſſa venerit,cum primoribus diſſerit, iuſiurandũ vt prius,& imprecationes apponens. Si igitur iudicium illi ſubeant,tradẽtes ſontes,vrbe digreditur, eos viros abducens amicus iam ab amicis. Si vero tempus illi ad conſultandum petant,decem eis dierum cum dederit, iterum redit,quouſque petitionẽm eorũ recipit. Elapſis vero triginta diebus ſi iuſta ciuitas non exhibeat, diis coeleſtibus manibuſque inuocatis abit, hoc tantũ dicto,qui de eis conſultabit per otiũ S.P Q.R.Pronuntiat deinde in ſenatu cum aliis aſtans Fetialibus peractum eſſe ab ipſisquantum fuerit ex legibus ſacris pium,& ſi decernere bellum velint, eis amplius religione non prohiberi:antequam enim haec facta fuiſſent,neque ſenatus , neque populus bellum alicui decernere poterat.Cincius porro libro tertiode re militari;Fetialẽ populi Romani bellũ indicentẽ hoſtibus, telũque in agrum eorũ iacientem hiſce verbis vti ſcripſit: *Quod populus Hermũdalus,homineſque populi Hermũdali, aduerſus populum Romanum bellum fecere, deliquereque, quodque pop. Romanus cum populo Hermundulo,hominibuſque Hermũdulis bellum iuſſit:ob eam rem ego populuſ-*

que Romanus, populo Hermundulo, hominibuſque Hermundulis bellum indico facioque. Horum Fetialium vnus pater patratus dicebatur, cuius munus erat, quũ pax aut foedus faciunda eſſent, verba facere. Eius rei exemplũ ex Liuij libro primo afferam. *Foedus ictum inter Romanos & Albanos eſt his legibus; vt cuius populi ciues eo certamine viciſſent, is alteri populo cum bona pace imperitaret. Foedera alia aliis legibus, ceterum eodem modo omnia fiunt. tum ita factum accepimus, nec vllius vetuſtior foederis memoria eſt. Fetialis regem Tullum ita rogauit: Iubes ne me rex cum patre patrato populi Albani foedus ferire? Iubente rege: Sagmina (inquit) te rex poſco. Rex ait: pura tollito. Fetialis ex arce graminis herbam puram attulit: poſtea regem ita rogauit: Rex facis ne me tu regium nuntium populi Romani Quiritium? vaſaque comites meos? Rex reſpondit, quod ſine fraude mea, populique Romani Quiritium fiat, facio. Fetialis erat M. Valerius. Is patrem patratum Sp. Furium fecit, verbena caput, capilloſque tangens (pater patratus ad iuſiurandum patrandum, ideſt ſanciendum fit) foedus, multiſque id verbis, quae longo effata carmine nõ opus eſt referre, peragit Legibus deinde recitatis: Audi (inquit) Iuppiter, audi pater patrate populi Albani, audi populus Albanus, vt illa palam prima, poſtrema, ex illis tabulis cerave recitata ſunt, ſine dolo malo, vtique ea hic hodie rectiſſime intellecta ſunt, illis legibus populus Romanus prior non deficiet: ſi prior defecerit, publico cõſilio dolo malo, tũ me Dieſpiter populum Romanũ ſic ferito, vt ego hunc porcũ hodie feriã, tantoque magis ferito, quanto magis potes polleſque. id vbi dixit, porcũ ſilice percuſſit. Sua itẽ carmina Albani, ſuũque iuſiurandũ per ſuũ dictatorẽ, ſuoſque ſacerdotes peregerunt. Foedere icto &c.* Fetiales autẽ vt ceterorũ collegiorũ ſacerdotes, a collegis

ſubrogabantur. Poſt legem vero Domitiam , de qua ſaepe dixi,eos populi ſuffragiis creatos fuiſſe, quēadmodum augures,pontifices,xv.viros ſacris faciundis, & vii. viros epulonum,pro certo aſſerere non auſim, praeſertim quum id nuſquam me legiſſe meminerim. Eos tamen populi tributis comitiis creatos fuiſſe, vt credam potiſsimũ adducor, quod penes collegiũ xx. fetialium erat publicae religionis pars vna non minus neceſſaria, quam quae erat penes augures,pontifices, xv.viros S.F. & vii. viros epulonum. Vnde fit vt pari ratione credam, ante legem Domitiam cooptari per collegas ſolitos fetiales,ſicut illi cooptabantur,praeſertim quum nuſquam reperiamus, vel a pontificibus eos creatos ſicut flamines, vel a magiſtratibus , poſt primam eorum a Numa creationem. Quod ſi ante legem Domitiam cooptari a collegio concedamus,neceſſe eſt vt hac lege ſuffragiis populi creari coeperint. Fetiales vero habere partem religionis publicae a reliquis ſacerdotibus ſeparatam , tum ex his quae dixi, tum ex legibus Ciceronis intelligi poteſt, apud quem ſeorſum de fetialibus libro ſecundo haec lex ponitur *Foederum,pacis,belli,induciarum,oratorum,fetiales iudices ſunto. Bella diſceptanto.* Fuiſſe autem eorum collegium tum ex his quae etiam dixi,tũ ex Liuio cognoſci poteſt,qui libro xxxvi. ita ſcribit:*Conſul inde M'. Acilius ex S.C. ad collegium fetialium retulit,ipſi ne vtique regi Antiocho indiceretur bellum.* Reliqua quantum ad fetialium creationem attinet,quemadmodum de pontificibus & auguribus dixi,intelligenda ſunt. Atque haec sũt,quae de fetialibus,ex Cicerone,M.Varrone,Dionyſio libro primo , Liuio libro primo , Gellio libro xvi. cap. iiii. Plutarcho , Sex. Pompeio, & Nonio

Marcello

Marcello collegi. De fetialibus mentio eſt in antiqua inſcriptione ita

P. CORNELIO. LENTVLO
SCIPIONI . COS . PRAEF
AERARI. LEGATO . TI
CAESARIS.AVG.LEG.LEG
VIIII. HISPAN.PONTIFICI
FETIALI.D.D

DE.PONTIFICIBVS

Octaua & vltima diuiſio (inquit Dionyſius libro ſecundo) ſacrarum traditionum Numae fuit eorum ſacrorum quae pontifices ſortiti ſunt. Qui magnum apud Romanos ſacerdotium & poteſtatem habẽt. De quibus loquuturus ea erunt hoc loco mihi repetenda, quae in v. Faſtorum commentario digeſsi, ne hac vna ſacerdotum praecipua parte praeterita, imperfectus hic liber exiret. Erat autem põtificatus ſacer magiſtratus, a poſſe & facere, vt Scaeuula, vel a ponte, vt Varro ſcribunt, appellatus. Pontifices enim, vt apud Varronem Q. Scaeuula pontifex maximus dicebat, a poſſe & facere dicti ſunt. Varro autem libro IIII. de lingua Latina, pontifices a ponte dictos arbitratur. nã ab iis pons Sublicius eſt factus primum, & reſtitutus ſaepe, quum ideo ſacra & vltra & cis Tiberim non mediocri ritu fiant. & Dionyſius libro ſecundo: *Nouiſsima Numae inſtitutorum pars continebat ſacrã maximi apud Romanos ſacerdotij, & cuius poteſtas eſt ampliſsima. Hi ab vno ſuorum operum, videlicet ſarciendo ponte Sublicio, vocabantur pontifices, ſumma auctoritate praediti. nam de*

omnibus cauſis ad ſacra pertinentibus iudicant, tam inter magiſtratus ſacros, quã inter priuatos homines, nouaſque leges de ſacris arbitratu ſuo cõdunt, ſicubi deſtituuntur ſcriptis legibus, & magiſtratus penes quos caerimoniae ſunt ac ſacrificia, ſacerdotesque omnes examinãt; miniſtros quoque ſacrorũ in officio continent, ne quid praeter ſolemnes ritus faciant, a profano etiam & imperito vulgo cõſulũtur de cultu deorũ, ac geniorum, aliiſque religionibus: quod ſi quem animaduertant praeſcripta ſua contemnere, eum mulctant pro delicti magnitudine. Ipſi nullius poteſtati ſunt obnoxij, nec tenentur ad reddendum rationem vel ſenatui, vel populo. Id genus ſacerdotes, ſiue ſacri doctores, ſiue ſacrarũ legum conſulti, ſiue ſacrorũ cuſtodes recte dicẽdi ſunt: ego Hierofantas noſtris appellari dixerim. In defuncti locum alius ſolet ſubrogari non populi ſuffragiis, ſed qui collegio maxime videatur idoneus ex omni ciuium numero, nec niſi inauguratus ad ſacerdotiũ admittitur, &c cet. Põtificũ etiam muneris meminit diſerte Cicero pro domo ſua ad pontifices ita: *Quũ multa diuinitus pontifices a maioribus noſtris inuẽta atque inſtituta ſunt, tum nihil praeclarius quã quod vos eoſdem & religionibus deorũ immortaliũ, & ſummae reipublicae praeeſſe voluerunt, vt ampliſſimi & clariſſimi ciues republicam bene gerendo, pontifices religionem ſapienter adminiſtrando, rẽpublicam conſeruarent. Quod ſi vllo tempore magna cauſſa in ſacerdotum populi Romani iudicio ac poteſtate verſata eſt: haec profecto tanta eſt, vt omnis reip. dignitas, omniũ ciuium ſalus, vita libertas, arae, foci, dij penates, bona, fortunae, domicilia, veſtrae ſapientiae, fidei, poteſtatique cõmiſſa & credita eſſe videantur.* Et non longe poſt ad Lentulũ vnum ex põtificibus loquẽs; *Te appello* (inquit) *Lẽtule, tui ſacerdotij ſunt tenſae, curricula, praecentio, ludi, libationes, epulaeque deorũ. Voſque põtifices, ad quos epulones Iouis optimi*

maximi, ſi quid eſt praetermiſſu, aut cōmiſſum, adferunt: quorū de ſententia illa eadē reuocata atque inſtaurata celebrantur; qui ſunt ludi minus diligenter facti? quanto aut quo ſcelere polluti? reſpondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro collegio pontificū, nihil cuiuſque aut negligentia cōtemptum, aut ſcelere eſſe pollutū. Ceterū quattuor tantū a Numa pontifices inſtituti traduntur, qui omnes ex patriciis ſemper cooptati ſunt vſq; ad annum vrbis CDLIIII. in quo Q. Appuleio Pāſa & M. Valerio Coruo V cos. vt libro decimo tradit Liuius, *ne vndique tranquillae res eſſent, certamen iniectū eſt inter primores ciuitatis patricios plebeiosque a tribunis plebis Q. & Cn. Ogulniis. Qui vndiq; criminandorū patrum apud plebem occaſionibus quaeſitis, poſtquā alia fruſtra tentata erant, eā actionē ſuſceperūt, qua non infimā modo plebem accenderent, ſed ipſa capita plebis conſulares triumphalesque plebeios, quorum honoribus nihil praeter ſacerdotia, quae nondū promiſcua erāt, deeſſet. Rogationē ergo promulgarunt, vt quum quatuor augures, quattuor pontifices ea tempeſtate eſſent, placeretque augeri ſacerdotum numerum, quattuor pontifices, quinque augures de plebe omnes allegerentur. Eam rem iuxta aegre paſſi patres, quam quum conſulatum vulgari viderent: ſimulabant ad deos id magis quam ad ſe pertinere, ipſos viſuros ne ſacra ſua polluātur, id ſe optare tātum, ne qua in remp. clades veniat. Minus autem tetendere, aſſueti iam tali genere certaminum vinci; & cernebant aduerſarios non id quod olim vix ſperauerint, affectantes magnos honores, ſed omnia iā in quorum ſpē dubiam erat certatū, tamen adeptos, multiplices conſulatus, cēſuraſque, & triūphos &c.* & paulo poſt: *Vocare tribus ex tēplo populus iubebat, apparebat accipi legem: ille tamen dies eſt interceſſione ſublatus; poſtera die deterritis tribunis ingēti conſenſu accepta eſt. Pontifices creantur ſuaſor legis P.*

Decius Mus, P. Sempronius Sophus, C. Marcius Rutilius, M. Liuius Denter. Quinque augures item de plebe C. Genucius, P. Aelius Paetus, M. Minucius Feſſus, C. Marcius, T. Publilius. Ita octo pontificum, nouem augurum numerus factus. Qui vſque ad Sullae Felicis dictaturam manſit. Ceterum quum L. Cornelius Sulla Felix aduerſae partis factionibus caeſis, dictator renuntiatus fuiſſet, inter multa quae aut abrogauit, aut addidit, pontificũ quoque & augurum collegium ampliauit, vt eſſent quindecim pontifices, & quindecim augures. Ita ex Liuio Florus in epitoma libri LXXXIX. Ex cuius Sullae facto duplex factus eſt pontificum ordo. primi enim octo, & ij deinceps qui in eorũ locum cooptati ſunt, pontifices maiores appellati, reliqui vero ſeptem, minores pontifices dicti ſunt. Maiorum & minorũ pontificum tam apud veteres auctores, quam in antiquis lapideis epigrammatibus frequens mentio eſt. Maiorum ſiquidem in his

PETRONIVS. APOLLODORVS. V.C
PONTIFEX.MAIOR.XV.VIR. SACR. FAC
PATER.SACR.DEI. INVICTI. MITHRAE
TAVROBOLIO. CRIOBOLIOQ. PERCEPTO
VNA.CVM.RVFIA.VOLVSIANA. C. F.CON
IVGE.XV.KAL.IVLIAS.DD.NN
VALENTINIANO.ET.VALENTE.AVGG.III
COSS. ARAM.DICAVIT

item

M.MAECIO.MEMMIO.FVRIO. BALBVRIO
CAECILIANO.PLACIDO.C.V
PONTIFICI.MAIORI. AVGVRI. PVBLICO
P. R
QVIRITIVM.XV.VIRO.SACRIS.FACIVNDIS

item

LVCIO.AVRELIO.AVIANIO . SYMMACHO
V · C
PONTIFICI.MAIORI.XV. VIRO . SACRIS
FACIVND

Pontificum vero minorum ſic meminit M. Cicero in oratione de haruſpicum reſponſis: *At vero meam domum P. Lentulus conſul & pōtifex, P. Seruilius, M. Lucullus, en Q. Metellus, M'. Glabrio, M. Meſſalla, L. Lētulus Flamen Martialis, P. Galba, Q. Scipio, C. Fānius, M. Lepidus, L. Claudius rex ſacrorum, M. Scaurus, M. Craſſus, C. Curio, Sex. Caeſar flamen Quirinalis, Q. Cornelius, P. Albinouanus, Q. Terentius pontifices minores, cauſſa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia ampliſsimorum ac maximorum ciuium adſtante, omni religione vna mente omnes liberauerunt.* Et Iulius Capitolinus in Macrino: *Senatus Macrinum, quū ſcriba pontificum fuiſſet, quos hodie pontifices minores vocant, pontificem maximum appellauit.* Et in antiquis inſcriptionibus

T . FLAVIO . T.F.GERMANO
CVRATORI . TRIVMPHI . FELICISSIMI
GERMANICI.SECVNDI.IMP . CAESARIS
DIVI.F. DOMITIANI. AVGVSTI
EXORNATO
SACERDOTI . SPLENDIDISS . PONTIF
MINOR

Item

C.IVNIO.C.F.QVIR
FLAVIANO
LEG.LEG.VII.GEM
PONTIFICI.MINORI
CVRATORES.FRVMENTARI

Vniuerſus porro pōtificum coetus collegium vocabatur, quēadmodum ex Cicerone in oratione ad pontifices, pro domo, & de haruſpicum reſponſis, itēque ex antiquis inſcriptionibus liquet. Ceterum vt Dionyſius libro ſecundo, & Cicero in Rullum ſcribunt, pontifices a Numae temporibus vſque ad annum vrbis circiter DCL. a collegio pontificum cooptari ſoliti fuerunt, non enim comitiis a populo creabantur: quo tempore Cn. Domitius Cn. filius Ahenobarbus tribunus plebis pontificibus offenſior, quod aliū quā ſe in locum patris ſui Cn. Domitij cooptaſſent, ius ſacerdotum ſubrogandorum a collegiis ad populū trāſtulit. Ita Cicero in Rullum, & Tranquillus cap. ſecundo in Nerone. Atque ita pontifices, augures, VII. viri epulonum, quindecim viri ſacris faciundis, & fetiales, qui prius a ſuis collegiis ſubrogabantur, poſtea lege Domitia tributis comitiis per populum creati ſunt. Hanc legem, a Sulla dictatore plebi offenſiore abrogatam, reſtituit Cicerone conſule T. Labienus tribunus plebis, vt Dio libro XXXVII. auctor eſt. Poſtea ſub Auguſto iterū abrogata Domitia lege, collegiorū primo, deinde Romanorū principum arbitrio pontifices, & reliqui ſacerd. cooptari coepti. Pōtificū collegiū vſque ad Theodoſii ſenioris imperatoris tēpora Romae fuit. Quibus, religione Chriſtiana omnia iā obtinente, imperatoribuſque antiquae ſuperſtitioni aduerſantibus, vno edicto ſacerdotiorū omniū redditus fiſco applicati ſunt. Quare poſtea plane pōtifices, augures, & reliqui ſacerdotes fieri deſierunt, quum redditibus omnibus mulctati eſſent. Ita Zoſimus. Atque haec ſunt quae breuiter de pontificibus dicenda inueni. Nunc vero vt & de pontifice maximo, quorum ſeriem quanta potui diligentia collegi,

verba faciam,reliquum eſt. Vt enim erant pontifices maiores minoreſque,ſic ſupremus vnus ſummuſque omnium pontifex erat,qui maximus dicebatur,a Numa inſtitutus:quod,vt Dionyſius tradit, maximarum rerum quae ad ſacra & religionem pertinent , iudex eſſet,& vindex contumaciae priuatorum & magiſtratuum. De eius creatione ſic ſcribit lib. primo Liuius: Minoribus pontificibus creatis, *Numa pontificem deinde maximum Numam Marcium M.F. ex patribus legit, eique ſacra omnia exſcripta exſignataque attribuit,quibus hoſtiis,quibus diebus,ad quae templa ſacra fierent,atque vnde in eos ſumptus pecunia erogaretur. Cetera quoque omnia publica priuataque ſacra pontificis ſcitis ſubiecit, vt eſſet quo conſultum plebs veniret, ne quid diuini iuris negligendo patrios ritus,peregrinoſque aſciſcendo ,turbaretur. Nec caeleſtes modo caerimonias,ſed iuſta quoque funebria, placandoſque manes, vt idē pontifex edoceret;quaeque prodigia fulminibus,alioue quo viſo miſſa ſuſciperentur, atque curarentur: ad ea elicienda ex mētibus diuinis,Ioui Elicio aram in Auētino dicauit,deumq; conſuluit auguriis quae ſuſcipienda eſſent.* Ita Liuius.& Sex.Pompeius : *Pontifex maximus iudex atque arbiter rerū diuinarū atque humanarum.* Ceterū pontifex maximus ex collegio pontificū creabatur non quidē collegarū cooptatione,vt in ceteris ſacerdotiis mos erat,ſed populi tributis comitiis,vt ex omni Liuij hiſtoria facile intelligi poteſt. Multo etiā tēpore non niſi ex patribus creabatur, donec poſtremo omnibus honoribus plebi cōmunicatis, pōtifex quoque maximus ex plebe primus creatus eſt Ti.Corūcanius.Poſt quē multi,tā patricii , quā plebeij pōtifices maximi creati fuerūt,vſque ad C.Iuliū Caeſarē. Quo mortuo in eius locum pontificatum maximum per

vim inuaſit Lepidus. Poſt cuius mortem id ſacerdotiũ ſuſcepit Auguſtus, quod Lepido viuo nunquam, quãquam oblatum, recipere ſuſtinuerat, vt Tranquillus tradit. Decens autem viſum eſt eum qui totius imperij poſſeſsionẽ adeptus eſſet, ipſum quoque ſupremã diuinarum rerum auctoritatem, quae hoc ſacerdotio comprehendebatur, habere. Quare poſt Auguſtum omnes Romani principes, qui ſub imperatoris nomine rei Romanae praefuerũt, pontificatum maximum vel ſuſceperunt, vel ſe pontifices maximos appellari paſsi ſunt; vt Conſtantinus, Cõſtantius, Valẽtinianus, Valens, & Gratianus Auguſti. Qui Chriſtianae religioni addicti, quanquam a pontificis maximi munere abhorrerent, id tamen nomen elogiis ſuis adſcriptum non aſpernati ſunt, vel reiecerunt. Primus omnium Gratianus imp. edicto propoſito (vt Zoſimus docet) ſe pontificem maximum appellari vetuit, atque ita ea ſacerdotij dignitas in imperatoribus defecit. Quod quum adeo ſublime maximum, & prae ceteris ſacerdotiis celeberrimum eſſet, vt omnes eius dicto praeſto eſſent, (nam ceteri põtifices, flamines, rex, quindecim viri ſacris faciundis, & reliqui omnes ſacerdotes ſub eius poteſtate erant, vt ex Liuio paſsim intelligitur) ſtatui eorum ſeriem, quorum memoriam inuenire potuerint, hic quoque breuiſsime ſubiicere

Numa Marcius M. F. pontifex maximus primus

*

C Papirius pontifex maximus

*

Q. Furius Fuſus alias
M. Papirius pontifex maximus

*

A. Cornelius Coſſus pontifex maximus

*

Sp. Minucius Augurinus pontifex maximus

*

M. Fabius Ambuſtus pontifex maximus

*

P. Cornelius Scipio Scapula pontifex maximus

*

P. Cornelius Scipio Barbatus pontifex maximus

*

Ti.Coruncanius TI.F.TI.N.pont.max. primus e plebe factus

L. Caecilius L.F.C.N. Metellus pontifex maximus

L. Cornelius L.F.TI.N. Lentulus Caudinus pontifex maximus

P.Licinius P.F.P.N. Craſſus Diues pōtifex maximus

C. Seruilius C.F.C.N. Geminus pontifex maximus

M. Aimilius M.F.M.N. Lepidus pontifex maximus

P. Cornelius Cn.F.L.N. Scipio Naſica vir optimus pont.m

*

P. Cornelius P.F.P.N.Scipio Naſica Serapio pont.m

P.Licinius P.F.P.N. Craſſus Mucianus pontifex max

P.Mucius P.F.Q.N. Scaeuula pont.max

*

L. Caecilius L.F.Q.N. Metellus Caluus pont.max

*

Q. Seruilius Q.F. Cn.N. Caepio pont.max

*

Cn. Domitius Cn.F.Cn.N. Ahenobarbus pont. max

Q. Caecilius Q.F.Q.N. Metellus Dalmaticus pont. max

Q. Mucius P. F.Q.N. Scaeuula pont. max

Q. Caecilius Numidici F.L.N. Metellus Pius pont. max

C. Iulius C.F.C.N. Caeſar dictator pont.max

M. Aimilius M.F.Q.N. Lepidus pont. max

Imp. Caeſar Diui F.C.N. Auguſtus pont.max

Ti. Iulius Diui Auguſti F. Diui N. Caeſar Auguſtus pont.max

C. Iulius Germanici F.TI.Auguſti N. Diui Auguſti pron. Caeſar Auguſtus Germanicus pont.max

Ti. Claudius Druſi F.TI.N. Caeſar Auguſtus Germanicus pontifex maximus

Imp. Nero Claudius Diui Claudi F. Caeſar Auguſtus Germanicus pont.max

Ser. Sulpicius C.F. Ser.N. Galba Imp. Caeſar Auguſtus pont.max

Imp. M. Saluius L.F.M.N. Otho Caeſar Auguſtus pont.max

A. Vitellius L.F.P.N. Germanicus Imp. Auguſtus pont.max

Imp. Caeſar T. Flauius Veſpaſianus Auguſtus pont. max

Reliqui deinceps omnes Romani imperatores pontifices maximi fuerunt

SALII.COLLINI.XII

Salij Agonales, qui a quibuſdam Collini, quod eorũ ſacrarũ in Quirinali colle eſſet, appellati, a Tullo Hoſtilio rege ex voto, quod bello Sabino nuncupauerat,

inſtituti ſunt. De quibus Dionyſius libris II. & III. mentionem facit ſic: *Committiturque proelium apud vrbem Heretum cum Sabinis, in quo multi vtrinque cecidere, pugnantibuſque eis diu ancipiti Marte, intendens manus ad caelum Tullus Hoſtilius rex vouit deis ſi vinceret ea die Sabinos, ſe Saturno Rheaeque inſtituturum publico ſumptu ludos, quos agunt adhuc quotannis Romani, quum ex agris fructus omnes perceperint. Vouitque duplicem eorum quos vocant Salios numerum. Sunt hi etiam ex parentibus generoſis, armatis ſaltationibus incedentes ad tibiam certis temporibus, deorumque laudes quaſdam patrias canentes.* Et M. Varro libro quinto de lingua Latina: *In libris Saliorum, quorum cognomen Agonenſium, forſitan hic dies ideo appellatur potius Agonia*

De Saliis Collinis mentio eſt in vetuſta hac inſcriptione

P. COELIO . P . F
SER.BALBINO
VIBVLLIO . PIO
X . VIRO STLITIB . IVDIC
VI. VIRO . EQVIT . ROMAN
TVRM. EQVIT. TR. MIL. LEG
XXII. PRIMIG.P.F. ADLECTO
INTER.PATRIC.AB.IMP.CAES
TRAIANO . HADRIANO . AVG
SALIO . COLLINO . QVAEST
AVG.FLAMINI.VLPIALI.PR.DE
FIDEI . COMMISS. COS
DESIGNATO
DECVRIONES . SVA . PECVNIA

DE. XV. VIRIS. SACRIS FACIVNDIS

Poſtquam ab incognita anu (quam Sibyllã eſſe crediderunt) carmina Sibyllina Tarquinio Superbo vendita ſunt, vt in libro de ludis ſaecularibus diſſerui, rex ipſe duos ſtatim ſacrorum librorum cuſtodes creauit, ex illuſtribus ciuibus, ſeruoſque publico ſumptu eis ſtatuit. Quorum alterum M. Atilium viſum iniuſte agere, nec fidelem eſſe, & a quodam accuſatum tamquam parricidam culeo inſutum in mare proiecerit. Quod his verbis docet Valerius libro primo cap. primo: *Tarquinius autem rex M. Atilium duumuirum, quod librum ſecreta ciuilium ſacrorum continentem cuſtodiae ſuae commiſſum, corruptus Petronio Sabino deſcribẽdum dediſſet, culeo inſutum in mare abiici iuſſit: idque ſupplicij genus non multo poſt parricidis lege irrogatũ eſt. Iuſtiſſime quidem, quia pari vindicta, parentum ac deorũ violatio expianda eſt.* De duum viris ſacris faciundis frequens mentio per omnem Liuij hiſtoriam ante primum conſulem plebeiũ creatum. libro tertio: *Libri per duum viros ſacrorum aditi.* Et libro quarto. *Obſecratio itaque a populo II. viris praeeuntibus eſt facta.* Et paulo poſt. *Multa II. viri ex libris placãdae deum irae, auertendaeque a populo peſtis cauſſa fecere.* Et libro quinto: *Libri Sibyllini ex S.C. aditi ſunt II. viri ſacris faciundis lectiſternio tum primum in vrbe facto.* De hiś ita libro quarto ſcribit Dionyſius: *Poſt eiectionem autem regum aſſumens ciuitas oraculorum patrocinium, viros etiam illuſtriſſimos cuſtodes eis deſignauit, qui per omnem vitam eam curam haberent, militia & aliis vrbanis muneribus immunes, publiceque apud eos libros depoſuit, ſine quibus non permiſit oracula aſpicere Sibyllina. Ro-*

mani enim nihil ita cuſtodiunt, neque ſanctum neque ſacrũ, quemadmodum Sibyllina diuinitus oracula miſſa. Ea autem adeunt ex S.C. ſeditione ciuitatem tenente, aut calamitate magna aliqua bello incidẽte, aut prodigiis aliquibus, & laruis magnis, & cognitu difficillimis ipſis apparentibus, qualia ſaepe euenire ſolent. Porro autem anno vrbis cccxxcviii. lege lata a tribunis plebis C. Licinio & L. Sextio ex ii. viris x. viri facti ſunt, ſimulque lege cautũ, vt pars ex plebe, pars ex patribus fieret. Quam legem decimo ſui tribunatus anno illi tribuni plebis pertulerũt. Poſt quod tempus vſque ad L. Sullae Felicis dictaturam fuerunt x. viri S.F. de quibus toties mentio eſt apud Liuium. A Sulla vero dictatore xv viri S.F. facti ſunt. Quod hac ratione oſtendi poteſt. Ciceronis aetate erant xv. viri ſacris faciundis, qui adhuc erant decemuiri eo anno quo Capitolium arſit, paulo ante Sullae dictatoris tempus L. Scipione & C. Norbano cos. anno vrbis dclxxi. Atque poſt eum annum in ſacerdotum collegiis nuſquam legitur quicquam eſſe mutatum, niſi in dictatura Sullae. Relinquitur ergo vt haec xv. virorum inſtitutio a Sulla facta eſſe credatur, praeſertim quum aliis ſacerdotum collegiis legatur adieciſſe aliquot ſacerdotes, vt auguribus & pontificibus. Fuiſſe vero Ciceronis aetate xv. viros ex quarta Coelij ad Ciceronem epiſtola intelligi poteſt, in qua ipſe ad Ciceronem ſcribit. P. Dolabellam populi ſuffragiis factum xv. virum. Tranquillus quoque in Caeſare: *Proximo autem ſenatu percrebuit fama, L. Cottam* xv. *virum ſententiam dicturum, vt quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos niſi a rege non poſſe vinci, Caeſar rex appellaretur.* Quod vero decemuiri ſacrorum adhuc eſſent eo anno, quo Capitolium crematũ eſt,

ex verbis Dionyſij libro quarto intelligitur. Qui ait libros Sibyllinos,qui adhuc a x. viris ſeruabantur, incẽdio Capitolij fuiſſe crematos,quod anno ante Sullae dictaturam conflagrauit. De xv. viris ita ſcribit libro xi. Tacitus: *Ludis ſaecularibus Domitiani intentus affui,ſacerdotio XV. virali praeditus,ac tum praetor,quod nõ iactantia refero,ſed quia collegio XV. virum antiquitus ea cura,& magiſtratus potiſsimum exequebantur officia caerimoniarum.* Et Seruius interpretans illud Virgilij

. . . . . *lectoſque ſacrabo*
Alma viros. ait ſic:

Primo fuerunt duo librorum Sibyllinorum cuſtodes,inde X. inde XV. vſque ad tempora Syllana,poſt creuit numerus vſque ad LX. Sed remanſit XV. virum vocabulum. Poſt Sullam idem ſacerdotium manſit vſque ad Theodoſij tempora,quibus cum ceteris veteris ſuperſtitionis ſacris abrogatum eſt. Porro autem ex eo epiſtolae Coelij loco quem citaui,colligi poteſt,populi ſuffragiis ſacerdotes huius collegij aliquando creatos, idque per legem Domitiam. Nam quod a collegis ante eam legẽ cooptarentur,paſsim in Liuij hiſtoria legitur, vbi de ſuffectis in demortuorum locum ſacerdotibus loquitur. Horum munus erat,libros Sibyllinos cuſtodire, quum ex S.C. adeundi eſſent,adire, & quae legiſſent ſenatui renuntiare,& ea S.C. decreta procurare,ludos ſaeculares celebrare, & poſtremo omnia peragere quae Sibyllinorum carminum iuſſu facienda erant. De his frequens mentio eſt in vetuſtis monumentis ſic

HERCVLI.INVICTO
M . CASSIVS
HORTENSIVS
PAVLLINVS.PR VRB
XV. VIR.SACRIS
FACIVNDIS
DONVM.DEDIT

Item

IVNIO POSTVMIANO.V.C.P.P
DEI.SOLIS.INVICTI.MITHRAE
XV . VIRO . S . F. PONTIFICI
DEI SOLIS. ORDO. SACER
DOTVM MAGISTRO.SVO
CVRANTE.ET.DEDICANTE
FLAVIO HERCVLEO.VIRO
RELIGIOSISSIMO

item

AVRELIO.VICTORI
XV.VIR.SACR.FAC
LEG.AVGG.PRO.PR
PROV.PANN.INF
PATRON.R.P.H.V
D . D

DE.REGE.SACRORVM. alias SACRIFICVLO.PRIMO

De huius ſacerdotij inſtitutione,& munere ita ſcribit libro ſecundo Liuius: *Regibus exactis,& parta libertate,rerũ deinde diuinarũ habita cura;& quia quaedam publica ſacra per ipſos reges factitata erant,necubi regum deſiderium eſſet, regem ſacrificulum creant.id ſacerdotium pon-*

tifici ſubiecere,ne additus nomini honos,aliquid libertati,cuius tūc prima erat cura,officeret. Et Dionyſius initio libri quinti. *Sed quandoquidem multorum magnorumque bonorum auctores fuiſſe reipublicae viſi erant reges, cuſtodire volentes nomen huius imperij,per omne tempus,donec vrbs eſſet,iuſſere pontifices & augures vnum eligere ex ſenioribus maxime idoneum,nullius ipſum alterius rei,praeterquam eorum quae ad diuinos cultus pertinent praeſidentiam habiturum, & ab omni alio miniſterio ciuili bellicoque liberum, regem ſacrorum vocatum. Creatuſque eſt rex ſacrificulus primus M'.Papirius ex patriciis vir quietis ſtudioſus. &cet.* Regis porro vxor appellabatur Regina , quae & ipſa aliquot ſacra facere ſolebat;de quaMacrobius in libris Saturnalium mentionem facit. Creabatur autem rex ſacrorum populi comitiis centuriatis, quemadmodū apud Gellium libro xv.cap. xxvii. refert Laelius Felix. Quam diu autem vetus religio manſit , rex ſacrorum ſemper ex patriciis creatus eſt,vt Cicero pro domo ſcribit. Manſit autem hoc ſacerdotum vſque ad Theodoſij ſenioris tempora, quibus cum reliquis ſacris abrogatum eſt

DE.SACERDOTIBVS.FOEMINIS BONAE.DEAE

Bona dea, quam alij Faunam, alij Fatuam appellāt, terra a pleriſque eſſe creditur , quod infantes partu editi,non prius vocem edunt quam terram attigerint. Bonam vero deam vocant , quod omnium nobis ad vitam bonorum cauſſa eſt terra. Faunam vero , quod omni vſui animantium fauet ; a qua Fauni agreſtes dij , quod e terra geniti ſint. Dicitur etiam Ops,quod ipſius

ipſius ope atque auxilio vita conſtet;& Damia, quia ei in operto ſacrificabatur, vnde & ſacerdos eius Damatris appellabatur,& ſacrificium quod ei fiebat Damium,a contrario ſenſu,quod minime eſſet publicū. Haec ab aliis & Senta vocata eſt. Hanc Varro ſcripſit tantae pudicitiae fuiſſe,vt nemo illam dū vixit praeter virū ſuum,mas viderit,nec nomen eius audierit,propter quod illi in operto mulieres ſacrificabant, & Bonam deam nominabant. Haec Romae in Auētino aedem habuit.De cuius ſacris a P.Clodio Ciceronis aetate pollutis frequens mentio eſt apud Ciceronem,& Aſconium: qui quum C. Caeſaris pontificis maximi vxorem Muciam adamaret,muliebri habitu in operto Bonae deae inuētus eſt ab Aurelia C. Caeſaris matre, quo nō niſi mulieribus ingredi fas erat. Vnde Cicero in P.Clodium acerrime inuectus eſt, quod auſus fuiſſet ea ſacra quae in operto pro ſalute populi Romani in pontificis maximi aedibus fiebant, ſua praeſentia polluere. Huius Deae meminit vetus haec inſcriptio, quae Romae in aedibus Gentilis Delphinij extat

ANNIA . P . L . FLORA . EX
TESTAMENTO . BONAI.DEAI
SACRVM
SALVIA . SOROR
Ɔ LIBERTA
SVA . PECVNIA
FAC. CVRARVNT

DE.GALLIS.ET . ARCHIGALLO.SACERDOTIBVS DEAE.CYBELIS

Quum ſecundo Punico bello maxime vigente, ex carminibus Sibyllinis x. viri ſacris faciundis ad ſenatū retuliſſent, hoſtem pelli Italia, vincique poſſe, ſi mater Idaea Peſsinūte Romam aduecta eſſet, ſtatim ſenatus legatos in Aſiam ad regem Attalum miſit. Is legatos comiter acceptos Peſsinuntem in Phrygiam deduxit, ſacrumque iis lapidem, quem matrem deum incolae eſſe dicebāt, tradidit, ac deportari Romam iuſsit. Qui Romae a viro optimo Scipione Naſica ſuſceptus eſt: & in Aedem Victoriae quae eſt in Palatio, eū pertulere pridie Idus Aprilis, iſque dies feſtus fuit. Populus frequens dona deae in Palatium tulit, lectiſterniūque & ludi fuere, Megaleſia appellata. Haec etiam Cybeles, & mater magna, & dea peſsinūtia; eius ſacra Orgia; ſacerdotes vero Galli appellati ſunt. Hi caſtrati omnes erant. Quod hinc eueniſſe fama eſt. Quum dea Cybeles puerum Phrygem formoſiſsimum Attyn nomine ſuis ſacris ea lege praefeciſſet, vt perpetuo caſtitatem ſeruaret, haud longe poſt Sangaritidem nympham compreſsit. Quare ab irata dea in furorē actus, quum Dyndima veniſſet, manuſque ſibi afferre conaretur, miſeratione deae furore liberatus a ſe interficiendo abſtinuit, virilitatem tamen ſibi amputauit; & ideo Cybeles caſtratos ſacerdotes habere mauult. Galli autem dicuntur a Gallo Phrygiae flumine, cuius aquam qui guſtaſſent, reddebantur inſani: teſtes vero Samia teſta ſibi praecidebant. Sex Pompeius: *Galli qui vocantur matris magnae comites, dicti ſunt a flumine cui nomē eſt Gallo, quia qui ex eo biberint, in hoc furere*

incipiunt, vt ſe priuent virilitatis parte. Alij putant ideo eos ſibi genitaliá incidere, quia violauerint nomen patris matriſque, ne poßint ipſi fieri parentes. Hi quotannis religionis cauſſa Hilaribus feſtis matris deum ſimulachrum, carpentum, & leones Cybeles, quam & deam Berecynthiam vocabant, & cultros Phrygios magna pompa producebant, ad Almonem riuum, ibique ad duorum amnium confluenté, veteri inſtituto omnia aluebant. Nã quo primum die ex Aſia illuc eſt aduecta, a ſacerdote lota eſt: iſque mos poſtea per ſingulos annos eſt ſeruatus. Vnde Ouidius quarto Faſtorum

Eſt locus in Tiberim quo lubricus influit Almo
Et nomen magno perdit ab amne minor
Illic purpurea canus cum veſte ſacerdos
Almonis dominam, ſacraque lauit aqua

Et Lucanus libro primo

Tunc qui fata deum ſecretaque carmina ſeruant
Et lotam paruo reuocant Almone Cybelen

Et D. Auguſtinus cap. quarto libri ſecundi de ciuitate dei: *Caeleſti Virgini, & Berecynthiae matri deorum omniũ, ante eius lecticam die ſolemni lauationis eius, talia per publicum cantitabantur a nequißimis ſcenicis*, & cet. De his ſacerdotibus ſic ſcribit Dionyſius libro ſecundo: *Romani fabuloſam omnem reiiciũt ſuperſtitionem, ſicut deae Idaeae ſunt ſacra; cui quum ſacrificia quotannis & ludos praetores agant Romanis legibus, ſacra autem eius agunt vir & mulier Phryges, hi quae ea per vrbem circundant congregantes matronas, vt mos eſt illis, figuraſque annectentes pectoribus, carminaque, pulſantes tympana, decantant, varias ſtolas induti, hiſque caerimoniis deam Phrygiam colebant.* Et Herodianus libro primo:

Veris initio, ſtato ſolemnique die pompam matri deum Romani celebrant. in ea, quae apud quemque ſunt diuitiarum praecipua, ſuppellexque pleraque imperatoria materiae aut artis ſpectandae, praeferri ante deam ſolent. Paßimque omnibus ludendi licentia permiſſa, ſic vt perſonas induāt quas cuique libitum, nullamque non magiſtratuum quoque imaginem, prout cuiuſque ſtudium, repraeſentent, ſic vt non temere a falſis veros dignoſcas. Quae autem ratio ſit cur huic deae tātum honorem Romani habeant, non alienum videtur quantum ex hiſtoria accepimus, commemorare. Ipſum igitur ſimulachrum caelitus (vt aiunt) demiſſum, neque qua ſit materia, neque a quo fabricatum artifice ſatis conſtat, neque plane hominū manibus creditur factum. Hoc igitur caelitus decidiſſe ferunt in quendam Phrygiae agrum, cui nomen Peßinuntia caſu eius ſimulachri factum putant: ibi enim a principio comparuiſſe. In hoc Phryges olim Orgia colebant, ad ipſum fluuium Gallum, a quo etiam deae ſacerdotes cognominātur. Sed vbi res Romana creuit, reſponſo accepto manſurum imperium, atque ad ſummam auctum iri, ſi Peßinuntiam deam ad ſe transferrēt, mißi in Phrygiam legati ſunt, petitum deae ſimulachrum; quod facile conceſſum eſt, & Romam aduectum. Ita Herodianus

De dea Cybele, eius ſacris, & ſacerdotibus Gallis mentio eſt in vetuſtis epigrammatibus ita

M.D.M.ID.ET.ATTIDIS . MINOTAVRANI
ARAM.IIII.IDVS.MARTI
GRATIANO.IV.ET. MEROBAVDE. COSS
DEDICAVIT
ANTIQVA. GENEROSAE . DOMO . CVI
REGIA. VESTAE
PONTIFICI. FELIX. SACRATO : MILITAT
IGNE
IDEM . AVGVR . TRIPLICIS . CVLTO[illegible]
VENERANDAE.DIANAE
PERSIDICI . QVE. MITHRAE. ANTISTES
BABELONAE.TEMPLI
TAVROBOLIQVE . SIMVL. MAGNI.DVX
MYSTICE. SACRI

item

COSMVS . AEDITVVS . MATRIS . DEVM
ANTIOCHO . SACERDDTE . ANNIS.XII
EIVS . . . .
AB.IMP. AVG. GRATIS. MANVMISSVS. OB....
SVPRA . SVNT .H -S . N. L.DONATIONIS
CAVSSA

item

MANCIP . . . .
L. VETTIO.SYNTROPHO
RELIGIOSO
A.MATRE.MAGNA.CAPILLATO
VETTIA.AMOR.DE.SVO . FECIT
POSTERIS.QVE.EORVM

M . D. M . I. ET . ATTINIS
L.CORNELIVS.SCIPIO.ORFITVS
V.C.AVGVR.TAVROBOLIVM
SIVE . CRIOBOLIVM. FECIT
DIE.I I I I.KAL.MART
TVSCO.ET.ANVLLINO.COS

item

C . CAMERIVS
CRESCENS
ARCHIGALLVS . MATRIS
DEVM.MAGNAE.IDAEAE.ET
ATTIS . POPVLI . ROMANI
VIVVS.SIBI.ET
C.CAMERIO . EVCRATIANO . LIB
SVO.CETERIS.AVTEM.LIBERTIS.VTRI
VSQVE . SEXVS . LOCA . SINGVLA
SEPVLTVRAE. CAVSSA. H.M.H.N.S

DE.VII.VIRIS.EPVLONVM

Vt fere omnes veterum ſacerdotes,ſic Epulones vario numero fuerunt, Quando enim primum inſtituti ſunt,tres creati ſunt, vt ait Liuius libro XXXIII. qui ita ſcribit. Anno vrbis DLVIII. L. Furio Purpureone , M. Claudio Marcello cos. *Romae eo primum anno III. viri Epulones facti C. Licinius Lucullus, T. Romuleius, qui legẽ de creandis his tulerat, & P. Porcius Lecca. His triumuiris, item vt pontifici, lege datum togae praetextae habendae ius.* De his III viris Cicero III. de oratore ita ſcribit. *Sed vt pō-tifices veteres propter ſacrificiorum multitudinem tres viros epulones eſſe voluerunt, quum eſſent ipſi a Numa, vt etiam illud ludorum epulare ſacrificium facerent, inſtituti.* At po-

ſterioribus temporibus ſeptemuiros epulones fuiſſe ex antiquis veteribus tum ſcriptorum tum lapidũ monumentis intelligi poteſt. Antiſtius enim Labeo apud Gellium libro primo cap. xii. ita ſcribit: *Itẽ cuius pater flamen, aut augur, aut* xv. *vir S. F. aut qui ſeptem vir epulonum, aut ſalius eſt.* Vt autem Ciceronis aetate eum numerum fuiſſe credam, ex eo colligo, quod Lucanus libro primo huius ſacerdotij meminit illo verſu

Septemuirque epulis feſtus, Titiique ſodales

Vt enim rationem temporis habeat Lucanus, neceſſe eſt initio belli ciuilis, cuius prodigia illic ſcribuntur, fuiſſe vii. viros epulones, at ſi tempore belli ciuilis inter Caeſarem & Pompeium erant vii. viri epulonum, nemo autem legatur ad ſacerdotum numerum centũ & eo amplius annorum ſpacio adieciſſe, praeter Sullã dictatorẽ; relinquitur vt Sullae inſtituto vii. viri epulones eſſe coeperint, qui ad illud vſque tempus fuerãt iii. viri. nam non multo tempore ante Sullae dictaturam adhuc triumuiros epulones fuiſſe ex Ciceronis libro tertio de oratore intelligi poteſt. L. enim Craſſus illic loquitur de triumuiris epulonibus, quem cõſtat paulo ante Sullae dictaturam obiiſſe. Et Liuius libro xl. iii. virorum epulonum meminit A. Poſtumio & C. Calpurnio cos. anno vrbis dlxxiiii. at poſt illos conſules ſacerdotum numerum nuſquam legimus auctum, niſi a Sulla dictatore; quando is augurum, pontificum, & aliorum ſacerdotum numerũ auxit. Porro autẽ de eorũ munere Cicero in oratione de haruſpicum reſpõſis ita loquitur: *Ludos minus diligenter factos, pollutoſque. Quos ludos? Te appello Lentule, tui ſacerdotij ſunt tenſae, curricula, praecentio, ludi, libationes, epulaeque*

ludorum publicorum: Voſque pontifices ad quos epulones Iouis optimi maximi, ſi quod eſt praetermiſſum, aut cõmiſſum, adſerunt, quorum de ſententia, eadem renouata celebrantur. Ludi ſunt minus diligenter facti? quanto aut quo ſcelere polluti? reſpondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro collegio pontificum, nihil cuiuſquam aut negligentia contemptum, aut ſcelere eſſe pollutum. Ex quibus verbis intelligimus non modo quod eſſet munus epulonũ, ſed etiam fuiſſe eorum quoddam collegium. Et hi vt ceteri ſacerdotes a collegis ſubrogabantur ante legem Domitiam, quod ex tota Liuiana hiſtoria liquet. Poſt legem vero Domitiam populi ſuffragiis is quoque honor mandari coeptus, &c. De VII. viris epulonum mentio eſt in antiquis epigrammatibus ita

DIS MANIBVS
M . SVLPICI . BASSI
AMICI . OPTVMI
L. NONIVS
ASPRENAS
VII.VIR.EPVLON

item

L.CORNELIO. P.F.
SVLLAE.COS
VII . VIR. EPVL.
CLIENTES

item

L . MVNATIVS . L . F . L. N. L.PRON
PLANCVS . COS . IMP . ITER . VII . VIR
EPVLON . TRIVMPH . EX . ROETIS . AEDEM
SATVRNI
FECIT. DE. MANVBIIS. AGROS. DIVISIT
IN.ITALIA
BENEVENTI.IN.GALLIA. COLONIAS.DEDVXIT
LVGDVNVM.ET.RAVRICAM

DE. II. VIRIS. AEDIS. LOCANDAE FACIVNDAE. DEDICANDAE

Horum frequens mentio eſt apud Liuium , & praeſertim libris vii. & xxii. Quos quamquam ſacerdotes neceſſario non fuiſſe ſciam,eos tamen hoc loco adiũxi,quod qui haec peragerent, potiſsimum ex ſacerdotibus legebãtur. Nam vbi aedes aliquo caſu vota erat, ſtatim qui locarent,facerent,& dedicarent, ii. viri populi comitiis tributis, lege Papiria renuntiabantur: quod ex Gellio libro xv. cap.xvii. facile animaduerti poteſt

DE. III. VIRIS. AEDIBVS. SACRIS INCENDIO. CONSVMPTIS RESTITVENDIS. ET. SACRIS. CONQVIRENDIS. DONISQVE PERSEQVENDIS

De his Liuius libro xxv. ita ſcribit: *Comitia deinde a praetore vrbano de ſenatus ſententia, plebiſque ſcito ſunt habita, quibus creati ſunt* v. *viri muris turribuſque reficiendis, & iii. viri bini, vni ſacris conquirendis, doniſque praeſignãdis, alteri reficiendis aedibus Fortunae & matris Matutae intra portam Carmentalem, ſed & Spei extra portam, quae priore anno incendio cõſumptae fuerant, &c.* Multos praeterea eiuſmodi ſacros magiſtratus creatos fuiſſe didici. De quibus quia neque neceſſario ſacerdotes eſſent, neque ordinarij erant, nihil praeterea differendũ eſſe exiſtimo. Atque haec ſunt omnium ſacerdotiorum nomina quae tam apud veteres ſcriptores, quam

in antiquis epigrammatibus inuenire potui. Nunc de iis dicendum eſt, quos non niſi ex vetuſtis inſcriptionibus obſeruaui

DE. PONTIFICIBVS.ET. SACERDOTIBVS DEORVM . SINGVLORVM

Praeter eos quos ſupra digeſsi, multi quoque erant in vrbe ſacerdotes publici variis nominibus appellati, & recentioribus temporibus inſtituti, quorum memoria in vetuſtis tantum ſupereſt epigrammatibus, ex quibus quanta potui diligentia eos collegi, atque hac ratione hoc loco in antiquitatis ſtudioſorum gratiam accurate exſcripta ſubiunxi

M . A V R . A V G . L I B
A G I L L O. SEPTEMTRIO
N I . P A N T O M I M O . S V I
T E M P O R I S . S A C E R D O
TI.SYNHODI . APOLLINIS.PA
RASITO.ALVMNO.FAVSTINAE
AVG . PRODVCTO.AB.IMP . M
AVREL . COMMODO . ANTONI
NO . PIO . FELICE . AVGVSTO
ORNAMENTIS . DECVRIONAT
DECRETO.ORDINIS.EXORNATO
ET.ALLECTO INTER.IVVENES
S . P . Q . L A N V I N V S

item

LVNAE.ET.SOLI AETER
ET. M. D. M. IDAEAE.ET
LIBERO.PATRI.SACRVM
M.VALERIVS.M.L.SYRVS
SACERD
VOTO . SVSCEPTO.M . L

item

10

M . AVRELIO . VICTORI
C . V
PRAEF.FERIAR
LATIN. SACERDOTI
DEI. SOLIS
RELIGIOSISSIMO
P . OVINIVS . CALIDIANVS
CONDISCIPVL . PATRONO
DIGNISSIMO

item

20

SOLI.AETERNO
SACR
PRO . SAL . P . VALERI
CRISPI . SEPTEMTRION
SACERD . DEI . INVICTI
M.ANTONIVS.M.F.LIBER
MESOPYLVS
AEDITVVS . LOCAVIT

item

L . A V R E L I O
A P O L A V S T O . M E M P H I O
AVGG . LIB . HIERONICAE
CORONATO. ET. TON.DIAPAN
TON.APOLLINIS.SACERDOTI
SOLI . VITTATO . ARCHIEREI
SYNHODI . ET . A V G G
L.AVRELIVS . PANICVLVS
QVI . ET . S A B A N A S
PATRONO . OPTIMO

item

DIS.MANIBVS
L.RABONIO.L.F . OVF
NOVELLIO
SACERD. DEI . SILVANI
VIX.ANN.LXV
RABONIA . IANVARIA
FILIO. SANCTISSIMO
FECIT

item

IOVI . IVNONI . HERCVLI
SACRVM
CN. DOMITIVS. CN. F. SERE
NVS. SACERDOS. ISIDIS. ET
DOMITIA. VXOR. V . S. L.M

item

D E O . SOLI . INVICTO
MITHRAE
F L . SEPTIMIVS . ZOSIMVS
V. P. SACERDOS.DEI
BRONTONTIS
ET.AECATE.HOC.SPELEVM
CONSTITVIT.

item

VERATIO · A . F . P A L . SEVERIANO
EQ. ROM . CVR . REIP . TEGIANENSIVM
ADLECTO
IN.ORDINEM.DECVRION.CIVI. AMANTISSIMO
Q V I . C V M . PRIVILEGIO . SACERDOTI
CAENINENSIS
MVNITVS . POTVISSET . AB . HONORIB . ET.
MVNERIBVS
FACILE . EXCVSARI. PRAEPOSITO . HONORE
PATRIAE
HONOREM . AEDILITATIS . LAVDABILITER
ADMINISTRAVIT.

item

M.AVRELIVS.MENOPHILVS
ORNATVS . IVDICIO. EIVS
EQVO . PVBL. SACERDOS
TVSCVLAN. AEDIL. POLAE
CVM.MENOPHILO. PATRE
LIB.AVG.NN.EX.PROCVRAT
I N D V L G E N T I S S I M O
L. D. D. D.

item

DIS . MAN

C . NONI . C . F . VRSI
SACERDOTIS . CABESIS
MONTIS.ALBANI
CVRIONIS
C . NONIVS . IVSTINVS
ALVMNO . DVLCISSIMO
VIX.AN.II.M.XI.D . XIIII

Pontifices

L.CALPVRNIO.L. F.PAPIRIA.ASELLIO
VI.VIR.AVGVSTAL. ET.PONTIFICI.MIN
DEI. LIBERI. INVICTI

item

T.AELIO.MALCO.LICTORI. EQ. PRAETORIAN
COH. III.PR.QVI.ET. VRB. ITEM.ANTISTITI
SACERD . TEMPL . MARTIS . CASTROR
PR
FECIT.BEN.MERENTI. CONIVGI . DVL . SVO
ROSCIA.SVCCESSA.CVM. QVO.VIX . AN . XL
DECESSIT.ANNOR.LXVI

item

DIS . SECVRITATIS
Q. VIBIVS . HERMA
ANTISTES
SANCTI . SILVANI
ANNVM. AGENS
L X X . FECIT
SIBI. B . M

item

HONORI

MEMMIO . VITRASIO . ORFITO . V . C .
NOBILITATE.ACTIBVS. QVE. AD. EXEM
PLVM . PRAECIPVO . PRAEFECTO . VRBI
ET . ITERVM . PRAEFECTO . VRBI PRO. CON
SVLI . AFRICAE. AC. TERTIO . SACRARVM
COGNITIONVM.IVDICI. COMITI . IN
CONSISTORIO . PRIMI . ORDINIS . LE
GATO . SECVNDO . DIFFICILLIMIS . TEM
PORIBVS . PETITV . SENATVS . ET . P . R .
COMITI.ORDINIS . SECVNDI . EXPEDITION
BELLICAS. GVBERNANTI . CONSVLARI . SICIL
PONTIFICI . SOLIS . PONTIFICI . VESTAE
XV.VIRO.S.F.CONSVLI.PRAETORI.Q. K . OM
NIBVS.Q.PERFVNCTO . HONORIBVS. INTRA
AETATIS.PRIMORDIA . OB. PROVIDENTIAM
ET.STATVM.OPTIMVM.VRBI.ROMAE.AB . EO
REDDITVM . CORPVS . OMNIVM . MANCI
PVM . STATVAM . SVB.AERE. CONSTITVIT

item

COELIAE.PATERNAE
MATRI.SYNAGOGAE
BRIXIANORVM

item

MAMMIAE . C.F
IVSTAE
Q.TVLLIVS.Q. F. HORAT
CINCIVS.PRISCVS
PONTIFEX . SACRARIVS
IVNONIS
QVIRITIS . PATRONVS
MVNICIPI
TESTAMENTO.PONI.IVSSIT

item

DIS . MAGNIS
VLPIVS.EGNATIVS.FAVENTINVS
V.C.AVGVR.P . V. B. P . R. Q.
PATER.ET.HIEROCERIX.D.S.M.I
ARCHIBVCOLVS. DEI . LIBERI
HIEROFANTA . HECATAE . SA
CERDOS . ISIDIS . PERCEPTO
TAVROBOLIO.CRIOBOLIOQVE
IDIBVS . AVGVSTIS . DD . NN
VALENTE.AVG.V. ET . VALEN
TINIANO.AVG.CONSS.FELICITER

item

Item

Q.COELIO.APOLLINARI
FANATICO . DE . AEDE
BELLONAE . PVLVIN
CVIVS. MONITV . HASTA
IN . AEDE . BELLONAE
IN.LVCO . DICATA . EST
FIRMIA.TYCHE
CONIVGI.SVO.BENEMERENTI
SIBI.POSTERIS.QVE.SVIS
FECIT

Item

DIS . MAGNIS

MATRI . DEVM . ET . ATTIDI
SEXTILIVS.AGESILAVS . AEDESIVS
V . C . CAVSSARVM . NON.IGNOBILIS
AFRICANI . TRIBVNALIS . ORATOR
ET . IN . CONSISTORIO . PRINCIPVM
ITEM . MAGISTER . LIBELLORVM
ET . COGNITIONVM . SACRARVM
MAGISTER.EPISTVLARVM . MAGISTER
MEMORIAE.VICARIVS. PRAEFECTVRAE
PER . HISPANIAS . VICE . S . I . C
PATER.PATRVM.DEI . SOLIS . INVICTI
MITHRAE . HIEROFANTA . HECATAE
DEI.LIBERI ARCHIBVCOLVS.TAVROBOLIO
CRIOBOLIO.QVE.IN.AETERNVM.RENATVS
ARAM . SACRAVIT . DD . NN
VALENTE. V . ET.VALENTINIANO.IVN
AVGG.CONSS.IDIBVS.AVGVSTIS

DE.MINISTRIS.SACERDOTVM POPVLI.ROMANI

Vt multa ſacerdotum , ſic & miniſtrorum apud veteres genera erant, ex quibus praecipua , ex antiquis lapidum , & librorum monumentis haec fuiſſe animaduerti

CAMILLI.ET.CAMILLAE

A Romulo inſtituti, de quibus Dionyſius libro ſecundo ſic ſcribit: *Iis autem qui ſine liberis eſſent, gratiſſimos ſibi ex omnibus permiſit eligere ex ſingulis Curiis , ſingulos pueros & puellas, & hos quidem ad pubertatem vſque ſacris miniſtrare , illas vero quoad eſſent nubiles , more ex Graecia translato. ſacris autem miniſtrant coronis redimiti, Camillique a Romanis vocantur.* & Sex. Pompeius: *Camillus puer ingenuus, qui ſacris miniſtraret, dicebatur. Antiqui enim Camillos miniſtros dicebant*

FLAMINII.ET.FLAMINIAE

Flaminius Camillus puer dicebatur ingenuus patrimus & matrimus, qui Flamini Diali ad ſacrificia praeminiſtrabat. Antiqui enim miniſtros Camillos dicebant. Flaminia dicebatur ſacerdotula , quae flaminicae Diali praeminiſtrabat, eaque patrima & matrima erat, hoc eſt patrem & matrem adhuc viuos habebat. ita Sex. Pompeius

AEDITVVS alias AEDITVMVS

Gellius libro duodecimo, cap. decimo: *Varro* (inquit) *cenſet aeditumum dici oportere, non aedituum: quod alterum ſit recenti nouitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum.* Sed ipſe Varro libro ſexto de lingua Latina contradicere videtur. ait enim: *Alterum a curando, & tutela, vt quum dicimus, bellum tueor, & tueri villam. A quo etiam quidam dicunt illum qui curat aedes ſacras, aedituū, non aeditumum.* Item libro ſeptimo: *Si ab aede & tuendo aedituus eſt, cur ab atrio & tuendo non atrituus ſit potius quam atrienſis?* Aeditui meminit vetus haec inſcriptio

D . M
T.FLAVIO.AVG.LIB
LIBERALI.AEDITVO
MARTIS . VLTORIS
CLAVDIA.EXOCHE
CONIVGI
BENEMERENTI.ET
SIBI . FECIT
VIX . AN . LVII

item

COSMVS.AEDITVVS.MATRIS.DEVM &cetera

De ſcribis pontificum,A commentariis XV.virum S. F. Adiutoribus Haruſpicum , & Kalatoribus eiuſmodi epigrammata meminerunt

AGRIAE.TRIPHOSAE.VES
TIFICAE.LIVIVS.THEONA.AB
EPISTVLIS.GRAEC.SCRIBA
A . LIB.PONTIFICALIBVS
CONIVGI.SANCTISSIMAE
B.D.S.M

Item

TI. CLAVDIVS
MARTIALIS
A.LIBRIS
PONTIFICAL

Item

DIS.MANIBVS
MYRRHINI . DOMITIANI
PVBLICI . A . COMMEN
TARIIS . XV . VIR. S. F
ARRVNTIA . DOLICHE
FECIT . CONIVGI . CARIS
SIMO.ET . LIBERIS . LIBER
TABVS.QVE.SVIS.POSTERISQ.
EORVM

Item

D. M.

CN . IVLI . CN . FIL
DONATI . PRISCI
EX . EQVO . PVBLIC
ADIVTORIS
HARVSPICVM
IMPERATORIS
PONTIFICIS
ALBANI

Item

Q. CAECILIO
FEROCI
KALATORI . SACERDOTII .
TITIALIVM . FLAVIALIVM
STVDIOSO . ELOQVENTIAE
VIXIT . ANNIS . XV
MENSE . I . DIEBVS . XXIIII .
FILIO . OPTIMO . AC
REVERENTISSIMO
M. GAVIVS . KARINVS

TIBICINES

Tibicinum Romanorum frequens apud veteres auctores mentio eſt. Hi tibias concinentes ſacris populi Romani intereſſe ſolebant. De his ſic ſcribit M. Varro, lib. IIII. de lingua Latina: *Quinquatrus minuſculae dictae Iuniae Idus ab ſimilitudine maiorum, quod tibicines tū feriati per vrbē vagantur, & conueniunt ad aedē Miner-*

uae. Et Sex. Pōpeius: *Minuſculae* (inquit) *quinquatrus appellantur Idus Iunij, quod is dies feſtus eſt tibicinum, qui colunt Mineruam, cuius deae feſtus eſt proprie dies quinquatrus mēſe Martio.* Aliter minuſculae quinquatrus appellantur Idus Iuniae. Ouidius VI. Faſtorum

Etiam quinquatrus iubeor narrare minores
Nunc ades o coeptis flaua Minerua meis.
Cur vagus incedit tota tibicen in vrbe?
Quid ſibi perſonae, quid toga longa volunt;
Si ego: ſic poſita Tritonia cuſpide dixit
Poſſem vtinam doctae verba referre deae
Temporibus veterum tibicinis vſus auorum
Magnus, & in magno ſemper honore fuit
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis
Cantabat moeſtis tibia funeribus
Dulcis erat mercede labor, tempuſque ſequutum eſt
Quod ſubito gratae frangeret artis opes
Adde quod Aedilis pompa qui funeris irent
Artifices ſolos iuſſerat eſſe decem
Exilio mutant vrbem, Tiburque recedunt
Exilium quodam tempore Tibur erat.
Quaeritur in ſcena caua tibia, quaeritur aris
Ducit ſuprema naenia nulla choros
Seruus erat quidam, quantolibet ordine dignus
Tibure ſed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille ſuo, turbamque canoram
Conuocat ad feſtum, conuenit illa dapes
Nox erat & vino oculique animique natabant
Quum praecompoſito nuntius ore venit
Atque ita, quid ceſſas conuiuia ſoluere? dixit
Auctor vindictae iam venit eſſe ſuae
Nec mora conuiuae valido titubantia vino

Membra mouent dubij,ſtantque labantque pedes
At dominus,diſcedite,ait;plauſtroque morantes
Suſtulit:in plauſtro ſcirpea lata fuit
Alliciunt ſonos tempus,motuſque merumque
Potaque ſe Tibur turba redire putat
Iamque per Eſquilias Romanam intrauerat Vrbem
Et mane in medio plauſtra fuere foro
Claudius vt poßit ſpecie numeroque ſenatum
Fallere,perſonis imperat ora tegi
Admiſcetque alios,vt tunc tibicina coetum
Augeat,in longis veſtibus ire iubet
Sic reduces bene poſſe tegi,ne forte notentur
Contra collegae iuſſa rediſſe ſui
Res placuit,cultuque nouo licet Idibus vti
Et canere ad veteres verba iocoſa modos
Haec vbi perdocuit,ſuper eſt mihi diſcere,dixi,
Cur ſit quinquatrus illa vocata dies
Martius,inquit,habet tali mea nomina feſta
Eſtque ſub inuentis haec quoque turba meis
Prima terebrato per rara foramina buxo
Vt daret effeci tibia longa ſonos.
Vox placuit,faciem liquidis referentibus vndis
Vidi & virgineas intumuiſſe genas
Ars mea non tanti eſt,valeas mea tibia,dixi
Excipit abiectam ceſpite ripa ſuo
Inuentam ſatyrus primum miratur,& vſum
Neſcit,& afflatam ſenſit habere ſonum
Et modo dimittit digitos,modo concipit auras
Iamque inter nymphas arte ſuperbus erat
Prouocat & Phoebum. Phoebo ſuperante pependit
Caeſa receßerunt a cute membra ſua.
Sic tamen inuentrix auctorque ego carminis huius

Hoc eſt cur noſtros ars colit iſta dies

Liuius libro IX. *Eiuſdem* (inquit) *anni rem dictu paruam praeterirē, niſi ad religionē viſa eſſet pertinere: Tibicines, quia prohibiti a proximis cenſoribus erāt in aede Iouis veſci, quod traditū antiquitus erat; aegre paſſi Tibur vno agmine abierūt, adeo vt nemo in vrbe eſſet qui ſacrificiis praecineret, eius rei religio tenuit ſenatum, legatoſque Tibur miſerunt, vt darent operam, vt hi homines Romanis reſtituerentur. Tiburtini benigne polliciti, primum accitos eos in curiam hortati ſunt vt reuerterentur Romam: poſtquam pelli nequibāt, conſilio haud abhorrente ab ingeniis hominum eos aggrediuntur. Die feſto alij alios per ſpeciem celebrandarum cantu epularum cauſſa inuitant, & vino, cuius auidum genus eſt, oneratos ſopiunt, atque ita in plauſtra vinctos cōiiciunt, ac Romam deportant, nec prius ſenſere quam plauſtris in foro relictis, plenos crapulae eos lux oppreſſit: tunc concurſus populi factus, impetratoque vt manerent, datum vt triduum quotannis ornati cū cātu, atque hac quae nunc ſolemnis eſt licentia, per vrbem vagarentur, reſtitutumque in aede veſcendi ius, iis qui ſacris praecinerent.* Valerius Maximus lib. II. cap. de inſtitutis antiquis: *Tibicinum quoque collegium ſolebat in foro vulgi oculos in ſe cōuertere, quum inter publicas priuataſque ferias, actiones, perſonis tecto capite, variaque veſte velatis, cōcentusque edit. Inde tracta licentia. Quondā vetiti in aede Iouis veſci, quod priſco more factitauerat, Tibur irati ſe cōtulerūt: quorū miniſterio ſenatus deſerta ſacra nō aequo animo ferēs, per legatos a Tiburtinis petijt, vt eos gratia ſua Romanis tēplis reſtitueret. quos illi in propoſito perſeuerātes interpoſita feſtae epulationis ſimulatione, mero ſomnoque ſopitos plauſtris in vrbem deuehendos curauerunt: quibus & honos priſtinus reſtitutus, & huiuſce luſus ius eſt datum. Perſonarum vſus pudorem circumuentae temulentiae cauſſam habet.* Idem

propemodum in problematibus a Plutarcho refertur. Tibicines quoque ſacris publicis intereſſe conſueſſe refertur in hac antiqua & eleganti inſcriptione, quae adhuc extat in hortis reuerendiſſ. Carpenſis

IMP . CAESARI
M. AVRELIO . ANTONINO
PIO . FELICI . AVGVSTO
TIBICINES . ROMANI
QVI . SACRIS
PVBLIC . PRAEST . SVNT

Item

D I A N A E
L V C I N A E
I N V I C T A E
CN . POMPEIVS
CN . LIB . BARB
VS . PROCVRAT
TVBICIN . ROM
VOTO . SVSCEPTO
L. M

T V B I C I N E S

De Tubicinibus vero ſic ſcribit Sex. Pompeius: *Tubicines ij appellantur qui ſacerdotes viri ſpecioſi publice ſacra faciunt tubarum luſtrandarum gratia &c.* Qui enim tubis canebant, Tubicines dicebantur.

PVLLARIVS

Pullarius erat,qui caueae pullorum curam agebat,e quorum paſtu auguria augures captare ſolebant,quae quoties offa quae pullis dabatur, aliquo modo cadebat in ſolum,tripudia ſoliſtima dicebantur. Solebant autem in auſpiciis apud veteres adhiberi non paſsim omnes,ſed hi tantum qui eſſent periti. Peritos enim oportebat eſſe eos qui quid ſilentium forent intelligerent. Silentium id in auſpiciis dicebatur,quod omni vitio careret:rogabat hinc augur an adhuc ſilentiũ eſſet,reſpondebat ſtatim pullarius ſilentium ſibi eſſe videri. Tum ille ſi aues paſcerentur petebat, aut vbi ; non quod ad auſpicia pertineret vtrum paſcerentur nec ne pulli,quos pullarius attuliſſet,ſed quia quũ paſcebantur,neceſſe erat aliquid ex ore decidere, & terram pauire, ex hoc terripauium primo, poſt terripudium, deinde tripudium eſt dictum. Quum igitur offa iam ex ore pulli ceciderat, tum auſpicanti tripudiũ ſoliſtimum nuntiabatur. Extabat decretum collegij augurum vetus auem omnem tripudium facere poſſe. Hunc augurandi modum Claudius primo bello Punico,& ſecundo Flaminius deriſere : ille enim pullos in mare mergi iuſsit, quoniam (inquit) eſſe nolunt , bibant,& claſſem amiſit; hic,quum tripudio auſpicaretur pullarius, diemque committendi proelij propterea differret,ex eo quaeſiuit,ſi ne poſteaquidem pulli paſcerentur quid faciundum eſſet,quũ ille quieſcẽdum cenſeret:Praeclara vero (inquit Flaminius) auſpicia,ſi eſurientibus pullis res geri poterit,ſaturis nihil geretur. Itaque ſigna conuellit, pugnauit ad Traſimenum,& cum xv. Romanorum millibus ab Hãnibale caeſus eſt. Liuius libro x. *Pullarius auſpiciũ mentiri auſus,tripudiũ ſoliſtimum nuntiaturus cõſuli.* Et Cicero ij.

de diuinatione: *Attulit in cauea pullos qui ex eo nominatur pullarius*. Et in antiqua inſcriptione

M . POMPEIO . M . F . ANI . ASPRO
7. LEG.XV.APOLLINAR. 7 . COH.III. PR
PRIMOP.LEG.III.CYREN PRAEF.CASTR
LEG.XX.VICTR
ATIMETVS . LIBERTVS . PVLLARIVS
FECIT.ET.SIBI.ET.

POPA

Popae miniſtri ſacrorũ erant. Hi hoſtias & victimas ligabant; & laureati, ſuccinctique, atque ad ilia vſque nudi, eas ante aras deductas feriebant. Vnde Trãquillus in Caligula: *Admotã altaribus victima, ſuccinctus poparum habitu cultrarium mactauit*. Et Spartianus in vita Getae: *Percuſſit hoſtiam popa*. Et Propertius libro iiij.

Succinctique calent ad noua ſacra popae

VICTIMARII

Et hi ſacerdotũ miniſtri erant, qui victimas ligabãt, & cultrum, aquam, & molã parabãt, & reliqua quae ſacris erant neceſſaria. Valerius lib. primo. ca. primo. *Libros Petilius praetor Vrbanus ex auctoritate ſenatus per victimarios facto igne in cõſpectu populi cremauit*. Liuius lib. XL. *Libri in comitio igne a victimariis facto in cõſpectu populi cremati ſunt*. Victor Romae caſtra victimariorum fuiſſe refert

LICTORES.FL.ET.V.V

De lictoribus Flaminum, & virginũ veſtalium itemque praeciis, alias praeclamitatoribus Flaminum, abũde ſupra diſputauit

PRAEFICA

M. Varro lib. VI. de lingua Latina: *Praefica, vt Aurelius ſcribit, mulier ab luctu, quae conduceretur, quae ante domum mortui laudes eius caneret. Hoc factitatũ Ariſtoteles ſcribit in libro qui inſcribitur Nomina Barbarica, quibus*

teſtimonium eſt quod fretum eſt Naeuij

Haec quidem hercle opinor praefica eſt
Nam mortuos collaudat

Claudius ſcribit: ea quae praeficeretur ancilleis, quemadmodum lamentarentur, praefica eſt dicta. Vtrunque oſtendit a praefectione, praeficam dictam. Plautus in Truculento

Sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro praefica

Sex.Pompeius: *Praeficae dicuntur mulieres ad lamentandũ mortuum cõductae, quae dant ceteris modum plangẽdi, quaſi in hoc ipſum praefectae.* Nonius Marcellus: *Praeficae* (inquit) *dicebantur apud veteres quae adhiberi ſolent funeri mercede conductae, vt & flerent, & fortia facta laudarent.* Plautus in Friuolaria

Superaboque omnes argutando praeficas

Idem in Truculento

Praefica quae alios collaudare, ſe vero non poteſt

Lucillius XXII. Mercede quae Conductae flent alieno in funere praeficae Multo, & capillos ſcindunt, & clamant magis. Varro in libris de vita populi Romani: Dein naeniã cantari ſolitam ad tibias & fides, eorumque ludiſtricas curſitaſſent. Haec mulier vocata olim praefica vſque ad Punicũ bellũ

DESIGNATOR.ET.VESPA. alias VESPILLO

Deſignatores dicebantur, qui conſtituendae funebri pompae praeerant, vnicuique incedendi locũ ordinemque praeſcribentes. ita Sex.Pompeius. Cicero ad Atticum libro IIII. *Deſertus a ſuis vix iam decimum deſignatorem retinet. &c.* Veſpillones vero cadauerum funeratores erant, ita dicti quod veſpertino tempore mortuos efferre ſolerent: vnde & funera a funalibus dici autumat Donatus, quia noctu efferebantur ob ſacrorum celebrationem diurnam. Martialis libro ij

Qui fuerat medicus, nunc eſt veſpillo Diaulus

Hi veſpae a Sex. Pompeio ita appellantur : *Veſpae dicuntur* (inquit) *qui funerandis corporibus officium gerunt, non a minutis illis volucribus, ſed quia veſpertino tẽpore eos efferunt, qui funebri pompa propter inopiam duci nequeunt.* Ceterum praeficam, deſignatores, & veſpillones inter ſacrorum miniſtros adpoſui, quod & manes ſua ſacra haberent, quorum hi potiſsimum miniſtri erãt. Haec autem ſunt, quae de ſacerdotiis eorumque miniſtris, qui apud antiquos fuerint, inuenire in vetuſtis lapidũ & librorum monumentis potui. Quae vt facilius, ſi opus erit, memoriter teneri poſsint, eorum omnium de more epilogum ſuggeram

EPILOGVS . OMNIVM . SACERDOTIORVM . POPVLI . ROMANI . EORVMQVE . MINISTRORVM

I Luperci Panos Lycaei vel *Inui ſacerdotes*

Omnium vetuſtiſsimi ante vrbem cõditam ab Euãdro Arcade Aboriginum rege, ſoléni ex Arcadia trãſlato, inſtituti, nouiſsimi omnium Anaſtaſio Imperatore, & Theoderico Amalo Gothorum Rege in Italia regnante, a S. Gelaſio Papa aboliti circiter annum Chriſti CDXCV. Varro libro iiij. de lingua Latina. Dionyſius lib. I. Liuius lib. I. Ouidius Faſtorum lib. I. Valerius Maximus lib. ij. cap. I. Plutarchus problemate LXVII. Iuſtinus lib. XLIII. vetus regiſtrum S.R.E

II Caereris Graeca ſacerdos

Quae ſine viro eſſet, ab eodem Euandro creata. Dionyſius lib. primo. Saepe Liuius

III Potitij & Pinarij Herculis ſacerdotes

Ab eodem Euandro facti. Dionyſius lib. I. Liuius lib. I. & IX. Valerius Maximus libro primo, cap. ſecũdo

IV Reges

Sacerdotes erant. Dionyſius libro ſecundo, & quinto. Liuius libro primo, & ſecundo

V Fratres Aruales XII

a Romulo facti. Varro libro quarto de lingua Latina, Plinius libro decimooctauo, cap. ſecundo. Gellius libro ſexto, cap. ſeptimo, ex Maſſurio Sabino. Macrobius libro primo Saturnalium

VI LX Sacerdotes publici

Bini ex ſingulis curiis, quae triginta erant, qui ſacris publicis praeeſſent, quinquagenario maiores a Romulo rege ordinati. Hi curiarum ſuffragiis legebãtur. Dionyſius libro ſecundo, ex Varrone

VII Augurum XV collegium

Hi primo tres tantum fuerunt, ſinguli ex ſingulis tribubus, quae tres erant, Ramnenſium, Tatienſium, & Lucerum, a Romulo creati. Deinde a Ser. Tullio rege quattuor (vt exiſtimo) facti. Poſtea anno vrbis CDLIIII. Q. Appuleio Panſa, M. Valerio Coruo V. cos. rogatione Ogulnia, quinque e plebe additis ad nouem numerum aucti. Poſtremo a Sulla dictatore XV inſtituti. Nouiſsime a Theodoſio imperatore circa annũ Chriſti CCCXC. ſublatj. Cicero primo libro de Diuinatione. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro decimo. Ouidius quarto Faſtorũ. Valerius libro ſecundo, cap. primo. Plutar-

chus problematibus LXXI.LXXVI.LXXVII.XCIII.XCIX. Statius Papinius libro tertio Thebaidos

VIII Haruſpices

A Romulo inſtituti. Dionyſius libro ſecundo

IX Tribunus celerum

A Romulo inſtitutus, a Numa ſacerdos factus. Dionyſius libro ſecundo

X Curiones XXX

Qui totidē curiis praeerant, quorū primus dicebatur

Curio Maximus

Cuius auctoritate ceteri curiones regebantur. Sacerdotium a Romulo conſtitutum fuit. Dionyſius libro ſecundo. Saepe Liuius. Feſtus

XI Sodales Titij alias *Titienſes*

Varro libro quarto de lingua Latina. Tacitus lib. primo, Lucanus libro primo, & Macrobius lib. primo

XII Flamines quindecim

Ex his tres erant, qui maiores & patricij dicebantur. quod ſemper ex patriciis fuerint, a Numa inſtituti. Dionyſius libro ſecũdo. Liuius libro primo, & alibi ſaepe. Feſtus. Plutarchus in Numa, & alibi. Cicero pro domo

Flamen Dialis

Ioui

Flamen Martialis

Marti

Flamen Quirinalis

Romulo

Varro libris quarto & ſexto de lingua Latina. Cicero ſecundo de legibus. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro primo. Plutarchus in Numa, & problematibus. Appianus. Gellius libro decimo, cap. decimoquinto, ex Fabio Pictore, & Maſſurio Sabino. Feſtus libro decimotertio. Auguſtinus de ciuitate Dei libro tertio

Flamines minores qui & plebeij XII

Feſtus libro tertiodecimo

Flamen Volcanalis

Volcano. Varro libro quarto de lingua Latina

Flamen Carmentalis

Carmentae. Cicero in Bruto

Flamen Floralis

Deae Florae. Varro libro ſexto de lingua Latina

Flamen Palatualis

Deae Palatuae. Varro libro ſexto de lingua Latina

Flamen Falacer

Diuo patri Falacri. Varro libro quarto, & ſexto de ling. Lat

Flamen Furinalis

Deae Furinae. Varro libris IIII. & VI. de lingua Lat

Flamen Volturnalis

De Volturno. Varro libro quinto de lingua Latina

Flamen Virbialis

Deo Virbio, id eſt Hippolyto

Flamen Laurentialis

Accae Laurentiae. ex antiquis inſcriptionibus

Flamen

Flamen Lauinalis

Flamen Ligularis,
alias
Lucullaris
ex antiquis inſcriptionibus

Flamen Pomonalis

Deae Pomonae,omnium poſtremus. Feſtus

Flaminicae quindecim

Feſtus,Plutarchus,& Gellius
Hoc ſacerdotium a Theodoſio imperatore ſublatum eſt.Ex hiſtoria Theodoriti Cyrenſis,& Zoſimo

XIII Virgines Veſtales V. Cum Virgine Veſtali maxima

Quatuor a Numa rege factae,duae a Ser. Tullio regè additae,& ſex factae,a Theodoſio imperatore ſublatae.Dionyſius libro ſecundo.Liuius libro primo. Plutarchus in Numa. Gellius ex Fabio Pictore commẽtariis L.Sullae dictatoris,& Antiſtio Labeone. Symmachus,Zoſimus,Theodoritus Cyrenſis,Prudentius, & D Ambroſius

XIIII Salii XII. cum Magiſtro collegij Saliorum

Hi ſẽper ex patriciis lecti ſunt,a Numa ordinati,Martique ſacrati.Dionyſius lib.II. Ouidius III. Faſtorũ. Valerius Maximus lib.I.cap.I. Plutarchus in Numa. Acro in Horat.Seruius ſuper VIII. librum Aeneid. Cicero pro domo ad pontifices

XV Virgines Saliares

Sex.Pompeius

A Tullo Hoſtilio ordinati. Dionyſius. lib. I I. & I I I.

xx XV Viri Sacris faciundis cum magiſtr

Hi primo fuerunt I I. viri a Tarquinio ſuperbo inſtituti. Qui librorum Sibyllinorum curam gerebãt. Poſt anno vrbis C C C X X C V I I I. anno ante primum conſulem plebeiũ creatum legẽ Sextia Licinia x. facti, quinque patricij, totidem e plebe: poſtremo xv. viri a Sulla Dictatore aucti. Dionyſius libro I I I I. Liuius libro v. Cenſorinus de die natali. Lactantius libro primo. Seruius ſuper Virgilium.

xxI Rex Sacrorum

Alias

Rex Sacrificulus

Cuius vxor

Regina ſacrorum

Dicebatur. Macrobius libro primo

Sacerdotium anno primo partae libertatis a populo Romano inſtitutum L. Bruto, & L. Collatino cos. Anno CCXLV. Dionyſius lib. v. Liuius lib. I I. ſemper ex patriciis creatus. Cicero pro Domo

xxII Sacerdotes Bonae deae Feminae

Cicero ſaepe, & Florus

xxIII Galli ſacerdotes deae Cybelis cum Archigallo

Antiqui lapides. Liuius lib. xxxvI. Ouidius I I I I. Faſtorum. Feſtus. Tertullianus in Apologetico. D. Auguſtinus libro I I I. de ciuitate Dei

xxiv VII.viri Epulonum

Hi primo III.viri creati fuerunt anno vrbis DLVIII. L.Furio Sp.F.Purpureone,M.Claudio M.F.Marcello cos.Poſt a Sulla Dictatore VII.facti. Cicero in oratione de haruſpicum reſponſis.Liuius lib.XXXIII. Valerius Maximus lib.II.Gellius lib. I. cap.XII.ex Antiſtio Labeone.Auguſtinus lib.III.de ciuitate Dei

xxv II. Viri aedis locandae

Liuius libro vigeſimoſecundo

xxvi II. Viri aedis faciundae

Liuius libro ſeptimo

xxvii II. Viri aedis dedicandae

Liuius libro vigeſimo ſecundo

xxiix III. Viri aedificandis aedibus ſacris incendio conſumptis

Liuius libro vigeſimoquinto

xxix III. Viri ſacris conquirendis, donisque perſequendis

Liuius libro vigeſimoquinto

xxx Sacerdotes deorum ſingulorum

xxxi Antiſtites templorum ſingulorum

ex veſtutis inſcriptionibus

NOMINA MINISTRORVM. SACERDOTVM.POPVLI.ROMANI

Camilli

Camillae

Pueri & puellae patrimi & matrimi a Romulo inſtituti.Dionyſius libro primo

Flaminij

Flaminiae

Flaminum flaminicarumque miniſtri.Feſtus

Aeditimi

Alias

Aeditui

Varro lib.IIII.de lingua Latina

Scribae publici pontificum

A.Commentariis xv.virum ſacr.ſac

Adiutores haruſpicum

Kalatores ſacerdotiorum

Tibicines qui ſacris publicis praeſto ſunt

Ex antiquis inſcriptionibus

Tubicines

Sex.Pompeius

Pullarij

Cicero II.de Diuinat.Liuius lib.x.Lapides

Popae

Trãq.in Caligula.Spartian.in Geta.Propert.lib.IIII.

Victimarij

Liuius,Victor,Valerius

Lictor flaminius

Feſtus

Flaminis Dialis praecia

Alias

Praeclamitator

Gellius,Plutarchus,Sex.Pompeius

Lictores VI. virginum veſtalium

Tranquillus, Plutarchus,Gellius

Praeſica

Sex.Pompeius,Varro,Nonius Marcellus

Deſignator

Sex.Pompeius, Cicero

Veſpa Alias *Veſpillo*

Sex Pompeius

Haec itaque ſunt omnium ſacerdotiorum,eorundẽque miniſtrorum nomina, quae quanta potui diligẽtia in vetuſtis monumentis collegi. Quorum maximã partem Numa rex inſtituit, vel ante inſtitutã certis quibuſdam regulis additis reformauit. Porro autẽ reliqua Numae inſtituta omiſi, tum quod ex Liuio & Dionyſio notiſsima ſint:tum etiam quod de iis abunde in commentariis faſtorum verba feci. Ceterum antequam ad ceterorum regum geſta explicanda deueniam,rem vtilem antiquitatũ ſtudioſis me facturũ eſſe arbitratus ſum,ſi tractatum diui ST. Caecilij Cy-

priani huic de ſacerdotiis diſputationi ſuggeram, quē ille de idolorum vanitate ſcriptum reliquit. In quo idolatriae origo, cauſſae, & incrementa referuntur, multaque de diis Romanis, oraculis, delubris, diuinationibus, auguriis, & reliquis eiuſmodi cognitu digniſsima, a ſanctiſſ. viro explicantur. In quo poſtremo, & antiquorum ſuperſtitio, & Chriſtianae fidei puritas demonſtrantur: res quae ad eorum quae ſcripſi intelligentiam maxime conducunt, quum eorundem inſtitutionem aperiant

DIVI. ST. CAECILI. CYPRIANI TRACTATVS IIII. DE IDOLORVM VANITATE

Quod idola dÿ non ſint, & quod vnus deus ſit, & quod credentibus datum ſit deos nō eſſe, quos colit vulgus, hinc notum eſt. Reges olim fuerunt, qui ob regalem memoriam coli apud ſuos poſtmodum etiam in morte coeperunt. Inde illis inſtituta tēpla: inde ad defunctorum vultus per imaginem detinendos expreſſa ſimulacra. Nam & immolabant hoſtias, & dies feſtos dando honores celebrabant. Inde poſteris facta ſunt ſacra, quae primitus fuerant aſſumpta ſolatia. Nam vt videamus an ſtet haec apud ſingulos veritas, Melicertes & Leucothea praecipitantur in maria, & fiunt poſtmodum maris numina. Caſtor & Pollux alternis moriuntur, vt viuant, Aeſculapius vt in deum reſurgat, fulminatur. Hercules, vt hominem exuat, Oeteis ignibus concrematur. Apollo Admeti pecora pauit. Laomedonti muros Neptunus inſtituit, nec mercedem operis infelix ſtructor accepit. Antrum Iouis in Creta viſitur, & ſepulchrum eius oſtenditur, & ab eo Saturnum fugatum eſſe manifeſtum eſt: inde Latiū de latebra eius nomen accepit. Hic litteras imprimere,

hic ſignare nummos in Italia primus inſtituit, vnde aerarium Saturni vocitatur. Nam & ruſticitatis hic cultor fuit, inde ferens falcem pingitur: hunc fugatum hoſpitio Ianus excepit, de cuius nomine Ianiculũ dictum eſt, & mẽſis Ianuarius inſtitutus eſt: ipſe bifrons exprimitur, quod in medio conſtitutus annum incipientem pariter & recedentem ſpectare videatur. Mauri vero manifeſte reges colũt, nec vllo velamẽto hoc nomen obtexunt. Inde per gentes & prouincias ſingulas varia deorum religio mutatur, dum non vnus ab omnibus deus colitur, ſed propria cuique maiorum ſuorũ cultura ſeruatur: hoc ita eſſe Alexander Magnus inſigni volumine ad matrẽ ſuam ſcribit, metu ſuae poteſtatis proditum ſibi a piis hominibus, a ſacerdote ſecretum, quod maiorum regum memoria ſeruata ſit, inde colẽdi & ſacrificandi ritus inoleuerit. Si autem aliquando dij nati ſunt, cur non hodie quoque naſcuntur? niſi forte Iuppiter ſenuit, aut partus in Iunone defecit. Cur vero deos putas pro Romanis poſſe, quos ſaepius videas nihil pro ſuis aduerſus eorum arma valuiſſe? Romanorum autem vernaculos deos nouimus: Eſt Romulus peierante Proculo deus factus, & Picus, & Tiberinus, & Pilumnus, & Cõſus, quẽ deũ fraudis velut conſiliorũ deum coli Romulus voluit, poſtquã in raptũ Sabinarũ perfidia peruenit. Deã quoq; Clocinã Tatius adinuenit et coluit, Pauorem Hoſtilius atq; Pallorem, mox a neſcio quo Febris dedicata, et Acca, et Flora meretrices: hi dij Romani. Caeterũ Mars Thracius, & Iuppiter Creticus, et Iuno vel Argiua, vel Samia, vel Poena, et Diana Taurica, & deorum mater Idaea, & Aegyptia portenta nõ numina: quae vtique ſi quid poteſtatis habuiſſent, ſua ac ſuorum regna ſeruaſſent. Plane ſunt apud Romanos & victi penates, quos Aeneas profugus aduexit. Eſt & Venus calua, multo hic turpius calua, quam apud Homerum vulnerata. Regna autem non merito accidũt, ſed ſorte variãtur. Caeterum im-

perium ante tenuerunt & Aſſyrij, & Perſae; & Graecos, & Aegyptios regnaſſe cognouimus. Ita vicibus poteſtatum Romanis quoque vt & ceteris imperãdi tempus obuenit. Ceterũ ſi ad originẽ redeas, erubeſcas. Populus de ſceleratis & nocentibus congregatur, & aſylo conſtituto facit numerũ impunitas criminum. Nunc vt rex ipſe principatum habeat ad crimina, ſit Romulus parricida. Atque vt matrimonium faciat, rem concordiae per diſcordiam auſpicatur. Rapiunt, ferociunt, fallunt ad copiam ciuitatis augendam. Nuptiae ſunt illis rupta hoſpitij foedera, & cum ſoceris bella crudelia. Eſt & gradus ſummus in Romanis honoribus conſulatus. Sic cõſulatum coepiſſe videmus vt regnũ. Filios interficit Brutus, vt creſcat de ſuffragio ſceleris commendatio dignitatis. Non ergo de religionibus ſanctis, nec de auſpiciis, aut auguriis Romana regna creuerunt, ſed acceptum tempus certo fine cuſtodiunt. Ceterum & Regulus auſpicia ſeruauit, & captus eſt: & Mancinus religionem tenuit, & ſub iugũ miſſus eſt. Pullos edaces habuit Paullus, & tamen apud Cannas caeſus eſt. C. Caeſar ne ante brumam in Africam nauigia tranſmitteret, auguriis & auſpiciis retinentibus, ſpreuit, eo facilius & nauigauit, & vicit. Horum autem omnium ratio eſt illa quae fallit & decipit, & praeſtigiis caecantibus veritatem ſtultum & prodigũ vulgus inducit. Spiritus inſynceri & vagi, qui poſteaquã terrenis vitiis immerſi ſunt, & a vigore coeleſti terreno contagio receſſerunt, non deſinunt perditi perdere, & deprauati errorem prauitatis infundere: hos & poetae daemonas norunt, & Socrates inſtrui ſe & regi ad arbitrium daemonij praedicabat, & magis inde eſt ad pernicioſa vel ludicra potentatus, quorum tamen praecipuus Soſthenes formam veri dei negat conſpici poſſe, & angelos veros ſedi eius dicit aſſiſtere. In quo Plato pari ratione cõſentit, & vnũ deum ſeruãs, ceteros angelos vel daemonas. Hermes

quoque Triſmegiſtus vnum deum loquitur, eumque incõprehenſibilem atque inaeſtimabilem confitetur. Hi ergo ſpiritus ſub ſtatuis atque imaginibus cõſecratis deliteſcunt. Hi afflatu ſuo vatum pectora inſpirant, extorum fibras animãt, auiũ volatus gubernant, ſortes regunt, oracula efficiunt, falſa veris ſemper inuoluunt. Nam & falluntur, & fallunt, vitã turbant, ſomnos inquietant, irrepentes etiam ſpiritus corporibus occulta mentis terrent, membra diſtorquent, valetudinem frangunt, morbos laceſſunt, vt ad cultum ſui cogant, vt nidore altarium & rogis pecorum ſaginati remiſsis quae cõſtrinxerant, curaſſe videantur. Haec eſt de illis medela, cum ipſorum ceſſat iniuria, nec aliud his ſtudium eſt quam a deo homines auocare, & ad ſuperſtitionem ſui ab intellectu verae religionis auertere, & cum ſint ipſi poenales, quaerere ſibi ad poenam comites, quos ad crimen ſuum fecerunt errore participes. Hi tamen adiurati per Deum verum nobis ſtatim cedunt & fatentur, & de obſeſsis corporibus exire coguntur. Videas illos noſtra voce & oratione occulte flagellis caedi, igni torqueri, incremento poenae propagantis extendi, eiulare, gemere, deprecari vnde veniant, & quando diſcedant, ipſis etiam qui ſe colunt audientibus confiteri, & vel exiliũt ſtatim, vel euaneſcunt gradatim, prout fides patientis adiuuat, aut gratia curantis aſpirat. Hinc vulgus in odiũ noſtri nominis cogunt, vt nos odiſſe incipiant homines antequã noſſe, ne cognitos aut imitari poſsint, aut damnare non poſsint. Vnus igitur omnium dominus deus. Neque enim illa ſublimitas poteſt habere conſortem, cum ſola omnem teneat poteſtatem. Ad diuinum imperium etiã de terris mutuemur exemplũ. Quando vnquam regni ſocietas aut cum fide coepit, aut ſine cruore deſiit? Sic Thebanorum germanitas rupta, & permanens rogis diſsidentibus etiam in morte diſcordia, & Romanos geminos vnum non capit regnum, quos vnum vteri cepit

hoſpitium. Pompeius & Caeſar affines fuerunt, nec tamen neceßitudinis foedus in aemula poteſtate tenuerunt. Nec hic tu de homine mireris, cum in hoc omnis natura conſentiat. Rex vnus eſt apibus, & dux vnus in gregibus, & in armentis rector vnus, multo magis mundi vnus eſt rector, qui vniuerſa quaecunque ſunt verbo iubet, ratione diſpenſat, virtute conſummat. Hic enim videri non poteſt, viſu clarior eſt. Nec comprehendi, tactu purior eſt. Nec aeſtimari, ſenſu maior eſt. Et ideo ſic deum digne eum aeſtimamus, dum inaeſtimabilem dicimus. Quod vero templum habere poßit deus, cuius templum totus eſt mũdus, & cum homo latius maneat intra vnam aediculam, vim tantae maieſtatis includat? In noſtra dedicãdus eſt mente, in noſtro conſecrandus eſt pectore. Nec nomen dei quaeras, deus nomen eſt illi, illic vocabulis opus eſt, vbi propriis appellationum inſignibus multitudo dirimẽda eſt. Deo qui ſolus eſt, dei vocabulum totum eſt. Ergo vnus eſt, & vbique totus diffuſus eſt. Nam & vulgus in multis deum naturaliter confitetur, cũ mens & anima ſui auctoris & principis admonetur. Dici frequenter audimus, o deus, & deus videt, & deo commendo, & deus mihi reddet, & quod deus vult, & ſi deus dederit. Atque eſt haec ſumma delicti, nolle agnoſcere quem ignorare non poßis? Quod vero, & Chriſtus ſit, & quomodo per ipſum nobis ſalus venerit, ſic eſt ordo, ſic ratio. Iudaeis primum erat apud deum gratia, ſic olim iuſti erant, ſic maiores eorum religionibus obediebãt. Inde illis & regni ſublimitas floruit, & generis magnitudo prouenit. Sed illi negligentes diſciplinae ſuperbi poſtmodum facti, & fiducia patrum inflati, dum diuina praecepta contemnunt, datam ſibi gratiam perdiderunt. Quam fuerit illis profana vita, quae contracta ſit violatae religionis offenſa, ipſi quoque teſtantur, qui & ſi voce tacent, exitu confitentur. Diſperſi & palabundi vagantur ſoli. Et coeli ſui profu-

gi per hoſpitia aliena iactantur. Necnon deus ante praedixerat fore, vt vergente ſeculo, & mundi fine iam proximo, ex omni gente & populo & loco cultores ſibi eligeret deus multo fideliores, qui indulgentiam de diuinis muneribus haurirent, quã acceptam Iudaei contẽptis religionibus perdidiſſent. Indulgẽtiae igitur huius & gratiae arbiter & magiſter ſermo & filius dei mittitur, qui per prophetas omnes illuminator & doctor humani generis praedicabatur. Hic eſt virtus dei, hic ratio, hic ſapientia eius, & gloria, hic in virginem illabitur, carnem ſpiritu ſancto cooperante induitur. Deus ſemper cum homine miſcetur, hic deus noſter, hic CHRISTVS *eſt, qui mediator duorum hominem induit, quem perducat ad patrem. Quod homo eſt, eſſe* CHRISTVS *voluit, vt & homo poßit eſſe quod* CHRISTVS *eſt. Sciebant & Iudaei* CHRISTVM *eſſe venturum. Nam hoc illis ſemper prophetis monentibus annuntiabatur. Sed ſignificato duplici eius aduentu: vnum, qui exercitio & exemplo hominis fungeretur: alterum, qui deum fateretur, non intelligendo primum aduentum, qui in paßione praeceßit occultus, vnum tantũ credũt, qui erit in poteſtate manifeſtus. Quod autem hoc Iudaeorũ populus intelligere non potuit, delictorũ meritum fuit. Sic erant ſapientiae & intelligentiae caecitate mulctati, vt qui vita indigni eſſent, haberent vitam ante oculos, nec viderẽt. Itaque cum* CHRISTVS *ſecundum a prophetis praedicta, verbo & vocis imperio daemonia de hominibus excuteret, paralyticos reſtringeret, leproſos purgaret, illuminaret caecos, claudis greſſum daret, mortuos rurſus animaret, cogeret ſibi elementa famulari, ſeruire ventos, maria obedire, inferos cedere, vnum qui exercitio & exẽplo hominis fungeretur, alterum qui dominum fateretur non intelligendo. Iudaei qui illũ crediderãt hominem tantum de humilitate carnis & corporis, exiſtimabant magnum diligentia poteſtatis. Hunc magi-*

ſtri eorum atque primores, hoc eſt, quos & doctrina ille & ſapiētia reuincebat, accenſa ira, & indignatione prouocata, poſtremo detentum Pontio Pilato, qui tunc ex parte Romana Syriam procurabat, tradiderunt, crucem eius & mortem ſuffragiis violentis ac pertinacibus flagitantes. Hoc eos facturos & ipſe praedixerat, & prophetarum omnium teſtimonium ſic ante praeceſſerat, oportere illum pati, non vt ſentiret mortem, ſed vt vinceret: & cũ paſſus eſſet, denuo ad ſuperos regredi, vt vim diuinae maieſtatis oſtenderet. Fidem itaque rerum curſus impleuit. Nam & crucifixus, praeuento carnificis officio, ſpiritum ſponte dimiſit, & die tertio rurſus a mortuis ſponte ſurrexit. Apparuit diſcipulis ſuis talis vt ante fuerat, & agnoſcendum ſe videntibus praebuit, ſimul victus, & ſubſtantiae corporalis firmitate conſpicuus ad dies quadraginta remoratus eſt, vt denuo ad praecepta vitalia inſtrui poſſent & diſcerent quae docerent. Tunc in coelum circunfuſa nube ſublatus eſt, vt hominem quem dilexit, quem induit, quem a morte protexit, ad patrem victor imponeret, Iam venturus e caelo ad poenam diaboli, & cenſuram generis humani, vltoris vigore & iudicis poteſtate: per orbē vero diſcipuli magiſtro & deo monente diffuſi praecepta dei in ſalutem darent, ab errore tenebrarum ad viam lucis adducerent: caecos & ignaros ad agnitionē veritatis ocularēt. Ac ne eſſet probatio minus ſolida, & de Chriſto delicata confeſſio, per tormenta, per cruces, per multa poenarum genera tentantur. Dolor qui veritatis teſtis eſt, admouetur, vt Chriſtus dei filius, qui hominibus ad vitam datus creditur, non tātum praeconio vocis, ſed & paſſionis teſtimonio praedicatur. Hunc igitur comitamur, hunc ſequimur, hunc habemus itineris ducem, lucis principem, ſalutis auctorem, caelum pariter & patrē quaerentibus, & credentibus pollicentem. Quod eſt Chriſtus, erimus Chriſtiani, ſi Chriſtum fuerimus ſecuti

Tullus Hoſtilius rex III

Hic,vt quidam tradidere,primus Romanorum regum ſellam curulem,lictores, togamque pictam inueniſſe dicitur. Albam diruit,Albanoſque omnes in vrbem recepit, plebem quidem ciuitate donauit, primores Albanorum in patres legit, inter quos nobiles familiae fuere Iulia,alias Tullia, Seruilia, Quinctia, Gegania,Curiatia,Cloelia,Quinctilia,& Atilia.Reliqua huius regis geſta conſcripſi ſupra libro primo,itẽ in Faſtorum commentariis, & multa praeterea libro tertio de eodem rege afferam. Haec Dionyſius, Liuius,& reliqui

Ancus Marcius rex IIII

Ancus Marcius Numae ex filia nepos rex Romanus creatus,ſacrorum caerimonias a Numa inſtitutas, & paulatim abolitas renouauit.Fines imperij protulit, Salinarum vectigal inſtituit,carcerem medio foro ad terrorem creſcentis audaciae primus aedificauit, ius fetiale (vt quidam tradunt) ab Aequicolis acceptum ordinauit:quamquam multi ſint, qui hoc inſtitutum Numae tradant. Multa praeterea bella geſsit, de quibus libro tertio mentionem faciam. Dionyſius, Liuius,Eutropius, & cetera

L. Tarquinius Priſcus rex V

L.Tarquinius Priſcus Damarati Corinthij exulis filius,quũ regnum Romanũ poſt Ancũ ſuſcepiſſet, reipublicae augẽdae ſtudioſus,centũ ex plebe patricios legit,qui auctore Liuio,patricij minorũ gentiũ dicti

ſunt. Quamquam omnes ego minorum gentium patricios eſſe exiſtimem, qui poſt centum primos a Romulo lectos facti ſunt. Senatorum numerum ad ccc. auxit, circum maximum fecit, ludos magnos, ſiue Romanos inſtituit, equitum centurias duplicauit, & pleraque alia geſsit, quae in commentariis Faſtorum retulit, libroque tertio afferã. Ex Dionyſio, & Liuio, &c

Ser. Tullius rex VI

Nullus mea ſententia poſt Romulum ſalubrior rex vrbi fuit, quam Ser. Tullius rex Romae poſt ſocerum Tarquinium creatus; qui praeter alia geſta, tribus Romanas primus in vrbanas ruſticaſque diuiſit, cenſum inſtituit, luſtrum condidit, primum comitia centuriata ordinauit, compitalitios ludos fecit, populo annonam, menſuras, & pondera inuenit, aereum nummũ percuſsit, multaque praeterea vel bello, vel pace praeclara geſsit, de quibus in commentariis Faſtorum diſſerui. Ceterum hoc loco de tribus potiſsimum eius publicis inſtitutis diſputare mihi ipſi conſtitui, quae cognitu non indigna, & huius mei de ciuitate Romana libri praecipuae partes ſunt. Erit autem prima de tribubus diſputatio, poſt de cenſu, deinde de comitiis centuriatis. Quibus inſtitutis magna totius reip. Romanae pars conſtituta fuit. Atque ante omnia de tribubus Romanis, quas ante inſtituit, primum diſputare aggrediar

DE. TRIBVBVS. ROMANIS

Inter praeclara regis Ser. Tullij geſta, qui multas res ſaluberrimas tanto futuro imperio prouidentiſsime inſtituit, non poſtremum locum tenet tribuum

vrbanarum, ruſticarumque diſtinctio, quam ab illo primum factam fuiſſe omnes veteres ſcriptores profitentur. Quum autem tribuum cognitio, res vt vtilis & neceſſaria, ita difficilis & obſcura hactenus fuerit, mihi ipſi conſtitui hoc loco, quo Ser. Tullij geſta ſcribere aggreſſus ſum, de eiſdem diſſerere, atque quãtum rei difficultas permittet, obſcura quaeque explanare, verumque xxxv. tribuum numerum, & nomina, atque quid de eis quae ſuperfluae videntur, ſentiendum ſit, aperire. Cuius rei tractationem, quo diſtinctius intelligi poſsit, a Romulo paulo altius repetam. Nam is primus tribus tres conſtituit

DE.PRIMIS.TRIBVS.ROMVLI TRIBVBVS

Vrbem Romam & agrum in tres partes, quas etiam tribus appellauit, & xxx. curias, primus Romulus diuiſit, vt M. Varro libro quarto de lingua Latina, & alij veteres ſcriptores tradunt: *Ager Romanus* (inquit Varro) *primum diuiſus in partes tres, a quo tribus appellatae Tatienſium, Ramnium, Lucerum nominatae (vt ait Ennius) Tatienſes a Tatio, Ramnenſes a Romulo, Luceres (vt ait Iunius) a Lucumone. ſed omnia haec vocabula Tuſca, vt Volumnius qui tragoedias Tuſcas ſcripſit, dicebat.* Dionyſius libro ſecundo: *Diuiſa in tres partes omni multitudine, ſingulis partibus praefectum conſtituit eum, quem illuſtriſſimũ ac nobiliſſimum cenſebat. Tum ſingulas trium partium rurſus in decem partes diſtribuit, totidemque ſingulis praefectos dedit, qui eſſent fortiſſimi: ac maiores quidem partes, tribus; minores, curias appellauit, vt etiam ad noſtram vſque aetatem vocantur. Qui tribubus, tribuni; qui curiis praeerant,*

erant, curiones vocati: diuiſaeque ſunt rurſus curiae in decurias, vocabaturque ſingularum praefectus decurio. Poſtquã autem hoc modo omnes in tribus & curias deſcripti ſunt, agrum vrbanum omnem in triginta aequales partes diſtribuit, ac ſingulis curiis ſuam partẽ attribuit. Liuius libro decimo: *Quum inter augures conſtet imparem numerũ debere eſſe, vt tres antiquae tribus, Ramnenſes, Tatienſes, Luceres, ſuũ quaeque augurem habebat.* Pedianus oratione III. in Verrem: *Tribus principio tres fuerunt, Tatienſis vna a Tatio rege, Ramnẽſis altera a Romulo, Luceres altera a Lucumone, ſiue Lucretino, ſiue a luco, quem lucum aſylũ vocauerat Romulus. Obtinuerunt autem nomen, aut a tributo dando, aut quia primo tres fuerũt, vnde etiam tribuni dicti.* Plutarchus in Romulo: *Eodem tempore in tres tribus tota ciuitas diuiſa, Ramnenſes a Romulo, a Tatio Tatienſes appellatas; tertiae tribus homines Luceres dicti, a luco Aſyli in quem multi fuga delati, ciuitate donati ſunt. Tribus autem tres ipſas fuiſſe numero nomen ipſum indicat. Quibus qui praeerant, tribunos vocabant. Singula autem tribus decem continebat curias.* Pomponius l. II. II. *Dicti tribuni quod olim in tres partes populus diuiſus erat, & ex ſingulis ſinguli creabantur, vel quia tribuum ſuffragio creabantur.*

Et Propertius libro quarto, Eleg. I.

Prima Galeritus poſuit praetoria Lygmon
Magnaque pars Tatio rerum erat inter omnes
Hinc Tities, Ramneſque viri, Lucereſque coloni
Quattuor hinc albos Romulus egit equos

Et Sex. Pompeius: *Titiẽſis tribus a praenomine T. Tatij regis appellata videtur.* Pediani & Plutarchi ſententiam de Lucerum appellatione, qui Luceres a luco aſyli dictos fuiſſe ſcribunt, maxime probo: veram enim eã eſſe exiſtimo. Nam hi, qui cum Romulo primo vrbem cõdi-

derunt, vt paſtores, Albani, aliquot Graecanici generis, qui tum Palatium & Capitolium habitabãt, Ramnenſes a Romulo nominati fuerũt, qui Palatium, & montam Coelium poſt conditam vrbem coluerunt. Tatienſes autem fuerũt Sabini, & quotquot ab ea regione, vel cum T. Tatio, vel poſtea venerunt: hi Capitolium & Quirinalem coluerũt. Ceteri aduentitij, vt Etruſci & Latini, & perfugae omnes qui ad Aſylum confugerant, Luceres a luco Aſyli denominati ſunt. Hi loca inter Palatium & Capitoliũ plana, atque circum forum tenuere. Et quamquam auctores habeam, qui tertiam tribum Lucerum, a Lucumone Etruſco, qui Romulo bello laboranti contra Sabinos praeſto fuit, dictam velint, quemadmodum Coelium montẽ ab altero Tuſcorum duce Vibenna Coelio appellatũ fuiſſe ſcribunt; magis tamen Plutarchi & Pediani ſententiam adducor vt probem, quod Lucerũ a luco appellatio longe amplior ſit, atque plus comprehendat, quam a Lucumone deriuata. Liuius libro primo has tribus centurias equitũ vocat, quod ex ſingulis iis tribubus centum equites ſcripti eſſent. *Eodem* (inquit) *tẽpore & centuriae tres equitum cõſcriptae ſunt, Ramnenſes a Romulo, ab T. Tatio Tatiẽſes appellati, Lucerum nominis & originis cauſſa incerta.* Sex. Põpeius: *Turmã equitum dictã eſſe ait Curiatius, quaſi terimã, quod ter deni equites ex tribus tribubus, Tatienſium, Ramnium, Lucerũ fiebant. Itaque primi ſingularum decuriarũ decuriones dicti, qui ex eo in ſingulis turmis ſunt, etiã nunc terni.* Et M. Varro libro quarto: *Tribuni militũ dicti, quod terni tribus tribubus Ramnenſium, Lucerum, Tatienſium olim ad exercitum mittebantur.* Porro autẽ hae tribus tres vſque ad Tarquinij (vt opinor) Priſci tempora permanſerunt. Nam quum ſub

Tullo Hoſtilio Albani in Ramnenſiũ tribum adſcripti, ceterique omnes populi, qui ſub regibus Romam venerunt ad habitandum, praeter Sabinos, Lucerum tribui incluſi fuiſſent, vrbeque multum aucta, hae tres tribus non ſufficerent, L. Tarquinius Priſcus ſub iiſdẽ quibus inauguratae erant nominibus eas duplicauit, primoſque & ſecundos Tatienſes, Ramnenſes, & Luceres conſtituit, quod idem etiam de equitum centuriis Liuio & Dionyſio auctoribus fecit. Cuius rei ita meminit Sex. Pompeius: *Sex Veſtae ſacerdotes conſtitutae erant, vt populus pro ſua quiſque parte haberet miniſtram ſacrorum, quia ciuitas Romana in ſex erat diſtributa partes, in primos ſecũdoſque Tatienſes, Ramnes, & Luceres.* Et Liuius libro primo. *Neque tum Tarquinius de equitum centuriis quicquam mutauit, numero tantum alterum adiecit, vt mille octingenti equites in tribus centuriis eſſent, poſteriores modo ſub iiſdẽ nominibus, qui additi erant, appellati ſunt: quas nunc quia geminatae ſunt, ſex vocant centurias.* Ita autem hae tribus fuerunt vſque ad Ser. Tullum

DE. TRIBVBVS. SERVI TVLLI. REGIS

Lucerum multitudine creſcente, quum ea vna aduẽticiorum tribus mirum in modum aucta eſſet, ita vt ea ſola reliquas duas longe ſuperaret, aucta quoque ciuitate quum vrbis moenia ſeptem montibus occupatis ampliata fuiſſent, Ser. Tullius rex vrbẽ denuo in quattuor, agrum vero Romanum in quindecim, vel vt aliis placet XVII. partes, quas Romuli exemplo tribus appellauit, diuiſit. Ex quibus quattuor quae intra vrbem erant, vrbanas, reliquas vero quae in agro, ruſticas ap-

pellauit.Tribus autem vrbanas quattuor, non(vt Romulus)ab auctore, vel gentis origine,ſiue caſibus, ſed a locis quos colebant,Seruius nominauit.In primam enim tribum vel regionem coniecit omnes,qui montem Coelium & finitima loca plana habitarent orientem verſus,quam Suburanã appellauit, quod eſſet ſub antiqua vrbe,vel a pago Sucuſano,vt ſcribit Varro.Secunda regio vel tribus dicta eſt Eſquilina,haec Eſquilias continebat.Tertia regio duos colles comprehendebat,Quirinalem,& Viminalẽ, a quibus Collina appellata.Quarta regio ſola complectebatur fere totum id ſpacium,quod antiquae tres ſub Romulo:continebat enim Palatium,forum & Capitoliũ, dictaque Palatina a Palatio ipſo tanquam primo colle,in quo vrbs condita eſſet. Ab his igitur regionibus tribus quoque quatuor vrbanae appellatae ſunt.M. Varro: *Ab hoc quoque*(inquit)*quattuor partes vrbis tribus dictae & ab loceis, Suburana,Eſquilina,Collina,Palatina.* Sex.Pompeius: *vrbanas tribus appellabant, in quas vrbs erat diſpartita a Ser. Tullio rege,i.Suburana, Palatina, Eſquilina,Collina.* Et Liuius lib.primo: *Quadrifariam vrbe diuiſa ab Ser. Tullio, quae habitabãtur partes,tribus eas appellauit.* Et Dionyſius lib. iij. *Ser. igitur Tullius vbi muro ſeptem colles complexus eſt,in quattuor partes vrbem diuiſit, & cognomina cuique parti impoſuit ex collibus:vnam quidem vocans Palatinam, aliam Suburanam,tertiam Collinam, & quartã Eſquilinã: quattuorque tribuum fecit vrbem, quae eo vſque fuerat triũ, neque amplius tres tribus generis ſiue originis, vt antea, ſed quattuor a locis a ſe deſignatis dictas eſſe voluit: creauitque partibus ſingulis principes tribuum ſiue vicorum praefectos, quos ſcire iuſsit vbi quiſque habitaret; ſtatuitque homines, qui in vnamquamque partem abituri eſſent, tanquã eius loci*

incolas in nullam aliam transferri poſſe habitationem, nulloque alio loco, vel tribu, nomina in militia darent, vel tributũ penderent, quã in ea in qua coniecti & deſcripti fuerant tribu. Hac autem ſunt cauſſae, & origo quattuor primarũ tribuũ, quas quod intra vrbem eſſent, vrbanas appellauit. Quo tẽpore, alius factus eſt tribuum, alius vero curiarum ordo: nã tribus locis, curiae vero quibuſdam ſacris tãtum conueniebant. Subſequenti tempore nobiles omnes qui in tribus vrbanas coniecti fuerant a Ser. Tullio rege, paulatim in ruſticas ſeſe tranſtulerũt, atque vrbanae tribus humiles admodum & non niſi tenuiorum hominum eſſe coeperunt: ſed haec latius paulo poſt. Expeditis quae ad tribus vrbanas in vniuerſum pertinẽt, nunc de iis ſingillatim eſt modo diſputandum

PRIMA. TRIBVS. SVBVRANA

Inter quattuor tribus vrbanas, in quas Ser. Tullius rex vrbem diuiſit, M. Varro primam enumerat Suburanam a Subura appellatam, ſic: *Reliqua vrbis loca olim diſcreta, vt Argeorum ſacraria, in ſeptem & viginti partes vrbis ſunt diſpoſita: e queis prima eſt ſcripta regio Suburana, ſecunda Eſquilina, tertia Collina, quarta Palatina.* Et paulo poſt: *Eidem regioni attributa Subura, quod ſub muro terreo Carinarum eſſet; vel vt Iunius ſcripſit, ab eo, quod fuerit ſub antiqua vrbe, cui teſtimonium poteſt eſſe, quod ſubeſt ei loco, qui terreus murus vocatur: ſed ego a pago potius Sucuſano dictã puto Sucuſam. Nunc ſcribitur tertia litera B. non C. Pagus Sucuſanus quod ſuccurit Carineis.* Ita Varro lib. iiij. de lingua Latina. Sex Põpeius: *Suburam Verrius alio libro a pago Sucuſano dictã ait. Hoc vero maxime probat eorũ auctoritatem, qui aiunt ita appellatam & regionẽ vrbis & tri-*

bum a ſtatino praeſidio, quod ſolitum ſit ſuccurrere Eſquilus infeſtantibus eam partem Vrbis Gabinis, indicioque eſſe, quod adhuc ea tribus per C. litteram, non B. ſcribatur. Quinctilianus quoque lib. primo cap. xvij. *Subura cum tribus notatur, C. tertiam oſtendit.* Haec (vt dixi) Coelium montẽ & circumadiacentia loca complectebatur. Huius tribus in antiquis inſcriptionibus ita mentio eſt

Romae ante arcum Septimij Seueri Aug

PACI . AETERNAE
DOMVS
IMP . VESPASIANI
CAESARIS . AVG
LIBERORVM.QVE.EIVS. SACRVM
TRIB . SVC . IVNIOR

Lauinij

C . ATTIO . T. F . SVB
VITALIANO
DOMO . CELEAE
VETERANO . LEG . V
AVG . MILITAVIT . ANN
XXXVIII . VIX . AN . LVIIII
IN. FR.P.XI.IN.AGR.P.XVI

Romae in muſaeo Card. Carpenſis

L . AVFVSTI . L . F . SVBVRA . RVFINI . CEN
COHOR. VII. VIGIL.ROM.CANDIDAT
TI.CAESARIS.ET.AVFVSTIAE.SVPERANTIAE
ET.AVFVSTI.ET.AVFVSTIAE,GEMEL OLL. IIII
L . AVFVSTIVS . L . F . SVB . FVSCVLVS.MAIOR
L . AVFVSTIVS . L . F . PALATINA. SERENVS.M
EX. CAVSSA.LEG. FACIVN. CVR

TRIBVS . II. ESQVILINA

Inter vrbanas ſecunda tribus ſcribitur a Varrone Eſquilina, quod in Eſquilino monte eſſet, appellata. De Eſquiliis vero ſatis ſupra dixi. De hac tribu hoc extat epigramma Romae in aedibus Gentilis Delphinij Romanarum antiquitatum aſyli

DIS . MANIB
M.FABI.M F.ESQ.REGILLI.ET. FABIAE....
FABIA.M.ET.ↄ.LIB. ARETE . ARCHIM.....
TEMPORIS . SVI . PRIMA . DIVRNA . FEC....
SIBI.ET.SVIS.QVIBVS.LEGAVIT . TESTA....

TRIBVS . III . COLLINA

Tertia tribus Collina, vt tradit Varro, a collibus Quirinali & viminali, in quibus ſita erat, appellata eſt. De qua Ioſephus lib.xiiij.cap.xvij.ſic meminit: *L.Coponius L.F.Collina.* Huius quoque tribus in antiquis inſcriptionibus mentio eſt ita

Romae in Auentino in coenobio S.Alexij

C . VETTIO . C . F
COL . NIGRO
DOMO . ANTIOCHIA
SYRIA
VETERANO . LEG.XII
FVLMINAT
MILIT . ANN . XXVI
VIXIT . ANN . LVII
EX.TESTAMENTO

Auximi

Q. PLOTIO . MAXIM.
COLLIN
TREBELLIO . PELIDIANO
EQ . PVB
TRIB . LEG. $\overline{II}$. TRAIAN. FORT
TRIB . COH . $\overline{XXXII}$. VOLVNT
TRIB . LEG . $\overline{VI}$. VICTRIC
PROC . AVG
PROMAGIST . XX . HERED
PRAEF . VEHICVLOR
QQ. PATR. COL. ET. SVO. PONT
COL . FABR . AVXIM . OB
EXIMIVM . INTER . MVNICIP
SVOS . AMOREM
L . D . D . D

Tibure

Q. HORTENSIO
Q. F . COL
ADVOCATO . FIS
CI . PRAEF . FABR
PATRONO . MVNICIPI
COLLEGIVM. FABRVM
TIBVRTIVM . OB
MERITA
L . D . S . C

TRIBVS. IIII. PALATINA

Inter vrbanas quarta fuit tribus Palatina, auctore Varrone, a Palatino monte denominata, quē cum foro & Capitolio obtinebat. De qua ſic Cicero ſcribit oratione iiij. in Verrem: *C. Claudius C. F. Palatina.* Et

Aſconius eo loco ſic: *Alibi ait L. Claudium Palatina*. Infinita propemodũ ſunt vetuſta monumenta quae huius tribus mentionẽ faciunt, in quibus PAL. PALAT. PALATIN. PALATINA, & PALATEINA appellatur, quorum praecipua haec ſunt

Anagniae

L . COMINIO . L . F . L . N . PAL
FIRMO . PR . Q . AER . ET . ALIM
OPPIAE . SEX . ET . Ɔ . L . EVNONEAE

EXEMPLVM.PERIIT.CASTAE.LVGETE.PVELLAE
OPPIA.IAM.NON.EST.EREPTA.EST.OPPIA.FIRMO
ACCIPITE.HANC.ANIMAM.NVMEROQVE.AVGETE.SACRORVM
ARRIA.ROMANO.ET.TV.GRAIO.LAODAMIA
HVNC.TITVLVM.MERITIS.SERVAT.TIBI.FORMA.SVPERSTES

SIBI.SVIS.POSTERIS.QVE.EORVM.

Romae via Latina

T. AVRELIO . T. F. PAL
VERO
MOPSVESTIA
MIL . COH. VIIII. PR
T. AVREL . T . F . PAL.
POMPONIVS
VALERIANVS
FRATRI. OPTIMO. POS

Beneuenti ante carceres

M. GAVIVS . M. F . PALAT
SABINVS . SCRIBA. AEDIL
I . D . PRAEF . FAB
SIBI . ET
NASENNIAE . M . F
IVSTAE . VXORI . B . M

Romae in hortulis Colotianis

FORTVNAE . AVG
L.LICINIVS.L.F. PALA
TINA . SABINVS
VOT. DD
XIIII . KAL . FEBR
M.IVNIO . SILANO. ET
L . NORBANO . COS

Haec itaque ſunt quattuor vrbanae tribus, in quas quanquam ab initio nobiles omnes coniecti fuiſſent, paulatim tamen poſtea ſe ſubduxerunt, & in ruſticas relati ſunt, quum forenſi turbae & tenuioris fortunae hominibus vrbanas reliquiſſent. Vnde Plinius libro xviij.cap.iij.ita ſcripſit: *Ruſticae tribus laudatiſsimae, eorũ qui rura haberent; Vrbanae vero in quas transferri ignominiae eſſet, deſidiae probro. Itaque quattuor ſolae erant a partibus Vrbis in queis habitabant: Suburana, Palatina, Collina, Eſquilina.* Liuius lib. ix. *Q. Fabius cenſor ne humillimorum in manu comitia eſſent, omnem forenſem turbam excretam, in quattuor tribus coniecit, Vrbanaſque eas appellauit. inde Maximi cognomen adeptus eſt.* Florus ex Liuio in epitoma libri x. *Libertini in quattuor tribus redacti ſunt, quũ antea diſperſi fuiſſent, Eſquilinam, Palatinam, Suburanam, & Collinam.* Aſconius in Oratione pro Milone: *Libertini* (inquit) *in Vrbanis tribubus ſuffragium ferebant. Quae praecipua cauſſa fuit, vt nobiles ſe ex Vrbanis ſubduxerint, & in ruſticas, quae horum hominum colluuie carebant, tranſierint*

DE. TRIBVBVS. RVSTICIS

De tribuum ruſticarum numero a Ser. Tullio inſtituto parum inter vetuſtiſsimos auctores cõuenit. Fabius enim Pictor tradidit, agrum Romanum in ſex &

viginti partes,quas tribus appellauit,Ser. Tullium diuiſiſſe;quibus quum quattuor vrbanas addidiſſet, omnium numerum ad xxx. auxit. Venonius vero agrum omnem in vnam & xxx.tribus ab eodem rege diuiſum ſcripſit; ita vt quattuor vrbanis additis quinque & triginta tribuum numerum,qui poſterioribus temporibus fuit, ipſe expleuerit. Cato autem longe omnium diligentiſsimus certum earundem numerum non edidit. Dionyſius xvij.ruſticas,& quattuor vrbanas ab ipſo rege factas fuiſſe innuere videtur, qui vbi iudicium Coriolani deſcribit, vnius & viginti tribuum numerũ tantum tunc fuiſſe retulit. Liuius vero haud lõge poſt reges exactos,Ap.Claudio & P.Seruilio cos.tribuum xxi. numerum factũ tradit,vt xv.ruſticis a Ser. Tullio inſtitutis,tũ duae forte additae ſint atque xvij. factae. Quibus ſi quattuor vrbanas addiderimus, omnes erũt xxi. Catonis in primis, poſt Dionyſij ſententiam, ſequentium xiiij.tribuum adiunctio,quae a T.Liuio accurate refertur,confirmare videtur: praeſertim quum Dionyſius adeo rerum Romanarum ſcriptor diligens nullã xxi. tribuum expletionis mentionẽ faciat poſt reges exactos,eas tantum Coriolani iudicio xxi.fuiſſe ſcripſit.Haec omnia vt Dionyſij,Catonis,& forte Liuij ſententias confirmant, ita Pictoris & Venonij refellunt. Pictor quidem multa praeterea ſcripſiſſe traditur a vero haud parum abhorrẽtia, & a Polybio ſaepe negligentiae reprehenditur. Venonij vero opinionem omnino falſam fuiſſe non eſt quod demonſtrem : quum liquido conſtet, quibus temporibus quatuordecim tribus antiquis xxi. ſingillatim additae fuerint, Quam ob rem ego in tanta auctorum diuerſitate Dionyſium in primis, & a quo pa-

rũm abhorrere Liuius videtur, ſequar, atque a Ser. Tullio xxi. tribus factas fuiſſe credā. Nam quod poſt reges exactos ad xxi. auctae fuerint, quum id a Dionyſio praetereatur, a Liuio vero ita cōciſe & obſcure tradatur, vt ne earundem quidem, vt eius cōſuetudo eſt, nomina afferat, non ſuſcipiam. Hanc eandem ſententiam accuratiore alia ratione paulo infra cōfirmabo, quum de xiiij. quae veteribus xxi. additae fuerunt, verba faciam. Supereſt igitur vt a Ser. Tullio ſeptemdecim ruſticas tribus, & quattuor vrbanas factas fuiſſe dicamus, atque ab eo xxi. numerum auctum. Suggerit lib. iiij. Dionyſius. *Tullius igitur quum in totidem partes agrum omnem Romanum diuiſiſſet* (qui eo tēpore ab oriēte agris Gabino & Tiburtino, ab occidēte vero & Septentrione paulo vltra Tiberim & Anienem, a meridie autē mari terminabatur, neque ab vlla parte pluſquam xviij. millia paſſuum ſe extendebat) *prope montes, rupes, ſpecus, & perfugia colonis ſecuritatem allatura praeparauit, quae pagos appellauit, quo ſe ex agris omnes recipiebant, quum hoſtium incurſiones fierent, atque in eis ſaepe pernoctabant. Erant quoque & pagorum magiſtri quibus nomina colonorum ſcire curae erat, qui eidem pago attributi erant, atque in eius iuriſdictione praedia haberent: & quum opus eſſet ruſticos ad arma vocari, aut viritim tributa redimi, hi & homines adducebant, & pecunias exigere ſoliti erant. Ac ne eorũ multitudo difficilis inuētu eſſet, ſed facile numerari & cognoſci poſſet, aras eos erigere iuſſit diis pagi inſpectoribus & tutelaribus, quos hoſtiis publicis magiſtros pagi cũ omni paganorũ multitudine ſingulis annis honorare cōſtituit, & hoc ſolemne inter cetera admodum honorabile inſtituit quae Paganalia vocantur. Ac leges earundē ſacrificiorum edidit, quas adhuc Romani obſeruant. Iuſſit autem om-*

nes qui cõuentui & ſacris Paganalibus intereſſent, vt per capita ſingula nummum ſoluerent, alium quidem viros, alium feminas, alium impuberes: ex quibus a pagi magiſtris numeratis, cuius vis ſexus & aetatis numerus manifeſtus erat. Haec autem ſunt quae de tribubus ruſticis vniuerſali quadam ratione inueni, nunc eas ſingulas diſcribendas aggrediar

TRIBVS.V.ROMILIA

Tribus omnes ruſticae, quemadmodum & vrbanae, initio a locis in quibus collocatae fuerãt, nomina acceperunt. nam quod a familiis quaedam earum nomina habeant, id non ſub Ser. Tullio, ſed poſtea factum eſt, vt ex Liuio demonſtrabo. Quod autem a locis ruſticae tribus initio nomen habuerint, his verbis indicat M. Varro libro iiij. de lingua Latina: *Ab hoc quoque quattuor partes vrbis tribus dictae: & ab loceis Suburana, Eſquilina, Collina, Palatina. Quincta, quod ſub Roma, Romilia. Sic reliquae extra ab iis rebus, de quibus in tribuum libris ſcripſi.* Ex quibus verbis, colligimus, & tribus a locis dictas fuiſſe, & tribum Romiliam, quam quinctam appellat, quod ſub Roma eſſet, vocatam. Hãc autem eam agri Romani partem obtinuiſſe crediderim, quae in Tuſcia prope vrbis moenia inchoans, ſecũdum flumen, vſque ad maris Oſtia tranſtiberim extendebatur. Quod ex Sex. Pompeio intelligitur, qui de hac tribu ſic meminit: *Romilia tribus dicta, quod ex eo agro cenſebatur, quẽ Romulus ceperat ex Veientibus.* Eum porro agrũ quem Romulus de Veientibus cepit, tranſtiberim in Tuſcia fuiſſe, atque ea parte a Ianiculo vel Vaticano vſque ad mare ſe extendiſſe referunt Dionyſius, & Strabo. Cicero Oratione ij. in Verrem. *Fortem amicum*

ex eadem familia Q. Verrem Romilia. Aſconius ibidem: *Romilia nomē eſt tribus ablatiui caſus, vt ſit ex Romilia.* Cicero in Rullum: *A Romilia tribu ſe initium facturum, populi pars amputetur, ordo tamen negligatur, ante ruſticis detur ager qui habēt, quam Vrbanis.* De hac tribu octo vetuſta vidi epigrammata, quorum vnum eſt hoc via Gabina inuentum

DIS. MANIBVS
M . AVRELIO . M . F . ROM
VETVRIO
AVG. N̄. CARTOPHILA
AVRELIA. PROCVLA
VXOR . ET
AVRELIA. PROCVLIN
MAT. FILIO. PIISS
F. E. C

Romae

L. CASSIVS. L. F
ROM . NIGER
DOMO . ATESTE
MIL. COH. I. PR
MIL. ANN. XVII
VIX. ANN. XXXVII

TRIBVS. VI. CLVSTVMINA

Cluſtumina tribus, alias Cruſtumina (vtroque enim modo in vetuſtis inſcriptionibus extare animaduerti) a Tuſcorum vrbe Cluſtumina, alias Cruſtumina, dicta eſt. Ita Sex. Pōpeius. Cruſtumeriam autem in Sabinis potius quam in Tuſcis fuiſſe crediderim, haud procul ab vrbe Anienem verſus. De qua tribu ſic Liuius lib. XLII. ſcribit: *Poſtquam conſul quae voluerat dixit,* SP. *Liguſtinus ex eo numero, qui tribunos plebis appellauerant, a conſule & a tribunis petiit vt ſibi paucis ad populum agere lice-*

ret. Permiſſu omnium ita locutus fertur: SP. *Liguſtinus trib. Cruſtuminae ex Sabinis ſum oriūdus Quirites.* Huius tribus Cicero pro Plancio,& pro Balbo ſic meminit: *In tribū Cruſtuminam peruenit L. Cornelius Balbus legis de ambitu praemio.* Huius tribus quattuordecim inſcriptiones vidi,in quibus ſemel tātum CRV. ſemper vero vel CLV. vel CLVST exaratum erat

Curibus in Sabinis

L. SVRREDI. L. F. CLV
FELICIS
PROCVRATORI . A B
SCAEN. THEAT . IMP
CAESAR . DOMITIAN
PRINCIPI
CORONATO. CONTRA
OMNES . SCAENICOS

Caerete

TI . CLAVDIO.DIVI . AVG. F
AVG.PONT.MAX.TRIB.POT.XX
L.PAVLLVS.L.F. CLV.ATTICVS
PRAEFECTVS.FABRVM. CAER
S. P. EIVS. C.C
QQ

Foroſemprony

C . HEDIO . C . F . CLVST. VERO
EQVO.PVBL.PRAEF.EQVIT . ALAE
INDIANAE.P.F.TRIB.MILIT . LEG.II
TRAIAN.F.PRAEF.COH. II. LIG . E Q
II.VIR.II.VIR. QVINQ. QVAESTORI
PATRONO . MVNICIPI . FLAMINI

TRIBVS. VII. LEMONIA

Sex. Pompeius: *Lemonia* (inquit) *tribus a pago Lemonio appellata eſt, qui eſt a porta Capena via Latina.* Cicero in Antonium Ser. Sulpicij: *Q. F. Lemonia Rufi meminit.* Idẽ pro Plancio. *Quid Plancio cum Lemonia?* De hac tribu plures vidi inſcriptiones, inter quas hae fuerunt

Auximi

L . PRAESENTIO . L . F
LEM. PAETO
L . ATTIO . S E V E R O
PRAEF . C O H . I . A F R
C. R. EQ. I VDICI. SELECTO. EX
V . DEC. PR. AVXIMI. PAT. COL
AEDILI. II. VIR . ANCONAE
VIBIA . L . F . MARCELLA
FLAMINIA. AVGVST
MARITO. OMNIBVS . EXEM
PLIS. DE. SE. BENE. MERITO
CENAM. COLON. ET . EPVL
POP . DEDIT

Romae in colle Palatino

IOVI . OPTVMO
SERVATORI
M. RVSPIVS . M . F
LEMONIA
VLPIANVS . MILES
VETERANVS
S . P
V . T . S

TRIBVS.VIII.PVPINIA

Tribum Pupiniam in vetuſtis epigrãmatibus PVP. POP.PVPINIAM.ET.POPINIAM exaratam fuiſſe notaui; magna enim teſte Quinctiliano inter O & V affinitas eſt Sic Popillia,&Pupillia,Poblilia,&Publilia ſcribi animaduerti. De hac ita ſcribit Sex.Põpeius: *Pupinia tribus ab agro Pupino.* Hic ager in Latio cis Tiberim ad mare vergens, haud longe ab vrbe erat. Quos Liuius libro vigeſimoſexto, his verbis aperte docet: *Hannibal infeſtius perpopulato agro Fregellano propter interciſos pontes, per Fruſinatem Ferentinatemque, & Anagninum agrum in Labicanum venit. Inde Algido Tuſculum petiit, nec receptus moenibus infra Tuſculum dextrorſus Gabios deſcendit. Inde in Pupiniam exercitu dimiſſo, octo millia paſſuum a Roma poſuit caſtra.* Valerius Maximus libro quarto, capite quarto: *Illi etiam praediuites, qui ab aratro accerſebantur, vt cos. fierent, voluptatis cauſſa ſterile atque aeſtuoſiſſimum Pupiniae ſolum verſabant.* Et paulo poſt: *Atilius conſulibus ſcripſit villicum in agello, quem ſeptem iugerum in Pupinia habebat, mortuum eſſe.* Cicero ep. fam. VIII. C.Lucretii C.F.Pup. Iuri; & ad Q. fratrem lib. primo, Cn. Nerij Pupinia meminit. De qua tribu has ſuggerere placet inſcriptiones

Saſſinae

L.APPAEO. L. F
PVP
PVDENTI. P. P
TRIB. COH. XII
VRB.ET.X.PRAET
FLAMINI. FLAV
PATRONO

O

Romae in hortis Iuliis

DIS. MANIBVS
L.TITI.L.F.PVPINIA
MACRI . VI. VIRI
DECVRION
LAVDE . POMPEIA
VIXIT.ANNOS.XXX
T I TIA . RHODE
MATER.ET
SALVIVS. VICTOR
CONLOC.F

TRIBVS.IX.VEIENTINA

De tribu Veientina. Cicero pro Cn. Plancio meminit ita: *Quid Plancio cum Lemonia? quid cum Veientina?* Haec autem ab agri Veiētis parte appellata fuit. Qui Tranſtiberim in Tuſcia ſupra vrbem Veios verſus erat, de Veientibus a Romulo captus. nam agrum a Vaticano mare verſus tribus Romilia obtinebat

De hac quoque vetera haec vidi epigrammata

Q.GAVIVS.Q.F
VEIENTINA
APVSIVS

Item Romae in inſula

T.RVNCANIVS
T . F . VEIEN
ASTVRIVS

TRIBVS.X.GALERIA

Quum animaduerterim vnam & viginti tribus a Ser. Tullio additas, omnes aut a locis, aut a nobiliſsimis familiis nominatas fuiſſe, in hanc deueni ſententiam,vt Galeria,Pollia, & Voltinia, quae in earũ numero fuerunt,a locis quoque appellationẽ obtinuiſſent,quorum tamen apud nos memoria omnino interciderit.nam eas familias neque etiam plebeias,necdum patricias fuiſſe hac potiſsimum ratione ſuſpicatus ſum, quod nullam earundem mentionem vnquã fieri cognoui, quemadmodum aliarum familiarum, quae poſtea tribubus nomina reliquerunt, vt Aimiliae,Corneliae,Fabiae,Horatiae,Meneniae,Papiriae, Sergiae,& Veturiae. Nam illud dici non poſſe exiſtimo,eas quidem familias fuiſſe,verum priſcis illis temporibus extinctas; quod non ſtatim, vt tribus factae ſunt familiarum nomina, ſed longo tempore poſt a nobiliſsimis familiis obtinuerint. Quod ſi hae ignobiles vel deperditae familiae fuiſſent, nulla ratione credẽdum eſt,eas tribubus nomina ſua indidiſſe. Tribus igitur Galeria & duae ſequentes a locis nomina ſortitae ſunt,nobis modo incognita. Niſi eam a Galeſo flumine dictam velimus Galeſam , poſt Galeriã, cuius fluminis meminit Virgilius, qui in Tuſcia erat: de qua Liuius libro vigeſimo ſeptimo ita ſcribit: *Galeria iuniorum,quae ſorte praerogatiua erat,Q.Fuluium,&c Q.Fabium conſules dixerat, eodemque iure vocatae inclinaſſent.&c.* Et Plinius libro ſeptimo,cap. XLVIII.M. Mucium M.F. Galeria Felicem commemorat. In antiquis quoque lapideis monumentis ita Galeriae tribus mentionem fieri inueni

cis auctores manſiſſe ad patrum aetatem conſtat, nec quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum Papiriam ferre ſolitum. Et libro XXXIX. *Quum ad tribum Polliam ventum eſt, in qua M. Liuij nomen erat, & praeco cunctaretur citare ipſum cenſorem, cita, inquit Nero, M. Liuium,* &c. Vtriuſque rei meminit etiam Valerius libro ſecundo, cap. quarto, & libro nono, cap. decimo. De hac tribu haec antiqua monumenta mentionem faciunt

Romae ad SS. Coſmam & Damianum

SEX. TRVTTEDIO . SEX. F.
POL. MAXIMIANO
FVI. AD. SVPEROS. MENSES. VII
TRVTTEDIVS . CLEMENS
TRIB. COH. II. VRB
ET . MARINA . PROCVLA
FILIO. CARISSIMO

In domo Colotij

M . BALLONIO
M. F. POL. PAVLLO
MVTINA
MIL. COH. X . PR. 7
FRONTONIS. MIL
ANN. VIII. VIX. ANN
XXXVI. T. P. I

TRIBVS. XII. VOLTINIA

De hac tribu Cicero pro Plancio ſaepe mentionem facit; ita enim ait: *Quas tribus edidiſti? Terentinam credo, aut Voltiniam?* & paulo poſt: *Voltinia tribus ab hoc corrupta, Terentinam habuerat venalem, quid diceret apud Voltinienſes, aut tribules ſuos indices?* & alibi: *Plures te te-*

ſtes habere de Voltinia, quam quot in ea tribu puncta tuleris. Multos huius tribus lapides vidi in quibus VOL. VOLT. VOLTIN. & VOLTINIA exaratum erat, vt hic

Reate

SEX.TADIVS.SEX.F.VOL.LVSIVS . NEPOS
PAVLLINVS
PRO.COS.SORTITVS.PROV.CRET . CYR
LEG.PRO.PR.PROV
AFRIC.PRAEF.FR.D.LEG. PROPR . PROV
ASIAE . LEG . PROPR . PROV
MAC . PRAET . CAND . AED CVR.Q.PROV
PONT.ET.BIT.TR.MIL.LEG
IIII.F.F.X.VIR.STLITIB.IVDIC.VIII . VIR. II
Q . Q
MVLVIA.C.F.PLACITA.MARITO . OPTIMO
ET . SIBI

Romae apud Gentilem Delphinium

L.IVLIVS
M . F . VOLT
FVSCVS
AQVENSIS
OLEARIVS

In hortis Iuliis Romae

INNOCVVS.APER.ECCE . IACES . NON
VIRGINIS.IRA
NEC.MELEAGER . ATROX . PERFODIT
VISCERA.FERRO
MORS . TACITA . OBREPSIT . SVBITO
FECITQVE.RVINAM
QVAE.TIBI.CRESCENTI.RAPVIT.IVVENILE
FIGVRAM

T.STATILIO.T.F.VOL. APRO . MENSORI
AEDIFICIOR.VIXIT ANN.XXII . M . VIII
D.XV
T . STATIVS . VOLTINIA . PROCVLVS
ACCENSVS.VELATVS.ET . ARGENTARIA
EVTYCHIA.PARENTES.FILIO.OPTVMO. ET
ORCIVIAE.ANTHIDI.VXORI . EIVS.SIBI
QVE.ET . SVIS
LIBERIS.LIBERTABVS. POSTERIS . QVE
EORVM

TRIBVS.XIII. CLAVDIA

Sequentes nouem tribus, quae familiarum nomina habent, a locis antea appellatas fuiſſe, praeter Varronis auctoritatem, teſtimonio etiam eſſe poteſt tribus Claudia, quae quum vetus eſſet, aliudque nomen a loco procul dubio haberet, a gente Claudia in eam relata nouum nomen aſſumpſit. Quod his verbis docet libro ſecundo Liuius: *P. Valerio* IIII: *T. Lucretio* II. *cos. Seditio inter belli pacisque auctores orta in Sabinis, aliquãtulum inde viriũ tranſtulit ad Romanos. Nãque Actius Clauſus, cui poſtea Ap. Claudio fuit Romae nomen, quũ pacis ipſe*

auctor, a turbatoribus belli premeretur, nec par factioni eſſet, ab Regillo magna clientium comitatus manu Romam tranſfugit: his ciuitas data agerque trans Anienem. Vetus Claudia tribus, additis poſtea nouis tribulibus, qui ex eo venerant agro appellata. Appius inter patres lectus, haud ita multo poſt in principum dignationem peruenit. Idem tradit Dionyſius libro v. his verbis: *Claudius opibus & amicis aſſumptis ex Sabinis Romam migrauit. Quem S.P.Q.R. in patricios conſcripſit, locumque in vrbe pro domo conſtruenda conceſsit. Agrum quoque ei publicum tradidit, qui inter Fidenas & Piculiam erat, quem poſſet ſuis diuidere: a quibus tribus facta eſt Claudia vocata, quae vſque ad mea tempora manet, idemque nomẽ ſeruat.* Et Virgilius libro ſeptimo

Claudia nunc a quo diffunditur & tribus & gens

Et Pedianus pro Scauro cuiuſdam Seruilij Claudia Glauciae meminit

Romae ad turrim Sabellam

C.POETELIVS
C.F.CLA
PAVLLVS
EMONA
MIL.COH.III.PR
7.FECEN
MIL.ANN. VIII
VIX.AN.XXVII
T.F.I

In vinea Carpenſi

M.AEMILIO. M.F
CL.NIGRO.ARA
MIL.FRVM.LEG.XXX.V.V
F.C.H

Romae

M.SATVRNIVS
M. F. CLA
M A X I M V S
CELEIA . E Q
COH.X. PR . 7
APTI.MIL.ANN
XII. VIX . ANN
XXX. H. F . C

TRIBVS.XIIII.AIMILIA

Claudiae exemplum multae praeterea tribus ſequutae ſunt: hae antiquis nominibus quae a locis acceperant dimiſsis, nobiliſsimarum gentium, quae in ſingulas ſeſe tranſtulerant, nomina acceperunt, vt Aimilia, Cornelia, Fabia, Horatia, Menenia, Papiria, Sergia, & Veturia. Hae enim familiae circa tempora partae libertatis patriciae & celeberrimae in vrbe erant. Nam eas primo in quattuor vrbanas coniectas fuiſſe aperte indicat Dionyſius; quando quidem omnes qui vrbem habitarent ex inſtituto Ser. Tullii, principio vnam ex his quattuor vrbanis tribubus obtinere neceſſe eſſet, ſicut qui agros, ruſticas. Verum quum ob forenſem turbam in eas coniectam, viles haberi coepiſſent, factũ eſt, vt illuſtres familiae in eas paſsim tribus nomina darent, ſeque transferendas curarent, in quibus agros ſuos habuiſſent, eiſque noua nomina tribuerent. Ita igitur gens Aemilia, Cornelia, Fabia & reliquae omnes, Claudiae forte exẽplo, vetera nomina tribubus, in quas tranſlatae erãt, immutarũt, nouaque ab ſe tradiderunt. Qua re factum fuiſſe opinor, vt multae tribus fuerint quae plures haberent appellationes, quod ita fuiſſe etiam paulopoſt oſtendã. Vna igitur ex anti-

quis Ser. Tullij ruſticis tribubus fuit, quae poſtea Aimilia appellata eſt ab Aimilia gente, quae Romae fuit nobiliſsima: de qua tribu Liuius libro triceſimo octauo ſic meminit. *Rogatio perlata eſt, Vt in Aimilia tribu Formiani ac Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent, atque in his tribubus tum primum ex Valerio plebiſcito cenſi ſunt.* De eadem Cicero ad Atticum ep. libro ſecundo ita mentionem facit. *Formianorum tribum Aimiliam*

Romae in crypta S. Sebaſtiani

L. ABERIO. L. F. AIM
COCCEIO. LEPIDO.PROC
RAET.TR.PL.QVAEST LEG
ASIAE LEG PRO. PR. AFRICAE
MISSO.AD.PRINCIPEM.TRIB.MIL
LEG. XXII. PRIMIGENIAE
X.VIR.STLIT.IVD
APOLLONIVS.LIMENA
CYPRI

Romae in domo Bubalorum

D. M. S
T.AELIO.T. F. AEMI
MARCELLO. DOBI
RO MIL.COH.IIII. PR
7.FELICIS.MIL. ANN
VI. VIX.ANN. XXV
T.FLAVIVS.PETRONI
ANVS.MIL. COH. II
PR. 7. CLEMENTIS
HERISEVS. MVNI
CIPI.SVO. B. N. M
FECIT

In Sabinis

Q. VIBIO . Q. F . AIMILIA
VETENIO . EQVO . SEVERO
DVCENTANO . TRIB.SEMPR.PR
LEG . XXII . PRIM . AVG.P.F
SEMPRON. COH.II. CLASSIS.G.
PATRONO . AEQVICVLA
GEST . TR . IVVENT . TREBVL
MVTVSTAE . QVI . OBLA
TA . SIBI . STATVA . AB
IIS . HONORE . CONTEN
TVS . IMPENSAM . REMISIT

TRIBVS . XV . CORNELIA.

De tribu Cornelia,quae & ipſa a nobiliſsima gente Cornelia nomen obtinuit, Liuius libro xxxviij. vbi de Aemilia,&ſequentes inſcriptiones mentionem faciunt

Romae

C . IVLIVS
C . F . COR
PVDENS
THESSALONICA
MIL.COH.VII.PR
7 . MATVRI
MIL . ANN
XVI . VIX . ANN
XXXXV.MENS.VI
EX . TESTAMEN
TO . FIERI
IVSSIT . SIBI

Tibure

DIS . MAN
L.AVTIO L F CORNEL
CAPITOLINO
MIL.COH.VI PRAETOR
VIX ANN.LXIIX
L.AVTIVS L.F CORNEL
LATINVS
FRATRI. KAR
H . S . E 10

TRIBVS . XVI . FABIA

Et haec tribus a Fabia gente,quae in eam relata fuit, nomen obtinuit,de qua Tranquillus in Auguſto cap. XL. *Fabianis & Scaptienſibus tribulibus ſuis die comitiorum ſingula millia nummum a ſe diuidebat*. Et Horatius libro primo Epiſtol.vi

Hic multum in Fabia valet,ille Velina

Huius quoque tribus vetuſta extãt haec epigrammata [20].

Brixiae

C . PONTIO . C . F.FAB
PELIGNO . TRIB . MIL
LEG.X GEM . Q . CVRAT
LOCOR . PVBLIC
ITERVM.AEDILI.CVRVL
LEGATO.PRO.PR.ITERVM
EX.S.C.ET.EX.AVCTORITA
TE . CAESARIS . DD

In Aequicolis

T . PETIDIO . T . F
FABIA . CESSINO
VIII . VIRO . AEDIL . PLEB
POTESTATIS . VIII . VIR. II
FANOR. VIII. VIR. III. AERARI
ADLECTO . SVPRA . NVMER
SEVIRVM . AVGVSTALIVM
PLEBIS . S . TREBVLAN.M
OB . MERITA . EIVS
L.D D D

TRIBVS . XVII . HORATIA

Horatiae tribus nullam apud veteres auctores mentionem adhuc fieri inueni, quanquam marmoreae inſcriptiones frequenter eius meminerint. Quum autē aliquot tribuū nomina praeter xxxv. in antiquis monumētis extare manifeſtum ſit, vt Ocriculanae, Cluētiae, Cluuiae, Aeliae, Papiae, & aliarum quarundā, quas omnes paulo poſt enumerabo, hanc potiſsimum multas ob cauſſas prae ceteris elegi, quae xxxv. numerum expleret. Primo quia nulla earum veterum ſcriptorū auctoritatem habet. Deinde quia (quanquam nec Horatiae nemo veterum ſcriptorū meminerit) ipſa a nobiliſsima gente nomē obtinuit, vt pleraeque aliae. Quae niſi priſcis his temporibus denominata ſit, non video quanam ratione poſterioribus ſaeculis tribus nomen obtinere potuerit, quia ea gens circa quadringenteſimum ab vrbe conditā annū memorari deſinat. Ceterarum enim extra xxxv. numerum origo aliqua ratione coniici poteſt, quod de Horatia dici omnino nequit, quae omnium aliarum diſputatione apertiora

fient. Poſtremo, quod nullam inuenerim tribũ, praeter Horatiam, quae ſi eam in xxxv. numerum conſtituamus, aliquid controuerſiae non patiatur. Haec autem ex ceterarum examinatione lõge facilius demõſtrari poterunt. Inter omnes enim tribus quae xxxv. ſuperfluunt, auctoreſque non habent, ſed ex lapidibus acceptae ſunt, vna tantũ Ocriculana, quae & ipſa ſcriptorum teſtimonio caret, Horatiae loco reponi poſſet. Sed eam inter xxi. priores nulla ratione cõſtitui poſſe, quum de ea verba faciam, oſtendam. De tribu porro Horatia inter multas quas vidi inſcriptiones, haec praecipuae ſunt

C. Caſtellane

MAMMIAE . C . F
IVSTAE
Q. TVLLIVS. Q. F
HORAT
CINCIVS . PRISCVS

Ciuitati Caſtellanae

Q. ALBIO . Q. F . HOR . ILLICI
7.LEG.XX.V.V
CORNICVLARIO . PR . PR
DONIS . DONATO . AB . DIVO
TRAIANO. AVG.
TORQVIBVS . ARMILLIS
PHALERIS BELLO.PARTHICO.ET.AB
IMP . CAESARE . TRAIANO
HADRIANO.AVGVSTO.HASTA.PVRA
ET.CORONA.AVREA
AVILIA. SOTHERIS. MATER
FILIO . OPTIMO . PIENTISSIMO
L.D.D.D

Spoleti

M . SEPTIMIO . M . F . HOR
SEPTIMIANO
EQVO . PVBL . IIII . VIR . I . D
PRAEF . FABR . ROMAE
DEC . IIII . SCAMILLAR
OPERAE . VETERES
A . SCAENA . PATRONO . OB
MERITA . EIVS . L . D . D . D

TRIBVS . XVIII . MENENIA

Menenia tribus,quae ex hoc corrupto Ioſephi loco antiquitatū libro xiij. *L.Manlius L.F. Mētina;*in Mentinam ſe transformauerat,nunc demum vetuſtae inſcriptionis auxilio quae Feltriae extat prope eccleſiā cathedralem,priſtino ſplendori reſtituta eſt.quamquam enim frequens de ea in antiquis epigrammatibus mētio eſſet,tamen quia nūquam, non niſi hac nota MEN. exarata fuerat,res dubia & anceps diu fuit, quum tam Mentina quam Menenia interpretari poſſet,Mentināque Ioſephi teſtimoniū confirmaret. Quod erratū eſſe,multis adducor rationibus vt credā,primū quia vox Mentina nullā habet ſignificationem , deinde quia facilis lapſus fuit à MEN.vel etiā MENENIA in Mentinā, & praeſertim in Graeco ſcriptore,ſi tamen id vitium, quod vix credo,admiſerit,librariique erratum nō fuerit;ad haec tribū MEN.quae frequens eſt, pro Menenia interpretari poſſe ex Feltria inſcriptione didicimus. quod ſi Menenia tribus fuit, proculdubio ob eaſdem rationes quas de Horatia attuli, ex antiquis XXI.fuit, quo tempore gens Menenia, a qua tribus nomē accepit, maxime florebat, cuius poſtea memoria(incredibile dictu) quam cito defecit. Poſtremo eſt hic

Ciceronis locus epiſt. familiarum libro xiij. ſic ſcriptus: *P. Rupilius P. F. Men.* qui in vetuſtis codicibus modo *Menenius*, modo *Menius* legitur, nunquam *Mensinus*: ita vt facilis lapſus fuerit ex *Menenia*, *Menenius*. Lapides autem qui de Menenia mentionem faciunt, inter plures hi praecipui ſunt

Apud Feltriam laeua cum cathedralem aedem ingrederis

C . FIRMIO . C . F
MENEN . RVFINO
EQ PVB . LAVREN
LAV . DEC . FLAMIN
PATRONO . COLLE
GIORVM . FAB . CENT
DENDR . FELTRIAE
ITEM . QVE . BER . VENS
COLLEG . FABR . ALTI
NATIVM . PATRONO

Vicetiae

V . F
Q . IVLIVS . Q . F
MEN . CATVLLVS
IIII . VIR . MISSVS . HONES
TA . MISSIONE . EX COH . VI
PR . SIBI . ET . COELIAE . SEVERAE
VXORI . SANCTISSIMAE . POST
OBITVM . ET . POMPEIAE . MAN
SVETAE . SOCRVI . OPTIMAE
ET . HOSTILIAE . SERENAE
CONIVGI . CARISSIMAE
H . M . H . N . S

Beneuenti

Beneuenti

C. CATIO . C . F . MEN . BALBO
OPE . TREIICIAE . C . F . PVLLAE
HOS . DECVRIONES . FVNERE
PVBLICO . DE . FOROETRIO . DIALE
EFFERENDOS.ET.HIC.HVMANDOS.CENS
FVFISIAE . A . L . VIOLAE
C . CATIVS . C . F . MEN . GALLVS
PARENTIBVS.ET.VXORI

TRIBVS . XIX . PAPIRIA

Et haec tribus a gente Papiria nomen accepit. De qua ita tradit Sex. Pompeius. *Papiria tribus a Papirio Vocata.* Liuius libro VIII. *Memoriamque eius irae Tuſculanis manſiſſe ad patrum aetatem conſtat, nec quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum Papiriam ferre ſolitũ.* Huius tribus inter multa vetera haec epigrammata ſuggerã

Aletri

L.CALPVRNIO.L.F.PAPIRIA.ASELLIO
VI.VIRO.AVGVSTAL.ET.PONTIFICI.MIN
DEI . LIBRI . INVICTI
CALPVRNIA . HILARA . MARITO
OPTIMO . SANCTISSIMO
BENE . MERENTI . FECIT

P

In Sabinis

DEO . INVIC
SERAPI . ET
SERVATORI
D.IVNIVS.D.F.PAPIRIA
VAERGVLENVS
AENEATOR . LEG. VIII
CL . GEMIN . P. FIDEL
NVMINI . TVO . VOTO
SVSCEPTO . D.D

Fulginei

P . AELIO . P . F . PAPIR
MARCELLO . CENT
FRVM . SVB . PRINCIPE
PEREGRINOR . ADSTATO
ET.PRINCIPI.ET.PRIMIPILO
LEG . VII . GEM . PIAE.FEL
TRIBVS . XX . SERGIA

De tribu Sergia, quae & ipſa a gente eiuſdem nominis appellationem obtinuit, Pedianus in Cornelianam ita meminit: *Sergia & Quirina damnauerunt*. Et Frontinus libro ii. de Aquaeductibus. *Verba legis: T. Quinctius Criſpinus cos. populum iure rogauit, populuſque iure ſciuit in foro pro roſtris aedis diui Iulij populi Romani, et Iuliis, tribus Sergia principium fuit, pro tribus Sex.* &c. Huius tribus haec vetuſta ſaxa meminerunt

Aſiſij

C.RASINIO . C . F . SER
TETTIANO
PRAEF.FABRVM. IIII. VIR
PRAEF.COH . . PRAETOR
PATRONO . MVNICIPI.

Brunduſij

A. GABINIVS. A. F. SERG
PONTIANVS
MILES . LEG. XX. CANDI
DATVS . TI . CAES . AVG
RELATVS . IN . PRAET
VIX . AN . LIIX . M . V
H . S . E

Ameriae

DIS . MANIBVS
OCTAVIVS . IVNIVS . IVNI . F
SERGIA . FAVSTINIANVS
AMERIA
VII. VIR . EPVLON . PROCV
RATOR . OPER . PVBLIC
H.S.P.D.V

TRIBVS . XXI . VETVRIA

Agente Veturia & haec tribus nomen vetere relicto mutuata eſt, vt pleraeq; aliae, de qua Liuius lib. xxxvi. ita ſcribit: *Fuluius Romam comitiorũ cauſſa accerſitus, quũ comitia conſulibus rogãdis haberet, praerogatiua Veturia iuniorum declarauit T. Manliũ Torquatum, & T. Octacilium*: & paulo poſt: *et redire in ſuffragium Veturiam iuniorum*

iuberet.& item: *Tum Veturia & auctoritate mota viri, & admirantum circa ſe fremitu, petiit a conſule vt Veturiam ſeniorum citaret, velle ſeſe cum maioribus natu colloqui & ex auctoritate eorum conſules dicere. Citatis Veturiae ſenioribus datum ſecreto in ouili cum his colloquendi tempus, ſeniores de tribus conſulendum eſſe dixerunt.* &c.

Huius quoque tribus hi lapides extant

SEX . APVSIVS
SEX . F . VET
B A E B I V S
VOLSCIB.LATIN

Item

C.CASSIVS.C.F.VET
MODESTINVS
Hiſpelli
SEX . CALPVRNIVS
SEX. F. VETVRIA
QVINCTIANVS

Haec porro ſunt vnius & viginti tribuum nomina, quas a Ser. Tullio factas fuiſſe exiſtimo. De quibus lib. VII. vbi de iudicio Coriolani agitur, ita ſcribit Dionyſius: *Vbi vero tulere omnes tribus ſuffragium, dinumeratis calculis non magnum diſcrimen apparuit: vna enim & viginti quum eſſent tribus, quibus calculi dati ſunt, nouẽ eum abſoluerunt, ita vt ſi eis duae aliae tribus acceßiſſent, ex ſuffragiorum aequa parte ex lege abſolui poſſet.* Quoſdam vero, atque etiam me ipſum mouent verba Liuij libro II. Ap. Claudio P. Seruilio cos. *Romae tribus vna & viginti factae.* Quod ſi eo anno, non igitur a Ser. Tullio factae ſunt. Si autem Liuij verborum rationem habere velimus (quamquam de ea re nihil apud Dionyſiũ reperiatur) decem & nouem tribus a Seruio factas di-

cemus,atque hoc anno duabus additis ad vnam & viginti auctas. In his autem alteram eſſe Cluſtuminam ſuſpicari ex eo poſſumus, quod quadriennio ante T. Aebutio & C. Vetuſio cos. Cruſtumeria capta ab eodem Liuio referatur. Quae vero altera eſſe potuerit, ne diuinando quidem conſequi potui. Ceterum ego vnius & viginti tribuum inſtitutionem integram Seruio tribuere malim, quam has duas hoc tempore factas affirmare. Vtquumque res ſit, illud ſatis conſtat, vnam & viginti tribus hoc tẽpore Romae fuiſſe, quae omnes aut a locis in quibus erant, aut a nobiliſsimis Romanis gentibus nomina adeptae ſunt.

TRIBVS. XXII. STELLATINA.

Quattuordecim deinceps tribuum, quae quinque & triginta numerum ſupplerũt, adiectio, & quae quoque anno addita ſit, aperte ex Liuio deinceps intelligemus. Anno enim poſt vrbem conditam CCCLXV. altero poſt eam a Gallis captam, *in ciuitatem accepti, qui Veientium, Capenatiumque, ac Faliſcorum per ea bella trãsfugerant ad Romanos, agerque iis nouis ciuibus aßignatus.* Ita Liuius lib VI. Et biennio poſt luſtro XIIX. *Tribus quattuor ex nouis ciuibus a Cenſoribus additae, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Arnienſis, eaeque viginti quinque numerum expleuere.* Hae vero tribus non ita neceſſario (vt multi exiſtimarunt) appellatae ſunt, quod ipſarum ager ad campum Stellatem, & Tromentum, uel lacum Sabatem, aut prope Arnum eſſet. Ea enim loca longe extra agrum Romanum erant, qui nunquam ad Arnũ ſe extendit; ſed quod ij qui ex illis regionibus Romã venerãt, atque ciuitate & agris donati fuerãt, illis agri Romani partibus quas ſortiti eſsẽt, nomina ea tribuerint, ab iis regionibus ſcilicet, vnde ipſi cõmigrauerãt.

Quod ita eſſe latius paulo poſt aperiam. Quum autẽ propter nouos ciues Tuſcos, hae tribus additae ſint, vero ſimile eſt, eas omnes in Tuſcia fuiſſe. Ex quibus prima Stellatina, non in Campania, vbi erant campus qui Stellas appellabatur, ſed in Etruria fuit. Hoc enim tempore Romanorum imperium Capuam vſque non extendebatur, nec vllum inter Romanos Campanoſque foedus adhuc interceſſerat. In Etruria ergo fuit, quod ex Sex. Pompeij fragmento liquet ſic: Stellat . . . . . . *eo, qui in Campania eſt, ſed eo qui . . . . pena. Ex quo Tuſci profecti . . . . . m campum appellauerunt.* Quae verba ſic ego reſtituerem: *Stellatina tribus dicta non eſt a campo eo qui in Campania eſt, ſed eo qui in Etruria, regione Capena, ex quo Tuſci profecti eum Stellatẽ campum appellauerunt.* Haec autem ſic reſtitui, quod in Tuſcia Capenates erant populi ad lucum Feroniae, & inter Tuſcos populos Stellates quoque enumerentur. De hac etiã tribu multas inſcriptiones vidi, quarum praecipuae hae ſunt.

Vrbini

L . FLAVIO . L . F
STE.CIMBRO
PONT . AED . BIS
IIII.VIR.I.D.QVINQ
P R A E F . F A B R
D . D

Galeatae

Q. VELCENNAE
L. F. STEL
PROCVLO
DECVRIONI
MEVANIOLAE
C. C. M. M. PATRONO
HONORE. CONTENTVS
IMPENDIVM. REMISIT
ET. DEDICATIONE. STATVAE
NVMER. COLL. IPSORVM
SPORTVL. DEDIT
SINGVL. DENARIOS. BINOS
L. D. D. D

Romae

SOLI. INVICTO
MITHRAE
T. ANTISTIVS
T. F. STELLA
TINA. SEVE
RIANVS. DE
DICAVIT

TRIBVS. XXIII. TROMENTINA

Tromentina tribus a campo Tromento dicta. Sex. Pompeius. Is cāpus in Tuſcia fuit, ex quo quū aliquot Romā perfugiſſent, & ciuitate donati, in quattuorque tribus

coniecti, agri pop. Rom. partem obtinuiſſent, vni earum Tromentinae nomen poſuerunt. Tromentum autem campum in Tuſcia eſſe, incerti auctoris libro ſatis liquet. Haec tribus cum Stellatina addita eſt anno vrbis CCCLXVII. De qua hae inſcriptiones mentionem faciunt

Peruſij

C . BETVO . C . F . TRO
CILONI . MINVCIANO
VALENTI . ANTONIO .
CELERI . P . LIGVVIANO
AEDILI . II . VIR.CVINO
SACERDOTI.III.LVCORVM.PR
VMBRIAE.XV.POPVLORVM
PATRONO . MVNICIPI
BETVRES. PECTILLA.FILIA
PATRI . PIISSIMO . L.D.D.D

Peruſij

C . VIBIO . C . F . L . N . TRO
GALLO . PROCVLEIANO
PATRONO . PERVSINORVM
PATRONO.ET.CVRATORI.R.P.VET
TONENSIVM.IVDICI.DE.V.DEC.AEDI
LI.PATRONO . COLLEGI . CENTON
VIBIVS . VOLDVMIANVS
AVO . CARISSIMO . OB . CVIVS
DEDICATIONEM . DEDIT
DECVRIONIBVS *.II . PLEBI *.II
L . D . D . D

TRIBVS . XXIIII . SABATINA

Sabatina tribus a lacu Sabate dicta. Ita Sex. Pompeius. Sabatis autem lacus in Tuſcia fuit, atque noſtra aetate appellatur Anguillariae. Haec cum duabus ſuperioribus propter nouos ciues addita eſt. De qua eiuſmodi extant inſcriptiones

Apud G. Delphinium

C . RVTILIO . C. F
SAB . HOMVN
CIONI . MANTVA
MIL.COH.VII.PR
7 . VALLI . MIL
ANN . XIIII . VIX
ANN . XXXII
H . B . M . F . C

Romae via Latina

L.IVNIO.L.F.SABATI
NA . POLIONI.AV
ROMATARIO.AVIC
PVBL . VIX . ANN
XLVII

TRIBVS . XXV . ARNIENSIS

Haec tribus in vetuſtis monumentis & Arnenſis, & Arnienſis appellatur; quae paſsim in Narnienſem ſe trāſformauerat, quū Arnienſem legendum ſit. Dicta autē eſt ab Arno Tuſciae amne, cū tribus ſuperioribus,

Liuio libro VI. auctore, propter nouos ciues anno vrbis CCCLXVIII. a cenſoribus addita. De hac tribu Cicero ita in Rullum meminit: *A Suburana vſque ad Arnienſem*: & Liuius lib. XXIX. *C. Claudius Nero cenſor ex tribu Arnienſe*. Idem Valerius libro ij cap. iiij tradit. Vetuſta vero epigrammata ſunt haec

Vulſinius

IN. ITALIA. VOLSINIENSIVM
PATRIAE. SVAE. ITEM. FERENT
ET. TIBVRTIVM. ITEM. COLON
ITALICENSIVM. IN. PROV. BAETICA
PRAET. ETRVR. XV. POPVLOR
SACERDOTI. CAENIENSIVM
M. HELVIVS. M. F. CLEMENS. ARNEN
SIS. DOMO. CARTHAGINE. PRAEF. EQ
ALAE. PRIMAE. CANNANEFATVM
PRAESIDI. SANCTISS. ET. KARISSIMO
CVRA. AGENTE. L. ACONIO. CALLISTO
TR. MIL. LEG. XIIII. GEM. SEV

Item

C. CVRTIVS. P. F. PAL. NERVA. IIII. VIR
P. SILVIVS. P. F. ARNIEN. PAETINVS. IIII. VIR
C. RVSTIVS. C. F. QVARTVS. VEL. IIII VIR
T. FLAVIVS. T. F. ARN. SABINVS. IIII. VIR

Tabella

M. CAESTIVS
C. F. ARN
CLEMENS

TRIBVS. XXVI. POMPTINA

Poſt ſuperiores tribus additas, ipſo loco ſequitur Liuius. *De agro Pomptino a L. Sicinio tribuno plebis actum ad frequentiorem iam populum, mobilioremque ad cupiditatem agri quam fuerat. cura maioris belli, quod Etruria in armis erat, dilata res eſt. &c.* Hic ager Anxur, quae nunc Terracinae ſunt, anno CCCXLVIII. Volſcis ereptus fuerat. Suggerit Liuius lib. vi. Anno vrbis CCCLXXII. *Hoſtes noui praeter Volſcos, velut ſorte quadam prope in aeternum exercendo Romano militi datos, Circeoſque, & Velitras colonias iam diu molientes defectionem, & ſuſpectum Latium, Lanuini etiam, quae fideliſſima vrbs fuerat, ſubito exorti. Id patres rati contemptu accidere, quod Veliternis ciuibus ſuis tamdiu impunita defectio eſſet, decreuerunt vt primo quoque tempore ad populum ferretur, de bello eis indicendo. ad quam militiam quo paratior plebs eſſet, quinque viros Pomptino agro diuidendo, & iij. viros Nepet coloniae deducendae creauerunt.* Propter hanc cauſſam, aliquot annis poſt C. Fabio. Ambuſto, & C. Plautio Proculo coſ. anno vrbis CCCXCVI. a Cenſoribus M. Fabio & . . . . . . duae tribus additae ſunt, Pōptina, & Popilla, alias Popillia: in quas, tum qui agrum Pomptinum ſortiti erāt, tum noui alij ciues, qui in dies ciuitate donabantur, coniecti ſunt. Sex. enim Pompeius Pomptinam tribū a Pontia vrbe dictam ſcribit, a qua & ager Pomptinus appellatus eſt. Haec in Volſcis erat prope Terracinas. De hac tribu Cicero epiſt. iiij. ad Atticum: *Tribus habet Pomptinam, Velinam, & Maeciam.* & viiij. epiſt. Fam. libro. *L. Iulius L. F. Pom. Annalis.* Haec in antiquis marmoribus & Pontina, & Pomptina exarata eſt, ita

Praeneſte

DIS . MANIBVS . S
T . FLAVIVS.T.F.PONT
SABINVS
VIX.ANN.LXVI M. VII
D. VIII . HOR . VIII
H . S . E

Praeneſte

DIS . MANIBVS
L . IVNIVS . L.F.PON
TINA . ACVLNIVS
MIL . LEG . II. PARTH
MIL.AN.IX.VIX.ANN
X X X X V I
H . F . C

Romae

L . TARQVITIO
L . F . POMP
ETRVSCO
SVLPICIANO
SCRIBAE.QVAESTORIO
EX . TESTAMENTO
DE . HS . XX

Romae in domo Coritij

M . LARCIVS . L . F
POMPTINA
PVDENS . VETER
T . F . I . ARBITRIO
LARCIAE.FORTVNATAE
V X O R I S
H . M . H . N . S

TRIBVS XXVII . . POPILLA . alias POPILLIA . alias POBLILIA

Iu Sex. Pompeij fragmento ſcriptũ eſt: *Popillia tribus . . . . bnum, tot enim fu . . . . . lici nomine a . . . . . Pinaria a ſorori . . . . . mine.* Paulus Pontifex eius abbreuiator, *Popilla tribus* (inquit) *a progenitrice traxit vocabulum.* His animaduerſis in eam deueni ſententiam, vt haec tribus non a gente Popillia nomen acceperit, ſed a loco, qui forte in Volſcis prope Pontinam erat. Neque enim vlla xiiij. harum tribuum quae a Liuio primis xxi. additae referuntur, a familia nomen obtinuit, neque veriſimile eſt gentem Popilliam, quae & plebeia fuit, & tantum hoc tẽpore cognita, tribui nomen dediſſe. Illud adde quod praeter Papiriae nullius tribus Feſtus mentionem facit, quae a gẽte deriuetur, tanquam quod eorum nomina manifeſta ſint. Haec igitur tribus Popilla & Popillia primo appellata fuit, non a gente Popillia, ſed a loco nomen adepta, cuius in antiquis marmoreis monumentis ita mentionẽ fieri inueni, POP. POPIL. PVP. PVPIL. magna enim Quinctiliano auctore, inter O & V affinitas eſt, vt Poblicus, Publicus, Pullius, & Pollius, Poblicola, & Publicula. De hac tribu ita ſcribit Valerius lib. ix. cap. x. *Quam ob cauſam Popillia tribus, in qua plurimum poſtea Tuſculani in ciuitatem recepti potuerint, neminem vnquã candidatum Polliae tribus fecit magiſtratum.* Hanc tribũ Liuius Publiliam vocat lib. vij. ſic. *Eodem anno duae tribus Pomptina & Publilia additae.* Hanc proculdubio eandẽ cum Popillia eſſe exiſtimo. nã proceſſu temporis quũ iam illud obrepſiſſet, vt gentes tribubus nomina darẽt, factum eſt propter litterarum affinitatem, vt Popilla vel Popillia tribus in Publiliã paulatim verſa ſit,

nomine a familia Poblilia accepto, quae poſteriori-bus temporib. quamquam plebeia, nobilis fuit. In antiquis enim monumentis vidi PV. PVB. PVBL. PV-BLIL. Item POB. & POBL. Haec tribus in vetuſtis monumentis omniũ frequentiſsima eſt; ita vt aliquãdo paulo minus quam XL. inſcriptiones, quae eius meminerint, obſeruarim. Quarum quae ad manus ſunt exempla, hic ſuggeram

Ferentini

C. IVLIO. C. F. PVB. RVFO
VETERANO. COH. VI. PR
7. AQVILLII. MAXIMI
PRAETORI. AED. IIII. VIRO. I. D
MVNICIPIO. ALETRI
C. IVLIVS. C. F. RVFINVS. FRATRI
BENE. MERENTI. ET. SIBI
POSTERIS. QVE. SVIS

Romae

M. APICIVS
M. F. PVB
PVDENS
VERONA
MIL. COH. XII. PR
MILIT. AN. XVI
VIX. ANN. XXXIIX
H. S. E

Anagniae

L. VIBIO. B. L. POB. IVSTO
FILIO. PR. Q.
L. VIBIO. L. LIB. SEVERO
VI. VIRO. AVG
VIBIA. EVROPA
FECIT

D . M

APOLAVSTVS.MODIAN ....
PVBL.VII.VIR.EPVLON.ITEM...
APOLAVSTVS.CLAVDIAN.....
VII.VIRVM.EPVLON....
IVSTVS.GAVIANVS.PVBL.ET..
P.VOLVSIVS . . . . RENATVS
VOLVSIAE.IVSTAE . MATRI

Reliqua tribus Pupilliae & Pobliliae epigrammata ad manus hoc loco non ſunt

TRIBVS.XXIIX.MAECIA

Latinis & Campanis, qui rebellauerant, a T. Manlio conſule in deditionem anno vrbis CDXIIII. redactis, res omnis ita a conſule compoſita eſt, vt tradit libro octauo Liuius: *Latini, Campanique agro mulctati. Latinus ager, Priuernati addito agro, & Falernus qui populi Campani fuerat, vſque ad Vulturnum flumen plebi Romanae diuiditur. Extra poenam fuere Latinorum Laurentes, Campanorumque equites, quia non deſciuerant. Cum Laurẽtibus renouari foedus iuſſum. Equitibus Cãpanis ciuitas data.* Et paulo poſt, anno vrbis CDXVI. L. Furio & C. Maenio cos. poſt Latinum bellum confectum, adiicit Liuius: *Lanuinis ciuitas data. Aricini, Nomentani, Pedani, eodem iure quo Lanuini in ciuitatem accepti. Tuſculanis ciuitas ſeruata quam habebant. Campanis equitibus honoris cauſſa, quia cum Latinis rebellare noluiſſent, Fundanis, & Formianis ciuitas ſine ſuffragio data.* Et haud multo poſt ſuggerit

Liuius,anno CDXXII.A.Cornelio II. & Cn. Domitio coſ. *Eodem anno cenſus actus, nouique ciues cenſi, tribus propter eos additae Maecia, & Scaptia. Cenſores addiderunt. Q. Publilius Philo, Sp. Poſtumius.* Ita vt ex his Liuij locis hoc ſcitu dignum animaduertere poſſumus: Dare ciuitatem ius populi Romani fuiſſe, quotieſcunque illi libuiſſet; verum nouos ciues in tribum coniicere, quod erat ſupremum ciuis Romani priuilegium, vt in illa vel in illa ſuffragiū ferrēt, hoc munus cenſorū eſſe, cēſuſque & luſtri tēpus expectari oportere, atque ob eam cauſſam legimus aliquoties cenſores ante quinquennij tempus creatos, vt in commentariis Faſtorū animaduerti. Ceterum propter nouos (vt dixi) ciues, Lanuinos, Aricinos, Nomentanos, & Pedanos, quibus ſuffragij ius diu ante datum erat, hoc anno a cenſoribus duae tribus additae ſunt Maecia & Scaptia. Ex quibus Maecia tribus, auctore Sex. Pompeio, a quodam caſtro ſic appellata eſt. Hoc autem Maeciū fuit, quod Latinorum erat. De hac tribu ita ſcribit Cicero ad Atticum lib. quarto: *Tribus habet Pomptinam, Velinam, & Maeciam.* Et pro Plancio: *Quid Plancio cum Lemonia? Quid cum Veientina? Quid cum Cruſtumina? Nam Maeciā, quae non iudicaret, ſed quae reiiceretur, eſſe voluiſti.* Et Liuius libro vigeſimonono: *Deinde M. Liuius in aerarium venit, & praeter Maeciam tribum, quae ſe neque condemnaſſet, neque condemnatum conſulem aut cenſorem feciſſet, populum Romanum omnem, quattuor & triginta tribus, aerarios reliquit, &c.* Idem tradit Valerius libro ſecundo, cap. nono de cenſoria nota

De

De tribu Maecia inter aliquot lapides hunc collegi

Neapoli ad S.Paullum

C. HERBACIO . MAEC
ROMANO . DE . MAR
. . . . II. VIRO.AL
. . . . . LICIO QVAEST
CVR . SACRAE. PECVN
CVR.II.ERVM . COMPAR
SE VIVO.FECIT
QVI·OB PROMISS.VENAT
PIIETRIS. DIVISIT . QVI
NA. MIL. NVM

TRIBVS. XXIX. SCAPTIA

Tribus Scaptia eo anno, & eã ob cauſſam qua Maecia, teſte Liuio, addita fuit. De qua Sex. Põpeius: *Scaptia tribus a nomine Vrbis Scaptiae appellatur.* Tranquillus in Auguſto cap. XL. *Fabianis & Scaptienſibus tribulibus ſuis, die comitiorum ſingula millia nummum a ſe diuidebat.* Duas enim tribus Auguſtus, & plerique alij aliquãdo obtinebant, alteram quam ſibi naſcendi ſors dediſſet, alteram vero vel iure adoptionis, aut in accuſationis de repetundis praemium, aut emptam, vt quis maiorẽ in diſtributionibus partem haberet. Ita enim legi in antiquo lapide Brixiae

Q.MINICIO.Q.F
FAB. POB
MACRO

Item Auguſti
C. IVLIO. C . F
P A B . SCAPT
C A E S A R I
A V G V S T O

De hac tribu eiuſmodi inter multas collegi inſcriptiones

Romae
C . AVILIVS
C . F . S C A
S E V E R V S
F E S V L I S
MIL.COH.III.PR
7 . P A V L I N I
MIL . AN . V
VIX. AN. XXV
H . A . C

Neapoli
C. CISPIVS . A.F. SCAPT
SEVERVS.FLORENTIA
MIL.COH.III. PR . VIX
ANN.XLIII. MILITAVIT
ANN.XVII

Neapoli
L.APISIVS. C. F. SCAPTIA . CAPITOLINVS
E X . TESTAMENTO . FIERI . IVSSIT
MONVMEN
ARBITRATV. HEREDVM. MEORVM. ET
SIBI. ET. SVIS

Narniae

D . M
C.NVMISIO. C.F. SCAP
NVMMEIO
NAVILIANO
SENIORI
EQVO. ROMANO
OMNIBVS. HONORIBVS
IN.COL.NAR.PERFVNCTO
DONATO.AB.IMP.CAESAR
T.VESP. AVG. TORQ. ET
ARMILLIS. II. ET. HAS
PVR.II.ET. COR. VAL. II
C.NVMISIVS. C. F. SEMPRONIVS
DECVR.IN. COL. NAR
D . D

TRIBVS . XXX
OVFENTINA

Creſcente ob nouos ciues, qui in dies addebantur, vrbis frequentia, anno CDXXXV. L. Plautio & M. Follio cos. duae *Romae*, Liuio libro nono auctore, *additae tribus, Ouſentina, & Falerina*. Eas addiderunt cenſores L.Papirius Craſſus,& C.Maenius. Quod Liuius omiſit. Hi enim eo anno cenſores relati ſunt a Verrio Flacco in tabulis Capitolinis. De Ouſentina tribu ſic ſcribit Sex. Pompeius: *Ouſentinae tribus initio cauſſa fuit flumen Ouſens, quod eſt in agro Priuernate inter mare & Terracinas. Lucretius*

Priuerno Ouſentina venit, fluuioque Ouſente

Poſtea a cenſoribus alij quoque diuerſarum ciuitatum eidem tribui ſunt adſcripti. De hac tribu eiuſmodi vidi lapides

Ponte Corui

C. MATIENI. C. F . OVF
OVICVLAE
ANNORVM. XXVII
PRAECO. IDEM. DISSIGNATOR
TEMPVS. VICTVRO. MIHI. LONGVM
STAMINE .· PARCA
AETATIS . NOSTRAE . . . . . .

Fruſinone

A.AGNEIVS.L.F.OVF.NIGER.II.VIR
A.AGNEIVS. L. F . RVFVS . . F
A.AGNEIVS.L.F. OVF . SARDVS
A.ALLIENVS. Q. L. CHRESIMVS
AGNEIA.IOCVNDA.TESTAMENTO
SVO.FIERI.IVSSIT

TRIBVS.XXXI. FALERINA

Falerina tribus eo anno, quo Oufentina, Liuio auctore, addita eſt, ab agro Falerno in Campania, vt exiſtimo, dicta; nã ea parte & Oufentina fuit. De hac tribu Ioſephus libro XIII. cap. XVI. antiquitatum meminit ita: *C. Sempronius C.F. Falerina.* & hi vetuſti lapides

Albae

L. CORNELIVS. A. F. FAL
PVPILLVS
PRAEFECTVS. FABR
FLAMEN. QVINQVENN
PATRONVS. CASTRI. NOEVESIVM
EX. TESTAMENTO
C. IVLIVS. SP. F. PAL. CARVS
L. CORNELIVS. L. F. FAL. ALBANVS
L. CORNELIVS. ATHICTVS
L. CORNELIVS. EVTYCHVS
FECERVNT. ET. SIBI. ET. SVIS

item

L. MAGIO. M. F. FAL
VETERANO. LEG. X.
FRETENSIS
MAGIA. Ɔ L
PATRONO. B. M. ET. SIBI

TRIBVS. XXXII. ANIENSIS

Ob eam qua ſuperiores cauſſam anno vrbis CDLV. M. Fuluio, & T. Manlio Cos. Liuio libro x. auctore, condito luſtro a cenſoribus P. Sempronio Sopho, & P. Sulpicio Sauerrione, tribus additae duae Anienſis ac Terētina. Ex his Anienſis ab Aniene amne (vt puto) dicta eſt: in Sabinis enim fuit. De hac tribu Cicero Ep. fam. lib. VIII. mentionem facit ſic: *L. Atteius L. F. An. Capito*, *& pro Plancio eandem commemorat.* De qua tribu haec vetera epigrammata collegi

Romae in Quirinali

C . TERENTIVS . CC.L.ANI.EROS
ALVMINARIVS . VIVOS . SIBI . ET
CC . TERENTIS . HILARO . ET
EPAPHRODITO . PATRONIS
CAECILIAE.C.L.CHELAE . VXORI
TERENTIAE . MVSAE . LIBERTIS
CAECILIO . C. Ɔ. L. HILARO . MVSAE
FRATRI

Sermonetae

DIIS . MANIBVS
M . ANTONIO .M . F . ANIENSI
MATRINIO . EVOK . AVG
VIX . ANN . XXXIIX . M . VIII
M . ANTONIVS . M . F . ANIEN
PRIMIGENIVS
MEDICVS . FACT . RVSSAT
FRATRI . SANCTISS . FEC

TRIBVS. XXXIII. TERENTINA

De tribu Terentina,quae cum Anienſi addita eſt,Cicero pro Plancio meminit ſic: *Quas tribus edidiſti? Terentinam credo?* Et paulo poſt: *Prioribus comitijs Anienſem a Plotiò,Terẽtinam a Plãcio tibi eſſe conceſſam.* Et poſt: *Altinas praefectura,ex qua Cn.Plancius fuit ex tribu Terẽtina* Idem Ep. fam. libro VIII. *M. Oppius M.F. Terentina.* Hanc a Terento(is locus in campo Martio erat)dictam puto. De qua in his antiquis inſcriptionibus mentionem ita fieri inueni

Ad S. Germanum

L . LVCCEIO . L . F . TER
HIBERO
IIVIRO . ITER . QQ. PATRONO
SACERDOTI . SACROR. SAVADIOR
CVR . R. P . INTERAMNAT . LIRIN
EORVND . ET . PATRONO
IVDICI . SELECTO
CASSINATES.PVBL.OB.MERITA.EIVS
D . D

Item

C.NAEVOLEIO.M.F.TER
RVFO . II . AED . Q
NAEVOLEIAE. C . F
PROCVLAE .LABEONIS

TRIBVS.XXXIIII. VELINA

Tribus Velina a lacu Velino dicta, Floro ex Liuio in epitoma libri XIX.auctore, addita fuit cum Quirina, anno Vrbis DXIII. A. Manlio II & Q. Lutatio Cos. Eas addiderunt cenſores C. Aurelius Cotta, & N.Fabius Buteo. Haecque xxxv.numerũ expleuerunt. De hac Cicero epiſt. libro iiij. ad Atticum ſic ſcribit: *Tribus habet Pomptinam, Velinam, & Maeciam.* Idem in Bruto *T. Annius Velina*. Et Horatius libro i. Epiſtola v i

Hic multum in Fabia valet, ille Velina

Perſius quoque Satyra v

Libertate opus eſt, non hac vt quiſque Velina
Publius emeruit ſcabioſum teſſerula far Haec, vt dixi, a lacu Velino potius dicta eſt, quam a Velia. Eſt

enim is lacus in Sabinis, a quibus ſequens quoque tribus appellata eſt: Velia vero vrbs Lucaniae longe ab vrbe diſtans. De hac tribu haec vetuſta monumenta meminerunt

Sutri

DIIS . MANIBVS .
T. VALERIO . T . F
VEL . VICTORI
DECVRIONI . SVTRI
II . VIR.I.D.ITERVM
QVINQVENNALI
CVRATORI. PECVNIAE
PVBLICAE.PONTIFICI
PATVLCIA . EXOCHE
COIVNX

Recaneti in Piceno

C. LVCILIVS.C.F.VEL. VINDEX. MIL. COH. VI. PRAET
VIXIT.ANN.XXX. MILITAVIT. ANNIS. XII. PRINCIPA
LIS . BENEFICIARIVS . TRIBVNI . DEINDE.OPTIO
IN . CENTVRIA . HOC . TESTAMENTO . FIERI
IVSSIT . HONORIS. PIETATIS. QVE. CAVSSA
SIBI . ET C. LVCILIO. SECVNDO. PATRI. ET
LVCILIAE. SVAE. AVIAE. XX. HS. ∞ ∞
PRAELEGATIS

TRIBVS . XXXV . QVIRINA

Tribus Quirina (quae eo anno quo Velina addita eſt) à Curenſibus Sabinis videtur appellationẽ traxiſſe. Sex. Pompeius. Cicero Ep. fam. libro VIII. *C. Septimius T. F. Quirina.* Et pro Quinctio: *L. Albius Sex. F. Quirina.* Aſconius in Cornelianã: *Duae ſolae tribus Sergia, & Quirina damnauerunt.* Ioſephus antiq. libro xiiij. cap. xvii. Papirij Quirinae meminit. Antiqua vero Epigrammata ſic habent

Romae ad S. Marcum

C . ANTONIVS
C . F . QVI
PRISCVS . OSCA
MIL . COH . VII . PR
7 . CRITONI . VERI
MIL . ANN . XV . VIX
ANN . XXXIIII
C . IVLIVS . PROCVLVS
COMMANIPVLARIS
ET . H . B . M . F . C

Romae in hortis Iulis

L . AEMILIVS . L . F
QVIR . REBVRRVS
MIL . COH . X . PR . 7
MARI . VIX . AN . XXV
MIL . ANN . IIII . T . P . I .

Item

L . CAESONIVS . C . F . QVIRINA
LVCILIVS . MACER . RVFINIANVS
COS . FRATER ARVALIS . PRAEF
VRBI . ELECTVS . AD . COGNOSCENDAS
VICE . CAESARIS . COGNITIONES

& cetera

Velina & Quirina tribus xxxv. numerũ expleuere. Poſt quas is numerus amplius mutatus non eſt, vſque ad bellum Marſicũ, in quo quum Tuſcis, Vmbris, Gallis, & reliquis Ciſpadanis populis lege Iulia ciuitas data eſſet, octo nouae tribus, vt Paterculus, vel decem, vt Appianus tradit, in quas noui ciues coniicerentur, a cenſoribus P. Licinio Craſſo, & L. Iulio Caeſare additae ſunt, anno vrbis DCLXV. Cn. Põpeio Strabone,

& M.Porcio CatoneCos.In eaſdē bello Marſico confecto reliqui Italici ciuitate donati, praeter Lucanos, & Samnites, relati ſunt, quamquam & hi paulo poſt eandem ſunt conſequuti. Atque xliij.vel xlv. tribuum numerus factus fuerat, qui quum annos prope quattuor manſiſſet, poſtremo nouis ciuibus in xxxv tribus a cenſoribus L.Marcio Philippo,& M. Perperna, auctore L.Cinna conſule diſtributis, denuo xxxv. numerus reſtitutus eſt. Qui idem Ciceronis tempore, vt ex eius orationibus in Rullum,in Verrem, in Antoniū, & alijs locis liquet, fuit. Trigintaquinque tribuum etiam extat mentio in duabus Traiani imp.inſcriptionibus eodem argumento exaratis, ita

IMP . CAESARI
DIVI . NERVAE . F
NERVAE . TRAIANO
AVG . GERMANICO
DACICO .PONTIFICI
MAXIMO . TRIBVNIC
POT.VII.IMP.IIII.COS.V
P . P
TRIBVS . XXXV
QVOD . LIBERALITATE
OPTIMI . PRINCIPIS
COMMODA.EARVM ETIAM
LOCORVM . ADIECTIONE
AMPLIATA. SINT

Haec itaque ſunt xxxv, tribus, in quas vniuerſus populus Romanus diſpartitus erat, quarum aliquam, vt ait Aſconius, neceſſe erat vt cuiuſcunque eſſet ordinis ciuis Romanus obtineret. Qui enim pleno iure ciues Romani erant, id eſt cum iure ſuffragij, quod erat ſupremum ciuis Romani ius, is in vnā harū

xxxv.tribuum vt eſſet neceſſe erat: quam, ſi antiquus ciuis, hereditate;ſi nouus,a populo ciuitate donatus, a cenſoribus obtinebat, in qua ſuffragium ferret. Ex quibus quattuor,vt dixi, Vrbanae, in quas transferri ignominiae eſſet,reliquae omnes ruſticae laudatiſsimae eorum qui rura haberẽt,quae propriae ingenuorum erant., quum Vrbanae forenſis turbae, vt proletariorum,capite cenſorum,& libertinorum eſſent, vt auctores ſuntCicero primo de Oratore,Valerius,Aſconius, Plinius,& Florus

DE. IIS. QVAE. SVPERFLVVNT TRIBVVM.NOMINIBVS

Multarum tribuum nomina,quae vetuſtis epigrãmatibus, & forte apud antiquos auctores, praeter xxxv. reperiuntur.multam &magnam dubitandi occaſionẽ attulerũt.Nam praeter relatas,in antiquis inſcriptionibus,Camillae,Cluentiae, Cluuiae, Dumiae, Minuciae, Ocriculanae, Papiae,Vot.... Ceſtiae, Taur.... Iuliae,Flauiae,Vlpiae,Aeliae, apud Liuium Sapiniae, & Feſtum Pinariae mentionem quoque fieri inueni. De quibus quid exiſtimem, probabiliter diſputaturus, nihil enim certi quod afferam habeo,primum rationem reddam,cur nullam earum in xxxv. numerũ collocarim,deinde quanã ratione conſtituta eeſſe potuerint.Etenim in xxxv.primis tribubus digerẽdis illud praecipue obſeruaui, vt eas tribus in earũ numerũ collocarem, quae tam veterum auctorum,quã lapidũ teſtimonia haberẽt. Quod etiã in omnibus praeter vnã tantum Horatiã praeſtiti. Nã & auctores, & lapides quibus earum numerum confirmarẽ citaui. Horatiam autẽ potius,quae vna ex his eſt,quae ſcriptorum teſtimoniis caret, quam vllã aliarum paulo ante reci-

tatarum tribuum interſerui, tum ob eas quas dixi rationes quum de ea diſputaui, tum quod nullae etiam harum teſtimonium vllum antiquum habeant, praeter vnã Ocriculanam, quae vna tantũ ſine controuerſia, quando Horatia delenda eſſet e numero xxxv. eius locum obtinere poſſet, tum quod multos lapides etiã ipſa habeat, tum quod, quanquam mendoſe, de ea M. Cicero oratione ij. in Rullum mentionem faciat ſic, *Ab Ocriculana ad Arnienſem*. Nam in antiquis ſcriptis codicibus *Vſurana* legitur, vt ſit *Suburana*: deinde ſi *Ocriculanam*, & non *Suburanam* legere voluerimus, Ciceronis ſententiam labefactabimus, qui illarum duarũ tribuum enumeratione vniuerſas tribus comprehendere voluit a prima ad nouiſsimã, a Suburana ſcilicet, quae inter vrbanas prima eſt, ad nouiſsimam Arnienſem: quomodo nouiſsimam? non quidẽ ratione tẽporis, nam xxv fuit, ſed loci; omnium enim remotiſsima ab vrbe erat. Quae quum ita ſint, relinquitur vt Ciceronis locus corruptus ſit, & pro *Ocriculana, Suburana* legendum. Eſt & alius Ciceronis locus in oratione pro Q. Roſcio, ita: *Q. Luſcius Ocrea ſenator*. In quo cognomẽ id *Ocrea, Ocric.* id eſt *Ocriculana*, pro tribu interpretari poſſet, ſed quũ res & obſcura & incerta ſit, viſum eſt potius Horatiã, quam Ocriculanam tribũ in xxxv. numerum referre, praeſertim quum ſi Ocriculana vna ex xxxv. tribubus eſſet, (hoc autem maxime me argumentum mouit) vt ex xxi. his quas Ser. Tullius fecit fuiſſet, neceſſe eſt, praeſertim quum xiiij. ſequentium numerus manifeſtus ſit. Ceterum nulla ratione fieri poteſt, vt ex primis xxi. tribubus ſit, quum hae omnes ab agri Romani locis a Seruio denominatae fuerint: Ocriculum autem, a quo hanc tribum dictã fuiſſe cre-

diderim , longe ab agro Romano ſitum erat. Quod ſi quiſpiam eam non ab oppido Ocriculo,ſed ab ocriculis,id eſt montibus,appellatam aſſereret, vt Collina a collibus,vna quidem ex xxi. eſſe poſſet, verum quum euidentiora argumenta nó habeam, Horatiam excludere Ocriculanae cauſſa nolui:quandoquidem ſi Horatia tribus fuit, vt omnino fuiſſe credo, non niſi iis temporibus addita eſſe potuerit, quũ CD. anno poſt vrbem conditam ea gens quae ſub regibus,& poſt reges exactos primis reip.temporibus quam maxime in vrbe floruit,vix amplius ab hiſtoricis nominetur.

TRIBVS EXTRA NVMERVM OCRICVLANA

Quid ergo eã eſſe dicemus? Ego igitur eã quidẽ vnã ex xxxv. tribubus procul dubio fuiſſe exiſtimo, ſed quaenam ex ſupra relatis fuerit incertũ. Quandoquidem vnam tribum plura nomina habere potuiſſe, immo habuiſſe ſatis demonſtrauerim. Vna enim ex antiquis Ser.Tullij tribubus,ſiue a gẽte,ſiue a loco appellata fuerit,eſſe potuit,in quam Ocriculani in ciuitatẽ recepti,a cenſoribus relati fuerint. A quibus ea tribus vel antiquo nomine mutato nouum Ocriculanae aſſumpſerit,vel vtraque ſimul retinuerit. Nam eam tribum fuiſſe in dubium venire non poteſt, quũ pleraq; ſaxa vetuſta viderim,quae eius mentionem faciebant ſic:OCR. OCRIC.ex quibus haec ad manũ nũc ſunt.

Morlupi

V . VITELIVS . A . F . OCR
CRESCENSIVS. II. VIR. CAP
Q . VALERIVS . Q . F . OCR
PACATVS . II . VIR. CAP
CVM . CONS . RESTITVE
RVNT

Via Flaminia

GENIO

IOVI . STYCIO . SANCTO
SACRVM
SEX . POMPEIVS . SEX . FIL
OCRIC . CIVICA
MIL. COH. VIII . PRAET

TRIBVS . EXTRA . NVMERVM PINARIA

Haec ſi tribus fuit (eius enim tanquam tribus meminit Sex. Pompeius ſic: *Popillia tr . . . . buum, tot enim fu . . . lici nomine a . . . . Pinaria a ſorori . . . . . mine)* proculdubio vna ex xxi. a Ser. Tullio factis fuit; puta Cluſtumina, Lemonia , Pupinia, aut Veientiña. Cui gens Pinaria patricia maiorum gentium, & vrbe vetuſtior, nomen ſuum nouum impoſuit, vt de Aemilia, Fabia, Cornelia, & Papiria factum fuiſſe ſcripſi. Sed hanc tribum merito illud ſuſpectam facit, quod ſaxorum prorſus eget teſtimonio

TRIBVS.EXTRA. NVMERVM SAPPINIA

Huius quoque tribus nullum vnquam epigramma vidi, neque qui ſe vidiſſet agnoui, quamobrem dubium eſſe poteſt an Romana fuerit, quanquam de ea diſerte bis terue Liuius in libris de bello Macedonico mentionem faciat, vt libro triceſimoprimo ſic: *Eodem tempore P. Aelius conſul C. Oppium praefectum ſocium, hac tumultuaria manu per Vmbriam, quam tribum Sappiniam*

Vocant, agrum Boiorum inuadere iuſsit. Et libro triceſimo tertio: *Sub haec tam varia fortuna geſta, L. Furius Purpureo alter conſul per tribum Sappiniam in Boios venit. &c*

RELIQVAE. TRIBVS. INCERTAE

Reliquarum nouem vel decem tribuum nomina, ſi modo vel tribus fuerint, vel error fabrilis non ſit (omniũ enim in vetuſtis marmoreis inſcriptionibus mẽtionem extare didici) diu multumque me torſerunt. Vt Camilla, Cluentia, Cluuia, Dumia, Minucia, Papia, Vot . . . . Ceſtia, & Taur . . . . nam & ſi facile concederem quaſdam ex iis errore fabrili ortas eſſe potuiſſe, vt MIN. pro MEN. VOT. pro VET. vel VOLT. & ſimiles, id tamen de omnibus dici nulla ratione poſſe exiſtimo, & praeſertim Papiae, cuius ſupra XXII. inſcriptiones extare vidi ſic exaratas: PAP. PAPIA. Cluentiam quoque & Cluuiam ex Cluſtumina errore fabrili ortas exiſtimaſſem, niſi eas ĩtegras ſic CLVENTIA. & CLVVIA exaratas fuiſſe inſpexiſſem. Cuius rei occaſione CAM. Camillã, DVM. Dumiam, MIN. Minuciam. CES. Ceſtiam, quae cõciſae in lapidibus ſcalptae erant, interpretatus ſum. VOT. enim & TAVR. ſi tribuum nomina fuere, interpretari me neſcire fateor, niſi Votiuam & Tauriam dicamus. quod ſi error fabrilis fuit, & VOT. pro VET. vel Voturiam pro Veturia interpretari voluerimus, quo modo *Voturios* pro *Veturios* dictos apud Soſipatrum legimus, non erit, quod in eius alia interpretatione laboremus. Porro autem quum quaſdam ex his tribubus, omnino fuiſſe mihi perſuaſiſſem, & in his Cluentiam, Cluuiam, & Papiam, ſuſpicatus ſum haec nomina aliquot earum octo, vel decẽ tribuũ

fuiſſe,quae bello Marſico quum Italis ciuitas data eſt, a Licinio & Iulio cenſoribus additae ſunt. Quod vt exiſtimarem, duabus potiſsimũ rationibus adductus ſum. Primũ, quod eas aliquas ex antiquis XXXV. tribubus eſſe non poſſe ſemper exiſtimarim. Non enim veriſimile videtur, vt antiquis illarum nominibus mutatis, Cluuiae, Papiae, & Cluentiae, quae familiarũ plebeiarum & nouarũ nomina ſunt, aſſumpſerint. Deinde quia animaduerterim ab Appiano libro primo de bello ciuili, inter praecipuos duces Italicos, qui contra populum Romanum bello Marſico arma ſumpſerunt, Papium Mutilum, & L. Cluentium, nominari. Quae familiae poſtea in ciuitatem receptae nobiles euaſerunt, ſummosq; honores Romae adeptae ſunt, vt praeturã & conſulatum. In Faſtis enim conſularibus Papij Mutili mentio eſt. Cluuia quoque eſt oppidi in Samnio nomen, a quo quando cum ceteris Italicis populis Samnites ciuitatę donati ſunt, tribus Cluuia facile appellari potuit. Quod de his tribus dixi, idem de Camilla, aut Camillia, Dumia, Minucia, Ceſtia, Taur . . . & Vot . . . . Si Veturiam interpretari voluerimus, & forte Aelia ſuſpicari poterit. Nam Iuliam, Flauiam, & Vlpiam, in Auguſti, Veſpaſiani, & Traiani memoriam additas, vel ex veteribus ita appellatas fuiſſe, ex Dione libro XLIIII. intelligi poteſt. Nec me mouet, quod, nouis ciuibus ex illis octo aut decem detractis, in xxxv. poſtea tribus diſtributi ſint, atque tempore M. Tullij tantum xxxv. nominentur. Nam poſteaquam ciues ex iis excepti ſunt, republica ſtante eas nihil fuiſſe exiſtimo, verum poſt Auguſti tempora, quum integris prouinciis extra Italiã etiam ciuitas dari coepiſſet, eas ſub iiſdem quibus inſtitutae fuerãt, nomini-

nominibus,ab aliquo imperatore reſtitutas fuiſſe puto,atque ad XLIII.vel XLV.numerum iterum auctas. Quae nihilominus ob antiqui numeri religionẽ ſemper XXXV.appellatae fuerunt,quãquam XLIII. aut XLV. eſſent,vt centuriis, & tribubus Romuli ſub rege Tarquinio Priſco,centumuiris,qui centum quinque,Sex. Pompeio,& quindecim viris ſacris faciundis,qui LX. Seruio auctoribus,fuerunt,accidit. Nec vlla difficultas fuit, quae nouas tribus addere ſub imperatoribus prohiberet,praeſertim quum ciues Romani in eas nõ diſtribuerentur amplius, vt ſuffragium ferrẽt, vel aliquid comitiis agerent,quae omnia in principis vnius poteſtate erant, ſed tantum in eas tribus ciuitate donati referebantur,vt id ſignum quoddam eſſet eos eſſe ciues Romanos, omnibuſque priuilegiis potiri poſſe,quae libertate oppreſſa ſub Caeſarum imperio ciues Romani potiri ex legibus conſueuerãt. De quibus alio loco diſputabo

DE.VIII. alias X.TRIBVBVS.BELLO.SOCIALI ADDITIS

Anno ab vrbe condita DCLXIIII. L. Iulio Caeſare,& P. Rutilio Lupo cos. bello Marſico maxime vigẽte,(omnis enim Italia auctoribus Picentibus; Tuſcis,Vmbris,& Gallis exceptis,arma contra Romanos ob non adeptum ius ciuitatis aſſumpſerat) quũ ijdem Tuſci,Vmbri,ob eandem cauſſam defectionem molirentur , veritus ſenatus ne hoſtibus omni ex parte orientibus , vrbem minus tueri poſſet , mare omne a Cumis ad vrbem vſque libertis communiuit,eis tunc primum ad militiam ob virorum inopiam accitis.Ita-

los vero omnes adhuc in fide permanentes(lege ab altero conſulum quae Iulia appellata) quod maxime exoptabât,ciuitate donauit,inter quos Tuſci, Vmbri, & Galli fuere. Hac igitur liberalitate vſus ſenatus, ex amicis longe amiciores fecit,& qui dubij erant in fide confirmauit. Nouos vero hos ciues Romani haud ſtatim eorum tribubus quae xxxv.numero fuere miſcuerũt,verum decem alias tribus addidere, in quibus ipſi ſuffragium nouiſsimi ferrent,& plerũque eorũ ſuffragium nullius fere erat momẽti,quũ quinque & xxx.in primis vocarentur, quae ſupra dimidium reliquas excederent, quod a principio efflagitantibus Italis eos latuit. Quum vero res cognita fuiſſet,alterius ſeditionis occaſionem praebuit. Et paulo poſt. Et haec quidem per Italiam ſociali bello geſta ſunt, quod quum in maius augeretur, Italia omni ciuitate donata, Lucanis & Samnitibus eo tempore exceptis,quieuit. Nã & hi eandem paulo poſt aſſequuti ſunt,& inter tribus quemadmodum ſuperiores ſeparatim lecti, ne ſi antiquis ciuibus miſcerentur, eos in comitiis ſuperarẽt, quum eſſent numero longe plures. Hoc eſt quod ex Liuio ſcribit Florus in epitoma libri LXXX. *Italicis populis a ſenatu ciuitas data.* Et libro XXCIIII. *Nouis ciuibus ex S. C. ſuffragium datum.* Paterculus autem libro ſecũdo hanc rem aliter tradere videtur. Non enim nouas tribus additas fuiſſe ſcribit, ſed octo ex veteribus acceptas,in quibus Italici ſuffragium ferrent. Ait enim: *Non erat Mario & Sulpicio Cinna temperatior. Itaque quum ita ciuitas Italiae data eſſet, vt in octo tribus contribuerentur noui ciues,ne potentia eorum & multitudo veterum ciuium dignitatem frangeret, pluſque poſſent recepti in beneficium quam auctores beneficij, Cinna in omnibus tri-*

bubus ſe eos diſtributurum pollicitus eſt, quo nomine ingentem totius Italiae frequẽtiam in Vrbem acciuerat, e qua pulſus collegae optimatiumque viribus, quum in Cãpaniam tenderet, conſulatus ei abrogatus eſt, ſuffectuſque in eius locum L. Cornelius Merula flamen Dialis. Ita Velleius. Appiani autem ſententiam magis vt approbem, duo faciunt, primum eſt antiquorum exemplum, qui propter nouos ciues, nouas etiam tribus addere ſolebant; nunc enim tota Italia ciuitate donata, veriſimile etiam viſũ eſt, vt eas decem tribus adderent: alterum eſt octo aut decem tribuũ, quas mox referam, nomina, quae proculdubio verae tribus aliquando, & non ex xxxv. numero fuerunt. Hoc quidem anno a cenſoribus Iulio & Licinio propter nouos ciues additae, & quadriẽnio poſt a Marcio & Perperna cenſoribus quum in xxxv. tribus Italici omnes diſtributi eſſent, diſſolutae, & poſtremo poſt Auguſti tempora, quum integris extra Italiã prouinciis ciuitas dari cepiſſet, & forte a Claudio imperatore in cenſura quam cum L. Vitellio anno vrbis DCCC. geſsit, denuo additae; quod innuere videtur haec inſcriptio cuiuſdam ab ipſo ciuitate donati

TI. CLAVDIVS. TI. F
CAMIL
SOTERICVS

Porro autem inter ipſas nouas tribus
has fuiſſe exiſtimo

TRIBVS. CAMILLIA. alias
CAMILLA

Huius tribus mentionem fieri in quinque antiquis inſcriptionibus animaduerti ſic: CAM. CAMIL. Quarum aliquot ſunt in libro epigrammatum antiquae vrbis exaratae ita

L.VICIDIVS.L.F
CAM.PRAESENS

Item

Q.MANLIVS.Q.F.CAM
SEVERVS
ALBA. POMPEIA

Item

M.VADIVS.M.F
CAM.ASPRENAS

Item

L.LVCCEIO.C.F
CAMIL.APRILI
AVG.BAD

Item

TI.CLAVDIO. TI.F
CAMIL
SOTERICO

Mutinae in vetuſto ſaxo

P.VETTIO.P.F.CAM
SABINO.EQ.P
IIII.VIR.AED.POT
ET.MAG.MAN.RAVEN
CORNELIA.MAXIMINA
MARITO.INCOMPARAB
ET.SIBI.VIVA.POSVIT

Ceterum verbum CAMIL.pro Camilla,Camilia & Camillina interpretari poteſt. Cauſſa autem cur neque huius, neque nouem ſequentium nemo meminit,eſt,quod paulo poſt quam inſtitutae ſunt, fractae fuerunt:poſt Claudij verò imp.tempora haud multos integros hiſtoricos habeamus

TRIBVS.CESTIA

Tribum C e s. quam in aliquot lapidibus ſe vidiſſe vir fide dignus mihi rettulit,pro Ceſtia ego interpretor,gente poſt legem Iuliam Romae nobili,& conſulari:C Ceſtij enim conſulis ſub Tiberio Caeſare cum Cn.Seruilio mentio eſt apud Tacitum & in faſtis cõſularibus, eiuſdemque, vt puto, vij. viri epulonum in vetuſta pyramide prope portam Oſtienſem ſic

C. CESTIVS. L. F. POB. EPVLO
PR. TR. PL. VII. VIR. EPVLONVM

TRIBVS. CLVENTIA

L.Cluentij bello Italico contra Romanos ducis Appianus meminit. Gentem etiam Cluentiam Romae nobilem Auguſti tempore fuiſſe, eamque a Troianis & Cloantho comite Aeneę deſcendiſſe, tradit Virgilius lib.v.ſic

. . . . *genus vnde tibi Romane Cluenti*

Ab hac facile fieri poſſet, vt tribus Cluentia nomen obtinuerit, de qua mentio eſt in hac vetuſta Sublacẽſi inſcriptione

DIS.MANIBVS
SEX.IVNIVS.SEX.F.CLVENT
FRONTINVS
VET.LEG.I.ITAL. VOLVNT
VIX. ANN. LXIIX. M. IIX
H . S . E

TRIBVS. CLVVIA

Haec tribus a Cluuia Samnitiũ vrbe,de qua meminit Liuius,nomẽ obtinere potuit,in qua Samnites in ciuitatẽ recepti,cõiecti fuerint.de ea enim mentionẽ fieri animaduerti in vetuſto hoc Praeneſtino epigrammate

DIS . MANIBVS
D.ANTISTIVS.D.F.CLVVIA
AETERIVS
MIL . COH.V.PRAET.7.AELI
ASPRI.VIX.ANN.XXXXII
M . IIX.D.XXII
T . F . I
IN . FRON . PEDES . XXIIII
IN . AGRO . PEDES . XXIIII

TRIBVS . DVMIA

Tribum quae in tribus vetuſtis lapidibus DVM. notatur, ego Dumiam interpretor, de qua praeterea nihil, quod afferam, habeo

Romae

Q. FLAVIVS . DVM . Q.L . HILARVS
FECIT . MONVMENTVM . SIBI . ET
Q.FLAVIO.HERMEROTI.FRATRI. ET
Q.FLAVIO.GAMO.COGNATO.ET.SVIS
LIBERTIS . LIBERTABVS QVE
QVOS . MANVMISI . ET . QVOS.MANV
MISERO
POSTERIS.QVE.EORVM

Via Caſsia

CLAVDIAE . VENERIAE
A.GELLIVS. A .F . DVM
SECVNDVS
BONONIA
FECIT . ET . SIBI
IN.F.P.VI.IN.AGR.P.IX

Fani

Q.PERCERNIVS
Q. F. DVM
MASCVLINVS

TRIBVS. MINVCIA

Minuciam gentem Romae nobiliſsimam & vetuſtiſſimam fuiſſe ſatis conſtat. Haec quum priſcis temporibus a patribus ad plebem tranſiiſſet, paulo ante bellum Marſicum adhuc florebat, quo tempore duos cõſulares, & alterum ex iis triumphalem Minucios habuit. Ab hac gente haud abſurdũ eſſet tribũ Minuciã deriuatam eſſe dicere, de qua in antiquo hoc lapide mentio eſt ita

Praeneſtae

A. MVNIO. A. F
MIN. EVARISTO
SPL. EQ. R. PAT. COL
OMNIBVS. HONOR
NITIDE. FVNCTO. OB
INSIGNEM. EIVS. EDITIONEM
MVNERIS. BIDVI. POPVLO
POSTVLANTE. BIGAM
PLACVIT. EQVEST. STATVA
DECRETO. ORDINIS. EVM
ORNARI
L. D. D. D

TRIBVS. PAPIA

Frequẽtiſsima mẽtio eſt huius tribus in vetuſtis marmoreis monumẽtis, ita vt haec vna fidẽ reliquis facere queat, plures quã 35. tribꝰ fuiſſe. Haec forte agẽte Papia

dicta eſt Italicarum nobiliſsima. Nam inter primos belli ſocialis duces a Paterculo & Appiano Papius Mutilus refertur, cuius gens poſtea in ciuitatẽ accepta cõſularis fuit. Papiorũ enim Mutili & Secundini conſulum ſub Auguſto in faſtis mentio eſt. Item legis Papiae & Poppaeae. T. quoque Annius Milo oratione Ciceronis celebratus, e gente Papia fuit. A qua proculdubio haec tribus nomen accepit: de qua hi lapides meminerunt

Sutrij

M . ANTEIO
M.F.PAP. RESTI
TVTO. PR . IVV
AEDILI.AVGVRI
CVR.R.P.DECVR
AVGVST.ET.POP
AERE.CONLATO

Romae in domo Laelij Lalli

Q . CAECILIVS . Q . L . P A P I A
SIBI.ET.LIBERTIS.ET.LIBERTABVS.QVI
SVNT.COMMVNES.CVM
CAECILIA.Q.L.DIONYSIA.ET.POSTERIS
LIBERTORVM.ET.LIBERTARVM. EORVM
CAECILIA . Q . L . DIONYSIA
SIBI . ET . LIBERTIS.ET.LIBERTABVS.QVI
SVNT.COMMVNES.COM.Q.CAECILIO
Q.L.PAPIA.ET.POSTERIS.LIBERTORVM
ET.LIBERTARVM.EORVM

Neapoli

C . MARCIVS . C . F
PAPIA
SIBI.ET.SVIS.LIBERTIS
ET.LIBERTAE
HOC.MONVMENTVM
SIVE.SEPVLCHRVM.EST
H . N . S

TRIBVS . TAVR....

Tribum Taur. neque ego vnquam vidi , neque qua ratione interpretari poſsit, niſi Tauria dicamus , ſcio. Vir tamen doctus, & fide plenus ſe hanc in antiquis tabulis marmoreis vidiſſe pro certo affirmauit

TRIBVS . VOT.....

Huius tribus in duabus omni ex parte abſolutis elegantiſsimiſque inſcriptionibus mentionem extare vidi ita

Romae apud G.Delphinium

L.NEVIVS . L.F.VOT
POLLIO
L.NEVIO.L.L
DIOMEDI

Romae ad S. Mariam in Via lata

CN . SERGIO.CN.F.VOT
PRISCO . FILIO . SVO
PRAETORI
SACRIS.VOLCANI.EX.DD
AEDILI . ADLECTO

Placentiae in aede D. Paulli

V . F
L . BETVCIVS . L . F
VOT . TENAX
L . BETVCIO . L . F
RVFO.PATRI
CINTVLLIAE . L . F
MAXIMAE.MATRI
C . BETVCIO . L . F
SALVIO.PATRVO
L . BETVCIO . L . F
AVO

Haec autem (ſi error fabrilis eſt, quod minime exiſtimo) tam pro *Veturia* quam pro *Voltinia* interpretari poſſunt. Quamquam apud Soſipatrum *Voturios* pro *Veturios* aliquando dictum legimus. Ita vt *Veturia* dicēdum ſit. Quod ſi neque error fabrilis ſit, neque *Veturia* legendum, quid plane dici poſsit ignoro, niſi *Votina* vel *Votinia* interpretemur, quorum neutrum tamen placet

TRIBVS . AELIA

Poſtremam omnium Aeliam tribum, quae decem numerum expleret, ſuggeſsi, quod parum compertum habeam, an a gente antiqua Aelia nobili, quamquam plebeia, an ab Hadriano Imperatore, qui ex gente Aelia fuit, dicta ſit, quemadmodū Iulia, Flauia, & Vlpia; quae ab Auguſto, Veſpaſiano, & Traiano nomen adeptae ſunt. Huius tribus lapidē nullum adhuc vidi, ſed

ſe vidiſſe vir quidam doctus & cui facile credo, mihi rettulit. Haec autem ſi omnia tribuum nomina ſunt a xxxv. diuerſa, facile ipſarum decem tribuũ bello Marſico additarum eſſe potuerunt. De quibus praeterea quid afferam, non habeo

TRIBVS. IVLIA

Tribum Iuliam ſcribit Dio libro xliiij. in Augusti honorem a ſenatu appellatam fuiſſe, vnam ex veteribus, non de nouo additam. Quae autem ea fuerit, incertũ. De hac tribu duas inſcriptiones extare vidi ita

Fani

Q. TITIENVS. Q. F
IVLIA. QVADRATVS

Inter Ariciam & Bouillas

D I S . M A N I B V S
Q. IVNIVS. Q. F. IVLIA
VALENS
MIL. L E G. V. A L A V D
V I X. A N N. X L I I X
D. XX. H. IIX. VIVVS
FECIT. SIBI. ET. SVIS
IN. FR. P. I IIII. IN. A. P. I III

TRIBVS. FLAVIA

Et haec tribus aut a Veſpaſiano, aut ab altero filiorũ Tito vel Domitiano nominata fuit: quandoquidem hi ex gente Flauia fuerunt. De qua tribu hanc vidi inſcriptionem Romae

C. VALERIVS. C. F
FLAVIA. SPECTATVS
SISICIA. MIL. COH
VIII. PR. 7. V O C O N I
M I L. A N N. VI. VIX
A N N. XXIIII. H. F. C

TRIBVS . VLPIA

Haec in Traiani Imp. memoriam denominata eſt, de qua antiquum epigramma ego aliquãdo vidi, quod modo ad manus non eſt. Atque haec ſunt omnium tribuum nomina, quae ego vnquã extare in antiquis, tam librorum quam lapidũ monumentis, didici. Quas ego hac ratione digeſsi, atque de iis ita diſputaui, vt probabiliter potius & diſputandi more diſſeruerim, quam ſic omnino fuiſſe mihi perſuadeam. Quae ego attuli, harum rerum ſtudioſi accurate examinabunt, ſi quod mihi propoſui, conſequutum me eſſe exiſtimabunt, non parum mihi in lucro tuliſſe videbor; ſin' autem, liberũ erit cuique, quae de rebus adeo noſtra aetate, & forte antiquorum etiam obſcuris tractaui, ad ſuam ipſorum ſententiam, dum meliora & certiora afferant, omnino reuoluere, & ea diſtinctiora & illuſtriora reddere. quod enim potui praeſtiti, neque quicquã laboris quo omnia clariſsima facerẽ, reliqui

A tribubus comitia tributa fiunt, quemadmodum a curiis curiata, & centuriis centuriata. Ea erant auctore Gellio, quum ex regionibus, & locis, id eſt per tribus ſuffragium ferebatur. Erant enim tribus populi Romani partes diſtinctae locis in vrbe diuerſis & regionibus vndique circum vrbem per Italiam diſperſis. Ceterum de comitiis curiatis haud multo poſt, quũ ad eorum primam inſtitutionem deueniam, diſputabo. Atque hactenus de tribubus Romanis

De Cenſu primo, & luſtro inſtituto

Poſt diſputationem de tribubus, quae de cenſu pollicitus ſum, nunc exponere rei ipſius ordo requirit.

Ser. itaque Tullius rex, poſt vrbanas ruſticaſque tribus inſtitutas, Tuſcorum exercitu fuſo, Romam (vt inquit Liuius) reuerſus, longe maximum pacis opus aggreſſus eſt: vt quemadmodum Numa diuini auctor iuris fuiſſet, ita Seruium conditorem omnis in ciuitate diſcriminis, ordinumque, quibus inter gradus dignitatis fortunaeque aliquid interlucet, poſteri fama ferrent. Cenſum enim inſtituit, rem ſaluberrimã tanto futuro imperio, ex quo belli paciſque munia non viritim, vt ante, ſed pro habitu pecuniarum fierent: nam claſſes, centuriaſque, & hunc ordinem ex cenſa deſcripſit, vel paci decorum, vel bello. Tum igitur ciues omnes bona ſua aeſtimare rex iuſsit, atque eorũ aeſtimationem iureiurando obſtrictos ad ſe deferre; praeterea patrem, nomina & aetatem vxorum, liberorum, libertorum, ſeruorumque profiteri, quaque vrbis in regione, aut quo ſuburbij pago habitarent, indicare; qui ſecus feciſſet, bona eius publicari, ipſum verberatum venire, & ciuitatem amittere voluit. Ex iis autẽ verbis, quae Dionyſij ſunt, colligimus: Ciues Romanos non vbi ad aetatem ferendis armis idoneam, hoc eſt ad annos XVII. peruenerant, vt quidam exiſtimarũt, ſed a quo primum die nati erant, cenſos fuiſſe. Quo in loco Dionyſius ipſe libertinos quoque & ſeruos vna cum ingenuis fuiſſe cenſos ſignificat. Quum autem, vt ex eodem liquet, ruſtici Romani cenſi fuiſſent, non eſt dubium, quin poſteaquam communicari ciuitas coepta eſt, municipia, & coloniae in cenſum recepta fuerint. De municipiis autem ita ſcribit Pedianus: *Conuenerat ex municipiis cuiuſcunque modi multitudo, aut propter comitia ſuffragiorum cauſſa, aut ludorum, aut vt cenſerentur.* Idem quoque ſignificant verba Ci-

ceronis in oratione pro Cluentio quum ſcribit: *Tabulas publicas Larini cenſorias corrupiſſe, decuriones vniuerſi iudicarunt.* Certe enim de tabulis iis intelligit, in quas Cenſores quum ciuium Romanorum cenſum agerēt, municipum nomina rettulerant. Coloni vero bello Punico ſecundo cēſeri coepti. Ita enim ſcribit Liuius libro XXIX. *Duodecim coloniarum, quod nunquam antea factum erat, deferentibus cenſoribus, cenſum acceperūt: vt quantum numero militum, quantum pecunia valerēt, in publicis tabulis monumenta extarēt.* Orbos autem & orbas, itemque viduas cenſu excluſas aliquando fuiſſe refert Liuius. Lib. enim III. Q. Fabio (inquit) T. Quinctio Cos. *cenſa ſunt ciuium capita* CXXIII ∞ CCXIIII. *praeter orbos, orbaſque.* Et libro LIX. ait: *Cenſa ciuium capita* CCCLXIII ∞ DXIII. *praeter orbos & viduas.* Nulla igitur (his exceptis) hominum conditio cenſu a Ser. Tullio excluſa fuit, vt ex Dionyſio ſatis conſtat. Qui profeſsione perfecta tabulas perlegit, quibus & ciuiū numerum, & vniuſcuiuſque opes cognouit. Prout autem varius erat cuiuſque cenſus, ita etiam ſex deſcripſit ciuium claſſes, quae in centurias diſpartitae erant. Ita vt in primam ditiſsimum quēque, in ſextam tenuiſſimum cōiiceret. Ex his enim quorum maximus erat cenſus, ideſt, qui cētum millia aeris eoue amplius poſſideret, primam claſſem fecit octuaginta centuriarū, quadraginta quidem ſeniorum, & totidem iuniorum. Erant autem ſeniores poſt annum aetatis XLV. iuniores autem a XVII. ad XLV. ſeniores ad vrbis cuſtodiam vt praeſto eſſent, iuuenes vt foris bella gererent. Arma his imperata, galea, clypeus, ocreae, lorica, omnia ex aere, haec vt tegumenta corporis eſſent, tela in hoſtem, haſtaque, & gladius. Additae huic claſſi (vt Li-

uius ſcribit) duae fabrum centuriae, quae ſine armis ſtipendia facerent: datum munus vt machinas in bello ferrent. Has duas centurias, non primae, ſed ſecundae claſsi adiectas fuiſſe prodit Dionyſius, earumque vnã centurias ſeniorum, alteram vero iuniorum ſequi iuſſas. Secunda claſsis intra centum vſque ad quinque & ſeptuaginta millium cenſum viginti centuriarum inſtituta, decem ſeniorum & decem iuniorum, his arma imperata, ſcutum pro clypeo, & praeter loricam omnia eadem. Tertiae claſsis quinquaginta millium cenſum eſſe voluit, viginti quoque centuriarũ, ex quibus decem iuniorum, totidem ſeniorum. quibus nec de armis quicquam mutatum, praeter ocreas tantum, quas eis ademit. In quarta claſſe cenſus quinque & viginti millium, vt Liuius, vel xx. tantum milliũ, vt Dionyſius; totidem centuriae, eodemque diſcrimine aetatum factae; arma his immutata, nihil praeter haſtam & verutum datum. Quinta claſsis aucta, centuriae xxx. factae xv. ſeniorum, xv. iuniorum. xi. millibus haec claſsis cenſebatur. fundas lapideſque miſsiles hi ſecũ gerebant. In his, vt Liuius ſcribit, accenſi, tibicines, cornicineſque in tres centurias diſtributi. Dionyſius vero duas tibicinum tantum centurias factas fuiſſe refert, eaſque quartae claſsi adiunctas, quarum vna erat ſeniorum, altera iuniorum. Cenſus autem xi. millium minor, reliquam ciuium multitudinem habuit, quae erat maior ciuium multitudo, quam in vnam centuriam redegit militiae ac tributi immunem: & haec fuit ſexta claſsis. In hac autem centuria proletarij, & capite cenſi erant. Proletarij autem erant qui ∞ c. aſſes vel plus minus in cenſum deferebant,

qui ſoli in vrbe procreandae proli, & nulli alio videbantur vacare publico muneri, vnde a prole proletarij nuncupati. Capite cenſi vero tenuiores erãt, qui CCCLXXV. aſſes haberent in cenſum, qui quoniã pecunia non viderentur cenſi, capite ſuo cenſebantur, ciuiũ numerum augentes: quibus non ideo vacatio a militia data, quod arma his quoque non cõmitti poſſent, ſed quia bellicos ſumptus facere nequirent. eis enim temporibus milites ſe de ſuo alebant. Proletarij longo tempore poſt militare coeperunt. Capite vero cenſis primus bello Iugurthino arma dedit C. Marius, vt ſcribunt Saluſtius, & Valerius Maximus. Ceterum Ser. Tullius ita pedeſtri exercitu ornato diſtributoque, equitum ex primoribus ciuitatis qui maximo cenſu eſſent, XII ſcripſit centurias. Sex item alias centurias, tribus a Romulo inſtitutis, ſub iiſdem quibus inauguratae erãt nominibus fecit, atque ad XVIII. numerum auxit, quas cum octuaginta primae claſsis centuriis coniunxit; eiſque ad equos emendos, dena millia aeris ex publico data, & quibus equos alerent, viduae attributae, quae bina millia aeris in annos ſingulos penderent. Ex qua diuiſione ſequitur vt decuriones, equites, ſenatores omnes in prima claſſe cenſerentur, quãdoquidem neque decurio poterat eſſe qui centũ millia non haberet, neque eques qui quadringenta ∞. neque ſenator qui octingenta millia. Summa autẽ centuriarum quae omnibus claſsibus continebatur, erat CXCIII. vel vt Liuius, CXCIIII. Qui vnam tibicinum, cornicinum, & accenſuam centuriam adiungit. Ex his octo & xc. erant primae claſsis, ſi numerentur centuriae XVIII. equitum, vel centum centuriae erũt primae claſsis, ſi duas fabrum addiderimus, quas Liuius pri-

mae

mae,Dionyſius vero ſecũdae claſsibus adiunxere. Populo ita diſtributo militũ deſcriptionẽ per cẽturiarũ diuiſionẽ faciebat,ac tributũ ex cenſu per eaſdem cẽturias imperabat. Nam ſi quando ei opus eſſet militũ decem millibus,aut viginti,diuiſa in centũ nonaginta tres centurias ciuitate,per cẽturias imperabatur quãtum dare militũ quemque oporteret. Tũ inita ratione pecuniarum quae exercitu ducendo opus eſſet,populus in centum nonaginta tres cẽturias diuidebatur, & quid quamque centuriam conferre oporteret, imperabat. Qua ratione fiebat,vt qui maximo cenſu erant, quum & pauciores eſſent,& in plures diuiſi centurias, ſaepius ac fere cõtinenter ferrent onus militiae; & de ſuis facultatibus plus in cõmune conferrent,atque,vt ait Liuius; *In dites a pauperibus inclinata onera.* Qui enim medio cenſu erant, quia plures erant,& in pauciores cẽturias diſtributi,nec ita ſaepe militabãt, nec magno tributo grauabãtur; qui vero infimo cenſu erant, omni onere immunes fuerunt. Atque illo quidẽ periculorum & impenſarũ onere diuitibus impoſito,vt ne id grauiter ferrent, optimã rationẽ leniendae indignationis cõmẽtus eſt. Effecit enim vt hi vere Reip. domini eſſent,& in pauperibus nulla propemodũ vis eſſet, idque ita fecit,vt ſe excludi plebs non ſentiret. Fuit autẽ illa quã diuitibus dedit, dominatio in comitiis, quibus res maximae a populo ſciſcebãtur. Nã ex veteri lege tria erant in populi poteſtate,magiſtratus omnes creare,leges cõdere,aut abrogare, bellũ indicere, aut pacẽ facere. Haec vero a populo adhuc ita peragi ſolita erant, vt per curias diuiſum ſuffragium ferret: erantque tunc pauperes diuitibus ferendo ſuffragio pares. Quinetiam, quia multo pauciores erant diuites

pauperibus, ita fiebat, vt vis ſuffragiorum eſſet penes pauperes. Quo a Ser. Tullio animaduerſo in diuites tranſtulit poteſtatē ſuffragiorū; quando enim volebat vel magiſtratus creare, aut leges ferre, aut bellū indicere, cēturiata comitia pro curiatis vocabat, ac primū quidem ad ſuffragiū ineundū vocabat centurias maximi cenſus, in quibus erant XVIII. cēturiae equitum, & peditum XXC. Hae octo & nonaginta cēturiae, quae reliquam multitudinē tribus centuriis ſuperabant, ſi conueniſſent, reliquas vincebant, omninoque quod ſtatuiſſent obtineri oportebat. At ſi omnes illae non conueniſſent, tunc vocabat ſecūdae claſsis XX. vel XXII. centurias. Quod ſi harum rurſus diuerſae fuiſſent ſententiae, vocabantur centuriae viginti claſsis tertiae, mox quartae XX. vel XXII. idque eouſque faciebat, donec XCVII. centuriae conuenirent. quod ſi vocata etiā quarta claſſe id nondum ita accidiſset, ſed ſuffragiorū multitudine pares eſſent CXCII centuriarum ſententiae, tum vltimam centuriā ſextae claſsis vocabat, quae cui parti ſe addidiſset, ea vincebat. Id quod raro aut nunquam vſu venit; fere enim a prima claſſe omnia tranſigebantur, raro ad quartam peruentum. Quinta vero claſsis, ac poſtrema nullius fere momenti erant. Atque illo quidem ordine inſtituendo, quo tantum auctoritatis dabatur ditioribus, vt pene exacti Reip. adminiſtratione pauperes viderentur, tantū adhibuit calliditatis, vt plebi infimae fraus nō appareret. Omnes enim ſe aequabiliter gerere remp. cenſebāt, quod viritim rogabātur in ſuis ſinguli cēturiis. At decipiebantur, partim quod vniuerſae centuriae vnum eſſet ſuffragiū, ſiue plurimos, ſiue paucos ciues cōplecteretur; partim quod primae ſuffragiū ferrēt eae cēturiae,

quae erant maximi cenſus,quae & plures erant numero reliquis omnibus,&pauciores tamen homines ſingulae continebant. Erat vero & pars fraudis non minima in eo, quod capite cenſi quãquam longe plures eſſent,vnicũ tantũ ſuffragium omnes faciebãt, ac poſtremi vocabantur. Qua ratione efficiebatur, vt diuites quorũ erant maximae in rep.impenſae,quique cõtinenter munera reipub.ſuſtinerent, minus id grauate ferrent, propter eam quam obtinebãt in rebus maximis auctoritatem; quam cum iis nõ communicari videbant,quibus in capeſſenda rep.non tantum oneris incumberet : pauperes contra, quibus oneris publici minimum imponebatur, aequo animo ferrent, ſe pro ſua immunitate tributorum ac militiae inferiores ijs eſſe,in quos iſta incũberẽt. Haec ratio reip. gerendae per multas aetates a Romanis ſeruata eſt. Qua ratione autẽ poſterioribus tẽporis mutata fuerit, tribuũ numero aucto,cẽturiiſque duplicatis alibi explicabo. Cenſu autẽ a rege Ser. Tullio perfecto,quẽ maturauerat metu legis de incẽſis latae(nam vinculorũ minis, mortiſque edicto cauerat ne quis incenſus remaneret)luſtrũ hac ratione primo condidit. Edixit vt omnes ciues Romani, equites, peditesque in ſuis quiſque cẽturiis, in cãpo Martio prima luce adeſſent: ibi inſtructũ exercitum omnẽ ſue,oue,& tauro,ſacrificio facto luſtrauit.quas hoſtias,quũ eas prius circũduci ter circũ exercitũ iuſsiſſet,immolauit; idque cõditũ luſtrum appellatũ, quia in cenſendo finis factus eſt.Id autẽ ſacrificij genus Solitaurilia, & Sueouetaurilia vocabãt.Primo autem luſtro cenſa fuiſſe octuaginta ciuium millia tradũtur, quem numerũ eorũ tãtum fuiſſe Q.Pictor ſcripſit,qui arma ferre poterant.

Dionyſius vero eos octuaginta quattuor millia fuiſſe prodit: idque ex tabulis cenſoriis ſe accepiſſe ſcribit. cum Dionyſio ſentit Eutropius. Quum vero inſtitutum fuerit,vt quinto quoque anno exacto cenſus fieret luſtrumue conderetur,hinc luſtrum pro quinquēnali ſpatio ſumptum eſſe conſtat. Idque a luendo dictum ſcribit Varro lib.v.de lingua Latina,quod quinto quoque anno vectigalia& alia tributa per cenſores perſóluerentur: tametſi vltra quinquennij tempus vel bello, vel domeſticis diſcordiis, vel alio caſu ſaepe productum in ſeptem,decem,&aliquando ſeptemdecim annos fuiſſe luſtrum ex Faſtis conſtet. Magiſtratus autem huic muneri praefuit primum,qui ſummus in vrbe fuit,reges,eiectis regibus cõſules, deinde quũ conſules bellis impedirentur,cenſores, qui ab re nomen acceperunt.Cenſum autem in foro primũ, deinde Villa publica (locus is erat in campo Martio) fieri inſtitutum;luſtrum vero ſemper in cãpo Martio conditum.Haec autẽ ex Dionyſio,Liuio,Plinio,Saluſtio Valerio,Eutropio,Cenſorino,Sex.Põpeio, L.Floro, & ceteris,qui Ser. Tullij regis acta ſcripſerunt, decerpſi

De comitiis centuriatis

De comitiis autem centuriatis diſputaturus, quae praecipua populi Romani comitia erant, ante omnia quid comitiorum vocabulo ſignificetur, interpretãdũ eſt Comitia a coeundo,vel potius,vt veteres dicebant,a comeundo dicta ſunt, quod populus coire his & in vnum locum conuenire ſoleret,a quo etiã verbo locus in foro Romano Comitium dicebatur, & conciones quaſi comitiones vocabantur. Erãt autem comitia,quũ generaliter verbũ accipitur,conuentus po-

puli totius,aut partis ad ferendum de aliqua re ſuffragium. Alio modo,& quum proprie vocabulũ accipitur,vniuerſi populi conuocatio ad aliquid ſuis ſuffragiis ſciſcendum. Nam ſi plebs tãtum,quae pars populi erat,a magiſtratu vocata fuiſſet,ea non proprie comitia dicebantur,ſed concilia : quod Gellius lib. xv cap. xxvii. ex Laelio Felice, Cicero ij. de legibus, & poſt reditum in ſenatu,docent. Quamquã Liuius hanc differentiam non agnouiſſe videatur, qui & ſaepe comitiorum & concilij nomine abſque vllo diſcrimine in eadem re vtitur,& concilium pro quauis populi congregatione vſurpat. Ceterae porro populi congregationes,& coetus, qui non ferendi ſuffragij cauſſa, ſed ludorum, aut cenſus fiebant,non comitia dicta. Non erant enim comitia niſi eſſent populi tales conuẽtus, qui indicti eſſent ad ferendam de aliqua re per ſuffragia ſententiam. Tria autem erant comitiorum genera, curiata a Romulo inſtituta, de quibus ſupra verba feci;centuriata a Ser. Tullio inuenta, de quibus nũc diſputare inſtitui;& tributa,de quibus poſt dicam. Calata enim comitia non faciebãt aliud genus comitiorum,ſed eiuſmodi erant vel curiata,vel cẽturiata,a calo verbo quod eſt conuoco dicta, vnde & Romae in Capitolio curia Calabra,in qua calata,hoc eſt conuocata plebe,pontifex dies pronuntiare ſolebat. Centuriata igitur comitia erant, quibus populus per claſſium centurias diuiſus ſuffragium ferebat, ita vt centuriatim ſuffragia colligerentur, & quod plures cẽturiae iuſsiſſent,id ratum haberetur. Ex his autem, quae ſupra ex Liuio & Dionyſio de Ser. Tullio diſſerui, quales,& a quo primum,& quo modo inſtitutae,ſuffragiumue ferrent eiuſmodi centuriae, vnde nomen

habuerunt centuriata comitia, facile intelligi poteſt. Tribus porro potiſsimũ de cauſsis comitia centuriata haberi ſolebant. Vna erat creãdorum magiſtratuũ, altera legum ferendarum, tertia iudicij exercẽdi cauſſa: quod etiam Cicero ij. de diuinatione docet. Quod quidem inſtitutum reipublicae cauſſa eſt, vt comitiorũ vel in iudiciis populi, vel in iure legum, vel in creãdis magiſtratibꝰ principes ciuitatis eſſent interpretes. His autem comitiis creabantur primo omnes maiores magiſtratus ordinarij, & extra ordinarij praeter dictatorem, qui noctu ab altero conſulum, ex S. C. quotieſcunq; opus eſſet dicebatur; magiſtrum equitum, qui a dictatore cooptabatur, & interregem, quẽ comitiorum habendorum cauſa, non niſi patriciũ, & a patriciis prodi ſolitum Cicero, Aſconius, & Liuius teſtãtur. Erant autẽ maiores magiſtratus, qui comitiis centuriatis creabantur: cõſules, quod ex Cicerone, & T. Liuio manifeſtiſsimum eſt; praetores, vt ex omni Liuiana hiſtoria liquet; & poſtremo cenſores, vt A. Gellius lib. xiii. cap. xiiij. ex Meſſalla ſcribit. Qui Cõſules, cenſores, & praetores maiores magiſtratus vocat, eoſque comitiis centuriatis aperte creatos refert. Dictatorem autem ab altero conſulum creari mos erat, vt ſupra dixi, qui ex S.C. quem vellet ex omnium conſularium numero dictatorem, quoties opus erat, dicebat. Illud tamen ſcitu dignum, aliquando populi iuſſu actum fuiſſe, vt conſul non pro arbitrio, ſed quẽ populus iuſsiſſet, dictatorem diceret, vt dictus eſt Q. Fuluius Flaccus a M. Marcello conſule bello Punico ſecundo: ex quo etiam plebiſcito a Q. Fuluio dictatore P. Licinius Craſſus pontifex max. mag. eq. dictus eſt. Eſt etiam per abſentiam conſulum aliquando pro-

dictatore a populo creatus, quẽadmodũ de Q.Fabio Maximo teſtatur Liuius lib. xxij.Interrex autẽ quum ſine curuli magiſtratu reſp.eſſet, comitiorum cauſſa patricius a patriciis coeũtibus prodebatur: quam rem ſaepe Liuius cõmemorat.Illud quoque animaduertẽdũ,proconſules interdũ centuriatis comitiis creatos, vt de P.Scipione Africano proconſule in Hiſpaniam miſſo tradit lib.xxvi. Liuius.Quamquam rationẽ hãc decernendarum prouinciarum nec perpetuam, nec ordinariam fuiſſe poſt oſtendam.Comitiis poſtremo centuriatis creabatur Rex ſacrorum, alias rex ſacrificulus,vt ex Laelio Felice docet Gellius lib.xxvij. cap. xv.Nam de quibus ſacerdotiis lex Domitia fuerit, ſupra demonſtraui. Comitiis etiam cẽturiatis x.viri legum ſcribendarum,& tribuni militum conſulari poteſtate creati ſunt.Hi igitur ſunt omnes magiſtratus, quos centuriatis comitiis creatos fuiſſe inueni. Alteram porro comitiorum centuriatorum cauſſam fuiſſe dixi legum ferendarum. Leges autem hae fuerunt omnes, quae a magiſtratibus iiſdem promulgatae ſunt, qui vel maiores eſſent, vel comitiis cẽturiatis crearentur. Quare omnes fere leges a dictatoribus, conſulibus,& praetoribus auctoritate ſenatus latae, centuriatis comitiis latae ſunt,vt de bello indicendo, Valeriae de pronocatione,duodecim tabularum, Aemilia de cenſura,& ſimiles. Dixi autem fere ita factitatum, quia id perpetuum non fuit, vt quas leges ferrent maiores magiſtratus,has cẽturiatis comitij s ferrent. Nam aliquando leges curiatas a maioribus magiſtratibus,vt a cõſule in comitio latas legimus,vt fuit rogatio M.Piſonis conſulis ad populum de religione a P. Clodio cõtempta in comitio, auctore Cicerone,

lata.Bellũ poſtremo iiſdẽ comitiis indici ſolitũ aperte ex omni Liuij hiſtoria intelligitur. Pax enim tributis comitiis, vt oſtendam, fiebat. Tertia poſtremo comitiorum centuriatorum ratio fuit iudiciorum exercendorum cauſſa. Iudicia autem populi his comitiis habita, ad vnum tantum crimen capitale perduellionis ſpectabant. Nam reliqua iudicia, vel a triumuiris capitalibus, vel ab aedibus, vel a C. viris, vel a praetoribus, vel a quaeſtoribus ad id populo creatis, aut quaeſtoribus paricidij tranſigebantur. Vnum tantum perduellionis crimen ad iudicium populi pertinebat, quod centuriatis comitiis terminabatur. Erat autem crimen perduellionis, hoſtili animo ſe in remp. gerere: nam quos hoſtes appellamus, veteres perduelles vocabant. Hinc factum eſt, vt reus perduellionis diceretur, qui ſe quoque modo hoſtili animo in rempublicam eſſe declaraſſet, quaſi diceres reũ hoſtilitatis. Diſcrimen autem erat inter id crimen, & crimen maieſtatis, auctore Cicerone lib. iij. in Verrem. Nã maieſtatis crimen erat duces hoſtium pecunia liberaſſe, aut priuatum hominem domi ſuae hoſtiumduces ſeruaſſe incolumes, legionem ſolicitaſſe, ſeditionem in exercitu excitaſſe, magiſtratui pro ſuo imperio quicquam agenti reſtitiſſe, vt idem Cicero pro Cluentio & pro C.Cornelio oſtendit, atque hoc crimen ſuum praetorem habebat, qui de eo quaereret. Crimẽ vero perduellionis erat ciuem Romanum contra ius libertatis ſibi legibus Porcia maxime & Sempronia conceſſae in crucem tollere, aut ſecuri percutere, aut in latumias conijcere, aut verberare. Quũ enim lege Porcia cautum eſſet, ne ciuem Romanum virgis caedere, aut vllo ſeruili ſupplicio afficere liceret, lege

vero Sempronia, ne de capite ciuis Romani iniuſſu populi iudicaretur, quicunque contra ius ſuae libertatis ciuem Romanum, quaſi peregrinum tractaſſet, tanquam oppugnator libertatis Romanae reus perduellionis ad populum fiebat. Ius enim ciuitatis totũ erat penes populum, ideoque iudicio populi merito ſubiiciebatur, qui contra leges de iure ciuitatis ac libertatis populi quicquam fecerat. Itaque C. Rabirius perduellionis reus factus eſt, quod Saturninum tribunum plebis, quamuis ſeditioſum, & reip. perturbatorem, iniuſſu populi Romani occidiſſe diceretur. Qui magiſtratus, quod ad defenſionem libertatis populi inſtitutus fuerat, idcirco legibus ſacroſanctus eſſe iubebatur: quod nihil aliud erát, quam ſacrum caput eius eſſe qui tribuno plebis nocuiſſet, quod idem erat atque eum pro hoſte haberi. In hoc itaque crimine populus comitiis centuriatis iudicabat, vt ex oratione iij. in Verrem, & pro domo, & Valerio lib. vi. cap v. liquet. Duumuiri aliquando qui de hoc crimine quaererẽt, creati ſunt, ſub regibus de Horatio perduellionis reo. Iudicia etiam perduellionis centuriatis comitiis agi ſolita refert lex xij. tabularum, quam Cicero lib. iij. de legibus ponit ita

PRIVILEGIA NE IRROGANTO

DE CAPITE CIVIS NISI PER MAXIMVM COMITIATVM, OLLOSQVE QVOS CENSORES IN PARTIBVS POPVLI LOCASSINT, NE FERVNTO

Perduellionis autẽ iudiciũ capitale eſſe nemo ambigit. Quapropter P. Clodius, quũ reum perduellionis Ciceronem fecit, ob id iudicatus eſt non iure feciſſe, quod tributa habuit comitia de capite ciuis Romani, qui centuriata habere debuiſſet. Quod etiam Cicero lib. iij. de legibus refert

Commune autem erat omnibus centuriatis comitiis cuiuſuis cauſa haberentur, eos non niſi a maioribus magiſtratibus haberi poſſe. Quum enim agendi cum populo ius cuiquam non eſſet praeterquam magiſtratui (niſi de ſacris agendum eſſet) ſi quidem rogare quid populum, quod ſuffragiis ſuis quid iubeat, aut vetet, quod eſt cum populo agere, nemo abſque imperio poſſet: minores ſane magiſtratus, quorũ erãt minora auſpicia, quibuſque minus erat imperij, ius habere nõ poterant vocandi cẽturiata comitia, quibus & auſpiciis maioribus, & maximo imperio opus eſſet. Habere igitur centuriata comitia poterant conſules, praetores, cẽſores, dictatores, & interreges, quos omnes maiores magiſtratus fuiſſe liquet. Ac magiſtratuũ maiorum, quos ſolos his comitiis creari dixi, comitia conſules ſemper ac ſoli habebant, niſi aut res ad interregnum rediiſſet, aut abſentibus conſulibus ſenatui viſum eſſet, dictatorem comitiorum cauſſa creandum eſſe: tunc enim conſules ab interrege, aut dictatore creabantur. Praetorum comitia non niſi conſules habere poterant: praetori enim neque conſulum, neque praetorum comitia habere ius erat; vt oſtendit Cicero lib. ix. ad Atticum. Cenſores quoque non niſi a conſulibus creabantur, vt ex omni Liuiana hiſtoria liquet. Atque creandis magiſtratibus non niſi conſules, dictatores, interrex comitia habere poterant. Legibus vero ferendis, aut iudiciorum cauſſa, ius erat cõſulibus, dictatori, & praetoribus tantum, vt ex omni Liuij hiſtoria didici; cẽſores enim aut interregem, vel magiſtrum equitum comitia nunquam exercendi iudicij, aut legũ ferendarũ cauſſa habuiſſe, cõſtat. Cenſores tamen ius habuiſſe populi vocãdi, ex luſtri condẽ-

di ratione manifeſtum eſt. Legibus quoque inter arma ſilentibus L. Valerius Flaccus interrex de perpetua Sullae dictatura legem tulit, quam legem legum omnium iniquiſsimam, diſsimillimamque legis Cicero appellat. Ius etiam vocandi populi magiſtrum eq. habuiſſe indicant Pomponij verba quum ait. *Hoc fuiſſe dictatoribus magiſtros equitum, quod erant ſub regibus tribuni celerum.* At ex Dionyſio conſtat tribunum celerum ius agendi cum populo habuiſſe. Ex his igitur apparet, ex magiſtratib. quibus ius eſſet habendi centuriata comitia. Conſules enim tantum, dictatores, & interreges magiſtratibus creandis comitia habere ſolebant: cenſores vero, praetores, & magiſtri eq. minime. Legum autē, ac iudiciorum, conſules tantum, dictatores, & praetores: non interreges, cenſores, & magiſtri eq. Ius vero conuocandae concionis omnes habuiſſe conſtat. Ex his porro qui magiſtratus non eſſent, ſolos pontifices ius habuiſſe agendi cum populo inuenio, idque in comitiis centuriatis, tributis, & curiatis. In centuriatis quidem tantum in creatione regis ſacrificuli, qui centuriatis fieri ſolebat, in reliquis eorūdem comitiorum cauſsis nihil illis ius erat. His autem comitiis omnes quotquot adeſſe volebāt pleno iure ciues Romani, intereſſe poterant, id eſt, qui ius ſuffragij ferendi haberent, quibuſque ciuitas cum ſuffragio data fuiſſet: nam erant & ciues ſine ſuffragio; vel quod his datum a populo non eſſet quum ciues facti ſunt, vel quod eos cenſores ignominiae cauſſa ſuffragij latione priuaſſent, quos in Caeritum tabulas referri dicebant. Hi primi omnium municipes ciues Romani facti ſunt, ſine ſuffragij tamen iure, pro ſacris Romanis bello Gallico cuſtoditis, Aſconius: *Qui plebeius erat, in Caeritum tabulas re-*

ferebatur,& aerarius fiebat,ac per hoc non erat in albo centuriae ſuae,ad hoc vt ciuis eſſet,ſed tantummodo,vt pro capite ſuo tributi nomine aera penderet. Vide Gellium lib.xvi. cap.xii. Quum enim eſſent plura ciuium Romanorũ genera,quae variis iuribus & priuilegiis diſtincta eſſent,hi pleno iure ciues Romani erant,quibus ſuffragij ferendi ius datum fuerat,vel non ablatum:reliqua enim omnia quae habebant priuilegia,cum aliis ciuibus imperfecti iuris communia erant. Nõ virgis caedi,vel ſecuri percuti legibus Porcia & Sempronia,cõmune etiã erat his qui ſine ſuffragio ciues eſſent. Militare in legione Romana, hereditatem ciuis Romani capere poſſe,teſtamentum iure Quiritium facere,iiſdem ciuibus communia erant. Ius connubiorum cum Latinis communicabant,& alia quaedam ſimilia. In comitiis ergo centuriatis ius ferendi ſuffragij habebãt omnes cum pleno iure ciues Romani. In quo numero ante legem Iuliam comprehendebantur omnes ciues Romani,qui in vrbe,agroue habitarent , atque in xxx. curias,xxxv.tribus,& ſex claſſes diſtributi eſſent. Item municipia aliquot quibus ciuitas cum ſuffragio data fuerat, vt Tuſculani , Lanuuini , Aricini , Nomentani,Pedani,Formiani,Fundani,& Arpinates. Et poſtremo coloniae aliquot ciuium Romanorum , quibus ciuitas cũ ſuffragio data fuerat,ciuiũque Romanorum ob id dictae,quum hae quae ſuffragium nõ haberent,coloniae Latinae dicerentur. Duo enim coloniarum genera fuiſſe tradit in Piſonianam Aſconius,quaedam Latinae , & quaedam ciuium Romanorum , de quibus frequens apud Liuium mentio eſt. Poſt legem vero Iuliam Italia omnis , cui ea lege ciuitas cum ſuffragio data eſt , ius in comitiis hi-

ſce habere coepit. Atque ita coloniae omnes,municipia,& praefecturae, & alia Italiae oppida, vel ſociae ciuitates Romae ſuffragari coeperunt. In omnibus porro comitiis cẽturiatis erant diribitores, qui tabellas populo per centurias miniſtrabant :non enim eas populus domo ferebat,vt aperte tradit Cicero epiſtolarum lib.1.ad Atticum. Diribitorum, qui a diribendis,hoc eſt diſtribuendis,tabellis dicebantur, meminit Cicero in Piſonem,& alibi ſaepe.Erant & rogatores;erant qui ciſtas deferebant,in quas tabellas ſuffragij populus coniiciebat. De quibus ſaepe Cicero.Itẽque cuſtodes, qui praeter id quod obſeruabant, ne quid fraudis committeretur in ſortitionibus & ſuffragiis dicendis,deſcribebant etiam cuiuſcunque centuriae educta e ciſta ſuffragia,vt appareret quae eſſet illius centuriae ſententia,quam ſententiam tũ per praecones magna voce pronuntiabant,& poſtremo quem omnes centuriae,vel tribus magiſtratum pronuntiaſſent,populo alta voce declarabant. De iis cuſtodibus, & praeconibus Cicero in Rullum,& alibi ſaepe, & Plutarchus in Catone meminerunt. Praecones etiam centurias & claſſes ad ferendum ſuffragium vocabãt. Erat vero & hoc praeterea cuſtodum munus, vt poſt lata ſuffragia in quibuſdam tabulis numerum ſententiarum punctis notarẽt,quod ex Cicerone in oratione poſt reditum in ſenatu liquet;ſingulorũ enim ſententiae puncta, vniuerſae centuriae ſuffragia vocabãtur. Iidem diribitores,rogatores,cuſtodes, & praecones in reliquis centuriatis comitiis legum vel iudiciorum erant. Hoc differt,quod in tabellis magiſtratuum notata erant nomina candidatorum. In iudiciis in altera Abſoluo, in altera *Condemno*, in altera *Non*

liquet. In legibus, *Vti rogas*; in altera, *Antiquetur*. Nūc de iis qui magiſtratus petebant, quos candidatos vocabant, dicam. Erant autem candidati qui magiſtratū aliquem petebāt, ſic dicti a toga candida, quam geſtabant, qui ſe magiſtratum petere profeſsi eſſent. Huius rei exemplorum omnes libri pleni ſunt. Cauſſam cur in toga candida magiſtratus ambientes apparerēt, refert Plutarchus in problematibus. Ex candidatis quidam petitionem ſuam biennio, quidam anno antequam inirent, inchoabant. Erant quoque petendis magiſtratibus praeſcripti, & certi quidam anni, ante quos magiſtratum nemo petere poterat, niſi legibus ſolueretur, de quibus ſatis dixi in commentariis Faſtorum in tractatu de conſulatu. Edictis vero comitiis, tum qui petere volebant, ſe profiteri candidatos oportebat: alioqui niſi intra legitimos dies ſe petere profeſsi eſſent, ratio eorum haberi comitiis non poterat. Petitionem tamen diu ante per amicos cādidati adornabant. Poſt edicta vero comitia concione ab aliquo magiſtratu impetrata populo ſe petere profitebantur: hoc eſt, quandam publicam voluntatis ſuae declarationem populo faciebant, de aliquo magiſtratu, ſi populus ita vellet, obtinendo: magiſtratus enim populi mera beneficia erant. Candida autem toga petitionis ſignum erat, vt a populo dignoſcerentur, qui ambirent magiſtratus. Quam diu enim retinebatur toga candida, tam diu perſtare in petitione; ea depoſita, & petendi voluntatem depoſuiſſe candidati cenſebantur. Quod ex hiſtoria Cicerei ſcribae apud Valerium legitur. Ceterum non ſemper ratio habebatur eorum qui profeſsi eſſent, in qua re magiſtratuum & ſenatus cognitio locū habebat. Ne enim populus ma-

giſtratus alicui mandaret indigno,aut cõtra leges;publice intererat conſiderari candidatorũ cauſſas a magiſtratibus,& conſilio publico, quae deinde ad populum allegatae efficiebant,vt eorum tantum qui digni eſſent rationem comitiis habere vellet,ac ſaepe etiam contra populi ſtudia manifeſta , magiſtratus iudicio, aut ſenatus decreto excludebantur ſuffragiis populi nonnulli candidati,vt paſsim ex omni hiſtoria liquet. Ita vt omnes petere poſſent magiſtratus , ſi legitima aetate,nominaque populo publice profeſsi eſſent , ſi magiſtratus vel ſenatus eorum rationem haberi cenſuiſſent. Tum eorum nomen cõſul etiam recipiebat, id eſt populi ſuffragio permittebat , vt ex iis deſignaret quos vellet. Adeoque tum conſulem nomen candidatorum recipere oportebat, vt omnino ſuffragio populi excluſus eſſet is,cuius nomen non recepiſſet: ac ſi quem populus deſignaſſet,cuius nomen accipere nollet,nihil eo deſignando populus perficere poſſet, quando ei liberum eſſet populi concionem dimittere,quum vellet.Huius rei multa apud Liuium , & Valerium Maximum de M.Palicano exempla extãt. Poſt comitia edicta trinundinum expectari mos erat ante diem comitiorum,id eſt dies xxi.partim vt ad eã diem populus commode vndique conuenire poſſet , partim vt candidati populo frequentiori , & non modo vrbanae,ſed etiam ruſticanae multitudini ſupplicare poſſent.Cauſſae autem cur candidatorum ratio haberi non poterat multae erant , vt defectus aetatis,quia lex lata erat a L. Villio Annale trib. pleb. A. Poſtumio & C. Piſone cos. qua certi quidam anni conſtituti erant , ante quos non liceret magiſtratum capere. Item erat & lex Cornelia quae iubebat, vt or-

dinatim magiſtratus caperētur,id eſt primo quaeſtura, anno XXVII.deinde tribunatus plebis, anno XXX. poſt Aedilitas,anno XXXVII.poſt praetura, anno XXXIX. & poſtremo conſulatus,anno XLIII.& qui minores magiſtratus non obtinuiſſet, maiores adipiſci nō poſſet. Fuit & lex alia Cornelia,cuius cauſſa cādidatorum ratio haberi non poſſet,quae vetabat eundem magiſtratum bis intra decennium iniri poſſe. Erat & alia lex, qua vetabatur ne in magiſtratuū comitiis abſentium ratio haberetur, de qua Tranquillus in Caeſare. Poſtremo ſi qui turpi iudicio damnati eſſent, in perpetuum omni honore ac dignitate mulctati erāt,vt ſcribit Cicero pro Cluentio. Tum etiam ſi quis publico iudicio damnatus ,cuius poena exilium non eſſet, ſed ignominia tantum,mulctaue, ei magiſtratum petere non licebat. Item ambitus damnati ante legem Tuliā honoribus excluſi erant. Multae poſtremo fuerunt cauſſae quibus candidatorum ratio habere nō poſſet, quae paſsim in hiſtoriis leguntur. De ratione petendi candidatorum ita Cicero in libro de petitione conſulatus ad Q. fratrem ſcribit, vt nihil deſiderari poſsit. Haec tamen obſeruaui. Cādidatorum mos erat in forum cōuenire, vt populo & plebi etiam ruſticae ſupplicarent,ſingulorum quos obuios habebant manus prenſare,prehenſos dextra obuios ciues benigne orare;nundinis quibus ruſtici in vrbem conueniebant, in comitium venire,in colle hortulorum campo Martio imminenti conſiſtere, vt ab vniuerſis videri poſſent, ſecum alios adducere populo gratioſos, qui ſuo nomine etiam peterent.Nomenclatores ſeruos habebāt, qui eis ſingulorum nomina quos ſalutarēt,&obſecrarent,ſuggererent. Quidā etiā diuiſores habebant,per

quos

quos nũmos viritim per tribus & cẽturias diuiderent, quibus earundẽ ſuffragia emebant. Quod lex ambitus prohibebat. Quidã quo populo gratioſi fierẽt, cógiaria, munera, epulũ, & alias largitiones publice populo praebebant. Eadẽ fere ratio eſt de comitiis cẽturiatis, quae legum ferendarum & iudiciorum cauſſa fiebant. Niſi quod legibus ferendis, antequam lex promulgaretur, recitari ſolebat a praeconibus ſuggerentibus ſcribis populo, vt ante ſciret & intelligeret legẽ, quam ſuffragium ferret. In comitiis vero cẽturiatis iudiciorum cauſſa niſi accuſator is eſſet qui comitia haberet, praeter eas perſonas quas omnibus cẽturiatis conuenire neceſſe erat, interuenire eũ primũ oportebat, qui diem perduellionis ad populum dixiſſet, tumvero defenſorẽ qui pro reo diceret, poſtremo & ipſum reum ſordidatum cũ amicis qui populo ſupplicarẽt, priuſquã in ſuffragiũ mitteretur. Quod vero comitiis adeſſe has perſonas dixi, ita accipiẽdum eſt, niſi exilij cauſa ſolum ante iudicij diem rei vertiſſent, quemadmodũ feciſſe Camillũ, Corionalum, K. Quinctium, & Ciceronẽ ipſum in hiſtoriis legimus. Porro ante comitia centuriata edictũ praemitti neceſſe erat, vt ad quã diẽ conuenire populus deberet, multo ante intelligeret. Vnde fit vt in omni hiſtoria ita ſaepe reperiantur cõſules comitia edixiſſe. Illud vero dubium eſt, ita ne comitia edici ſolerent, vt praecones per vicos dimiſſi diem praedicerẽt, an quod magis credo, potius ſcriptũ eſſet, quod publice proponeretur, eodẽ modo quo praetorũ edicta. Sane ſcriptum in tabella proponi publice ſolitũ quo edicebatur quis dies comitiis centuriatis futurus eſſet, idque forma perpetua tradit Gellius lib. xiij. cap. xiiij. Et quoniã comitiis etiam adeſſe

ex agris homines oportebat, qui in vrbē fere non niſi nono quoq; die, ideſt nūdinis veniebāt, propterea edictū illud per plures dies publice extare neceſſe erat, vt populo vniuerſo notū eſſet. Vnde poſt edictū promulgatū ante comitiorū diem trinum dinum interiici ſolebat etiā in magiſtratuū comitiis: nam in reliquis ita fieri oportuiſſe, ſatis manifeſtū eſt. Quod vero tantū tempus interiici debere dixi, ita accipi debet, ſi modo nil accidiſſet quod impedimēto eſſet, quo minus comitia ſuo tēpore haberentur. Nā ſi res ad interregnū rediiſſet, a ſecundo interrege comitia haberi poterāt, quorū imperium non erat niſi quinque dierum. Hinc trinundino legē promulgare, erat legē quam quis ferre propoſuerat, tribus diebus nūdinarū aduocata cōcione ita recitare, vt de ſingulis capitib. populus & doceretur, & doceri aliis adhibitis ſuaſoribus fieret: data etiā facultate, vt qui vellet legē, improbare diſſuaderéque poſſet. Erant autē nundinae feriae ruſticorū quibus in vrbē conueniebant negociis domeſticis prouiſuri, quēadmodum nunc mercatus. Fiebāt autē nono quoque die, vnde etiā nomen habuerunt. Qui autem leges ferre volebant, ſolebāt ſibi vnum aliquē magna auctoritate praeditū cōciliare, & adiungere: is auctor legis a Cicerone appellari ſolet. In iudiciis quoq; trinundini lex obſeruabatur. Quare ea lex cōmunis erat omnibus centuriatis comitiis. Eſt etiā illud obſeruatione dignū in omnibus centuriatis comitiis ſenatus auctoritate opus fuiſſe, quod Dionyſius indicat libro nono. Quod in tributis non erat. Patres enim auctores fieri ſolebant, omnium quae centuriatis comitiis tranſigebantur. Haec porro comitia non niſi auſpicato haberi poterant. Auſpicia autem

captare, erat ex auibus ceteriſque auguralis diſciplinae ſignis, Iouis voluntatem interpretari. Hoc autem duobus praecipue modis fiebat, aut per exta hoſtiarũ, & hoc erat haruſpicum munus, aut ex auibus, quod augures facere ſolebãt, vt Cicero ſecundo de diuinatione, & ſecundo de legibus ſcribit. Auguralis vero diſciplina ex quattuor potiſsimum generibus cõſtabat. Ex auibus, ex caelo, ex terrenis quibuſdam animalib. & ex diris. Ex auibus ſigna obſeruabantur tripliciter ex volatu, ex occentu, ex tripudio. E caelo, quod ſeruare de caelo dicebatur, erat attentius circumſpiciẽdo obſeruare, num qua parte caeli aliquid ſe oſtenderet, vnde diuinationem accipere poſſet, vt fulgura, & tonitrua, vt Cicero ſecundo de diuinatione tradit. *Ioue enim tonante*(inquit)*aut fulgurante comitia populi haberi nefas*. De terrenis animalibus, ſcribit Plinius lib. octauo, cap. LVII. item, vt ex morbo Herculeo, alias comitiali. De diris Cicero primo de diuinatione: *Et enim dira, ſicut & cetera auſpicia, vt omnia, aut ſigna, non cauſas afferunt, cur quid eueniat, ſed nuntiant euentura niſi prouideris*. Ex his omnibus augures auſpicia captabãt, cuius diſciplinae, auctore Dionyſio, veteres Romani obſeruantiſsimi erant. Ante igitur comitia cẽturiata auſpicari mos erat, & quãquam nihil apparuiſſet, mala ſigna obnuntiando afferre, vel fauſta nũtiare, vt comitia haberi poſſent. Intra Pomeriũ autem auſpicari mos erat in arce, vel in Palatio, vbi locus erat quod a P. Victore auguratorium vocatur. Quod ſi quis vel non recte auguratus eſſet, & comitia habuiſſet, vbi id cognitum eſſet, tota illa actio vitioſa erat: hinc aliquoties magiſtratus ob eam cauſſam abdicaſſe legimus. Quod ſi quis comitia prohibere voluiſſet, is obnũtia-

bat. Obnuntiare autem, erat magiſtratui ſeruatum eſſe de caelo renuntiare, ideoque ne eo die, Ioue prohibente, comitia haberet vetare. Cautum autem legibus erat, vt obnuntiationi pareretur. Auſpicia autem penes magiſtratus erant, augures enim nihil pro officio agebãt niſi a magiſtratibus iuſsi eſſent. Id autẽ eſt quod ait Cicero: *Magiſtratus tantũ habuiſſe ſpectionem auſpiciorũ.* Auſpicia autem & maiora, & minora vocabantur: maiora erant conſulum, praetorum, cenſorũ; minora reliquorũ magiſtratuũ. Praeter auſpicia, quae omnino a magiſtratibus ante eiuſmodi comitia ſeruãda erant, ſacra quoque quaedam legitima fieri, & hoſtiarũ immolationes oportebat, de quibus Dionyſius lib. vij. Edicto itaque propoſito, reque in trinundinũ ante promulgata, ſenatus auctoritate interueniente, ſacris factis, auſpiciis addicentibus, nullaque obnuntiatione, vel aliorũ magiſtratuũ interceſsione interiecta, quum centuriata comitia maior magiſtratus habere vellet, die ſuffragij populus in campo Martio conueniebat, vbi priuſquam in tribus & centurias diſtribueretur, concionem ad populum habebat, qua rogabat, vt id de quo ageretur iubere, aut vetare vellet: ac ſi magiſtratuum eſſent comitia, rogabat populũ, vt ex iis candidatis quorum haberi rationẽ oporteret, quos tũ omnes nominatim appellabat, crearet populus quos vellet cõſules, praetores, cẽſoreſue, vel quos ipſe recitaſſet, vel quoſdã ex omnibus ciuibus, ſi modo ij eiſſent, quorũ ratio haberi ex legibus poſſet. Deinde in cẽturias diſtributus initis comitiis ſuffragia ferre incipiebat. Comitia vero inchoata, multas ob cauſſas, vel impedita, vel renouata fuiſſe cõſtat, vt interceſsione, & vitio magiſtratuum. Tribunorum

autem plebis ſummum ius in interceſsionibus, erat, quod verbo vno ſolemni VETO continebatur. Si autē nulla cauſſa eſſet, qua comitia prohiberentur, poſtquam populum magiſtratus in ſuas centurias diſcedere iuſſerat ad ſuffragiū ferēdum, tū omnes qui aderant ciues quibus ſuffragij ius erat, diſcedebāt in ſuas quiſque centurias, vt quo ordine rogarētur, ſuffragiū dicerent. Tum centuria, quae prima ſorte exiiſſet, ea praerogatiua vocabatur, in qua tantum momēti erat, vt fere in quam partem inclinaſſet praerogatiua, eam reliquae centuriae ſequerentur. Primo autem voce ſuffragium ferre ſolebant, poſt legem vero tabellariā, populus in mādādis magiſtratibus reliquiſque actionibus tabellis vtebatur, in quibus in iudiciis *Abſoluo, Condemno, Non liquet*, exaratum fuerat: in comitiis legum *Antiquo, Vti rogas*; in magiſtratibus tot diribebantur tabellae quot candidati, in quibus nomina cādidatorum ſcripta erant per primas litteras. Is igitur candidatus qui plura per ſingulas centurias pūcta tuliſſet, ſingillatim per praeconem nūtiabatur, qui plura centuriarum ſuffragia, magiſtratus itidem a praecone populo referebatur. Tabella vero accepta, tū ex vno ſeptorū (duo enim in cāpo Martio ſepta erant, in quibus comitia habebantur) per quoſdam ponticulos omnes tribus ſingillatim in aliud ſeptum ibant, atque in ciſtas quae in illis pontibus a rogatoribus tenebātur, tabellas mittebant. Locus autem in quo centuriae ad ſuffragium vocabātur, erat prope tribunal eius qui comitia habebat. Quum autem, vt dixi, maior pars cēturiarum aliquid ſciuiſſet, tum ea comitia rite habita dicebantur. Iſque (ſi magiſtratuum erant) qui plura ſuffragia tuliſſet, a praecone populo renuntiabatur,

vt ſatis ex Dionyſio ſupra vidimus. Primum autem renuntiari perhonorificũ erat. Locus, vt dixi, comitiorum centuriatorum erat campus Martius, in quo erãt duo ſepta, in quibus populus Romanus ſuffragium ferebat; de quibus apud Liuium & Tranquillum frequẽs mentio eſt. Ea autem intra pomerium haberi non poterant: habebantur autem in loco augurato, id eſt ab auguribus ad eam rem dicato, & conſecrato. Haec autem comitia non poterant, niſi diebus comitialibus haberi. Dierum enim anni, vt ex marmoreis faſtis, & Macrobio liquet, quidam erãt feſti, quidam profeſti, quidam interciſi. Feſti diis dicati ſunt: profeſti hominibus ad adminiſtrandam rem priuatam, publicãque: interciſi deorum hominumque communes. Feſtis inſunt ſacrificia, epulae, ludi, feriae. Profeſtis faſti, comitiales, comperendini, ſtati, praeliares. Interciſi in ſe, non in alia diuiduntur. Nam quum hoſtia caeditur, fari nefas eſt: inter caeſa, & porrecta fari licet rurſus, quum adoletur, non licet. Ex his verbis Macrobij liquet quoſdam dies fuiſſe comitiales, qui in Faſtis littera C. notabantur a Numa inſtituti, quibus ſolis cum populo agi fas eſſet; tempus quo conſules creabantur, varium fuit, vt etiam varius fuit dies quo inire magiſtratum ſolerent. Verum poſtquam in eundo conſulatui, dies ſtatus eſt Kal. Ianuarij, comitia conſularia haberi ſolebant menſe Iulio, vel Auguſto, vt ex Cicerone liquet. Paulo poſt conſularia, praetoria comitia habebantur. Cenſoria vero circa Kal. Iull. haberi ſolebãt, quod ex Ciceronis epiſt. ad Appium lib. iij. manifeſtum eſt, qui ſtatim, vt deſignati erant, inibant, nec tempus ſtatum Kal. Ianuarij expectabant, vt conſules, & praetores. Perdurarunt autem haec co-

comitia libera vſque ad C. Caeſaris dictaturam, quo tempore, vt ſcribit Tranquillus, *Comitia cũ populo partitus eſt, vt exceptis conſulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus vellet pronunciarentur: pro altera parte quos ipſe dediſſet* & in Auguſto *Comitiorum quoque priſtinum ius reduxit, ac multiplici poena coercito ambitu.* Poſt Auguſti vero obitum omnino a Tiberio antiquata ſunt; quod his verbis docet Tacitus libro primo *Tum primum e campo comitia ad patres tranſlata ſunt. nam ad eam diem & ſi potiſſima principis arbitrio, quaedam tamen ſtudiis tribuum fiebant, neque populus adeptum ius queſtus eſt, niſi inani rumore.* Et Modeſtinus in lege vnica ad legem Iuliam de ambitu; *Haec lex* (inquit) *in vrbe hodie ceſſat, quia ad curam principis magiſtratuum creatio pertinet, non ad populi fauorem.* Ex quibus verbis manifeſtum eſt, ſub Caeſare & Auguſto adhuc fuiſſe comitia, verum ſub Caeſare adeo non fuiſſe libera, ſub Auguſto vero paulo quidem liberiora, ſed tamen quae maxima ex parte principis arbitrio, non populi fauore, fierent. At poſt imperium a Tiberio initum adeo deſierunt fieri haec comitia, vt nunquam poſtea a ſequentibus imperatoribus populo reſtituta ſint, ſed primum penes ſenatum Tiberij inſtituto manſerunt, poſtea plane in principis poteſtate fuerunt, quemadmodum ex Plinij epiſtolis manifeſtum eſt. Atque hactenus de comitiis centuriatis

L. Tarquinius Superbus rex VII

Occiſo Seruio regnũ Romanũ vi inuaſit L. Tarquinius, qui a morum acerbitate Superbus cognominatus eſt.

Is primores patrum,quos Seruij rebus fauiſſe arbitrabatur,occidit. Volſcis bellum primus intulit, ex quorum manubiis tẽplum Ioui in Capitolio maximũ cõdidit,ferias Latinas primus inſtituit,cloacam maximã fecit,multaque praeterea bello paceque praeclara geſſit. Quae tamen omnia inaudita ſaeuitia, tyrannideque, qua multis annis vrbem oppreſsit, deformauit. Poſtremo vero quum impotenter ſe gerendo, omnes in odium ſuum adduxiſſet, nouiſsime propter expugnatam nocturna vi a Sexto eius filio Lucretiae pudicitiam,Bruti opera praecipue, regno cum vxore & filiis exactus eſt,quum annos xxv. regnaſſet perpetuoque exilio cum omni prole ſua mulctatus eſt. Qui quum Tuſcorum & Latinorum ope ſaepe in regnum reſtitui fruſtra tentaſſet,demum Cumas conceſsit,vbi ſumma cum ignominia reliquum vitae tempus apud Ariſtodemum tyrannum trãſegit. Fuit igitur vrbs regum ſub imperio tantae reip. ortui & incremẽtis admodum neceſſario annos CCXLIIII. Quorũ aliquot iuſti,fortes,prudentes, rerum humanarum peritiſsimi,& publicae vtilitatis ſtudioſiſsimi,extiterunt; qui iis legibus inſtitutiſque Romanam remp. fundarunt, vt ab ijs primordiis ad certiſsimum exterarum omniũ gentium ac populorum bello paceque principatum eam peruenire non difficile fuerit. Sed quum aliqui eorum aut patricios,quorum ipſi e corpore erant,vehementius extuliſſent,plebemue depreſsiſſent;aliqui regnum per vim partum imperioſius quam decebat adminiſtraſſent, demum propter immoderatam quãdam eorum in ciues libidinem atque audaciam vrbe atque imperio deiecti ſunt, populuſque Romanus L. Bruto praecipue auctore libertatem adeptus eſt. De

cuius origine,cauſsis,incrementis , & ſtatu nunc diſſerere inſtitui

Libertas populi Romani

Haec eſt (vt inquit Florus) ſecunda populi Romani aetas,in qua liber viuere coepit,primaque reip. mutatio,qua Superbo rege exacto,libertateque parta , imperium duobus viris annuum mãdatum eſt, qui praetores primum,deinde iudices,poſtremo conſules appellati ſunt. Hi ſummus erant apud Romanos ordinarius magiſtratus,qui pulſis regibus ab interrege , ſiue vrbis praefecto Sp. Lucretio Tricipitino comitiis cẽturiatis,ex commentariis Ser. Tullij , pro rege creati ſunt. Hi fuerunt Brutus,& Collatinus. Quibus praeterquam quod annuum tantum imperium datum eſt, nihil aliud ex regia poteſtate immutatum:itaque omnia regum iura,lictores cum faſcibus,trabeã praetextam,ſellam curulem regiam,ceteraque regũ inſignia primi conſules habuere. Id tantum cautum eſt , ne ſi ambo faſces cum ſecuribus haberent , duplicatus terror,duoque reges pro vno facti viderentur , vt alter conſul faſces XII. ſecuribus alligatas , alter vero virgarum faſces tantum cum lictoribus haberet , idque alternatim ſingulis menſibus,donec annuum eorum imperium expleretur,facerent. Brutus priore menſe concedente collega faſces cum ſecuribus habuit. Hac igitur ratione quum duorum regum metũ ciuibus aduenissent,poteſtatis inuidiam minuerunt. Duo autem conſules ideo creati ſunt,vt ſi vnus improbus eſſe maluiſſet , alter eandem habens poteſtatem, collegam coerceret. Placuit quoque ne imperium conſulare

lõgius quam annuũ eſſet,ne propter magiſtratus diuturnitatem inſolentiores ſuperbioreſque eſſent , ſed ciuiles ſe ſemper redderent , qui ſe poſt annum ſcirẽt magiſtratu abituros. Penes primos vero cõſules poſt reges exactos,omnis regia poteſtas erat. Totius enim imperij ſumma per eos adminiſtrabatur : nam S.P.Q.R. per accenſos & praecones cogebant,exercitum parabant,ab eis prouocatio non erat, domini pacis belliqueerant,inconſulto ſenatu vel populo in caput cuiuſcunque ciuis animaduertere poterant. Poſtremo penes eos(vt inquit Pomponius) ſummum ius vti eſſet,lege cautum eſt. Ceterum mortuo Bruto, ne per omnia regiam ſibi poteſtatem vendicarent, legibus a P.Valerio conſule,quo plebi gratificaretur,latis,quare etiam Poplicola appellatus eſt, conſulum auctoritas eo ipſo primo libertatis partae anno valde imminuta eſt,regiaeque poteſtati longe inferior facta. Inſtitutum enim Valeriis duabus legibus eſt;primum vt magiſtratum nemo caperet,niſi qui a populo imperiũ acciperet,ſi quis aliter feciſſet, capitali poena puniretur,qui eum occidiſſet,ei impune eſſet;deinde vt prouocatio a conſulibus ad populum eſſet, neue poſſent in caput ciuis Romani animaduertere iniuſſu populi, relicto eis tantum, vt coercere poſſent, & in vincula publica duci iuberent.In atrocibus vero caſibus maximiſque reip. periculis,vel neceſsitatibus, conſulibus aliquando ſummũ ius,& regia prorſus poteſtas ad tẽpus per ſenatum iis verbis concedebatur : *Vt conſules darent operam, ne quid reſp. detrimenti caperet.* Ea poteſtas more Romano magiſtratui maxima permittebatur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis ſocios atque ciues,domi militiaeque im-

perium atque iudicium ſummum habere; aliter ſine populi iuſſu, nulli earum rerum conſulibus ius fuiſſe tradit Saluſtius. Hoc autem factũ fuiſſe conſtat Gracchanis & Saturni tribunorum plebis ſeditionibus, cõiuratione Catilinae, tertio Pompeij conſulatu, & nouiſsimo reip. contra Caeſarem anno. Multa praeterea de conſulibus, & omnibus fere Romanis dignitatibus quae praecipuae erant, diſſerui in commentariis Faſtorum: quae quamquam reipub. ciuitatiſque Romanae nobiliſsimae partes erant, hoc tamen loco ſerioſe denuo eas repetere nolui. quod ſi quem earum deſiderio teneri contigerit, is faſtos ipſos adire poterit, in quibus de iis fere omnibus abunde diſputaui. Hoc tamen loco quum ad libertatis initium deuenerim, illud agam, vt omnium Romanorum magiſtratuum breuẽ quendam indicem, vel epilogum ſuggeram, vt vno aſpectu quae ego in commentariis Faſtorum & alij diffuſe admodum tractauimus, intelligi poſsint: quum vero de iis ita diſputauerim, vt maiores tantum magiſtratus, vel digniores & notiores expoſuerim, reliquos vero paulo obſcuriores praeterierim, huic deinde magiſtratuum Romanorum epilogo breuem adiungam earum dignitatum interpretationem, quam in faſtorum commentariis non fecerim, atque ita omnia ſcite tradi poterunt, & abſque inani repetitione nihil non diſputatum tranſmitti

NOMINA . OMNIVM
MAGISTRATVVM.POPVLI.ROMANI

AB . VRBE . CONDITĀ . VSQ. AD

CONSTANTINVM.IMPERATOREM

MAGISTRATVS . VRBANI

MAGISTRATVS.MAIORES.ORDINARI

REX

Quorū primus fuit Romulus, nouiſsimus Tarquinius Superbus. Dionyſius, Liuius, Plutarchus, Pomponius. Ego in Faſtorum commentariis

Praefectus, vel *Tribunus celerum*

A Romulo inſtitutus, quorum primus Fabius Celer, nouiſsimus L. Brutus, qui primus Conſul creatus fuit. Dionyſius, Pomponius. Ego in Faſtorum commentariis

Conſules duo

Primum creati anno vrbis CCXLV

Dionyſius, Liuius, Plutarchus, Gellius, Meſſalla, & Pomponius. Ego in commentariis

Cenſores duo

Primum creati anno vrbis CCCXI

Dionyſius, Liuius, Pomponius, ſaepe Plutarchus. Ego in commentariis

Praetores XV

Hi primo fuerunt

Praetor vnus vrbanus

Creatus anno vrbis CCCXXCIIX

Liuius, Plutarchus, Pomponius. Poſt duo.

Praetor vrbanus, &

Praetor peregrinus

Creati anno vrbis DXII

Liuius, & Pomponius. Poſt duobus aliis additis, quattuor facti, id eſt

Praetor vrbanus

Praetor peregrinus

Praetor Siciliae

Praetor Sardiniae, & Corſicae

Creati anno vrbis DXXVII

Liuius, & Pomponius, ac Solinus. Poſt duobus aliis additis ſex facti, id eſt

Praetor vrbanus

Praetor peregrinus

Praetor Siciliae

Praetor Sardiniae, & Corſicae

Praetor Hiſpaniae citerioris

Praetor Hiſpaniae vlterioris

Creati anno vrbis DLVII

Liuius, & Pomponius. Poſt quaeſtionibus publicis inuentis, earumque numero a Sulla Felice dictatore aucto, duo praetores veteribus additi, eorumque numerus ad octo auctus, omneſque in vrbe an-

no praeturae retenti, poſt annum vero praeturae, pro praetoribus in prouincias miſsi. Fuerunt autē

I Praetor urbanus

II Praetor peregrinus

III Praetor de maieſtate

IIII Praetor de vi

V Praetor de repetundis vel *de Peculatu*

VI Praetor de crimine inter ſicarios

VII Praetor de ambitu

VIII Praetor de veneficio, vel *de falſo*

Cicero ſaepe, Pomponius, Tacitus, & alij

IX Praetor cerealis

X Praetor cerealis

A Caeſare dictatore additi. Tranquillus, Dio, Pomponius

XI Praetor

XII Praetor

Praetores alij duo ab Auguſto additi. Tacitus, Tranquillus, Dio, Pomponius

XIII Praetor

XIV Praetor

Qui de fidei commiſſo ius dicerent, a Claudio Imp. additi

Quorum vnum detraxit Titus, reſtituit Nerua, qui inter fiſcum & priuatos ius diceret. Pomponius

XV Praetor tutelaris

A Marco Imp. factus. Iulius Capitolinus

Imperatores Caeſares Auguſti

Quorũ primus Caeſar Auguſtus. Dio, In cõmentariis

Donati tribunicia poteſtate

Tacitus, Tranquillus, Dio, In commentariis

Nobiliſsimi Caeſares

vel

Principes iuuentutis

Tacitus, Dio. Ego in commentariis

Praefectus vrbis

Ab Auguſto inſtitutus. Tacitus, Dio, Tranquillus

MAGISTRATVS . MAIORES EXTRA . ORDINEM

Praefectus vrbis abſente ordinario magiſtratu

A Romulo inſtitutus, quorum primus Denter Romilius. Tacitus, Pomponius

Interrex

Poſt Romuli mortem factus. Dionyſius, Liuius, Plutarchus, In commentariis

Dictator, &

Magiſter equitum

Primum creati anno vrbis CCLVI

Dionyſius, Liuius, Plutarchus, Pomponius, In commentariis

X. viri legibus ſcribendis conſulari poteſtate

In Commentariis
Creati anno vrbis CCCIII. Dionyſius, Liuius, Pomponiu̇s

Tribuni militum conſulari poteſtate

Primum tres, poſt quattuor, deinde ſex. Creati anno vrbis CCCX. Dionyſius, Liuius, Pomponius, In commentariis

III *Viri R. P. C*

Creati anno vrbis CCCIX. Dio, Appianus, Tranquillus, In commentariis

MAGISTRATVS. MINORES ORDINARII

Quaeſtores vrbani duo, alias *Quaeſtores aerarij*

Plutarchus, Pomponius, Tacitus. In commentariis. Creati, vel ſub regibus, vel a primo cos. Poplicola Anno CCXLV

Tribuni plebis x

Hi primo duo fuerunt creati anno CCLXI. poſt V. poſtremo x. facti. Dionyſius, Liuius, Pedianus, Pomponius. In commentariis

Aediles plebis II

Eodem anno quo primi tribuni plebis creati. Dionyſius, Liuius, Pomponius. In commentariis

Aediles

Aediles plebis II

Creati anno CCCXCIIX. Liuius, Pomponius. In commentariis

Aediles cereales

Creati a Caeſare dictatore. Tranquillus, Pomponius. In commentariis

Curatores omnium tribuum

Varro libro quinto de lingua Latina

III. Viri capitales

Varro libro quarto, Cicero pro Cluēt. de orat. Liuius libris XXV. & XXXIX. Tacitus libro V. Pomponius. Creati circa annum vrbis CDLXV. In commentariis

III. Viri nocturni

Liuius libro nono, Tacitus libro V

III. Viri valetudinis

Numus argenteus

III. Viri monetales A. A. A. F. F

Cicero ep. fam. libro ſexto. Pomponius

IIII. Viri viarum curandarum

Dio, Pomponius, Vetuſtae inſcriptiones. Ego libro primo

V. Viri cis & vls Tiberim

Liuius, Pomponius

X. Viri ſtlitibus iudicandis

Cicero ſaepe. In lapidibus

C. Viri litibus iudicandis

Pomponius. Feſtus

Praefecti aerari

Tacitus ſaepe, In lapidibus

Curatores operum publicorum

ab Auguſto inſtituti. Tranquillus

Curatores aluei Tiberis, & cloacarum

ab Auguſto creati. Tranquillus, Lapides

Curatores viarum ſingularum extra vrbem

Plutarchus in Gracchis, Cicero ad Atticum, Tacitus, Tranquillus. Ego ſupra libro primo

Praefectus praetorio

ab Auguſto lectus. Tacitus, Tranquillus

Praefectus frumenti populo diuidendi

ab Auguſto inſtitutus. Tranquillus cap. xxxvi

Praefectus vigilum

Tacitus, Pomponius

Curatores regionum

Denuntiatores regionum

Magiſtri vicorum vrbis regionum

XIIII

ab Auguſto inſtituti. Tranquillus, Victor. Ego ſupra libro 1

Aduocatus fiſci

Iulius Capitolinus in Macrino

MAGISTRATVS : MINORES EXTRA , ORDINEM

II. Viri perduellionis

a Tullio Hoſtilio rege primum creati: Varro, Dionyſius, Cicero de oratore, Liuius libro I. & VI. In commentariis

Quaeſtores parricidij vel rerum capitalium

Pomponius. In commentariis

Praefectus annonae

Liuius ſaepe

V. Viri menſari

Primum creati anno vrbis CDII. Liuius libro ſexto

III. Viri menſari

Liuius libro vigeſimotertio

II. Viri nauales

Liuius libris IX. X. & XLI

III. Viri, qui conquirerent iuuenes idoneos ad arma ferenda, militeſque facerent

Liuius libro vigeſimoquinto

V. Viri turribus, muriſque reficiendis

Liuius libro vigeſimoquinto

x. Viri qui iudicant ſuper ſacramento, & libertate

Cicero

x. Viri diſtribuendorum donatiuorum

Liuius

III. *Viri legendi ſenatus*

III. *Viri recognoſcendi turmas eq. Rom*

a Caeſare Auguſto excogitati. Trãquillus cap. xxxvi.

MAGISTRATVS.POPVLI.ROMANI. EXTRA. VRBEM. VEL PROVINCIALES

Pro conſulibus

Cicero,Liuius. In commentariis

Pro praetoribus

Cicero,Liuius. In Commentariis

Legati proconſulum

Cicero,Liuius. In commentariis

Legati propraetorum

Cicero. In commentariis

Quaeſtores prouinciales XIIX

In Commentariis

primum II. deinde ſex, poſtremo XIIX. a Sulla facti. Tacitus

Pro quaeſtoribus

Cicero. In commentariis

Praefectus Aegypti

Dio, Tranquillus

Praefecti praefecturarum

Feſtus

Conſulares quattuor, qui per Italiam ius dicerent

ab Hadriano imp. creati. Spartianus

Iuridici Italiae

a Marco creati. Capitolinus

III. Viri vel

v. Viri vel

vII. Viri vel

x. Viri

Coloniae deducendae. ſaepe Liuius

v. Viri vel

vII. Viri vel

xx. Viri

Agris dandis adtribuendis. Saepe Cicero, & alij

v. Viri vel

xv. Viri

Agrorum metiendorum, diuidendorumque. Liuius

V iij

III. Viri vel

V. Viri

ad inſpiciendos fines, liteſque dirimendas. Liuius libro tertio,& alibi

NOMINA . MINISTRORVM MAGISTRATVVM.P.R

Scribae

Cicero,Lapides

Accenſus vel Adcenſus

Varro libro quinto de lingua Latina

Praecones

Cicero in Verrem VII.in Rullum,pro Milone,Gellius libro XII cap.octauo

Lictores

Feſtus,Gellius

Viatores

Feſtus,Gellius

Carnifices

Tacitus,Plinius

Diribitores

Cicero pro Plancio,ad Q. Fratrem libro tertio, & ſecundo de natura deorum

Rogatores

Cicero poſt reditum in ſenatu, & ſecundo de diuinatione

Cuſtodes

Cicero ſecunda in Rullum

Nomenclatores

Lapides, Cicero pro Muraena

Diuiſores

Cicero ſecunda in Verrem, Aſconius, hi

Magiſtri curiarum

dicuntur a Plauto in Aulularia

COMMENTARIVS. IN EOS. MAGISTRATVS. QVOS. IN COMMENTARIIS. FASTORVM PRAETERII

PRAEFECTVS. VRBIS

PRAEFECTVS vrbis extraordinarius magiſtratus erat, qui creabatur quoties cõſules bellis ex vrbe auocabantur, ne reſpublica ſine magiſtratu eſſet. Hũc magiſtratum Romulum inſtituiſſe tradit Tacitus libro v. *Sed praecipua ex eo Piſoni gloria, quod praefectus vrbi recẽs, continuam poteſtatem, & inſolentia parendi grauiorẽ, mire temperauit. Nãque antea profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus, ne vrbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet, ac ſubitis mederetur. Feruntque a Romulo Dentrẽ Romulium, poſt a Tullo Hoſtilio Numam Marciũ, ab*

Superbo Tarquinio Sp. Lucretium impoſitos. Dein conſules mandabant: duratque ſimulachrum quoties ob ferias Latinas praeficitur, qui conſulare munus vſurpet. Ceterum Auguſtus bellis ciuilibus Cilnium Maecenatem equeſtris ordinis cunctis apud Romam atque Italiam praepoſuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, ſumpſit e conſularibus, qui coerceret ſeruitia, & quod ciuiũ audacia turbidum niſi vim metuat. Primus Meſſalla Coruinus eã poteſtatem, & paucos intra dies finem accepit, quaſi neſcius exercẽdi. Tum Taurus Statilius, quamquam prouecta aetate, egregie tolerauit. Dein Piſo viginti per annos pariter probatus publico funere ex decreto ſenatus celebratus eſt. Ex iis Taciti verbis manifeſtum eſt praefectos vrbis illos veteres a Romulo inſtitutos fuiſſe, atque non populo, ſed a regibus vel conſulibus creari ſolitos. Vnde etiã id colligi poteſt, multo magis obſeruatum fuiſſe in adumbrato illo praefecto Latinarum feriarum cauſſa creato. Profectis enim vrbe conſulibus, ſummum imperiũ erat penes praetorẽ vrbanũ, niſi quum ob Latinas ferias vrbe exibant ſingulis annis cõſules. Tum enim ad vſurpationẽ vetuſtatis, praefectus in vrbe relinquendus erat a conſulibus, penes quem, non penes praetorem, imperium eſſet in vrbe, ne ſcilicet populus ſe religione obſtrictũ putaret, ſi quid in Latinis feriis omiſſum eſſet, quod a veteribus vſurpatum fuiſſet. De hoc praefecto vrbi Latinarũ cauſſa ſcribit Gellius li. XIIII. cap. vltimo: *Praefectum vrbi Latinarum cauſſa relictum ſenatum habere poſſe negat Mucius, quoniam ne ſenator quidẽ ſit, neque ius habeat ſententiae dicendae, quum ex ea aetate praefectus fiat quae non ſit ſenatoria. M. autem Varro in iiij. epiſtolicarum quaeſtionum, & Atteius Capito in coniectaneorum CCLIX. ius eſſe praefecto habendi ſenatus dicũt. De-*

que ea re aſſenſum eſſe Capitonem Tuberoni contra ſententiã Mucij refert. Namque & tribunis(inquit)plebis ſenatus habendi ius erat,quamquam ſenatores non eſſent ante Atinium plebiſcitum. Sũt etiam Pomponij haec verba lege ij.de origine iuris: *Quoties autẽ proficiſcuntur,vnus relinquitur, qui ius dicat, iſque vocatur praefectus vrbis: qui praefectus ita olim conſtituebatur,poſtea vero Latinarum feriarum cauſſa introductus eſt;& quotannis obſeruatur.* Quandiu igitur non erant in vrbe praetores,quibus ſummum imperium eſſet per abſentiam ſummi magiſtratus, tã diu penes praefectos vrbis fuit poteſtas non modo vocãdi conſulendique ſenatum,ſed etiam agendi cum populo: Vnde fit, vt centuriata comitia habendi ius etiã eſſet praefecto vrbis, vt intelligi poteſt ex eo,quod ſcribit Liuius in fine libri primi: *Duo conſules inde comitiis centuriatis a praefecto vrbis, ex commentarijs Ser.Tulli, creati ſunt.* Eum tamen ante interregem factum fuiſſe, quam haec comitia haberet, refert Dionyſius. Verum poſt inſtitutam dictaturam ſubrogandis magiſtratibus dictator potius creabatur,ſi ad interregnum res non rediiſſet, quam vt ea comitia haberet praefectus. Quin tamen vel legibus ferẽdis, vel iudicio exercendo,praefectus vrbis ius haberet centuriatis comitiis agendi cum populo,negari non poteſt. At poſt introductum Romae praeturae magiſtratũ deſiit praefectus vrbis fieri, niſi quod Latinarum cauſſa profectis vrbe conſulibus relinquendus erat praefectus vrbis,idque (vt dixi) religionis cauſſa potius quã quod eo magiſtratu magnopere opus eſſet. Et quoniam feriis agi cum populo non licebat, idcirco planum eſt huic praefecto vrbis,cui imperium erat niſi tempore Latinarum,ius non fuiſſe agendi cum populo,tametſi

vocandi ſenatus (ſi quid interim accidiſſet cur extra ordinem vocandus videretur) ius habebat, vt ex Gellio vidimus. Reliquo vero anni tempore quamquam abeſſent conſules, nullus locus reliquus erat huic magiſtratui, ſed ſumma poteſtas erat penes praetorem vrbanum, vt tradit Cicero libro x. epiſt. fam. his verbis: *Placuit nobis vt ſtatim ad Cornutum praetorem vrbis litteras deferremus, qui quod conſules aberant, conſulare munus ſuſtinebat, more maiorum.* Haec autem quae dicit, intelligi debēt de tempore, quo ciuitas libera fuit. Nam ſub imperatoribus iam inde ab Auguſto, vt tradit Tacitus libro v. coepit ordinaria & continua eſſe poteſtas praefecti vrbis. Et Tranquillus in Auguſto cap. xxxvi. ipſum ſcribit pleraque noua officia excogitaſſe, in queis praefecturam vrbis. De praefecto vrbis mentio eſt apud iuris conſultos in titulo de praefecto vrbis. Hic (vt dixi) ab Auguſto inſtitutus vſque ad noſtra ſaecula perdurat. Tametſi praeter hunc vrbis praefectum ordinarium & continuum, alius Latinarũ cauſſa praefectus vrbis creari ſoleret, vt apparet ex libris iiij. &. v Cornelij Taciti; qui Latinarũ modo tẽpore conſulare munus obibat. De hoc praefecto vrbis frequentiſsima in omnibus lapidum & librorum monumentis mentio eſt.

DEO. HERCVLI
INVICTO
C. IVL. POMPONIVS
PVDENS
SEVERIANVS
V. C. PRAEF. VRBI

Item

HERCVLI . INVICTO
T.FLAVIVS. IVLIANVS
QVADRATIANVS. V. C
PR.VRBI. XV. VIR.S.F
DONVM . DEDIT

Item

D . N . VALENTI
MAXIM . PRINCIPI
SEMPER . AVGVST
L.VOCONTIVS.VICASIVS.V.C
PRAEF.VRBI . ITER . PRAEF
LEG . VI. PRAEF . PR.PROV
GAL.PROC.XX.HER.EIVSDEM
I.S, C.D.N.M.Q.E.D . D

De curatoribus tribuum

De curatoribus omnium tribuum ſic ſcribit M Varro lib. v. de lingua Latina: *omnes Quirites pedites, armatos, priuatoſque, curatores omnium tribuum, ſi quis pro ſe ſiue altero dari rationem volet, voca inlicium huc ad me.* Curatores tribuum erant, perinde ac in vicis vicorum magiſtri, qui tribuum commoda procurarent

De alijs quibuſdam magiſtratibus

Multorum praeterea magiſtratuum mentio eſt tam in vetuſtis inſcriptionibus, quam apud Tacitum, quos Romae poſt Auguſti tempora creatos fuiſſe ab imperatoribus conſtat, vt procuratoris a rationibus, operum publicorum, Caeſaris, xx. hereditatium;

praefecti alimentorum, frumenti, vehiculorum, curatorum annonae, tabulariorum publicorum, muneris publici, & multorum praeterea ſimilium, quos, quia haud multum ad rem faciunt, praetereo

De aliquot magiſtratibus minoribus extra ordinem

Extraordinarios magiſtratus vrbanos, hoc eſt quibus etiam in vrbe imperium eſſet, multos ac diuerſi generis in hiſtoriis paſsim inueni. Nam vt quaeque negocia occurrebant, quae extraordinariam curationem requirere videbantur, ita alij atque alij magiſtratus creabantur. In hoc genere erant praefecti annonae, qualem fuiſſe legimus L. Minucium apud Liuium lib. iiii. Pompeius quoque hunc magiſtratum geſsit creatus eo anno, quo Cicero reuocatus eſt ab exilio, vt conſtat ex oratione pro domo. Hunc ordinarium Auguſtum feciſſe tradit Tranquillus, qui eum curatorem frumenti populo diuidendi vocat, & in antiquis inſcriptionibus curator, & praefectus annonae dicitur ſic

CARPVS . AVG . LIB
PALLANTIANVS
ADIVTOR . CLAVDI
ATHENODORI . PRAEF
ANNONAE . FECIT . SIBI
ET . CLAVDIAE . CALE
CONIVGI . PIISSIMAE . ET
TI . CLAVDIO . ROMANO
VERNAE . ET . LIBERTIS
LIBERTABVS . POSTERISQVE
EOR

Item

M . MAECIO . MEMMIO
FVRIO . BALBVRIO
CAECILIANO . PLACIDO.C. V
PRAEFECTO . ANNONAE
VRBIS . SACRAE . CVM
IVRE . GLADII

Item

T . FLAVIVS . INGENVVS
CVRATOR . ANNONAE
SVA . PECVNIA
COMPAR
SIBI. ET. POSTERISQVE
SVIS

Magiſtratus quoque extra ordinem fuerunt v. viri menſarij P. Valerio & C. Marcio II cos. creati, ad liberandum aere alieno populum, de quibus Liuius lib. vi. Item iij. viri menſarij alij, tempore ſecúdi belli Punici facti ſunt, de quibus idem Liuius libro xxiij: ita ſcribit. *Et Romae quoque propter penuriam argenti triumuiri menſarii rogatione Minuiij trib.pl. facti ſunt*

In hoc genere erant & II. viri nauales, de quibus Liuius lib. IX. *Et duo imperia eo anno dari coepta per populum, vtraque ad rem militarem pertinentia, vnum, vt tribuni militum, &c. alterum, vt II. viros nauales claſsis ornādae reficiendaeque cauſſa idem populus iuberet. Lator huius plebiſciti fuit M. Decius tribunus plebis.* Hunc vero non fuiſſe ordinarium magiſtratum inde poteſt intelligi, quod Liuius lib. xl. & xli. quum rurſus huius magiſtratus meminit, certam cauſſam creationis aſsignat, nec ſimul creari facit cum ordinariis magiſtrati-

bus,ſed prout neceſsitas requirebat. Quum enim ita ſcribit: ii.*viri nauales creati C. Matienus, & C. Lucretius*;verba antecedentia oſtendunt ſubito eos creatos, poſtquam nuntiatum eſſet a Liguribus obſideri L. Aemilium. At ſi ordinarius magiſtratus eſſet,non ita pro neceſsitate ſubito creatus fuiſſet, ſed iam ſuperiore anno cũ reliquis magiſtratibus ordinariis creatum oportuiſſet. Et libro xli. Quia fecerat mentionem C.Furij ii.viri naualis, propterea vt cauſſam huius magiſtratus redderet,ſtatim ſubiicit:*Aduerſus Illyriorum claſſem creati ii. viri nauales erant, qui tuendam* xx.*nauibus mari ſuperiore Anconam velut cardinem haberent.* Quia vero illic duumuirum naualem appellat L. Cornelium Dolabellam, qui biennio ante in eo magiſtratu etiamnum erat, hinc profecto clarum argumentum haberi poteſt, non fuiſſe eum ordinarium magiſtratum,cuius imperium eſſet pluſquam annuũ

His etiam addendi ſunt iii. viri qui iuuenibus ad militiam conquirendis tempore ſecundi belli Punici creati ſunt,de quibus ſcribit Liuius lib. xxv. *Conſules quum aegre delectum conficerent,quod inopia iuniorum non facile in vtrumque,vt & nouae vrbanae legiones, & ſupplementum veteribus ſcriberetur; ſufficiebat: ſenatus abſiſtere eos incoepto vetuit,& iii. viros binos creari iuſsit, alteros qui citra,alteros qui vltra quinquageſimum lapidem, in plateis,foriſque,& in conciliabulis, omnem copiam ingenuorum inſpicerent: & ſi qui roboris ſatis ad ferenda arma habere viderentur, etiam ſi non dum militari aetate eſſent, milites facerent*

Reperio etiam in horum numero fuiſſe v. viros muris turribuſque reficiendis creatos, de quibus Liuius libro xxv. Comitia deinde(inquit) a praetore vrbano

de ſenatus ſententia, plebiſque ſcito ſunt habita, quibus creati ſunt V. viri turribus muriſque reficiendis

De x. viris qui iudicarent ſuper ſacramento & libertate, Cicero, de x. viris vero diſtribuendorum donatiuorum, Liuius: III. virorum legendi Senatus, & recognoſcendi turmas equitum Romanorum, quotieſcunque opus eſſet, Tranquillus in Auguſto (vt dixi) mentionem faciunt. Fuit praeter hos, & iudex quaeſtionum, de quibus in antiqua inſcriptione mentio eſt. Atque haec ſunt magiſtratuum minorum extra ordinem nomina, quae adhuc ego extare viderim: qui omnes tributis comitiis, quotieſcunque eos fieri opus eſſet, repub. ſtante, creabantur. Nam poſtea imperatorum beneficia, vt alia omnia, eſſe coeperunt

De III. viris nocturnis, & praef. vigilum

Paulus iureconſultus lege I. de officio praefecti vigilum digeſt. lib. primo, de III. viris nocturnis ſic ſcribit: *Apud vetuſtiores incendiis arcendis, III. viri praeerant, qui ab eo, quod excubias agebant, etiam nocturni dicti ſunt.* Et Liuius libro IX. vbi de Cn. Flauio loquitur, ita ſcribit: *Quem aliquando ante deſiiſſe ſcriptum facere, arguit Macer Licinius tribunatu ante geſto, triumuiratibuſque, nocturno altero, altero coloniae deducendae.* Et Tacitus: *Triumuiri nocturni, quod ad incendium in ſacra via ortum tarde venerãt, a tribuno plebis die dicta damnati ſunt.* Ex quibus verbis apparet eum fuiſſe ordinarium magiſtratũ, cuius eſſet annua poteſtas. Horum locum poſtea aliquot vigilum cohortes cum eorum praefecto ab Auguſto inſtitutae tenuerunt, quae prohibendis nocturnis incẽdiis per vrbem excubabant. De praefecto vigilum meminit vetus haec inſcriptio

PAVLLINAE . VALERIANAE
RARISSIMAE . SANCTISSIMAE
FEMINAE . PATRONAE . F
L . PAVLLINVS . VOLVSIVS
V . C. PRAEF . VIGIL . ROM

Item

LVNAE . AETER . SACR
PRO . SALVTE
IMP . CAES . L . SEPTIMI
SEV . PII . INVIC . PRIN
PONT . MAX . P . P
IVLIVS . BALBILLVS
ANVLLINVS
PRAEF . VIGIL . V. S. L. M

De III. *viris valetudinis*

Huius magiſtratus nulla apud veteres auctores, quod ſciam, mentio eſt, in antiquo vero argenteo nū-mo ſic ſcriptum eſt: M'. ACILIVS. III. VIR. VALETV. Hi noſtra aetate peſtis cauſſa creari ſolét, atque Domini ſanitatis vocantur, quibus temporibus de morbo ſuſpectis, magna poteſtas concedi ſolet. Nummi vero verba ſic ego interpretor: *M'. Acilius* III. *vir valetudinis tuendae*

De III. *viris monetalibus A. A. A. F. F & III. viris capitalibus*

Pomponius lege ij. de origine iuris: *Conſtituti ſunt eodem tempore &* IIII. *viri qui curam viarum agerent, &* III. *viri monetales aeris, argenti, auri flatores, &* III. *viri capitales, qui carceris cuſtodiā haberent, vt quū animaduerti oporteret*

oporteret, interuentu eorum fieret. De III. viris monetalibus, & capitalibus mẽtio eſt apud Ciceronem epiſt. fam. lib. vij. & in antiquis nummis, lapideiſque epigrammatibus ſic

L. ANNIO. FABIANO
III. VIRO. CAPITAL
TRIB. LEG. II. AVG

Item

D. M
RELIQVIAE
CORPORIS. M
TARQVINII. CRISPI
FRONTONIS. C. L
III. VIRI. CAP

Item

TI. PLAVTIO. M. F. M. N
SILVANO. AELIANO
PONTIF. SODALI. AVGVSTALI
III. VIR. A. A. A. F. F. Q. TI. CAESARIS
LEG. LEG. V. IN. GERMANIA

De V. viris cis & vls Tiberim

Pomponius leg. ij de origine iuris: *Et quia* (inquit) *magiſtratibus veſpertinis temporibus in publicum eſſe inconueniens erat, quinque viri conſtituti ſunt cis Teberim & vls Tiberim, qui poſſent pro magiſtratibus fungi.* De iiſdem meminit Liuius.

Horum Cicero & Plinius in epiſtolis meminerunt. In lapidibus quoque, & iis praeſertim quos paſsim in hoc libro citaui, frequentiſsima mentio eſt. Admonet Quinctilianus verbum *ſtlitibus* idem ſignificare quod *ſuper lites*

C . MAESIO . C . F
P L A C A T I A N O
X . VIRO . STLITIB. IVD
TRIB . MIL.LEG . I.ITALIC
Q . P R O V . AFRIC
ALLECT.INTER.TRIBVN
AB . IMPERATORE
HADRIANO.ANTONINO
AVG . PIO
PRAETORI . PATRONO
D . D

item

P.S T A T I O.P . F
F A B . P A V L L O
POSTVMIO . IVNIORI
X.VIRO.STILIB . IVDIC
TRIB . MIL . LEG . VII
GEM.FELIC
VI.VIRO.EQVIT.ROMANOR
Q.PROVINC.AFRIC.TRIB.PLEB
PRAETOR . LEG . PR . PR
PONT.ET.BITHYN.PRO.COS
PROVINC . BAETICAE
TITVLO.VSVS
D . D

Pomponius, *Deinde* (inquit) *quum eſſet neceſſarius magiſtratus, qui haſtae praeeſſet, centumuiri litibus iudicandis conſtituti ſunt.* Et Feſtus: *Centumuiralia iudicia a centumuiris ſunt dicta: nam quum eſſent Romae xxxv. tribus, terni ex ſingulis tribubus ſunt electi ad iudicandum, qui centumuiri appellati ſunt: & licet quinque amplius, quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, centumuiri ſunt dicti.* De centumuiris primo de oratore meminit Cicero. Ad quorum munus intelligendum illud eſt animaduerſione dignũ: Iudicia omnia quae ad ciues Romanos pertinebãt, aut priuata, aut publica fuiſſe. Priuatis iudiciis praeerant duo praetores, vrbanus, qui inter ciues ius dicebat, & peregrinus, qui inter peregrinos. Si autem actio priuata huiuſmodi eſſet, vt de iure potius quam de facto quaerendum eſſet, praetor ad centumuiros ſuum velut conſilium remittebat; ſin de facto quaerendum eſſet, praetor iudices dabat; ſi nihil eſſet cur de iure aut facto quaerendũ eſſet, praetor ipſe decretum interponebat. Publicis quaeſtionibus, poſt inſtitutas quaeſtiones perpetuas, praeerant reliqui praetores quattuor

De quaeſtoribus, praefectis, & VIII. viris aerari Saturni

Quaeſtorum; & praefectorum aerari ſaepiſsime mentio eſt apud Tacitum, & in vetuſtis epigrammatibus. Hi aerari populi Romani, quod in templo Saturni erat, cum VIII. viris curam habebãt, atque tabularũ relati & expẽſi cuſtodes erãt: de quibus in antiquis his

inſcriptionibus ita mentionem extare vidi

P . CORNELIO . LENTVLO
SCIPIONI . COS . PRAEFECTO
AERARI . LEGATO . &cet

, item

L.CALPVRNIVS.PISO
M . SALVIVS
PR.AERARI &cet

item

C.POPILIO.C.F.QVIR. CARO
PEDONI . COS . VII . VIRO
EPVLON. PRAEF. AERARI
SATVRNI &c

item

T . PETIDIO . T . F
FABIA . CASSINO
VIII.VIRO.III.AERARI
& cet

item

M . PVBLICIO
M.F.FAB . SEXTIO
CALPVRNIANO
QVAESTOR.AERAR

Haec autem epigrammata idcirco hic mutila exaraui, quod ſupra ea integra deſcripſerim. Erant & curatores pecuniae publicae, item ſacrae pecuniae, quorum inſcriptiones ſupra attuli; quos municipales potius quam vrbanos fuiſſe crediderim

De aliquot officiis publicis ab Auguſto excogitatis

Tranquillus in Auguſto cap. XXXVII. *Quoque plures* (inquit) *partem adminiſtrandae reip. caperent, noua officia excogitauit, curam operũ publicorũ, viarum, & aquarum, aluei Tiberis, frumenti populo diuidendi, praefecturã vrbis, triumuiratum legendi ſenatus, & alterum recognoſcẽdi turmas equitum, quotieſcunque opus eſſet.* Hos quoque magiſtratus memorant hae vetuſtae inſcriptiones

C . PONTIO . C . F . FAB
PELIGNO . TRIB . MIL
LEG.X.GEM . Q . CVRAT
LOCORVM . PVBLIC
ITERVM. AEDILI . CVRVL
LEGATO.PRO.PR. ITERVM
EX.S.C.ET.EX . AVCTORI
TATE . CAESARIS . D . D

item

C.CALPETANVS. STATIVS
SEX.M E T R O R I V S
M . PERPENNA . LVRCO
T . SARTIVS . DECIANVS
CVRATORES.TABVLARIOR
PVBLICORVM . FAC . CVR

item
C.POPILLIO.C.F.QVIR
CARO.PEDONI
COS.VII.VIRO.EPVLON
CVRATORI. OPERVM
PVBLICOR. PRAEF
AERARI.SATVRNI
CVRATORI. VIARVM
&cet

item
C.CALPETANVS. RANTIVS
QVIRINALIS.VAL.CESTIVS
CVRATOR. RIPARVM.ET
ALVEI.TIBERIS.TERMINAVIT
item
TI.IVLIVS.FEROX.CVRATOR
ALVEI.ET.RIPARVM.TIBERIS
ET.CLOACARVM.VRBIS.TERMI
NAVIT.RIPAM.R.P.PROXIMO
CIPPO.P.CCCLXXXI.S
item
C.VIBIVS.C.F.RVFVS
SEX.SOTIDIVS. SEX.F
STRABO.LIBVSCID
C. CALPETANVS.C.F
STATIVS.RVFVS
M.CLAVDIVS.M.F.MARCELLVS
L. VISELLIVS. C.F.VARRO
CVRATOR. RIPARVM.ET
ALVEI.TIBERIS
EX. S. C. TERMIN

De praefecto praetorio

Eundem dignitatis gradū, quem apud reges tribuni celerū, apud dictatores magiſtri equitum, habuerunt apud Imperatores praefecti praetorio: cuius munus ab Auguſto excogitatum, a Tiberio Caeſare ſtabilitū eſt. Hi cohortibus praetorianis in vrbe ad corporis Romanorū principum cuſtodiam ab Auguſto Caeſare inſtitutis praeerāt, atque ex equitibus Romanis legebantur: diu enim ſenatorem praefectum praetorio fieri non poſſe mos fuit. Poſtea quum ex praefectis praetorio imperatores quoq; creari coepti ſunt, quorum primus Macrinus fuit, necdū ſenatoribus poſtea, ſed etiam cōſularibus ea dignitas patuit. Horum maxima auctoritas ſemper fuit, quippe qui valentiſsimis & fortiſsimis cohortibus praeerant. Legebantur autē ex mero principis arbitrio. Saepe etiam duo, interdū tres praefectos praetorio vna creatos fuiſſe legi, idque pro principum voluntate: ſed frequentior vſus erat, vt vnus tantum eſſet praetorio praefectus. Perdurauit autem Romae hic magiſtratus vſque ad Cōſtantini imperium, in quo quum praetoriani pro Maxentio contra Conſtantinum ſtetiſſent, poſt victum & occiſum tyrannum, caſtro praetorio diruto a Conſtantino, cohortes praetorianae exauctoratae ſunt, atque ita praefectorum praetorio dignitas hac ratione ſublata eſt. In quorum locum quum ipſe imperator nouam quandam orbis Romani diuiſionē commentus eſſet, vt eum in quattuor praecipuas partes, ſiue dioeceſes diuideret, quattuor quoque praecipuos viros creauit, qui ſingulis praeeſſent. Quorum vnus praefectꝰ praetorio Galliarū dicebatur: is Galliis Hiſpaniae, Britāniae, & Germaniae praeerat. Alter praefe-

ctus praetorio Italiae, cuius adminiſtrationi & Africa addita erat. Tertius porro praefectus praetorio Illyrici fuit, cui Graecia omnis, Thracia, Noricũ, Pannoniae, Moeſia, Dalmatia, & reliquae eius tractatus prouinciae adiudicatae. Quartus vero praefectus praetorio orientis erat: is Oriẽtem, id eſt omnes trãſmarinas prouincias, ſuprema poteſtate regebat. ita Zoſimus. De vtriſque praefectis praetorio tam ante, quam poſt Conſtantini imperium mentio eſt in vetuſtis his inſcriptionibus

L. FVRIO. L. F
PAL. VICTORI
PRAEF. PRAET
IMPERAT. OMNIVM
& cet

item

SEX. PETRONIO. PROBO. V. C
ANICIANAE. DOMVS. CVLMINI
PROCONSVLI. AFRICAE
PRAEFECTO. PRAETORIO
QVATER. ITALIAE. ILLYRICI
AFRICAE. GALLIARVM
CONSVLI. ORDINARIO
PATRI. CONSVLVM
& cet

Hunc Hadrianus imperator inſtituit (ni fallor) de quo Capitolinus in Macrino, & vetus haec inſcriptio meminerunt

Q. HORTENSIO
Q. F. COL
FAVSTINO
ADVOCATO. FIS
CI. PRAEF. FABR
&cet.

De magiſtratibus populi Romani prouincialibus

Prouinciales dicuntur omnes magiſtratus, quibus erat imperium curatioue extra vrbem tantum; in hoc numero erant proconſules, propraetores, legati proconſulum, & propraetorum, quaeſtores prouinciales, & pro quaeſtoribus cum iure praetorio: de quibus in Faſtorum commentariis abunde ſcripſi; item praefectus Aegypti, iuridicus Alexandriae, praefecti praefecturarum, conſulares, & iuridici Italiae, cenſitores ciuium Romanorum colonorum, item III. V. VII. X. viri coloniae deducendae, V. VII. XX. viri agris dandis adtribuendis, item V. & XV. viri agris metiendis diuidẽdiſque; & poſtremo III. vel V. viri ad inſpiciendos fines, liteſque dirimendas, de quibus nũc breuiſsime verba faciam; nam magiſtratus extra vrbem militares: vt legatos conſulares, vel propraetoribus, prouinciarũ Caeſaris, procuratores prouinciarum Auguſti, legatos conſulares legionũ, praefectos caſtrorũ, tribunos militum, praefectos fabrum, praefectos alarũ, du-

cennarios,centuriones,cornicularios,teſſerarios, & alia eiuſmodi militaria munera tertio libro deſcribam

De praefecto Aegypti

Antonio & Cleopatra victis, quum Auguſtus Caeſar Aegyptum in prouinciae formam redegiſſet, eam equitibus Romanis adminiſtrandam reliquit, veritus ne ſi violentiores ſenatores praeſides nacta eſſet, occaſionem rerum nouandarum afferret: primus igitur qui ei praefuit praefecti ſub nomine Cornelius Gallus fuit,a quo deinceps omnes qui ei prouinciae praefuerunt,praefecti nomine appellati ſunt.Is etiam Aegypti iuridicus appellabatur. De vtriſque mentio eſt in hiſce vetuſtis inſcriptionibus

PRO . SALVTE
TI.CLAVDI.CAESARIS
AVG . GERMANICI
EX.VOTO.SVSCEPTO
D.IVLIVS.SEX.F.COR
POSTVMVS
PRAEF . AEGYPTI
EX . AVRI. P . XVI

item

L . BAEBIVS. L.F
GAL . IVNIANVS
IVRIDICVS.AEGYPTI

De praefectis praefecturarum

Sex.Pompeius:*Praefecturae* (inquit) *hae appellantur in Italia,in quibus & ius dicebatur,& nundinae agebãtur,& erat quaedam earũ reſpublica, neque tamẽ magiſtratus ſuos habebant:in quas legibus praefecti mittebantur quotannis, qui ius dicerent.quarum genera fuere duo, alterum,in quas ſolebant ire praefecti populi ſuffragio creati, vt in haec oppida,Capuam,Cumas,Caſilinum,Vulturnum,Linternum,Puteolos,Acerras,Feſulas,Atellam,Calatiam: alterũ, in quas praetor vrbanus quotannis praefectos mittebat,vt Fundos, Formias,Caere,Venafrum,Allifas,Priuernum,Anagniam, Fruſinonem,Reate,Saturniam,Nurſiam,Arpinum, aliaque complura,&c.*

De conſularibus Italiae

De quattuor conſularibus,qui per Italiam ius dicerent,ab Hadriano inſtitutis Appianus libro 1. bellorũ ciuilium, & Iulius Capitolinus in Marco:de Iuridicis vero Italiae idem Capitolinus in Pio mentionem faciunt,de quibus latius tertio libro diſputabo

De III.V.VII.X.XV.& XX. viris,aut quotquot omnino creari placuerat,coloniarum deducendarũ, agris dandis,adtribuendis,metiendiſque,ad inſpiciẽdos fines, liteſque dirimendas,tam frequens in omnibus hiſtoriis mentio eſt,vt de iis aliquid ſcribere ſuperuacaneũ eſſe arbitror,quũ omnia quae de iis dici poſſent,aperta ſint & manifeſta. De dignitatibus vero & officiis extra vrbem militaribus tertio libro diſputabo, vbi legiones populi Romani deſcribam

De miniſtris vero magiſtratuum, quamquam ſat is ſupra dixerim vbi ipſorum ſeriem digeſsi, non alienũ tamẽ erit breuiter ex inſtituto etiam hoc loco aliquid ſcribere. Inter quos primum locum obtinebant ſcribae,quorum munus erat litteras vel acta, aliudue cuiuſuis magiſtratus ſcribere. Erãt autem,vt ex antiquis lapidibus didici,ſcribae conſulum, praetorum, aedilium,quaeſtorum,& aliorum magiſtratuum,vt ſic

L. TARQITIO
L.F. POM
ETRVSCO
SVLPICIANO
SCRIBAE.QVAESTORIO
EX . TESTAMENTO
DE . H-S . XX

De accenſis

De accenſo ſic ſcribit M. Varro libro v. de lingua Latina:*Deinde conſul loquitur ad exercitum,Impero, qua conuenit ad comitia centuriata. Quare hic accenſo, ille praeconi dicit;haec eſt cauſſa:In aliquot rebus idem vt praeco, accenſus acciebat,a quo accenſus quoque dictus. Accenſum ſolitum ciere Boeotia oſtendit, quam comoediam Allij eſſe dicunt,hoc verſu*

Vbi primum accenſus clamarit meridiem

Hoc idẽ Coſconius in actionibus ſcribit, praetorem accenſum ſolitum tum eſſe iubere,vbi ei videbatur horam eſſe tertiam, inclamare horam eſſe tertiam, itemque meridiem,& horam nonam. Marcellus vero ſcribit accenſos genus militiae

eſſe adminiſtrãtibus proximum, dicti quod ad neceſſarias res ſaepius accirentur, veluti accerſiti. Sex. vero Pompeius: *Accenſi* (inquit) *dicebantur, qui in locum mortuorum militum ſubrogabantur, & ad cenſum adducebantur.* Idem lib. I. *Adſcriptitij veluti quidam ſcripti dicebãtur, qui ſupplendis legionibus adſcribebantur: hos & accenſos dicebant.* Sed Varro rectius, qui docet accenſos adminiſtratores fuiſſe magiſtratuum ab acciẽdo dictos, id eſt vocando: nam accenſus inſtar praeconis acciebat iuſſu conſulis Quirites ad concionem. Plinius libro VII. *Adiectus eſt & meridies accenſo conſulum id pronuntiante.* Erant ſingulis praeſidibus prouinciarũ accenſi, quod munus nemini niſi libertis deferebatur, vt ſcribit Cicero ad Q. Fratrem. Aſconius autem ſic: *Accenſus eſt nomen ordinis & promotionis in militia, & nunc dicitur princeps, vel commentarienſis, aut cornicularius.* De accenſibus mentio eſt in vetuſtis epigrammatibus ſic

SECVRITATI
COGNATIONIS.SVAE
FORTVNATVS.AVG.L
VERNA . PATRONIS
AB . EPISTVLIS
ACCENSVS. PATRON
DIVO.AVG.VESPASIANO
LICTOR . CVRIAT
VIAT.HONOR.DEC.COS.ET.PR
ET . SIBI . ET
EPAPHRODITO.AVG.L
AB.EPISTVLIS.FRATRI.SVO

item

L.VARRONIO.L.F
PAL . CAPITONI
SCRIBAE.AEDILIC
ACCENSO.VELATO
II. VIRO.QVINQVENN
CVRATORI.VIARVM
PATRONO.COLONIAE
ORDO. REGALIVM
QVORVM.HONORE
CONTENTVS.SVA.PECVN
POSVIT. L.D.D.D

item

T.TETTIENVS.FELIXAVGVSTALIS
SCRIBA. LIBROR. A.EDIL. CVRVL
VIATOR. AEDIL.PLEBIS.ACCENSVS
CONSVLI. HS. L. M. N. LEGAVIT
AD.EXORNANDAM AEDEM.POMONIS
EX.QVA.SVMMA FACTVM.EST.FASTIGIVM
INAVRATVM . PODIVM. PAVIMENTA
MARMOREA. OPVS. TECTORIVM

De praeconibus

Praecones quoque inter magiſtratuū miniſtros erāt. Hi in iudiciis erant, ſenatuſconſulta praedicabant, poſteaquam decreta erant, iudices, candidatos, tribuum & curiarum ſuffragia ſuis nominibus appellabāt, ſcribis ſubiicientibus edicta populo pronuntiabant, litteras in ſenatu, & ad populum publice legebant, bona quae proſcribebantur publicae auctioni proponebant, ac proclamabant, & pretia (vt inquit Cicero)

conficiebant. De his Plautus in Poenulo: *Exurge praeco, fac populo audientiam.* Praeconum tam apud omnes auctores, & praeſertim Ciceronem, quam in antiquis inſcriptionibus frequens mentio eſt

C. MATIENI. C. F. OVF
OVICVLAE
ANNORVM XXVII
PRAECO. IDEM. DISSIGNATOR

De lictoribus, & Viatoribus

Lictores miniſtri erant regum primo, deinde conſulum, proconſulum, praetorum, & propraetorum, & Dictatorum; ſed Dictatoris & cóſulis duodeni lictores erant, ceterorum ſeni tátum. Hi virgarum faſciculos cũ ſecuribus ligatos portabãt, magiſtratibus praeibant, ac quoties iuſsi erant, faſciculos virgarum ſoluentes, primo virgis caedebant damnatum, mox ſecuri feriebant. Liuius: *Miſsique lictores ad ſumendum ſupplicium, nudatos virgis caedunt, ſecurique feriunt.* Hos primus inſtituit Romulus, vt Liuius & Plutarchus auctores ſunt. Dicti autem lictores ſunt a ligando, eo quod magiſtratus populi Romani priuſquam quempiá verberari iuſsiſſet, manus a miniſtris illi iubebat ligari.

Viatores porro dicebantur, qui magiſtratibus parebant eo quod plerumque euocabantur ex agris homines ad magiſtratus, & frequens eorum ab agris ad vrbem via erat. Columella in praefatione libri primi: *Illis temporibus proceres in agris morabantur, & quum conſilium publicum deſiderabatur, a villis arceſſebantur in ſenatum: ex quo qui eos arceſſebant, viatores nomina-*

ti ſunt. Poſtea viatorum nomen ad tribunorum & aedilium, plebis miniſtros tranſlatum eſt, qui illorũ iuſſu quemlibet praehendebant: nam conſulum (vt dixi) pro conſulum, praetorum miniſtri lictores dicebantur. Liuius libro II. ab vrbe condita: *Ardens itaque ira tribunus viatorem mittit ad conſulem, conſul lictorem ad tribunum.* Gellius libro XIII. ca. XII. ex li. XXI. rerũ humanarũ Varronis; *In magiſtratu* (inquit) *habent alij vocationẽ, alij praehenſionem, alij neutrum. Vocationem, vt conſules, & alij qui habent imperium; praehenſionem, vt tribuni plebis, & alij qui habent viatorem: neque praehenſionem, neque vocationẽ, vt quaeſtores & ceteri, qui neque lictorem habẽt, neque viatorem.* Hi omnes vt ſcribae, accẽſi, praecones, lictores, viatores, vno nomine apparitores vocabã tur ſiue ſtatores, quod apparerent & praeſto eſſent ad obſequiũ magiſtratuum: confundi tamen omnia haec nomina ex his antiquis inſcriptionibus animaduerti

T . STABERIVS . EPIGONVS
VIATOR. CONSVLARIS
SIBI . ET . SVIS. ITEM
LIBERTABVS.POSTERISQVE.EORVM
VIXIT . ANNIS . LXXXII
MENS.II.DIEBVS.XX

item

M . SVTORIVS . M . L
PAMPHILVS
LICTOR . CVRIATVS
QVI . SACRIS. PVBLICIS
P. R. QVIRITIVM
VIATOR.QVI.COS.ET. PR
APPARET
DECVRIO COLLEGI FABRVM
FERRARIVM

item

item

M.SVTORIVS . M . L
BARNAES
CONLIB. FAMPHILI
VIATOR. QVI.COS
ET . PR . APPARET

item

T . S T A B E R I O
SECVNDO. COACTORI
ARGENTARIO
VIATOR . CONSVLARI
ET.PRAET . SIBI . ET
CLAVDIAE.STRATONICAE
VXORI

item

Q.LVCRETIO . Q.L . GEMELLO
VIATORI.QVAESTOR.AB.AERAR
Q.LVCRETIVS.Q . L . CHRESTVS
VIATOR . QVAESTOR . AB . AERAR
PATRONO.FECIT

item

M.SERVILIVS.M.L . RVFVS
LICTOR.SE. VIVO . FECIT
SIBI.ET.PETIAE.C.L.PRIMAE
VXORI

item

D . M
TI . C L A V D I O
O N E S I M O
VIATORI
COLLEGI . MAGNI
CLAVDIA . ZMIRNA
COIVX

item

DEO.SOLI.MITHRAE
C.IVNIVS.C.F.TROM
NENINIANVS
VIR.CLAR
VIATOR.QVAESTOR

item

D . M
M. ANTONIVS
HEVTVCAS
ANTONIO . FOR
TVNATO . STA
TORI . AVGVSTO
RVM . ALVMNO
BENEMERENTI
FECIT

item

M . COELIO
DIONYSIO . LICTORI
PATRI. OPTIMO
C.COELIVS.SECVNDVS

item

D . M

L.POMPEIO . AVG . LIB
FORTVNATO . .
NOMENCLATORI
ACCENSVI . LICTORI
AVG. III. DECVRIAR
POMPEIA . PIA
VXOR . VIRO
KARISSIMO . FECIT

item

M . VALERIVS

ACHILLEVS . LI
CTOR . PROXIMVS
LAVRENS . LAVINAS
AGENS . ANNVM . AETA
TIS . LXV . VIVVS . MIHI
COMPARAVI . ET . POSVI

Carnificis mẽtionem facit Tacitus lib.v. vbi ſuppliciũ Seiani filiorũque enarrat, itẽ Plinius in epiſtolis in deſcribenda poena virginis Veſtalis maximae Corneliae Diribitorũ, rogatorum, cuſtodum, nomenclatorum, & diuiſorum, qui potius priuatorum quam magiſtratuum miniſtri erant, ſupra mentionem feci; quum de comitiis centuriatis verba feci. De quibus Cicero in oratione poſt reditum in ſenatu ita ſcribit: *Quando illa dignitate rogatores, diribitores, cuſtodeſque vidiſtis?* Cicero pro Muraena: *Quid quod habes nomenclatorem? In eo quidem fallis, & decipis.* Et oratione

ſecunda in Verrem : *Diuiſores omnium tribuum noctu ad iſtum vocatos*, &cet. De nomenclatoribus quos magiſtratuum miniſtros etiam fuiſſe apparet, ſic mētionem faciunt hae vetuſtae inſcriptiones

M . AEMILIO
LEPIDI . LIB
FELICI
NOMENCLATORI
VIRO . PRIORI
DECIMIA . L . L
LIBERALIS

item

L. VOLVSIO
VRBANO
NOMENCLATORI
CENSORIO

item

DIIS . MANIBVS
TI . CLAVDI . AVG . LIB
THALETIS . VINICIANI
NOMENCLATORIS
A . CENSIBVS
THALLVS.ET. IANVARIA
LIB.DE.SVO . POSVERVNT
LOCO . LEGATO . AB
IVLIO. ALCIDE . COLL. EIVS
CVIVS. HERES. FVIT

item

IOVI.OPTVMO.MAX
L . VRBANVS . V . C
NOMENCLATOR
CENSORIVS
D . D . D

De magiſtris curiarum ſatis alibi diſputaui. Fuerunt & miniſtri magiſtratuum militarium, vt Beneficiarij, Cornicularij, Teſſerarij, Buccinatores, de quibus libro tertio verba faciam

Quae libertate parta ciuitatis conditio fuerit

Exactis (vt dixi) Tarquiniis regibus, Brutoque & Collatino conſulibus creatis, vt primum magiſtratū inierunt, ſtatim Brutus plures ad populū vtiliſsimaſq; leges tulit, quo reip. ſtatum confirmaret, regiam vero tyrānidem omnino conuelleret ac labefactaret; inter quas concione vocata, iure iurando vniuerſum populum Romanum adegit, neminem Romae ſe regnare paſſuros. Non longe poſt filios ſuos Titum Tiberiūque, M. quoque, & M'. Vitellios vxoris ſuae fratres, ſororisque Collatini collegae duos alios filios L. & M'. Aquillios, compluresque alios adoleſcentes nobiles, qui de recipiendo in vrbem rege Tarquinio caeſis conſulibus coniurauerant, virgis caeſos ſecuri coram omnibus percuſsit. Tarquinium Collatinum collegā ſuum, magiſtratu abdicare coactum, vrbe eiecit, quod ſontium poenam impedire voluiſſet, eique P. Valeriū Voluſi F. Voluſum, qui poſtea Poplicola appellatus eſt, ſuffecit. Cuius praecipue opera in expellendis regibus vſus fuerat. Bona deinde regū diripi iuſsit, agrū

eorum Marti conſecrauit,qui poſtea campus Martius nominatus eſt. Patriciorum ac ſenatorũ ordines caedibus regis diminutos ſuppleuit, & ex equeſtri ordine ad ccc.numerum ſenatum reſtituit.Quum aduerſus reges,qui contractis Veientium & Tarquinienſiũ copiis bellum vrbi intulerant,exercitum eduxiſſet, in acie cum Arunte Superbi filio cõmortuus eſt : quem matronae annum luxerunt.P.Valerius alter conſul in vrbem reuerſus comitiis centuriatis Sp.Lucretiũ Bruto,& eidem paulo poſt mortuo M. Horatium, ſuffecit.Quum autem poſt reges exactos, vniuerſa reſpublica in paucorum patriciorum poteſtate atque imperio eſſet, plebs omni prorſus reip. munere excluſa erat.Patricij enim ſoli conſulatum, ideſt regium imperium,ſacra omnia,comitia, atque omnẽ poſtremo in plebem & vitae & necis poteſtatem habebãt. Plebs vero non modo omnis expers honoris optimatibus obediebat; ſed diremptis connubiis, vitae etiam ipſius prope communione priuata, maxima cum indignitate ſeruiebat.Quam rem tanquam indignã quum Valerius conſul adnimaduertiſſet,vt aliqua quae nulla in ea republica tunc erat moderatio induceretur, atque tenuiores cum principibus aequarẽtur,& plebs pari cum patriciis in ciuitate iure vteretur, libertatis plebis Romanae ille primus initia iecit,vt collega Brutus vniuerſae reipublicae iecerat.Duas enim eas leges humaniſsimas,& maxime populares tulit,de imperio a populo accipiendo, & de prouocatione a magiſtratibus ad populum,& ne cuiquam iniuſſu populi, ciuẽ Romanum aut verberare, aut necare fas eſſet.. Quum etiam in concionem aſcenderet,faſces in populi concionem ſubmittebat. Quare in hoc magiſtratu Po-

plicola primo vocatus eſt, quod plebis ſtudioſus populum nimis coluiſſet, vt auctor eſt Dionyſius. Atque hic anno primo partae libertatis vrbis ſtatus erat

De tribunis plebis primum creatis

Quarto decimo anno poſt reges exactos, Ap. Claudio, P. Seruilio Cos. prima ſeditio plebis ex nobilium foeneratorum impotentia, qui plebem aere alieno obſtrictam, in vinculis habebant, exarſit. Quae per Seruilium conſulem ſedata eſt, quum edixiſſet, nequis ciuem Romanum vinctū aut clauſum teneret, quominus ei nominis edendi apud conſules, qui tum in Volſcos bellum parabant, poteſtas fieret.

Anno ſequenti A. Virginio, & T. Veturio cos. quum Aequi, Volſci, & Sabini vna omnes mouiſsēt, ac plebs ad bellum nomina profiteri nollet, iamque ſeditio anno priore nexorum cauſſa commota vehementius in dies gliſceret, viſum eſt patribus ad dictatorem cōfugere, cuius metu plebs ſine dubio quietura eſſet: itaque M'. Valerius Voluſus Poplicolae frater dictator dictus, is Q. Seruiliū ſibi magiſtrum equitum cooptauit. Hic plebē conuocata cōcione, gratiſsima oratione repreſsit, pollicitus vbi primū confecto bello domū rediiſſet, ſibi curae fore vt ad ſenatū de nexis referretur. Eam autē promiſsis mitigatā in hoſtes eduxit, ac quū victoria parta per ſenatū promiſſa praeſtare non poſſet, dictatura ſe abdicauit. Paulo poſt, quū plebs per cauſſam renouati ab Aequis belli ex vrbe educta eſſet, auctore Sicinio quodam patribus irata a conſulibus diſceſsit, & trās Anienem amnem collem quendam occupauit, qui ſacer eſt appellatus, neque

eo anno reuocari in vrbem potuit. Anno ſequēti,qui erat vrbis conditae CCCLXII.Sp.Caſsio II. Poſtumo Cominio II. Cos legatis decē a ſenatu ad plebē de cōciliatione miſsis, vnius Agrippae Menenij oratione commota decreta a ſenatu leuatione debitorū & nexorum propter aes alienum rediit. Ceterum verita ne ſoluto coetu,vel promiſsis nō ſtaretur,vel vt digreſsi eſſent,alius ob alias cauſas cōprehenſi,poenas darent, hac lege,quae ſacratae nomen accepit, cum patribus in gratiā rediit,vt magiſtratū & ipſa ſibi ex ſuo corpore contra patriciorum potentiā ac vim creare poſſet, quoq; auxilij latio aduerſus cos.eſſet.Ii tribuni plebis dicti ſunt,qui primo duo, vel,vt aliis placet, quinque, poſtremo decem facti ſunt. Huius rei ſic Cicero pro Cornelio meminit:*Tāta igitur in illis virtus fuit,vt anno XVI.poſt reges exactos ,propter nimiam dominationem potentium,leges ſacratas ipſi ſibi conſtituerent, duos tribunos crearent,mōtem illum trans Anienē,qui hodie mōs ſacer nominatur, in quo armati cōſederāt, aeternae memoriae cauſſa conſecrarent.* Haec ille.Lex autem ſacrata ea fuiſſe videtur,quam in ſacro monte plebs tulit, vt liceret magiſtratum ex ſuo corpore creare, qui plebem ab omni iniuria prohiberet,vt nemini patricio hūc magiſtratum capere liceret, vt hic magiſtratus ſacroſanctus eſſet,id eſt,ne quis tribunū plebis aut manu, aut verbo violaret; qui ſecus feciſſet, ipſum impune poſſe occidi,ac ſacrum eſſe videri. Hoc igitur ſacroſancto magiſtratu plebi a patribus conceſſo, ipſa tanquam acerrimo quodam telo nonſolum contra optimatum potentiam atque libidinem, ſe, libertatem ac pudicitiā ſuā tutata eſt,atque defendit, verum etiam quū tātum principio tribunis auxilij latio conceſſa fuiſſet,

ne patricij aduerſus plebem inſolentius aut arrogantius agerent;tum iure ſacroſancti magiſtratus, quum inuiolabiles eſſent,longe maiora moliti, magnas in republica turbas & ſeditiones ſaepe concitarunt: neque enim grauioris poenae metu iis,qui eos laedebãt, inrogatae,quiſquã eis repugnare, aut vi aduerſari audebat. Ceteros enim omnes magiſtratus ſacroſancta poteſtate ſuperabant:primo enim quemuis,a quo imploratum eorum auxilium eſſet, aſſerebant, ſupplicẽ tuebantur, non contra priuatos duntaxat, ſed etiam aduerſus ipſos magiſtratus,dictatoribus tantum exceptis. Quod ſi quis ad eos, vel etiam abſentes prouocaſſet, is ſtatim liberatus ab eo, a quo comprehenſus fuerat, vel in concionem adducebatur,vel abſoluebatur. Ad haec ſi quod eis decretum, ſiue a magiſtratu, ſiue a priuato,ſiue a plebe,ſiue a ſenatu factum diſplicebat, intercedere poterant. quod ſi ſenatus aliquid agere,vel decernere inſtituiſſet, atque vnus tribunus plebis interceſsiſſet,id decretum promulgari non poterat. Proceſſu temporis illa etiam ſibi vendicarunt, vt & ſenatum congregarent, dicto non audientes punirent,haruſpiceſque & augures conſulerent. Multa demum quae non licebant, inuictis illis interceſsionibus conſequebantur, rogationes ferebant, quibus lege Hortẽſia omnes Quirites obſtringebantur. Quũ enim legũ ſciſcendarũ populus dominus eſſet, plebsque non minima pars populi haberetur, quia eis cum populo agere ius non erat, ſed tantum cum plebe, effecerunt,vt plebiſcita omnes Quirites tenerent. Poſtremo eorum audacia & poteſtas ita creuit, vt aliquando conſules in carcerem coniecerint, & quoſdã indicta cauſſa necarint :neque enim quiſquam eis ad-

uerſari audebat, alioqui ipſe ſacer & deuotus erat. Hac igitur ſacroſancta poteſtate comitia tributa in primis inuenerũt, quibus minores magiſtratus creari voluerunt, qui ad eam diem curiatis facti fuerant, tribunorum plebis numerum auxerunt, connubiorum communionem, quaeſtores, tribunos militum conſulari poteſtate, & decemuiros ſacris faciũdis, ex plebe creari obtinuerunt, qui hactenus ex patriciis tantum fieri ſolebant Poſt haec quum plebs ad ſummos honores aſpirare coepiſſet, tribunorum plebis auctoritate cõſulatum etiam, quae firmiſsima ſemper prope arx potentiae patriciorum fuerat, praeterea dictaturam, cẽſuram, imperiũ, ſacra, ſacerdotia, quae vnius ante nobilitatis fuerant, non ſine magnis reipublicae metibus inteſtiniſque ſeditionibus ſibi vendicauit. Iamque nihil aliud deerat ad ius totius reip. plebemque patriciis adaequandam, quam vt plebiſcita quibus tũ ſola plebs tenebatur, omnes Quirites aſtringerent: tum denique hoc etiam ſeceſsione in Ianiculum facta, lege Hortenſia conſequuta eſt. Poſt quae tempora, quae ciuitatis Romanae leges, inſtituta, & conditio fuerit, poſt exponam. Nunc illud accurate demonſtrandũ eſt, quanam ratione, & quo tempore tribunorum plebis auctoritate plebs ſingula adepta ſit, quae ſupra ſingillatim commemoraui. Quorum primum poſt eam poteſtatem creatam fuit tributorum comitiorum inſtitutio, quae ob eiuſmodi cauſſam inſtituta a Dionyſio traduntur

De comitiis tributis

Tribunis plebis primum creatis nihil aliud a ſenatu conceſſum eſſe videbatur, praeterquam auxilij latio

plebeiis,ſi quis vim inferret, atque ob eam rem ſacroſancti erãt. Ceterum neque agere cum populo,neque aliud quid pro ea poteſtatae facere ius vllũ erat. Quapropter vt haec libertatis Romanae plebis iacta fundamenta ſtabilirent, illud primum tribuni procurarunt,vt ius illis cum populo agere eſſet,occaſione huius rei quaeſita,quod Sp. Sicinius vnus ex primis tribunis plebis concionari ad populum de cõmodis plebis a conſulibus prohibitus eſſet. Quare ſequenti die, ſummo mane, plebeiorum non parua manu comparata deſcendit in forũ tribunus,& occupata aede Volcani vbi concionari tribuni ſolebant, plebem ad cõcionem vocat,atque repleto foro Sicinius legem ad plebem tulit eiuſmodi:Concionanti ad populum tribuno nemo aliquid in contrarium dicito,nec dicentem interpellato;ſi quis contra haec fecerit, datis vadibus poenam ſoluat, quantam tribunis viſum erit. Qui vades non dederit, necetur: bonaque eius ſacra ſunto,cõtentionumque de poenis ipſis iudicia penes populum ſunto. Hac lege promulgata, & a plebe ſcita,magna incredibiliſque,quamquam non ſtatim cognita,tribunorum poteſtas facta eſt. Atque eius legis ſubſidio omnia poſtea obtinuerunt, de quibus ſupra diſſerui. Hoc autem factum eſt,auctore Dionyſio,anno ſequẽti poſteaquam tribunorum plebis magiſtratus inſtitutus erat,T.Geganio &P.Minucio cos. Anno vero ſequẽti A.Sempronio & M.Minucio cos.qui erat vrbis conditae CCLXIII. comitia tributa ob hanc cauſſam a tribunis plebis primum inuenta ſunt. Quũ in ſumma annonae caritate, ne frumentum ex Sicilia aduectum plebi diuideretur, C. Marcius Coriolanus ſumma ope contendiſſet, ab iratis tribunis

ſius. Dequibus tractaturus ab earundem finitione initium ſumam. Tributa igitur comitia erant, vt ex Gellio libro xv.ca.xxvi. intelligitur, quum ex regionibus & locis ſuffragium ferebatur. Quibus verbis nihil aliud intelligi voluit, quam quum per tribus ſuffragium ferebatur, vt quod tribus plures iuſsiſſent, id ratum haberetur. Erant enim tribus populi Romani partes diſtinctae locis in vrbe diuerſis, & regionibus vndique circum vrbem per Latium, Tuſcos, & Sabinos diſperſis, quarum nomina ſupra accurate rettuli, quũ de iis diſputarem. Ab iis tributa comitia dicta, vt a curiis curiata, & centuriis centuriata, quod ſcilicet non modo tributim diuiſus populus ſuffragium ferret, ſed etiam quid plures tribus iuberent, aut vetarent, ſpectaretur. Haec comitia poſt Coriolani iudicium eorumque primam inſtitutionẽ Romae frequentari coepta ſunt, & praeſertim poſt legem Publiliam, qua minores magiſtratus hiſce comitiis creari iubebantur, quum ante curiatis fierent. Atque deinceps cauſſae habendorum horum comitiorum generales quattuor factae ſunt. Prima ad creandos minores magiſtratus; altera ad ſacerdotes cooptandos; tertia ad leges ferẽdas; quarta iudiciorum cauſſa. Magiſtratus autẽ qui his comitiis creabantur, partim prouinciales, partim vrbani, partim ordinarii, partim extra ordinem erant. Erant autem vrbani ordinarij magiſtratus qui iis comitiis creabantur, omnes minores magiſtratus, qui ſingulis annis ad ſuum ordinarium in vrbe munus obeundum a populo creabantur. In quo genere erant aediles curules, vt M. Meſſala apud Gellium libro xiii.cap.xiiii. & L. Piſo in iii. annali, apud eundem libro vi.cap.ix. & Cicero libro

IIII. epiſt. ad Atticum; tribuni, & aediles plebis, vt Dionyſius libro IX. & Liuius libro II. quaeſtores, vt Liuius libro IIII. & Tacitus libro II. III. viri capitales, vt Cicero pro Cluentio; III. viri nocturni, vt Liuius libro IX. tribuni militum comitiales, vt Liuius libro VII. & IX. III. viri monetales auro, argento, aere flando feriũdo, vt iidem omnes auctores ſunt. Ex quibus magiſtratibus quaeſtores, aediles, & tribuni plebis ante legem Publiliam curiatis comitiis creabãtur: poſt eam, & annũ vrbis CCXXCII. tributis creari coepti. Magiſtratus vero minores vrbani extra ordinarij tributis comitiis fieri ſoliti, erant praefecti annonae, vt Liuius libro IIII. tradit, II. viri nauales, alias claſsis ornandae, reficiendaeque, de quibus idem Liuius libris X. XL. & XLI. mentionem facit; quaeſtores parricidij, qui & quaeſitores, & II. viri perduellionis dicebantur, de quibus Aſconius; IIII. viri viarum, de quibus Pomponius; II. viri, vel plures, ſacrarum aediũ locandarum, aedificandarum, conſecrandarum, vel reſtituendarum, quos populus ex lege Papiria deſignare ſolebat, de quibus Cicero pro domo ſua, & ſaepiſſime Liuius; III. viri reficiendis aedibus ſacris, de quibus Liuius, Q. Catulus ad dedicandum Capitolium a populo praefectus, vt Plutarchus; V. viri turribus muriſque reficiendis, de quibus libro XXV. Liuius; III. viri, & V. viri menſarij, de quibus idẽ Liuius libro VI. & XXIII. III. viri ſacris conquirendis, & III. viri donis perſequendis, de quibus idem Liuius lib. XXV. & poſtremo omnes ſiue curatores, ſiue magiſtratus extra ordinarij, id eſt, qui nõ vt ordinarij annuã poteſtatẽ continuatam habebant, ſed tandiu in ea erant, dum curationem cui praefecti erant, abſoluiſſent, comitiis tri-

butis creabantur. Prouinciales vero magiſtratus(prouinciales autem voco,quibus erat imperium curatioue ire tantum extra vrbem) qui hiſce comitiis creabâtur, erant III. viri, v. viri, VII. viri, x. viri, xv. viri, xx. viri, aut quotquot omnino creari placuerat, ad colonias deducendas,aut redigendos colonos in ſuas quéque colonias,aut agros diuidẽdos, de quibus frequẽtiſsima eſt in omni hiſtoria mentio,curatores viarum extra vrbem,de quibus Cicero; III. viri iuuenibus ad militiam conquirendis, de quibus Liuius libro XXIII. Item proconſules omnes, propraetores, & proquaeſtores iiſdem comitiis in prouincias mittebantur, vt Liuius libro III. & alibi ſaepe in hiſtoria ſua,& ſaepiſſime Cicero commemorant, quamquã vnum P.Cornelium Scipionem proconſulem Hiſpaniae centuriatis comitiis ſemel tãtum creatum fuiſſe tradat Liuius. Tributorum porro comitiorum ſecunda cauſſa fuit ad ſacerdotes creandos, ex quibus ante legem Domitiam vnus tantum fuit pontifex maximus, vt ex Liuio ſaepe intelligi poteſt;poſt legem vero Domitiam,qua ſacerdotum ſubrogandorum ius a collegiis ad populum tranſlatum eſt,pontifices,augures,fetiales,VII.viri epulonum, xv. viri ſacris faciundis, tributis comitiis creati ſunt, vt ſatis ſupra dixi: ex reliquis enim ſacerdotibus, rex ſacrificulus centuriatis, flamines, & curio maximus curiatis, Veſtales a põtifice maximo, ſalij a magiſtro collegij, luperci, fratres aruales, ſodales Titij, ſacerdotes Galli, & reliqui a ſuis collegiis vel magiſtris cooptati ſunt. Ceterum ea tributa comitia quibus tam pontifex maximus primum, quam deinde reliqui ſacerdotes creabantur,nõ

omnium tribuum erant, ſicut magiſtratuum, ſed tantum ſeptemdecim tribuum, quibus id ſorte obtigiſſet. Quod cur factum fuerit, his verbis docet Cicero in Rullum quum ait: Item eodemque modo vt comitiis pontificis maximi: ne hoc quidem vidit, maiores noſtros tam fuiſſe populares, vt quod per populum creari fas non erat propter religionem ſacrorum, in eo tamen propter amplitudinem ſacerdotij voluerint populo ſupplicari, atque hoc idem de ceteris ſacerdotiis CN. Domitius tribunus plebis vir clariſsimus tulit, quod populus per religionem ſacerdotia mandare nõ poterat, vt minor pars populi vocaretur, ab ea parte qui eſſet factus is, a collegio cooptaretur. Tertia vero tributorum comitiorum habendorum cauſſa legũ ferendarum erat. Haec autem erant plebiſcita omnia. Quo verbo legis etiam comprehẽdo rogationes quibus de pace ad populum ferebatur. Bellum enim lege centuriata indici ſolebat, pax autem tributis comitiis iniri conſueuerat, vt libro xxx. docet Liuius. Hic etiã eas rogationes comprehendo quibus legibus aliquis qua vis cauſſa ſoluebatur. Huc poſtremo illas etiam rogationes reiicio, quibus a populo imperium triumphaturis ducibus, vel quacunque id ratione fieret, intra vrbem haberi permittebatur. His comitiis publicae quaeſtiones conſtitutae, & ciuitas data ſaepe a Liuio refertur. Quarta porro horũ comitiorum cauſſa iudiciorum exercendorũ erat. In qua illud animaduerſione dignum, Iudicia quidem capitis a populo comitiis cẽturiatis perfici: at ſi magiſtratus aliquem reũ ad populum faceret, nec capitis eum accerſeret, ſed mulctam indiceret, tum omnia haec iudicia, quae de mulcta dicebantur, tributis comitiis fiebant. Hoc

autem

autem ſummatim dici poteſt. Iudicia omnia populi quae de mulcta erãt a magiſtratu aut põtifice indicta, his comitiis perfici ſolita. Hoc vero ex omni hiſtoria Liuiana liquet. Exiliũ praeterea tributis comitiis decerni ſolebat, ſi quis capitis condemnatus ad populi iudicium venire recuſaret, vt tradit Liuius. Atque haec comitiorum tributorum praecipuae cauſſae ſunt. Ius autem tributorum comitiorum habendorum penes maiores, & minores magiſtratus erat. Ex maioribus dictator, conſules, & trib. militum cons. poteſtate; ex minoribus, tribuni plebis erant. Conſules enim omnes minores magiſtratus creabant, tribunis plebis & aedilibus plebis exceptis, quos tribuni plebis his comitiis renuntiabant. tribunos enim & aediles plebis tribuni ipſi creabant, vt ex Liuio & Dionyſio conſtat. Reliquos (vt dixi) minores magiſtratus cõſules, aut dictatores, ſi quando comitiorum habendorum cauſſa creabantur, aut tribuni militum conſulari poteſtate creabant. Ab his enim quaeſtores, & aediles curules, & ceteri minores ordinarij magiſtratus, Liuio auctore fiebant. Ad creandos vero minores extraordinarios magiſtratus, ius fuit conſulibus, praetoribus, & tribunis plebis. Sacerdotum vero comitia tributa conſules tantum habere ſolebant, vt ex Cicerone in epiſtola ad M. Brutum liquet. Sacerdotes autem erant poſt legem Domitiam põtifices, augures, XV. viri S. F. VII. viri epulonum, & feciales: ante legem vero Domitiam ſolus his comitiis põtifex maximus creabatur, iſque Liuio auctore ab vno pontificum ſubrogabatur. Nã poſt legem Domitiam eum cum reliquis quoque ſacerdotibus a conſulibus factum fuiſſe exiſtimo. De legũ vero iudiciorumque comitiis tributis facile eſt intelligere,

iis magiſtratibus licuiſſe habere ea comitia quibus ius erat cum populo agẽdi. In hiſtoriis autem legimus interdum conſules,interdum praetores , ſaepe tribunos plebis ad populũ de his rebus rogationes tuliſſe. Plebeios porro magiſtratus petendi ius erat plebeiis tantum hominibus,binoſque ex ſingulis claſsibus tribunos eſſe oportebat. Reliquos magiſtratus his comitiis fieri ſolitos,omnibus ſeruatis legibus,petere ius erat. Ex ſacerdotibus qui his comitiis creabantur, pontificum collegium dimidium ex patribus,dimidiũ ex plebe creari oportebat. Duo ex eadem gente ſacerdotes eius collegij eſſe non poterant,abſentium ratio haberi ſolebat. Aduleſcentes admodum poſt XVII. annum inaugurari poterant, pontifex maximus non niſi ex numero pontificum fiebat. Iis omnibus quibus in cẽturiatis,in tributis quoque comitiis ius erat, id eſt ciuibus Romanis, quibus cũ ſuffragio ciuitas a populo data eſſet, ipſique in tribus a cẽſoribus relati fuiſſent. Nam quod Latinos aliquando ſuffragatos fuiſſe legimus apud Liuium,nõ repugnat iis quae dixi, quum id non iure ciuitatis, aut tribus adeptae facerent, quam non habebant,ſed iis datum ſit antiquo Caſsiano foedere ,atque a magiſtratibus & accerſiri, & prohiberi poſſent,vt latius paulo poſt exponam. Iure igitur non niſi ciuibus Romanis pleno iure comitiis ſuffragium ferre ius erat,ex magiſtratuum vero indulgentia Latinis etiam. Commune autem omnibus comitiis erat,vt Ioue fulgente,aut tonante,ea haberi nõ poſſent. Quare hoc & tributis comitiis conueniebat, vt auſpicia hactenus ſeruanda eſſent, ne haberentur quo die ſeruatum eſſet de coelo. Vnde ſequitur his etiã comitiis obnuntiationi parendum fuiſſe. Quamquam autẽ tributa comitia hactenus auſpicato haberi debebant, in

reliquo tamen genere auſpiciorum nulla fere religione aſtringebantur : quod Dionyſius libro nono oſtẽdit ſic : *Hoc erat diſcriminis inter tributa comitia & curiata, quod curiata oportebat ex ſenatus auctoritate haberi, & populus curiatim ſuffragium diceret, & vt auſpicato fieret. Tributa vero non conſulto ſenatu, non adhibitis ſacerdotibus, auguribuſque, & diuiſo per tribus populo perficiebantur. Plebeij enim magiſtratus auſpicia nõ habebant.* Ante comitiorum tributorum diem triñundino opus erat, queadmodum de centuriatis dixi. Die comitiorum antequã haberentur, concionem is qui ea habebat, populo facere ſolebat; ſortitiones aliquot fiebant, vt de praerogatiua tribu; in qua tribu Latini ſuffragium ferrent, ſi adfuiſſent. In ſacerdotũ quoque creatione XVII. tribuum ſortitio fiebat, quos nõ niſi a populi parte creari ius erat. In iiſdem comitiis erant diribitores, cuſtodes, & praecones. Nam rogatorũ munere is qui comitia habebat, fungebatur. Vnius autem tribus, vt vnius centuriae, vnum ſuffragium erat: nam ſingulorum hominum vota, puncta dicebantur. In creandis autẽ magiſtratibus, tot dabãtur tabellae, quot cãdidati eſſent, quorum nomen receptum eſſet. & quoniam xxxv. tribus erant, oportebat xviii. tribus ferre quemque candidatum, vt a maiore populi parte creatus diceretur, vt autem quiſque prior eum numerum tribuum tulerat, ita prior renunciabatur. Quũque tot creati erãt, quot ex lege in eo magiſtratu eſſe oportebat, tũ comitiis finis fiebat. Eadem propemodum ratio erat iudiciorũ, & legum, quae etiam in comitiis centuriatis ſeruabatur. Tributis autem comitiis non vnus erat deſtinatus locus, quemadmodum centuriatis, quia religio non erat extra ne, an intra pomerium haberentur.

Ac magiſtratuū quidem comitia tributa fere in campo Martio habebantur; aliquādo etiam in foro & Capitolio habita fuiſſe legi. Legum vero & iudiciorum comitia plurimum in comitio haberi ſolita; aliquādo etiam in Capitolio habita apud Liuium legimus. Horum comitiorum tempus erat, quotieſcunque dies comitialis eſſet, niſi nominatim, vt aliis etiam diebus cū populo agere ſibi liceret, quiſquam legem tuliſſet, quod feciſſe P. Clodium in tribunatu ſuo docet Cicero pro Sextio. Ante primam quoque diei horam cum populo agere non licebat. Sacerdotum comitia, eo tēpore quo quis moriebatur, habebantur: minorum vero, & ordinariorum magiſtratuum circa Kal. Auguſti, vt prima ad Atticum docet Cicero. Tribuni & aediles plebis magiſtratum inire ſolebant ad IIII. idus Decēbris, quo die primi tribuni plebis creati ſunt. Quomodo autem, & quando haec comitia fieri deſierint, ſuperius expoſui, quum de centuriatis verba feci: eadem enim vtrorumque comitiorum ratio eſt. Atque hactenus de comitiis tributis

Quot reip. mutationum cauſſa fuerit tribunorum plebis ſacroſanctus magiſtratus

Plebs Romana ſacroſancto tribunatus plebis magiſtratu e patrū manibus extorto, longe maiora aduerſus ſenatus & optimatum potentiam moliri coepit. Nam poſt legem latam, vt tribuno plebis ius cum populo agere eſſet, itemque poſt tributa comitia occaſione iudicij C. Marcij Coriolani inſtituta, aliquot annis poſt multas ob agrariam legem ſeditiones excitauit, quum agrum publicum vel de hoſtibus captum ſibi ipſi patribus repugnātibus diuidere vellet. Ea enim

lex nunquam ſine maximis rerum motibus agitata eſt. Ap. vero Claudio Ap.F. & T. Quinctio Capitolino cos. Volero Publilius tribunus plebis, auctore M. Laetorio altero tribuno rogationem ad populum tulit, vt plebeij magiſtratus tributis comitiis fierēt, qui hactenus curiatis creati erāt. Haud parua res ſub titulo prima ſpecie minime feroci ferebatur, ſed quae patriciis omnem poteſtatem per clientum ſuffragia creandi quos vellēt tribunos auferret. Huic actioni plebi gratiſsimae, quum ſumma vi patres reſtitiſſent, poſtremo victis patribus, lex lata eſt. Tuncque primum tributis comitiis tribuni, & aediles plebis creari coepti anno vrbis CCXXCIII. Res poſt haec in vrbe quietae, vſque ad annum vrbis CCXCII. In quo victis, & ad internicionem fere Volſcis caeſis, ſecundae belli res vrbanos motus, qui mutationi reip. cauſſam attulere, excitarunt. C. enim Terentius Arſa tribunus plebis legem ad populum tulit, de quinque viris creandis, qui leges de imperio conſulari ſcriberēt, quod populus in ſe ius dederit, eo conſules vſuros, non ipſos libidinem, ac licentiam ſuam pro lege habituros. Querebatur enim plebs, nimium eſſe conſulare imperium, atque intolerabile liberae ciuitati, idque imminui & moderatius fieri poſtulabat. Quae lex quum ſex annos a tribunis fruſtra iactata, tandem pro cōceſſa ſibi duplicandorũ tribunorum poteſtate penitus refrixiſſet, tamen Romilio Veturioque conſulibus, in plebem militiam detrectantem impotentius ſe gerentibus, acrius etiam quam ante relata eſt. Igitur incertis quid agerēt patribus, placuit ea ſententia, cuius princeps T. Romilius fuiſſe ſcribitur, vt legũlatores crearentur, qui iura patribus plebique ſcriberēt, quaeque ab iis eſſent decre-

ta,ea plebem & patres tenerent.Plebe autem aſſentiēte mittuntur legati tres in Graeciam,qui Athenienſiū & aliarum Graeciae ciuitatum inſtituta,mores,& iura noſcerent,eaque Romam deferrēt,Sp. Poſtumius Albus,A.Manlius Vulſo,Ser.Sulpicius Camerinus. Miſſi autē Tarpeio Aterioque cos. tertio anno poſt , quo Menenius & Seſtius conſulatum gerebant , cum legibus reuerſi ſunt.Quum autem inſtarent tribuni,vt tādem legum ſcribendarum initium fieret , iāque in annum ſequentem deſignati conſules eſſent Ap. Claudius,& T.Genucius,tum in Ap.Claudij ſententiam S.C.factum eſt, vt reliquis abrogatis magiſtratibus decemuiri crearentur cum imperio cōſulari ac regio ſine prouocatione , qui ex patriis moribus , & peregrinis legibus optima ſeligētes , & reip.maxime vtilia iura populi Romani conſtituerent , quaeque ij ſcripſiſſent,ſi S.P. Q.R.probaſſent , ea in perpetuum populū ipſum Romanum tenerēt. Quo S.C. a plebe comprobato cos.abdicarunt,in eorum locum decemuiri conſulares facti ſunt Ap.Claudius, T. Genucius , Sp. Poſtumius,Ser.Sulpicius,A.Manlius,T.Romilius,C. Iulius,P.Seſtius,P.Curiatius,& Sp. Veturius. Anno igitur CCCIII. quam condita vrbs erat iterū mutata eſt forma ciuitatis a conſulibus ad decemuiros, quemadmodum a regibus ante ad cōſules venerat. Hi decimo die ius populo ſinguli reddebant,eo die penes praefectum iuris faſces XII.erant, collegis vero reliquis ſinguli accenſi apparebant. Ceterum propoſitis decem legum tabulis a decemuiris , rumor deinde vulgatur, duas deeſſe tabulas , quibus adiectis abſolui poſsit velut corpus totius Romani iuris. Ea expectatio quum dies comitiorum inſtaret,deſiderium decemuiros iterum creandi fecit.Plebs etiam praeterquam quod cō-

ſulum nomen haud ſecus quam regum peroſa erat, ne tribunicium quidem auxilium, cedentibus inuicem appellatione decemuiris, quaerebat. Creati igitur in alterum annum magno patrum plebiſque ſtudio iterū decemuiri ſunt Ap. Claudius II. M. Cornelius, M. Sergius, L. Minucius, Q. Fab. T. Anton. M'. Rabuleius, Q. Poetilius, K. Duilius, & Sp. Oppius. Quū igitur maior pars huius anni proceſsiſſet, & duabus tabulis ad decem adiectis nihil ſupereſſet, ſi hae quoque tabulae cēturiatis comitiis perlatae eſſent, cur decemuiris reipublicae opus eſſet; expectaretque populus quā mox conſulibus creandis comitia indicerētur: tum decemuiros nulla comitiorum mentione facta, iuuenum cateruis ſtipatos ſuperbius atque impotentius ſe in vnumquemque geſsiſſe, & Idibus Maiis adueniētibus, qui dies tum ſolemnis ineundo conſulatui erat, nullis magiſtratibus ſubrogatis, eoſdē qui priore anno fuerant, decemuiratum cum magna totius populi indignatione continuaſſe Liuius & Dionyſius auctores ſunt. Eos tamen haud multo poſt abdicaſſe hanc ob cauſſam praecipue conſtat. Ap. Claudius quū alij collegae in Aequos, alij in Sabinos exercitum duxiſſent, vrbis praeſidio relictus, Virginiam plebeiam virginē, quam amabat, pretio pellicere adortus, quum fruſtra ſe laborare animaduertiſſet, in ſeruitutem per clientem ſuum M. Claudium aſſerere eam conatus, patrem eius eo compulit, vt ipſam filiam manu ſua ſibi potius occidendam putarit, quam Ap. Claudij libidini dederetur. Ea res, vt erat atrox, in vtraque caſtra perlata ſeditionem maximam plebis excitauit. Quae relictis caſtris quum primum in Auentinum, poſt in montem ſacrum ſeceſsiſſet, paulo poſt placata, ſe

redituram eſſe profeſſa eſt, ſi tribuni plebis ſibi ipſi reſtituerentur,& decemuiris abdicatis,conſularis poteſtas reuocaretur. Quibus conditionibus a ſenatu acceptis,ipſa in vrbem rediit. Tum abdicantibus decemuiris comitia tribunorum a M. Papirio pont. max. facta ſunt, quibus decem creati. Tribunatu inito L. Icilius extemplo plebem rogauit, & plebs ſciuit ne cui fraudi eſſet ſeceſsio ab decemuiris facta. Cōfeſtim de cōſulibus creandis cum prouocatione M. Duilius rogationem pertulit. Per interregem deinde conſules creati,qui extemplo magiſtratum occeperunt, L. Valerius & M. Horatius. Hi libertatis plebis Romanae ſtudioſi,quemadmodum & parentes auique eorū fuerant,omnium primum quum veluti in cōtrouerſo iure eſſet,tenerentur ne patres plebiſcitis,legem centuriatis comitiis habuere, vt quod tributim plebs iuſsiſſet,populum teneret: qua lege tribuniciis rogationibus telum acerrimum datum eſt. Aliam deinde conſularem legem de prouocatione, vnicum praeſidium libertatis, decemuirali poteſtate euerſam non reſtituerunt modo,ſed etiam in poſterum munierunt,ſanciēdo noua lege,ne quis vllum magiſtratum ſine prouocatione crearet;qui creaſſet,eum ius faſque eſſet occidi,neue ea caedes capitalis noxae haberetur. Et quum plebē hinc prouocatione, hinc tribunicio auxilio ſatis firmaſſent,ipſis quoque tribunis, vt ſacroſancti viderentur, cuius rei prope iam memoria aboleuerat, relatis quibuſdam ex magno interuallo caerimoniis, renouarunt, & quum religione inuiolatos eos, tum lege etiam fecerunt, ſanciendo vt qui tribunis plebis, aedilibus,iudicibus nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet,familia venum iret.

Inſtitutum etiam ab iiſdem cos. vt S.C. in aedem Cereris ad aediles plebis deferrentur, quae ante arbitrio conſulum ſupprimebantur vitiabanturque. M. Duilius deinde tribunus plebis legem tulit, qui plebem ſine tribunis reliquiſſet, quique magiſtratū ſine prouocatione creaſſet, tergo ac capite puniretur. Atque hac ratione fundata & ſtabilita tribunicia poteſtate, ac plebis libertate, tribuni longe maiora aggreſsi ſunt. Nam quum mos fuiſſet aliquot tantum tribunos plebis creari, ij vero qui creati eſſent, cooptatione ſibi collegas ad numerum decem ſubſtituerent, altero anno L. Trebonius tribunus plebis infeſtus patribus, quod ſe ab iis in cooptandis tribunis fraude captum, proditumque a collegis aiebat, rogationē tulit, vt qui plebem Romanam tribunus plebis rogaret, is vſque eo rogaret dum x. tribunos plebis faceret. Poſt aliquot annis res quietae domi fuere, vſque ad annum vrbis CCCIX. In quo M. Genucio & C. Curtio cos. domi foriſque res infeſtae fuere. Anni enim principio C. Canuleius tribunus plebis rogationem promulgauit de communicandis plebi patriciorum connubiis, quae decemuiri ante diremerāt, qua contaminari ſanguinem ſuum patres confundique iura gentium rebantur. Lex multis cōtentionibus agitata eſt, nec ante finis controuerſiarum fuit, quum & tribunū acerrimū auctorem plebs nacta eſſet, & ipſa cum eo pertinacia certaret, quam victi tandem patres, vt de connubio ferretur, conceſſere. Eodem anno ab eodem Canuleio tribuno plebis primo mentio ſenſim illata, vt alterum ex plebe conſulem liceret fieri, eo proceſsit deinde vt rogationem nouam reliqui tribuni promulgarent, vt populo poteſtas eſſet ſeu de plebe, ſeu de

patribus vellet,conſules faciendi. Id vero ſi fieret,non vulgari modo cũ infimis,ſed prorſus auferri a primoribus ad plebem ſummum imperium credebant. Quũ res multis cõtentionibus acta eſſet,tribunique in propoſito perſiſterẽt,veriti patres ne lex ſe inuitis perferretur,in eam ſententiam ierunt,cuius auctor fuiſſe C. Claudius dicitur,vt pro conſulibus crearentur tres tribuni militum ex patriciis, totidemque ex plebe, iique conſulari poteſtate remp. regerent. Eorum autem finito imperio rurſus ſenatus & plebs conſuleretur,conſules ne an tribunos mallent;qui vero placuiſſent, fierent:quod etiam multo tempore obſeruatum eſt. His rebus decretis in magno plebeiorum & patriciorum petentium ſtudio,tres ex patriciis tantum creati ſunt A.Sempronius,L.Atilius,& T. Cloelius:plebs eo contenta fuit,quod ſui ratio in comitiis habita fuiſſet. Ita Liuius,& Dionyſius: Adiicit Liuius. Fuiſſe qui propter adiũctum Aequorum,Volſcorumque bello,& Ardeatium defectioni,Veiens bellum,quia conſules obire tot ſimul bella nequirẽt,tribunos militum tres creatos dicerent,ſine mentione promulgatae legis de conſulibus ex plebe creandis,& imperio & inſignibus conſularibus eſſe vſos. Vt vt illud fuerit,ſatis inter omnes conuenit,Anno cccx. quam vrbs condita erat, primũ tribunos militum pro conſulibus magiſtratum iniiſſe. Hi poſtea ſaepe creati praeſentaneum remedium multis annis fuerunt tribunitiis ſeditionibus mitigandis, quae de conſule e plebe creando ſaepe deinde exortae ſunt. Verum multo tempore poſt,quum plebs poſtremo obtinuiſſet,vt conſul alter e plebe,alter é patribus fieret, creari deſierunt. Sed haec omnia latius ſuo loco enarrabo. Anno autem ſequenti, vrbis vero cõdi-

tae cccxi. Cenſurae initium fuit,rei a parua origine ortae,quae deinde tanto incremento aucta eſt, vt morum diſciplinaeque Romanae penes eam regimen,ſenatus equitumque centuriae,decoris dedecoriſque diſcrimen,ſub ditione eius magiſtratus publicorum ius, priuatorumque locorum,& vectigalia populi Romani ſub nutu atque arbitrio eſſent. De cenſura plura dixi in commentariis Faſtorum. Poſt haec tempora res quietae domi multis annis fuere,donec anno vrbis cccxxxiii. N.Fabio Vibulano,T. Quinctio Capitolino coſ. diſcordiae inter patres plebemque de duplicando quaeſtorum numero,iiſque tam de plebe quam de patribus creādis,exortae ſunt. Nam quum vt praeter duos vrbanos quaeſtores,duo conſulibus ad miniſteria belli praeſto eſſent,a conſulibus relatum eſſet, patreſque ſumma ope approbaſſent,conſulibus tribuni plebis certamen intulerunt, vt pars quaeſtorum (nā ad id tempus patricij creati erant) ex plebe fieret. aduerſus quā actionem primo conſules & patres ſumma ope annixi ſunt, concedendo deinde, vt quemadmodum in tribunis militum conſulari poteſtate creandis vſi ſunt,adaeque in quaeſtoribus liberū eſſet arbitriū populi, quum parum proficerent, totā rem de augendo quaeſtorum numero omittunt, excipiunt omiſſam tribuni,& poſtremo res eo deuenit,vt nihil prohiberet quo minus quattuor quaeſtores promiſcue de plebe, ac patribus,libero ſuffragio populi fierent. Qui tamen non niſi decimo anno poſt primum e plebe creari coepti ſunt. CN. enim Cornelio Coſſo, & L.Furio Medullino II cos. cum N.Fabio Ambuſto Patricio tres e plebe primū quaeſtores facti ſunt Q. Silius,P. Aelius,

P. Pipius. Atque hac ratione patefactus ad conſulatum & triumphos locus nouis hominibus viſus eſt. Nam nunquam quieuerũt, donec aliquot annis poſt, non ſine magnis reip.perturbationibus,etiam conſulatum hac ratione adepti ſunt. C.Licinius & L.Sextius tribuni plebis anno vrbis CCCLXXVII. creati, quũ tres leges auctore M.Fabio Ambuſto patricio, & primario homine, aduerſus patriciorum opes pro commodis plebis promulgaſſent,vnam de aere alieno minuendo;alteram de modo agrorum, ne quis plus quã quingenta iugera agri haberet; tertiam ne tribunorũ militum amplius comitia fierent, ſed conſulum, vtique alter ex plebe crearetur;neque eas ferre per collegarum interceſsiones, quos de induſtria patres comparauerant,potuiſſent; tum irati comitia nulla haberi praeter aediliũ tribunorũque plebis, nullos curules magiſtratus creari paſsi ſunt:eaque magiſtratuum ſolitudo,& plebe reficiente duos tribunos,& his perpetua interceſsione comitia tribunorũ militũ tollentibus,per quinquennium vrbem tenuit. ita Liuius. Atque ita quintum mutata eſt reipub. Romanae ſpecies, quum a tribunis militum conſulari poteſtate, ad tribunos plebis adminiſtratio reip.reciderit. Quinquẽnio exacto,tribuniſque plebis iiſdem interceſsionem remittentibus,per tres annos tribuni militum creati ſunt. Principio anni noni ad vltimam dimicationem de legibus a Licinio & Sextio promulgatis ventũ eſt. Et quum tribus vocarentur, nec interceſsio collegarũ latoribus obſtaret,trepidi patres ad duo vltima auxilia ſummum imperium, ſummumque virum decurrerũt.Dictatorque dictus eſt M.Furius Camillus,qui L. Aemilium magiſtrum equitum ſibi cooptauit.

Quum vero plebis duces acrius contra Camillum de legibus ferendis agerent, percitus ira Camillus lictores, qui de medio plebem amouerent, miſit, & addidit minas ſacraméto omnes adacturũ, exercitũque extẽplo ex vrbe deducturũ. Re autẽ neutro inclinata, ſe abdicauit, ſeu quia vitio creatus erat, vt tradidere quidã, ſeu quia tribuni plebis tulerunt ad plebem, plebsque ſciuit, vt ſi M. Furius pro dictatore quid egiſſet, quingentum millium aeris ei mulcta eſſet. Camillus vero quum exilium, ſecundamque damnationem, ſenex timeret, plebemque ſe ſuperaturum diffideret, domum ſe cõtulit, ac ſimulata valetudine, dictatura ſe abdicauit. Cui extemplo P. Manlius ſuffectus eſt. Qui rem in cauſſam plebis inclinauit, C. Licinio, qui tribunus militum fuerat, magiſtro equitum de plebe dicto. Id aegre paſſos patres conſtat. Dictatorem propinqua cognatione Licinij ſe apud patres excuſare ſolitum, ſimul negantis magiſtri equitum maius, quam tribuni conſularis imperium eſſe. Anno ſequenti iidem tribuni refecti pro aucto II. virum S. F. numero, atque quinque ex his de plebe creatis, tribunorum militum cõſulari poteſtate comitia fieri permiſerunt: poſtremo anno vrbis CCCXXCVIII. Quum iidem tribuni decimum refecti acrius de legibus ferendis pugnarent, dictatorem tandem & ſenatum vicerunt, ac comitia conſulum aduerſa nobilitate, vt fierent obtinuerunt, quibus L. Sextius de plebe primus conſul factus eſt. Quum autem patricij ſe auctores futuros negarent, ac prope ad ſeceſsionem plebis res ſpectaret, per dictatoré Camillum ſedatae diſcordiae ſunt. Conceſſum a nobilitate plebi, de cõſule plebeio, a plebe nobilitati de praetore vno, qui ius in vrbe diceret de patribus

creãdo. Iidem etiam aediles curules duos ex patribus, vt fierẽt, obtinuerunt. Plebs L.Sextio conſulatum, cuius lege partus erat,dedit:ei collega ex patribus datus eſt L.Aemilius

Quae ciuitatis conditio fuerit communicato plebi altero conſulatu

Plebs igitur conſulatum adepta,quae firmiſsima ad eã diem arx potẽtiae patriciorũ fuerat,paulo poſt nullo negocio imperium,dictaturam, cenſuram, proconſulatum,praeturam,ſacra,ſacerdotia,quae tantum patriciorum fuerant,poſtremo obtinuit. Ex quibus anno CCCXCIIX. C.Marcius Rutilus dictator,idem anno CDIII. cenſor , Q. Publilius Philo anno CCCCXVII.praetor,idem anno CDXXIIX. pro conſul primi de plebe creati ſunt. C. etiam Poetelius Libo Viſolus primus plebeius conſul triumphauit anno CCCXCIIII. Demum anno CDLIIII. quum plebis honoribus nihil praeter ſacerdotia,quae nondum promiſcua erant,deeſſet,rogationibus Ogulniis,& ſacerdotũ numerus auctus eſt,& pontifices,augureſque de plebe facti ſunt. Aliquot poſtremo annis poſt, etiam pontifex maximus de plebe factus eſt primus Ti. Coruncanius. Nihil igitur ad ius totius reip. adaequandum deerat, niſi vt plebiſcita,quibus tũ ſola plebs tenebatur,omnes Quirites aſtringerent. Tum denique hoc etiam ſeceſsione in Ianiculum facta lege Hortenſia cõſequuta eſt.Ita aequiſsimis legibus republica temperata,atque plebe omnium rerum in ſocietatẽ adſcita , eodem fere tempore omnis Italia,Pyrrho rege ſuperato, atque fugato,in deditionẽ accepta eſt. Ex quo tẽpore praecla-

ra,atque ad omnis poſteritatis memoriam illuſtria abſtinentiae,modeſtiae,iuſtitiae,fortitudinis, ciuilis denique concordiae vſque ad tertium bellum Punicum exempla edita ſunt. Tum enim Curij, Fabricij, Corūcanij,Metelli,Fabij,Scipiones,Paulli,Lepidi,Flaminini ,Nobiliores floruerunt. Quorum quum eximiam in bello animi magnitudinem,conſtantiam , & prudentiam;tum incredibilem in pace iuſtitiam, grauitatem, probitatem,fidem,ac moderationem merito admirareris & coleres. Nulla certe aetas virtutibus aedendis feracior fuit,quam centum annorum interuallum , a primo ad tertium bellum Punicum , quo tempore rei militaris gloria,in qua cum virtute multum , tum diſciplina plurimum valuerunt, magnam orbis terrarum partem ſuo imperio adiunxerunt

De cauſſis excidij reip. Romanae

Poſt bellum Punicum tertium, remoto Carthaginis metu,ſublataque imperij aemula,non gradſu,ed praecipiti curſu a virtute deſcitum, ad vitia tranſcurſum, vetus diſciplina deſerta noua inducta, in ſomnum ab vigiliis, ab armis ad voluptates, a negotiis ad otium conuerſa ciuitas. Tum vetere labante diſciplina , quum totius ciuitatis mores inclinare , & ad leuitatem iam nimiam , atque ambitionem incumbere coepiſſent,praeſertim vero luxuria per Aſiaticas delicias,in ciuitatem inuecta ; atque exterarum gentium metu amoto, a quibus Poenis duobus aſperrimis bellis deuictis , tertio etiam funditus deletis , Philippo, Perſe, Antiocho regibus potentiſsimis ſuperatis, Sicilia , Sardinia , Hiſpania , Illyrico , Macedonia ,

Graecia prouinciis in ditionem populiRomani redactis,iuſtam principatus orbis terrarum atque imperij confeſsionem extorſerant,qui vſque eo vere optimus reip.ſtatus fuerat,is primum ſenſim ac leuiter tẽtatus,deinde aperte tranſlata iam ad iniuſtum populi dominatum rep.funditus labefactatus, atque euerſus eſt.Neglectaque ciuili diſciplina, populus Romanus relictam a maioribus libertatem, atque imperiũ amiſit. Hunc vero peſsimum reip.ſtatum duo Gracchi, Druſus,Saturninus tribuni plebis furioſi,atque amẽtes ſpecie quidem plebis tuendae, re autem dominationem ſibi quaerentes partim agrariis, & iudiciariis legibus ferendis, & lege Licinia, quae vetabat quemquam ciuem plus quingentis iugeribus habere, reſtituenda,quibus rebus optimatum potentiam frangerent,plebis confirmarent;quum aũt eorum agros plebi inopi diuiſiſſent,aut antiquam iudiciorum auctoritatem,a ſenatoribus ad equites tranſtuliſſent; partim ciuitate ſociis & Italiae omni danda, eaque vſque ad Alpes extendenda, vt ſuffragiorum plebeiorum multitudine,facilius nobilitatis opes in comitiis comminuerent;partim frumento largiendo, quo ad omnia quae in remp.molirentur,plebem eo deuinctam munere paratiorem haberent, ſumma imis miſcentes intulerunt;ac praeſtantiſsimum illum optimae reip.cõſenſum,tot annorum ſpatio, tot laboribus maiorum partum, breui tempore perturbarunt, ac penitus cõuulſerunt. Inerat omnibus ſpecies aequitatis. Quid enim tam iuſtum quam recipere plebem ius ſuũ a patribus?ne populus gentium victor,orbiſque poſſeſſor extorris aris ac focis ageret. Quid tam aequum,quam inopem populum viuere ex aerario ſuo? Quid ad ius

libertatis

libertatis aequandae magis efficax, quam vt ſenatu regente prouincias,ordinis equeſtris auctoritas ſaltē iudiciorum regno niteretur. Sed haec ipſa in perniciem redibant, & miſera reſp. in exitium ſuum marceſſerat,& a ſenatu in equites translata iudiciorū poteſtas, vectigalia, id eſt imperij patrimonium ſupprimebat, & emptio frumenti ipſos reip. neruos exhauriebat aerarium.Reduci plebs in agros vnde poterat, ſine poſſidentium euerſione,qui ſibi pars populi erāt, & tamen relictas ſibi a maioribus ſedes aetate, quaſi iure haereditario poſſidebant. Ab Gracchorum igitur tempore maiores in republica plebis quam optimatum opes extitere, quippe quae omnium iam honorum,quos ſoli ante patricij obtinuerant, particeps facta,praeterea tribunatum ac tributa comitia, quibus omnino patriciis interdictum erat,adepta,ad haec agris,iudiciis,frumento,ſociorum ſuffragiis aucta, atque locupletata, vniuerſam remp. vt in poteſtate haberet,ſic ex libidine adminiſtraret, nobiliſſimi optimatum oppreſſi,veteres ciues agris ſpoliati, ciuitatis honor parce ante dari ſolitus integris prouinciis cōceſſus.Hunc iniuſtum iniqumque plebis dominatum, quum is terminos impotentiae ſuae nō faceret,L.Sulla dictator poſtea ſuſtulit, qui imperio quod a ſenatu acceperat lege tribunicia Sulpicij a C. Mario ſpoliatus,extorta armis ex inimicorum manibus republica, tribunorum plebis poteſtate admodum imminuta (quum tribuno alios honores interdixerit,eūque concionari vetuerit)plebe agris pulſa,ac ad internicionē fere caeſa,iudiciis ſenatui redditis, rurſus optimatum remp. ſtabiliuit, popularemq; conuellit. At hic ſtatus non admodum diuturnus fuit.Nam paucis annis poſt

Cn.Pompeius in primo conſulatu, antiqua tribunis plebis poteſtate, ac dignitate reſtituta, plebe ad iudicia cum ſenatoribus & equitibus lege Aurelia aduocata, vetus aliud optimae reip. quaeſiſſe temperamētum viſus eſt, quod mutatis, immo corruptis penitus totius ciuitatis moribus, atque auaritia iam & ambitione latiſſime graſſante, aſſequi nulla ratione potuit. Ita perturbato ſaepe reip. ſtatu, crebro a paucis de vniuerſa occupāda rep. cogitatum eſt. tum enim Piſo, tum Craſſus, tum Catilina, cum aliis eiuſdem furoris ſociis aduerſus remp. conſpirarunt. Tum Caeſar, denuo Craſſus, & ipſe forte mutata mente Pompeius inita ſocietate, extraordinarias opes, quae liberae ciuitati iuri formidabiles eſſent, ſibi quaeſierunt. Qua breui dirempta ciuilis repente diſcordia ac totius reip. perturbatio conſequuta eſt, quum Caeſaris potentiā ſenatus, Pompeij (nam Craſſus paulo ante occiderat) populus ferre non poſſet. Victo autē fatali reip. Pharſalico proelio Pompeio, atque optimatum factione afflicta, rurſus ad iniuſtum vnius Caeſaris dominatum reſpublica recidit, atque aliquot annis oppreſſa fuit. Quo ab iis qui libertati ſtudebant interfecto, quum reuiuiſcere priſca patrum grauitas, atque ad ſpem auctoritatis priſtinae quodammodo reſpirare videretur, haud ita multo poſt in ipſomet recuperandae reip. apparatu, a populo, cui Antonius, ac poſt etiā Octauius, qui Caeſaris partes ambo ſuſceperant vindicandas, ſeruierunt, ſublata funditus atque oppreſſa eſt, quum inauditum ante triumuiratum in remp. intuliſſent, ac nefariam optimatum atque inimicorum ſuorū proſcriptionem feciſſent. Bruto porro & Caſſio aduerſae factionis ducibus caeſis, oppreſſo in Sicilia Sex. Pom-

peio, Lepido poteſtate exuto, & M. Antonio occiſo, quum nulla amplius eſſent publica arma, & Iulianarum partium dux ſolus Octauius reliquus fuiſſet, cũctis diſcordiis ciuilibus feſſis, tanquam bellorum ciuilium quae ipſe cõfecerat praemium, totius reip. ius, poteſtatem, atque imperium, quod ab initio regum, poſt magiſtratuum, ſenatus, ac populi fuerat, in perpetuum principis ſub nomine tranſtulit. Qui poſito triumuiri nomine, conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem tribunicio iure contẽtum, vbi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit, inſurgere paulatim, munia ſenatus, magiſtratuum, legũ in ſe trahere, nullo aduerſante; quum ferociſſimi per acies, aut proſcriptione cecidiſſent, ceteris nobilior quanto quis ſeruitio promptior, opibus & honoribus extolleretur, ac nouis & rebus aucti, tuta & praeſentia, quam vetera & periculoſa mallent. Neque prouinciae illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto ſenatus populique imperio ob certamina potentium, & auaritiam magiſtratuum, in valido legum auxilio, quæ vi, ambitu, poſtremo pecunia turbabantur. Tribuniciam vero poteſtatem accepit quod ſummi faſtigij vocabulum, ne regis aut dictatoris nomen aſſumeret, ac tamẽ appellatione aliqua cetera imperia praeemineret inuenit. M. deinde Agrippam ſocium eius poteſtatis, quo defuncto Ti. Neronem delegit, ne ſucceſſor in incerto foret: ſic cohiberi prauas aliorũ ſpes rebatur, ſimul modeſtiae Neronis, & ſuae magnitudini fidens. Ita Tacitus. Ceterum quomodo Caeſar Auguſtus imperium ſingulare confirmauerit, & ordinauerit, & de titulis quibus legitima imperatorum poteſtas expreſſa eſt, ſatis diſputaui in commentariis libri 11. Faſtorũ.

tamquam patrimonium eſſet, illud diuiſit, mutauit, omnia miſcuit, antiquam ſuperſtitionem aboleuit, alteram imperij formam longe a priore conſtituit. Atque inter cetera vrbem Conſtantinopolim condidit, cuius deſcriptionem, quemadmodum de vrbe Roma feci, hoc loco ſubiicere, finemque cum ea huic libro facere commodum viſum eſt. Quae enim de vrbe Roma, vel imperio Romano, poſt Conſtantini tempora dicenda ſunt, ea libro III. aperiam

Deſcriptio vrbis Conſtantinopolis

REGIO. PRIMA

Regio prima, continet in ſe domum Placidiae Auguſtae. Domum nobiliſſimae Marinae. Thermas Arcadianas. Vicos, ſiue Angiportus viginti nouem. Domos centum decẽ & octo. Porticus perpetuas duas. Balneas priuatas quindecim. Piſtrina publica quattuor. Priſtina priuata quindecim. Gradus IIII. Curatorẽ vnũ, qui totius regionis ſollicitudinẽ gerat. Vernaculũ vnũ, velut ſeruum in omnibus & internũtium regionis. Collegiatos vigintiquinque, qui e diuerſis corporibus ordinati, incendiorum ſolent caſibus ſubuenire. Vicomagiſtros V. quibus per noctem tuendae vrbis cura mandata eſt

Regio ſecunda, ab initio theatri minoris per aequalitatem ſui latenter molli ſubleuata cliuo, mox ad mare praecipitiis abrupta deſcendit. Continet in ſe Eccleſiam magnam, Eccleſiam antiquam. Senatum. Tribunal purpureis gradibus extructum. Thermas Xeuſippi. Theatrũ. Amphitheatrũ. Vicos, ſiue Angiportus triginta quattuor. Domos XCVIII. Porticus ma-

gnas quattuor. Balneas priuatas XIII. Piſtrina priuata quattuor. Gradus IIII. Curatorem vnum. Vernaculum vnum. Collegiatos xxxv. Vicomagiſtros v

Regio tertia, plana quidem ſuperiore parte, vtpote in in ea Circi ſpacio largius explicato, ſed ab eius extrema parte nimis prono cliuo, mare vſque deſcendit. Continet in ſe eundem circum maximum. Domum Pulcheriae Auguſtae. Portum nouum. Porticum ſemirotũdam, quae ex ſimilitudine fabricae ſigma graeco vocabulo nuncupatur. Tribunal fori Conſtantini. Vicos ſeptem. Domos XCIIII. Porticus magnas V. Balneas priuatas vndecim. Priſtina priuata nouem. Curatorem vnum. Vernaculum I. Collegatos xxi. Vicos magiſtros V

Regio quarta, a Miliario aureo collibus dextra laeuaque ſurgentibus, ad planitiem vſque valle ducente perducitur. Continet in ſe idem Miliarium aureum Auguſteum. Baſilicam. Nymphaeum. Porticum Fanionis. Liburnam marmoream, naualis victoriae monimentum Eccleſiam, ſiue martyrium ſancti Mennae. Stadium. Scalam Timaſii. Vicos xxxii. Domus CCCLXXV. Porticus magnas IIII. Balneas priuatas ſeptẽ. Piſtrina priuata V. Gradus VII. Curatorem I. Vernaculum I Collegiatos XL. Vicomagiſtros V

Regio quinta. Regionis quintae non modica pars, in obliquioribus poſita locis, planicae excipiente producitur, in qua neceſſaria ciuitatis aedificia continentur. Continet in ſe Thermas Honorianas. Ciſternam Theodoſianam. Prytaneum. Thermas Eudocianas. Strategium, in quo eſt Forum Theodoſiacum, & Obeliſcus Thebeus quadrus. Horrea holearia. Nymphaeũ. Horrea Troadenſia. Horrea Valentiano. Horrea

Conſtantiaca. Portum habet proſforianum. Scalam Chalcedonenſem. Vicos viginti tres. Domos centum octoginta quattuor. Porticus magnas ſeptem. Balneas priuatas vndecim. Piſtrina publica ſeptem. Piſtrina priuata duo. Gradus nouem. Macellos duos. Curatorem vnum. Vernaculum vnum. Collegiatos XL. Vicomagiſtros V

Regio ſexta, breui peracta planicie, reliqua in deuexo conſiſtit, a foro namque Conſtantini Scalam vſque, ſiue traiectum Sycaenum, porrigitur ſpatiis ſuis. Continet in ſe Columnam purpuream Conſtantini. Senatum eiuſdem loci, Neorium portum. Scalam. Sycaenam. Vicos viginti duos. Domos quadringentas octoginta quattuor. Porticum magnam vnam. Balneas priuatas nouem. Piſtrinum publicum vnum. Piſtrina priuata XVII. Gradus XVII. Curatorem vnũ. Vernaculum vnum. Collegiatos XLIX. Vicomagiſtros V

Regio ſeptima, in cõparationem ſuperioris planior, quamuis & ipſa circa lateris ſui extremitatem habeatur in mare decliuior. Haec a parte dextera Columnae Conſtantini, vſque ad Forum Theodoſii, continuis extenſa porticibus, & de latere aliis quoque pari ratione porrectis, vſque ad mare velut ſe ipſam inclinat, & ita deducitur. Habet autem in ſe Eccleſias tres, hoc eſt, Irenen, Anaſtaſiam, & S. Paulli. Columnam Theodoſij, intrinſecus vſque ad ſummitatem gradibus peruiam. Equites magnos duos. Partem eiuſdem fori. Thermas Caroſianas. Vicos octoginta quinque: Domos ſeptingentas vndecim. Porticus magnas ſex. Balneas priuatas XII. Gradus ſexdecim. Curatorem vnum, Vernaculum vnum. Collegiatos octoginta.

Vicomagiſtros V.

Regio octaua, ex parte Tauri, nulla maris vicinitate contermina, anguſtior magis quam lata, ſpatia ſua in longitudinem producta compenſat. Cõtinet in ſe partem Fori Conſtantini. Porticum ſiniſtram Taurum, vſque Baſilicam Theodoſianam. Capitolium. Vicos XXI. Domus cẽtum octo. Porticus maiores quinque. Balneas priuatas decẽ. Piſtrina priuata quinque Gradus V. Macellos duos. Curatorẽ I. Vernaculum vnũ. Collegiatos XVII. Vicomagiſtros V

Regio nona, prona omnis, & in Notum deflexa, extenſi maris litoribus terminatur. Continet in ſe, Eccleſias duas. Coenopolim, & Homonoeam. Horrea Alexandrina. Domum nobiliſſimae Arcadiae. Thermas Anaſtaſianas. Horreum Theodoſianum. Vicos XVI. Domos CXVI. Porticus maiores duas, Balneas priuatas quindecim. Piſtrina priuata quindecim. Piſtrina publica quattuor. Gradus quattuor. Curatorem vnum. Vernaculum vnum. Collegiatos triginta octo. Vicomagiſtros quinque

Regio decima, in aliud ciuitatis latus a nona regione platea magna velut fluuio interueniente diuiditur. Eſt vero tractu planior, nec vſquam praeter maritima loca inaequalis, longitudini eius latitudine non cedẽte. Continet in ſe Eccleſiam ſiue Martyrium ſancti Acacij. Thermas Conſtantinianas. Domum Auguſtae Placidiae. Domum Auguſtae Eudociae. Domum nobiliſſimae Arcadiae. Nymphaeum maius. Vicos viginti. Domos ſexcentas XXXVI. Porticus maiores ſex. Balneas priuatas. Piſtrina publica duo. Piſtrina priuata ſexdecim. Gradus XII. Curatorem vnũ. Vernaculum vnũ. Collegiatos nonaginta. Vicomagiſtros quinque

Regio vndecima, ſpatio diffuſa liberior, nulla parte mari ſociata eſt. Verum eius extenſio, tam plana, quam etiam collibus inaequalis. Continet in ſe Martyrium Apoſtolorum. Palatium Faccillianum. Domum Auguſtae Pulcheriae. Bouem aereum. Ciſternam Arcadiacam. Ciſternam Modeſtiacam. Vicos VIII. Domos quingentas tres. Porticus maiores quattuor. Balneas priuatas quattuordecim. Piſtrinum publicum vnum. Piſtrina priuata tria. Gradus ſeptem. Curatorem vnũ. Vernaculum vnum. Collegiatos triginta ſeptem. Vicomagiſtros V

Regio duodecima, Portam a ciuitate petentibus in lõgum plana omnis conſiſtit, ſed latere ſiniſtro mollioribus cliuis deducta maris confinio terminatur, quam moenium ſublimior decorat ornatus. Continet in ſe Portam auream. Porticus Troadenſes. Forum Theodoſiacum. Columnam itidem intra ſe gradibus peruiam. Monetam. Portum Theodoſiacum. Vicos vndecim. Domos trecentas ſexaginta tres. Porticus maiores tres. Balneas priuatas quinque. Priſtrina priuata quinque. Gradus IX. curatorem vnum. Vernaculum vnum. Collegiatos ſeptem & decem. Vicomagiſtros V

Regio XIII. Tertiadecima regio, Sycaena eſt, quae ſinu maris anguſto diuiſa, ſocietatem vrbis nauigiis frequentibus promeretur, tota lateri montis affixa, praeter vnius plateae tractum, quam ſubiacentium eidẽ monti littorum tantum praeſtat aequalitas. Continet in ſe Eccleſiam. Thermas Honorianas. Forum Honorianum. Theatrum. Naualia. Domos quadringentas triginta vnum. Porticum maiorem vnam.

Balneas priuatas quinque. Piſtrinum publicum vnum. Piſtrina priuata IIII. Gradus octo. Curatorem vnũ. Vernaculum vnum. Collegiatos XXXIIII. Vicomagiſtros quinque

Regio XIIII. Regio ſane licet in vrbis quartadecima numeretur parte, tamen quia ſpacio interiecto diuiſum eſt muro proprio vallatum, alterius quodammodo ſpeciẽ ciuitatis oſtendit. Eſt vero progreſſis a porta modicum, ſitu planum, dextero autem latere in cliuum ſurgente vſque ad medium fere plateae ſpacium, nimis pronum: vnde mare vſque medii lateris, haecque ciuitatis continet partem, explicatur aequalitas. Cõtinet in ſe Eccleſiam. Palatium. Nymphaeum. Thermas. Theatrum luſorium. Pontem ſublicium ſiue ligneum. Vicos XI. Domos centum ſexaginta ſeptem. Porticus maiores duas. Balneas priuatas V. Piſtrinum publicum vnum. Piſtrinum priuatum vnum. Gradus V

Collectio Ciuitatis

CognITA vrbe per partes, fas eſt etiam ſitum concluſae iam vniuerſitatis aperire, vt magnificẽtiae vnicum decus non ſolum videatur opere & manu confectum, ſed etiam conſpirantibus elementis, naturae felicitate munitum. Prouidentia ergo diuina tot futurorum hominum domiciliis conſulente longo tractu, in promontorii qualitatem ſpacioſior terra faucibus Põtici maris oppoſita, ſinuoſis portuoſa lateribus, anguſtior latitudine, circumflui maris tutela vallatur. Hoc quoque ſpacium quod ſolum apertum maris circulus derelinquit, duplici muro acies turrium extenſa cuſtodit: intra quas ſepta ciuitas continet in ſe om-

nia ſingillatim memorata, quae nunc ad firmioris memoriae qualitatem ſummatim collecta referemus. Habet ergo vrbs Conſtantinopolitana, Palatia quinque, Eccleſias quattuordecim, Domos Auguſtarum VI. Domos nobiliſſimas III. Thermas VIII. Baſilicas duas, Fora quattuor, Senatus II. Horrea V. Theatra II. Luſoria II. Portus IIII. Circum I. Ciſternas IIII. Nymphaea IIII. Vicos CCCXXII. Domus IIII ∞ CCCXXCVIII. Porticus LII. Balneas priuatas CLIII. Piſtrina publica XX. Piſtrina priuata CXX. Gradus CXVII. Macellos V. Curatores XIIII. Vernaculos XIIII. Collegiatos DLX. Vicomagiſtros LXV. Columnã purpuream. Columnas intra ſe peruias duas. Coloſſum vnum. Tetrapylum aureum vnum Auguſteum. Capitolium. Monetam. Scalas maritimas III. Habet ſane longitudo vrbis, a porta aurea vſque ad littus maris directa linea, pedum XIIII ∞ LXXV. Latitudo autem, pedum VI ∞ CL

SECVNDI. LIBRI. FINIS

INDEX CERTVS in Ciuitatem Romanam.

A

ACcenſus vel Adcenſus 310.13. 332.21
Adiutores haruſpicũ 164. 2.181.20
Aduocatus fiſci 306.29. 329.1
Aedis locandae, faciundae, dedicandae duũviri 153. 180.9
Aedibus ſacris incendio conſumptis reſtituendis triumuiri 153.14.180.15
Aeditumus, vel Aedituus 163.2.181.12
Aediles cereales 305.4
Aediles curules 349.30
Aediles plebis 11.304.30. 350.1
Aegypti praefectus 330.4
Aelia tribus 266,25
Aeneator leg. viii. 226.7
Aerarii Saturni octouiri, quaeſtores, praef. 323.25
Agonales Salij 138.30. 178.32
Agri Romani prima diuiſio 7.14
Aemilia tribus 217.10
Ala Indiana 207.28
Alagabali templũ 118,26
Alb ogalerus 58,17
Alexander diuus 81.30
Amata virgo Veſt. 91.32
Ambroſius epiſc. 93.29.
Eius epiſtola 100.15
Ancilia 120.11.121.3
Ancus Marcius rex iv. 190.14
Angullariae lacus 233.4
Amenſis tribus 245.20
Antemnates victi 18.7
Antinous diuus 80.13
Antoninus diuus 81.22
Antonin. pius diuus 80.24
Antoninus pius Germanicus Sarmaticus 81.5
Apex 51.29
Apice ſoli flamines vſi 52.8
Apparitores 336.14
Apollinis ſacerdos 156.7
Apollinis Synodi ſacerdos 154.18
Arcadius diuus 84.23
Archibucolus Dei Liberi 160.24.161.28

Archigallus 146.1.179
Arnienſis tribus 233.27
Artes ſordidae ingenuis prohibitae 17.1
Aruales fratres 38.25. 175.10
Aruſpices 46.23.175.3
Aſylū inſtit. 14.29.15.9
Aues auſpicia facientes 42.27
Auguralis diſciplina vnde conſtabat 291.6
Augurandi modus 41.15
Auguratorium 291.28
Augures a quibus creati 43.30
Augurum collegium 40.14.174.21. *immunitas* 43.18
Auguſta diua 79.4
Auguſtales ſodales 69.30
Auguſtarū ſacerdotes 71.1
Auguſtus diuus 79.1
Aurelianus ſodalis 78.4
Aurelianus diuus 82.28
Auſpicari vbi ſolebāt 291.26
Auſpicia captare quid 290.32
Auſpicia maiora & minora 292.8
Axamenta 121.18

B

Bellū Sabinū primū 17.20
Berecynthia dea 147.5
Berennia familia 30.22
Berenia veſtalis virg. 87.19
Bona dea 144.26
Bonae deae ſacerdotes feminae 144.23.179.25
Brixianorum ſynagogae mater 160.4
Brontontis dei ſacerd. 157.6

C

Cabeſis ſacerdos 158.5
de Caelo ſeruare 291.10
Caenina colonia facta 18.7
Caeninenſis ſacerdos 157.14
Caeninenſes fuſi 18.3
Caeritum tabulae 283.29
Caeſares nobiliſsimi 303.9
Calabra curia 21.5.19.277.24
Calata comitia 277.20
Camilla tribus 255.10
Camilli & Camillae 56.2.162.10.181.3
Camillia familia 30.21
Camillia ſeu Camilla tribus 259.27
Candidati 286.3
Candidatorū ratio cur haberi nōpotuerat, cauſae 287.27

Candidatorum petendi ratio 288,19
Canuleia Veſtalis virgo 87.19
Capi cur virgo Veſt. dicatur 92,12
Capi qui ſoliti 92,15
Capite cenſi 272,3
Carmentae templum 61.19
Carmentalis flamen 61.17.176.13
Carmina ſaliaria 121.16
Carnifices 310.24.339.22
Carus diuus 82.30
Celeres inſtituti 9.29
Celerum tribuni 10.1.47.13 173.5.300.16
Cenſores 278.19.300.25
Cenſorum munus 240.8
Cenſus equeſtris 11,1
Cenſus primi inſtit. 268.30
Centumuiri litibus iudicandis ,305.30.323.1
Centuriae ciuium Rom. 270.20.272.15.26
Centuriae equitum 19.19.194.20
Centuriata comitia 274.5.276.13.277.25
Centuriones 10.6
Cereris Graeca ſacerdos 36.30.173.31
Ceſtia tribus 255,11.261.1
Chriſtianam religionem amplecti noluit Senatus Rom. 93.6
Ciceronis locus mendoſus 252.8.19
Ciues pleno iure 250.30 284.6
Ciues Romani duplices 8.1
eorum duplex diuiſio 10.15
Ciues nouos in tribum conijcere, cenſorum munus erat 240.8
Ciuium Romanorum diuiſio 11.26. *ſex claſſes* 270.20.*plura genera* 284.4
Ciuitatem dare populi ius erat 240,5
Ciuitatis quae conditio libertate parta 341.13
Ciuitatis quae conditio fuerit communicato plebi conſulatu 366.6
Claſſes ciuium 270.20
Claudia Poppaea diua 79 13
Claudia tribus 215,21
Claudius diuus 79,10.82,25
Claudij flamen 71.20
Clientium & patronorũ ius

8.30
Cloacarum Vrbis curator 326.20
Cluentia tribus 255.10. 261.11
Cluſtumina tribus 206.22. 229.2
Cluuia tribus 255.10. 261.28
Coelii montis nomen vnde 18.32
Collegia 12.14
Collina tribus 195.10. 199.15
Collini Salij 138.30.178.32
Coloni quando cenſeri coepti 270.5
Coloniarũ duo genera 284.27
Comitiales dies 294.20
Comitium 24.10.276.30
Comitia quomodo edici ſoleant 289.21 *auſpicato fieri oportebat* 290.32
Comitiorum ſignificatio &. etymon 276.27. *genera* 24.23.277.17. *tempus* 294.24
Comitia calata 277.20
Comitia centuriata 274.5. 276.23.277.24. *a quibus habebantur* 282.1
quibus de cauſis haberi ſolita 278.2, *quando fieri deſierint* 295.1.20
Comitia curiata 19.6.23 16
Comitia tributa 349.2.268. 21.*cur inſtituta* 346.31. 345.27. *a quibus inuenta* 346.2
Comitiis centuriatis qui inter erant 283.23
Comitiorum centuriatorum locus 295.2
Comitiorum curiatorum habendorum cauſae 25.18
Comitiorum tributorum habendorum ius penes quos 253.7. *habendorum cauſae quatuor* 349.19. *locus* 355.30. *tempus* 356.6
Comitiis tributis qui ſententiam ferebant 354.15
Commodianus ſodalis 78.5
Comodus diuus 81.10
Concilia 277.6
Concio quomodo cõuocari ſolita 8.22
Conciones 277.30
Connubia patriciorum plebi communicata 361.21
Conſtantinopolis orbis deſcriptio 373

Conſtans diuus 83.28
Conſtantinus max. diuus 83.21
Conſtantinus iunior diuus 83.25
Conſtantius diuus 83.30
Conſtantius pius diuus 83.5
Conſuales ludi 17.26
Conſulare imperium cur annuum 297.32
Conſulares quattuor qui per Italiam ius dicerent 309.9.331,16
Conſules 278,17.297.10. 300,21 *cur duo creati* 297.29. *quando creari et magiſtratum inire ſolebant* 294.22
Conſulum primorum inſignia 297.19
Conſulum auctoritas imminuta 297.5.15
Cornelia tribus 219.12
Corſicae praetor 301.14
Cruſtumij victi 18,12
Cruſtumina tribus 206.24
Curatores aluei Tiberis & cloacarum 306.5
Curatores operum publicorũ 306.3
Curatores pecuniae publicae & ſacrae 324.29
Curatores regionum 306,21
Curatores tribuum 305.7. 315.21
Curatores viarum ſingularũ extra vrbem 306.9
Curetes 120.7
Curiae quid 23.3
Curiae primae vrbis Romae 7.5
Curiae nouae 21,8. *veteres* 21.6
Curiarum coenationes 22.8. *nomina* 19.5.20.5.21,3. *numerus* 20.3.21.3. *ſacra & ſacrorum miniſtri* 22.3
Curiarum & tribuum ordo 197,6
Curiata comitia. vide Comitia
Curiatae leges 25.21
Curio maximus 26.19.48. 10.19.175.12
Curiones 7.12.23.11
Curiones xxx 22.14.27. 48.9.175.10
Curtia familia 30.21
Cuſtodes 311.4.339.30
Cuſtodes comitiorum 285. 12,24
Cybeles deae ſacerdotes 145.1.179.27

Dama-

D

Damatris 144,2

Damia 144,1

Decemuiri coloniae deducẽdae 309,17.331,23, *diſtribuendorum donatiuorum* 308,4.319,4. *legum ſcribendarum* 279, 14.357,12. *ſacrorum* 141,6

Decemuiri iudicantes ſuper ſacramento & libertate 308,1.319,3

Decemuiri legibus ſcribendis conſulari poteſtate 304,1. *ſtlilibus iudicandis* 305, 28.322,1

Decius diuus 82,15

Decuriones 7,12.10,6

Denuntiatores regionum 306,22

Deorum ſacra & caerimoniae inſtituta 16,1

Deorum ſingulorum pontifices & ſacerdotes 154,5. 180,23

Deſignator 172,22.182, 15

Dialis flamẽ 56,14.175,25

Dialis flaminis caeremoniae 56,31

Dictator 303,28. *a quo & quando creari ſolitu* 278,11.23

Dies Romae maeſtiſsimus 91,16

Dierum diuiſio 295,10

Diribitores 285,4.310,26. 339,30

Diocletianus diuus 83,16

Diuiſores 288,32.311,10. 340,1

Domitianus diuus 79,30

Domitilla diua 79,23

Domitillae ſacerdos 73,27

Druſilla diua 79,8

Dumia tribus 255,10.262, 11

Duumuiri aedis locandae faciundae, dedicandae 153,1. 180,9

Duumuiri aedium ſacrarum locandarum, &c. 350,18

Duumuiri nauales 307,21. 317,23.350,13

Duumuiri perduellionis 307 3.350,16

Duumuiri ſacrorum 140,7

E

Epulonum numerus varius 150,21

Epulonum ſeptemuiri 150, 20.151,1.180,1

Equeſtris ordinis initium

10,7 *inſignia* 11,5. *cenſus* 11,1
Equitum centuriae 19,19. 194,20
Equitum magiſter 303,29
Eſquilina tribus 195,8. 199,1
Extiſpex 46,28
Exilium tributis comitiis decerni ſolitum 353,4

F

Fabia familia 9,9
Fabia tribus 220,13
Falacer flamen 62,29. 176,20
Falerina tribus 243,25. 244,26
Familiae patriciae maiorum & minorũ gentium 9,2
Familiae in patricias lectae 3[illegible],19
Fana vnde dicta 32,2
Fatua 144,26
Fauciae curiae 21,26
Fauiani Luperci 32,20
Fauna 144,26
Fauni dij 144,31
Fauſtina diua 80,21
Fauſtina pia diua 81,1
Fauſtinae ſacerdos 75,22. 76,16
Fetiale ius vnde mutuatum 125,2
Fetiales 123,24.178,1. *a quibus creati* 127,32
Fetialium munera 125,12
Feſti dies deſignati 16,11
Fiſci aduocatus 306,29. 329,1
Flamen quid 50,32
Flamen Carmentalis 61,17. 176,13. *dialis* 56,14. 175,25, *Flaminis dialis caeremoniae* 56,31
Flamen diui Auguſti 69,25. *diui Caeſaris* 67,24. *diui Claudij* 71,20. *diui Veſpaſiani* 72,15
Flamen Falacer 62,29,176,20. *Floralis* 61,30.176,15, *Furinalis* 63.1.176,24. *Hadrianalis* 76,20. *Lauinalis* 64,27.177,1. *Laurentialis* 64,27.65,20.176,31. *Ligularis* 177,2. *Lucularis* 64,28 177,4. *Martialis* 60,1. 175,28. *Palatualis* 62,22.176,17. *Pomonalis* 65,24.177,6. *Quirinalis* 61.1.175,31. *Traianalis* 74,14. *Virbialis* 63,30.176.28. *Vlpialis* 139,28. *Volcanalis* 61,

8.176,11. *Voltarnalis* 63,20.176,26
Flamines xV. 50,12.175, 20. *curiatis comitiis creati* 26,17
Flamines municipales 66,6
Flamines curiarum 22,27
Flamines imperatorũ 67,23
Flamines capti 55,27
Flaminum creatio 53,21. *diſtinctio* 52,26. *miniſtri* 55,30. *priuilegia* 54, 20. *ſeries continua* 59, 15. *Vxores* 55,28.
Flaminia aedes 56,6
Flaminiae 55,30
Flaminicae 55,28.66,2. 177,10
Flaminii & Flaminiae 55, 30.162,22.181,9
Flaminicae ſacerdotiſſae dialis caeremoniae 58,20
Flaminium 54,25
Flaminius lictor 56,5
Flauia tribus 267,22
Flauiales ſodales 73,12
Flora dea 61,30
Floralia 61,12
Floralis flam. 61,30,176,15
Fratres Aruales 38,25.174,10
Frumenti populo diuidendi curator 316,18
Furina dea 63,5.176,24
Furinalis flamen 63,1

G

Galeria tribus 211.2
Galli ſacerdotes Cybeles 145,1.179,27
Gegania familia 9,11
Gegania Veſt. virgo 87,19
Gentium maiorum & minorum familiae 9,2
Geta diuus 81,20
Gordianus Auguſtus diuus 82,11
Gordianus Africanus diuus 82,5
Graeca ſacerdos Cereris 36, 30.173,31
Gratianus diuus 84,14

H

Hadrianalis flamen 76,20
Hadrianales ſodales 75,17. 76,27
Hadrianus diuus 80,18
Haruſpices 46,23,175,3
Haruſpicum adiutores 164, 2.181,20
Hecatae Hieroſanta 160, 25.161,27. *ſacerdos* 157,8
Helena diua 83,19
Heluianus ſodalis 78,5
Herculis ſacerdotes 37,5

174,1
Hierocerix matris Idaeae 160,23
Hieroſanta 160,25.161,27
Hilaria feſta 147,4
Hippolytus in vitam reuocatus 64,15
Honorius diuus 84,25
Horatia tribus 221,13.251,29
Hoſtilia curia 19.31.22.1
Hoſtilia familia 9.10

I

Idaea mater 146.7.16
Idaeae matris Hierocerix 160.23
Ignis perpetui cuſtodia cur virginibus cõmiſſa 86.20
Imperatores Caeſares Auguſti 303.3
Imperatores pontifices maximi dicti ſunt 136.7
Imperatorum inter diuos relatorum flamines 67.23
Indiana ala 207.28
Interrex 278.13.279.2.303.25
Inui ſacerdotes 32.18.173.21
Ioſephi locus corruptus 223.12
Iouianus diuus 84.4
Iſidis ſacer. 156.27.160.26
Italiae conſulares 331.16
Iudex quaeſtionum 319.8
Iudicia priuata & publica 323.12
Iudicia capitis & de mulcta 352.28
Iudicia comitiis centuriatis haberi ſolita 280.3
Iulia Auguſta diua 81.24
Iulia diua Titi filia 79.25
Iulia Mammaea 82.1
Iulia Maeſa diua 81.27
Iulia familia 9.9
Iulia tribus 267.6
Iulianus diuus 84.1
Iulius diuus 78.28
Iulii Caeſ. flamen 67.31
Iunia gens quando in patricias allecta 60.26
Iuno Februata 34.1
Iunonis ſacrarius pontifex 160.13
Iunonis magnae lucus 34.32
Iunonis Quirinae arae 22.12
Iuridicus Aegypti 330.13
Iuridici Ital. 309,12.331.20

K

Kalatores 164.2.181.20

L

Latinorũ religio i. 31.26
Lauinalis flamen 64.27.

177.1
Laurentialis flamen 64.27. 65.20.176.31
Legati proconſulum 308.23 *propraetorum* 308.25
Lemonia tribus 208.1
Lex Papia 92.6
Lex ſacrata 344.9.20
Legis auctor 290.23
Legem promulgare trinundino 290.13
Leges curiatas 25.21.279.29
Leges quae comitiis centuriatis ferri ſolitae 279.19
Liberi dei Archibucolus 160.24.161.28
Liberi dei inuicti pontifex 158.16
Libertas populi Rom. 297.4
Libertini 12.14
Lictores duodecim 17.12. 310.20.335.11
Lictores curiata comitia ineunt 27.21.28.11
Lictores Flaminum & Virginum Veſtalium 171.26. 182.3.11
Ligularis flamen 177.2
Locorum publicorum curatores 325.16
Luceres 192.22.193.8. *unde dicti* 19.2.17. *primi & ſecundi* 195.7
Lucerum etymon 192.30. *tribus* 19.15
Lucinae lucus 35.13
L.Tarquin. Priſcus 190.27
L. Tarq. Superbus 295.28
Lucularis flamen 64,28. 177.4
Lucumo 19.2
Lupercal 32.30
Lupercalia 34.5.21.35.19
Luperci Panos Lycaei 32.18 173, 18
Luſtri inſtitutio 268.30. 275.22
Luſtri tempus 276.4

M

Maecia tribus 239.16
Magiſter equitum 48.6 278.12.303.29
Magiſtri curiarum 311.11
Magiſtri vicorum vrbis regionum 306.23
Magiſtratus ſacroſanctus 344.24
Magiſtratus quibus comitiis crearentur 278.9. *niſi captatis auſpiciis non creabantur* 7.1
Magiſtratus tributis comitiis creari ſoliti 349.23

Magiſtratus maiores 278,9. 16. *maiores ordinarij* 300, 11. *maiores extraordinarii* 303,16. *minores ordinarii* 304,15. *minores extraordinē* 307,1. *minores extraordinarii* 316,6
Magiſtratus prouinciales 308,13.329,13.351,1
Magiſtratuum omnium pop. Rom. nomina 300,1. *miniſtri* 310,6.332,1
Maieſtatis crimen 280,19
Mamurius Veturius 123,1
Marcia familia 30,21
Marciana diua 80,3
Marcianae ſacerdos 75,22. 76,5
Marcianus ſodalis 78,3
Mariniana diua 82,21
Martialis flamen 60,1. 175,28
Martis caſtrorum antiſtes 158,22
Martis Vltoris aedituus 163 17
Martius campus 295,3
Mater magna 146,17
Matris deum aedituus 163, 24
Maximian. diuus 83,10,14
Menenia tribus 223,11
Mentina tribus 223,13
Militaris rei adminiſtratio quibus & qua ratione data 25,22
Miniſtri ſacerdotum populi Rom. 162,1. 181,1
Miniſtrorum magiſtratuum nomina 310,6.332,1
Minucia tribus 255,10. 263,6
Municipales flamines 66,6
Municipia in cenſum recepta 269,28

N

Nerua diuus 80,1
Nigrinianus diuus 83,3
Nomenclatores 288,30. 311,6.339,31.340,2.
Numa Pompilius ſecundus rex 31.3. *diuini iuris conditor apud Romanos* 32, 10.16,21
Numerianus diuus 83,1
Nundinae inſtitutae 17,3. 290,18

O

Obnuntiare quid 292,1
Ocriculana tribus 222,7 252,4.253,19
Ocriculum 252,32
Octouiri aerarii Sat. 323,25
Officia publica ab Auguſto

excogitata 325,1

Operum publicorum curator 326,5

Ops 144,32

Optimates 11,28

Ordinũ triũ inſtitutio 10,10

Orgia 146,17

Ouſentina tribus 243,19

P

Palatilis flamen 62,23

Palatua dea 62,26

Palatualis flamen 62,22. 176,17

Palladiũ quoties viſum 118, 18,21.119,16. *quid fuerit* 116,1.119,18

Panos Lycaei Luperci 32,18. 173,18

Papia lex 92,5

Papia tribus 255,10.263,28

Papiria tribus 225,15

Paterpatratus 123,24. 127,2,178,2

Patris patrati munus 127,3

Patres & plebs 8,10

Patrum conſcriptorum origo 29.12,23.30,11

Patricii 8,10,24.10,18

Patriciorum ordines tres 11, 20

Patriciorum minorum gentiũ origo 29,10,23

Patriciae familiae 9,2

Patronorum & clientum ius 8,30

Paullina diua 82,3

Pecuniae publicae & ſacrae curatores 324,29

Penates dii 117,21

Perduellionis crimẽ 280,6,12

Pertinax diuus 81,13

Peßinuntia dea 146,17

Philippus Iunior & Senior, diui 82,13

Pileus flaminum 51,28

Pinaria familia 9,10

Pinaria tribus 254,10

Pinarii ſacerdotes 37,5 174,1

Placidius Valentinianus diuus 84,30

Plebs 8,17,11,29. *quomodo ad ſummos reip. honores peruenerit* 346,9,21

Plebis nomen ambiguum 11,30

Plebis officia 13,9

Plebis & populi diſcrimen 10,17

Plebi conſulatus conceſſus 361,28.362,29.364, 3.366,6

Plebiſcita 352,15.366,26

Plebeiorũ ciuiũ iii.ord. 11,20

Plotina diua 80.10
Plotinae ſacerdos 75.22
Poblilia tribus 237.1
Pollia tribus 212.27
Pomona dea 65.28
Pomonalis flamen 65.24. 177.6
Pomonis aedes 334.18
Pomptina tribus 235.1
Pons sublicius 129.26
Pontifex maximus 134.31. 178.26. an omnes ſacerdotes anteiuerit 55.6
Pontifex min. dei Liberi inuicti 158.16
Pontifex ſacrarius Iunonis 160.13
Pontifex ſolis 159.23. Veſtae 159.23. Pontifices 129, 11, 178, 10. a quibus creati 43.30. a collegio pontificum olim cooptati 134.4
Pontificex deorum ſingulorū 154.5
Praefectus Aegypti 309.3.330.4. annonae 307.14, 316.14. celerum 300.16. frumenti populo diuidendi 306.15. Vigilum 306.19.319.15. Vrbis 303. 13.20. 311.21
Praefectus praetorio 48.7.306, 13.327, 1
Praefecti aerarii 306, 1. 323, 25. praefecturarum 309, 5. 331, 1
Praefica 171, 29. 182, 13
Praerogatiua 294, 10
Praetores XV. 278, 300, 31.18
Praetorio praefectus 327, 1
Principes iuuentutis 303, 11
Principium in ſuffragiis 23, 30
Pro conſulib. 279, 6. 308, 19
Proletarii 271, 30
Pro praetoribus 308, 21
Pro quaeſtoribus 309, 1
Prouinciales magiſtratus 329, 13. 351, 1
Pontifices maximi etiam imperatores 136, 7
Pontificum maximorum ſeries 136, 25. ius agendi cum populo 283, 19
Pontificum munera 129, 32. 130, 17. numerus 131.6. 132, 4, 9. ordo duplex 132, 12
Pontificum ſcribae 164, 1, 181, 16
Pontificatus 129, 20

Pontina tribus 235,31

Popa 171,181,30

Popilla, ſeu Popillia tribus 237,1

Popinia tribus 209,2

Populus proprie 10,23

Populi diuiſio 7,8.8,4.10

Populi officia 13,10

Populi Romani libertas 297,4. *poteſtas triplex* 273,27. *auctoritas maxima* 13,25.30

Populi & plebis diſcrimen 10,17

Populi & Senatus diſcrimẽ 9,26

Potitia familia 9,10

Potitii ſacerdotes 37,5.174,1

Praeciae 56,6

Praecia Flaminis dialis 182,5

Praeclamitatores 56,10.58,11.182,7

Praecones 285,21,310,17.334,22

Prudentius 93,30

Pullarius 170,1.181,26

Puncta 285,27.355,20

Pupinia tribus 209,2

Q

Quaeſtores 350,2

Quaeſtores aerarii 323,25. *parricidii, vel rerum capitalium* 307,10,250,15

Quaeſtores duplicati 363,12

Quaeſtores prouinciales 308,28

Quaeſtores vrbani duo, ſeu Quaeſtores aerarii 304,19

Quattuoruiri viarum curandarum 305,20.350,17

Quinctilia familia 9,11

Quinctiliani Luperci 32,20

Quindecimuiri agrorũ metiendorum diuidendorumque 309,25.331,23

Quindecimuiri ſacris faciundis 140,1.141,11.179,2

Quindecimuirum a commẽtariis 164,1.181.19

Quinqueuiri ad inſpiciendos fines, liteſque dirimendas 310,2.331,23

Quinqueuiri agrorum metiẽdorum diuidendorumque 309,25.331,23

Quinqueuiri agris dãdis adtribuendis 309,21.331,23

Quinqueuiri cis & vlt. Tiberim 305,23.321,24

Quinqueuiri coloniae deducendae 309,15.331,23

Quinqueuiri legum de conſulari imperio ſcribendarum 357,18
Quinqueuiri menſarii 307, 16. 317,16. 350,25
Quinqueuiri turribus, muriſque reficiendis 307, 27. 318,30. 350,24
Quirina tribus 248,26
Quirinalis flamen 61, 1. 175,31
Quirites vnde dicti 18, 24

R

Ramnenſes 192,22. 193, 8. *primi & ſecundi* 195,7
Rammenſium *tribus* 19,13
Rapta curia 21,5
Reditus *ſacerdotum vno edicto ſublati* 93,13
Regina *ſacrorum* 179,17
Regum *imperium* Rom. *reip. vtile* 6,12
Reip. mutationum cauſſa fuit tribunorum pl. ſacroſanctus magiſtratus 356,22
Reip. Romanae *excidii cauſſa* 367,17
Religio Latinorũ prima 31,26
Rex 300,12
Rex *ſacrorum* 143,26. 179, 13. *comitiis centuriatis creabatur* 279,10
Rex *ſacrificulus ſupra omnes in epulis accubabat* 55,13. 57,29
Reges ſacerdotes 38, 10. 174,5
Regum munera 12,23
ſub Regum *imperio quandiu vrbs fuerit* 296,17
Riparum *& alnei Tiberis curator* 326,14
Rogatores 285,10. 311, 1. 339,30
Rogationes 352,16
Roma *quandiu ſub regũ imperio fuerit* 296,17
Romae *veteres incolae* 6, 27. 15,26
Romilia familia 9,11
Romilia tribus 205,8
Romulus rex primus 6, 9. *diuus* 83,12
Romuli *inſtituta domeſtica* 16,27. *inſtituta publica* 14,14, 26. *inſtituta ſacra* 16, 1. *tres tribus* 192,14

S

Sabatina tribus 233,1
Sabina diua 80.16
Sabinarum raptus 17,20
Sacerdos Graeca Cereris 36, 30. 173,31. *Cabeſis* 158,

5. *Caeninenſis* 157,14. *dei Brontontis & Hecatae* 157,6. *dei inuicti* 155, 25. *dei Siluani* 156,18. *diuae Domitillae* 73, 27. *diuae Marcianae* 75, 22. *diuae Plotinae* 75,22. *Fauſtinae* 75,22. *Iſidis* 156,27.160,26. *ſacrorum Sauadiorũ* 247, 5. *ſolis* 155,3.14. 156,7. *Synodi Apollinis* 154, 18. *Tondiapanton Apollinis* 156,7. *Tuſculan.* 157,27

Sacerdotes qui a quibus creari ſolebant 351, 17.353. 23.43,30

Sacerdotes feminae Bonae deae 144,23.179, 25

Sacerdotes deae Cybeles 146,1.179,27

Sacerdotes Auguſtarũ 71,1

Sacerdotes ſingulorum deorum 154,5.180,23. *Herculis Potitii & Pinarii* 37, 5.174, 1. *Ioui* 32,18.173,21

Sacerdotes publici LX. 40. 1.174,15

Sacerdotum pop.Rom. miniſtri 162,1.181,1

Sacerdotum ordo 55,7. *ſeſſio in conuiuiis* 55,10. 57, 29. *reditus vno edicto ſublati* 93,13

Sacerdotum templi Martis caſtrorum antiſtes 158,22

Sacerdotia plebi conceſſa 366,20

Sacerdotiorum diſtinctio 31, 12

Sacerdotiorum pop.Rom. nomina 32,15. *epilogus* 173,14

Sacrata lex 344,9.20

Sacris conquirendis triũuiri 153,16.180,20

Sacrificulus primus 143, 27.179,15

Sacrorum rex 143,26.179, 13. *quando creari ſolitus* 279,10

Sacroſanctus magiſtratus 344,24

Saliares caenae 120.8

Saliares virgines 123, 16. 177,32

Saliaria carmina 121,16

Salii vnde dicti 120, 1. *ex patriciis lecti* 122, 18

Salii Agonales ſeu Collini xii. 138,30. 178,32
Salii Palatini xii. 119,21. 177,23
Saltatores 120,10
Sappinia tribus 254,24
Sardiniae praetor 301,14
Saucia curia 21,6.26
Scaptia tribus 241,15
Scribae 310,11. 332,6
Scribae pontificum 164,1. 181,16
Senatores centum 9,12
Senatores noui lecti 29,10
Senatorum numerus ad ducentos auctus 29,22
Senatorum ſeminariū 10,8
Senatus munus 13,3
Senatus & populi diſcrimē 9,26
Senatus Rom. Chriſtianā religionem amplecti recuſat 93,6
Senta dea 144,5
Septemuiri agris dandis ad tribuēdis 309,22. 331,23
Septemuiri coloniae deducēdae 309,16. 331,23
Septemuiri epulonum 150,20. horum munus 151,28. 180,1
Septimius Seuerus diuus 81,13
Sergia tribus 226,19
Seruare de coelo 191,10
Serui 12,15
Ser. Tullius rex vi. 191,8
Ser. Tulli regis tribus 195,18. 228,20
Seuerianus ſodalis 78,6
Sibyllinorum carminum cuſtodes 140,4. 142,12
Siciliae praetor 301,13
Sicinius fundamēta tribuniciae poteſtatis iecit 347,13
Siluani antiſtes 159,5. ſacerdos 156,18
Sodalis Aurelianus 78,4. Commodianus 78,5. Heluianus 78,5. Marcianus 78,3. Seuerianus 78.6
Sodales Auguſtales 69,30. diuorum impp. 67,29. Flauiales 73,12. Hadrianales 75,17. 76,27. Traianales 74,16. Titii vel Titienſes 48,24
Solis pontifex 159,23. ſacerdos 155,3.14. 156,7
Solitaurilia 275,29
Statores 336.15
Stellatina tribus 229,13
Stlitibus 323,6

Sublicius pons 129.26
Suburana tribus 195, 6. 197,16
Sucouetaurilia 275, 29
Suffragii ferendi ratio 13. 17.23,28.285,27
Suffragiorum vis pones quos 274,1
Superſtitionis veteris defenſio 95,7
Symmachus legatus 93,25. 94,8
Symmachi epiſtola pro veteri ſuperſtitione 95,1
Synagogae Brixianorum mater 160,4

T

Tabellis comitiorum quid inſcribi ſolitum 285,30. 294 13
Tabulae Caeritum 283, 29
Tabulariorum publicorum curatores 325,28
Tarpeia familia 9,9
Tarpeia Veſtalis virgo 87, 20
Tarquinius Priſcus rex v. 190,27
Tarquinius Superbus rex vii. 295,28
Tatienſes 192.22. 193, 8. *duplicati* 195,7
Tatienſium tribus 19,15
Taur. ... tribus 255, 11. 265,14
Tẽplum, locus augurii 41,32
Theodoſius diuus 84,21
Theodoſius Iunior diuus 84, 27
Tiberis aluei & riparũ curator 326,14.19, 30
Tibicines 165,25,181,22
Tifata curia 21,5.22
Titia cuaia 21,5.22
Titienſis tribus 193,28
Titienſes ſolades 48,24.175, 16. *vel Titii ſolades* 48, 24,175,16
Titus diuus 79,20
T. Tatius Sabinorum rex 18, 15
Toga candida 286,24
Traianalis flamen 74,14
Traianales ſolades 74,16
Traianus Parthicus 80, 5
Tribunatus ſacroſanctus 281,12
Tirbuni 7,12
Tribuni celerum 10,1. 47, 13,173,5.300,16
Tribuni militum 350,5
cõſulari poteſtate 279,15

304, 6. pro conſulibus magiſtratũ inierunt 362, 24

Tribuni plebis x. 304, 24. 350, 1. primum creati 343, 5. turbarum auctores 345, 3

Tribunorum ius intercedendi ſummũ 294, 1. poteſtas ſacroſancta 345, 8. 360, 30

Tribunorum pl. ſacroſanctus magiſtratus quot reip. mutationum cauſſa fuerit 356, 22

Tribus a locis dictae 205, 10

Tribus primae Vrbis Romae 7, 5

Tribus Romanae 191, 29

Tribus bello ſociali additae 257. 20

Tribus Romuli tres 192, 14

Tribus ruſticae 195, 32, 202, 10. 28

Tribus Ser. Tulli regis 195, 18. 228, 20

Tribus Vrbanae 195, 31. 202. 8. 251, 4

Tribuum curatores 315, 21.

Tribuum nomina 19, 5. numerus 202, 30. 250, 4. 11. 251, 23

Tribuum & curiarum ordo 197, 6

Tributa comitia 268, 21. vide comitia tributa

Trinundinum 287, 22. 290, 5

Trinundino legem promulgare, quid 290, 13

Tripudia ſoliſtima 170, 5

Triumuiri aedib. ſacris reficiendis 35[illegible], 20. aedibus ſacris reſtituendis 153, 14. 180, 15. ad inſpiciendos fines 310, 1. 331. 23. capitales 305, 9. 320, 26, coloniae deducendae 309, 14. cõquirendis iuuenibus idoneis ad arma 307, 23. 318, 19. legendi ſenatus 308, 6. 319, 5. donis perſequendis 350, 27. menſarii 307, 19. 317, 19. 350, 25. monetales 305, 18. 320, 25. 350, 6. nocturni 305, 13. 319, 15. 350, 4. recognoſcendi turmas eq. Rom. 308, 9. 319, 6. R. P. C. 304, 11. ſacris conquirendis

153,16.180,20. 350, 27. *Valetudinis* 305, 15.320,14
Tromentina tribus 231,24
Tubicines 169,22.181,24
Tullus Hoſtillius rex III. 190,1
Turannia familia 30, 20
Tuſculan. ſacerdos 157,27

V

Valens diuus 84,11
Valentinianus Iun. diuus 84,19
Valentinianus Magnus diuus 84,7
Valeria familia 30,20
Valeriae leges 297,18
Valerianus diuus 82,19
Valerianus Caeſar diuus 82, 23
Valetudinis triumuiri 320, 14
Veientina tribus 210,15
Velia 248,2
Velina tribus 247,18
Velitia curia 21,5
Vellenſis curia 21,5
Verus Parthicus diuus 80, 29
Veſpa, ſeu Veſpillo 172,22. 182,17
Veſpaſianus diuus 79,16
Veſpaſiani flamen 72, 15
Veſta 85,18.86,26
Veſtae aedes 85,24. *pontifex* 159,23. *ſacra* 85, 22.86,30. *templum* 85, 26
Veſtalis maxima 87,25
Veſtalis virginis capiendae ratio 88,27.91,18
Veſtales virgines 85,1.177, 14. *virgines primae* 87,17
Veſtalium caſtitas 89,17. *honores maximi* 90,8. *delinquentium poena* 90, 18. *numerus* 87, 18. 22
Veſtalium ſacerdotium a quo & quando ſublatum 92,23
Veto 293,2
Vettia familia 30,21
Veturia tribus 227,25
Viarum curator 326,8
Viatores 310,22.335,11
Vibenna Coelius 18,32
Victimarii 171,17.182,1
Vigilum praefecti 319,15
Viginti viri agris dandis 309,23.331,23

Villa publica 276,17
Virbialis flamen 63,30. 176,28
Virbius deus 63,31. 64,15
Virginibus cur ignis cuſtodia commiſſa 86,20
Vlpia tribus 268,1
Vlpialis flamen 139,28
Volcanalis flamen 61,8. 176,11
Voltinia tribus 213,26
Volturnalis flamen 63,20. 176,26
Vot ... tribus 255,11. 265,21
Vrbis praefectus 303,13. 20. 311,21
Vultur 43,29

FINIS